

קובץ גליונות פרשת לך לך

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

בראשות מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א ובהשתתפות אלפי בני הישיבות לומדי 'דף היומי במשניות' נערך מעמד אדיר סיום ששה סדרי משנה שנלמד ע"י המושי בני ישראל במסגרת מפעל 'דף היומי במשניות'

לעילוי נשמת

הרב ר' מרדכי

ב"ר ישראל יחיאל

ז"ל

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארק!

03-900-9944

זמני השבת

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:08	5:20	5:59
בני ברק	4:22	5:22	5:56
ק"ס	4:17	5:21	5:58
אופקים	4:17	5:23	5:58

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדריים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

מבצע מיוחד לחידוש המנוי השנתי

לקבלת ה"קובץ גליונות" מדי שבוע, ללא צורך בחיפוש אחר מטבע או מכשיר אשראי, ללא צורך בתזכורת או חשש שכחה וגזל וכו'

מנוי

עבור הקובץ הגדול (A4)

ש"ח
בלבד **550**

(ניתן לחלק עד 10 תשלומים)

עבור הקובץ הרגיל

ש"ח
בלבד **220**

(ניתן לחלק עד 10 תשלומים)

בכך הנך זכאי לקחת קובץ אחד מדי שבוע מאחד המוקדים ברחבי הארץ
(אין לקחת קבצים מחנויות המפיצות אלא אך ורק מהמוקדים בבתי הכנסת)

תקופת המנוי

מפרשת בראשית תשפ"ה עד חג הסוכות תשפ"ו

k.gilyonot@gmail.com | 053-3145900

בשורה לשומרי השבת בארה"ק ע"י חברת אנרגיה כשרה לשבת

מערכות אגירה ליתיום לחשמל כשר
בשבתות וחגים, וכן מערכות סולאריות
קטנות ביתיות לפרטיים. המערכת
נטענת בימות החול ע"י מערכת סולארית
או מתברת חשמל, ובמהלך השבת פועלת
בניתוק מרשת החשמל.

מאושר ע"י משמרת השבת

לפרטים והזמנות:

050-4112271

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroupscom

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

"אמנא, תצילרי אוהבנא"

ביום הילולת רחל אמנו יעלו
גדולי הדור שליט"א

מודן
הגר"מ צדקה
שליט"א

מודן
הגר"נ נוסבוים
שליט"א

מודן
הגר"ב פינקל
שליט"א

לקדוץ שיערי שמים
ב"קבר רחל אמנו"
לישועת תורמי "ועד הרבנים"

"שטר רחל אמנו"
לישועה קדושה לבא
שייחתם ע"י גדולי הדור שליט"א
לאחד מעמד התפילה בקבר רחל
ישלח אביהם צ"י שלח איוחז!

1-800-22-36-36

ועד הרבנים
לעניי צדקה בארה"ק

לומדי מסלול 'בדרכו' ללימוד 8 דפי גמרא בכל יום

'בדרכו'
לימוד כל
התורה בשנה
אחת כפי שנהג
מרן זצוק"ל
בראש
המסלולים -
מאת הלומדים

הופיע ויצא לאור

הפרשה המחנכת

הגות וחינוך מוסר והשקפה על פרשיות התורה

בראשית

מאת:

הרב שלמה רזנשטיין

מורן הגאון הגדול רבי דן אונגרישר זצוק"ל ראש ישיבת "בית מדרש עליון" בארה"ק ובארה"ב
נלב"ע ג' מר חשוון תשע"ב מאמר לזכרו בסוף הקובץ

גיליון מס' 580 פרשת לך
תשפ"ה שנה שלוש עשרה

לעילוי נשמת
ר' אפרים חיים
ב"ר דניאל נחום ז"ל
נלב"ע ג' מרחשון
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרחן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות – עניני קדישה

וכן אמר רבנו הגר"ה ש קרליץ זצ"ל שבקמניץ לא אמרו בריך הוא (נטורי אמן ח"ב פ"כ סל"ד), ונשאל רבינו זצ"ל בזה, וכ' פוחמץ"ד, שעונין אחר ישתבח ואחר השכיבנו, ובתשובה כת"י נשאל לענין עניינתו בפסוד"ז, והשיב, מסתבר שמותר, (דעת נוטה פסוד"ז סי' ע' ובהערה שם מובא שפעמים ענה לאסור ואחר מו"מ עמו הכריע כן דמנהגינו לומר כן במקום אמן), וביום א' דר"ח תמוז ביא"צ זקני הרב יעקב ישעיהו ויסברג ז"ל נגשתי לפני העמוד במעריב במנין אצל רבנו זצ"ל ושאלתיו לפני התפילה האם אומרים הציבור בריך הוא בין השכיבנו לשמו"ע, דעדיף מברוך הוא וברוך שמו דבאמת ה"ז חלק מאמירת הקדיש שהרי כתב בית יוסף (אור"ח סי' נ"ו ס"ג) שהש"ץ מוציא הציבור ביתברך כו' וא"כ בריך הוא י"ל שלא יוצאים רק אומרים בפה. ולכן י"ל בריך הוא גם באמצע פסוד"ז והשיב רבנו שאכן טענה זו צודקת ולכן אין חשש לאומרו, (באר חפרוה שרים תקס"ה ועי' בס' הליכות חיים ח"א סימן ל"ב שהשיב רבנו שיותר טוב לא לענות בריך הוא קודם שמו"ע דערבית, והוסיף שם ח"ב סימן ק"מ דמ"מ בדעבד לא נחשב הפסק, ובס' נטורי אמן ח"ב פ"כ סל"ה מביא ששמע למעשה מרבינו זצ"ל שאף העונים אמן במקום בריך הוא לא יענו זה בין ברוך שאמר לשתבח, אבל מביא שם שמנהג בני ספרד ועוד רבים לענות).

זהירות בעשיית מלאכה בעת שמיעת קדיש

כתב המשנ"ב (סי' כ"ה סקנ"ו) דאין לקפל טלית ותפילין בשעת הקדיש, ונשאל רבינו זצ"ל אם כוונתו דווקא באיש"ר או בכל הקדיש, והשיב רבינו טוב לזהר בכולו, דצריך לשמוע ולכוין בכל הקדיש, והרי המשנ"ב (שם) כתב בעת אמירת הקדיש, (דעת נוטה דיני קדיש כתי"ב סי' תק"א ובהערה שם מובא שאמר רבינו זצ"ל דאף מי שחושב שצילח לכוין בשעת הקדיש לא יקפל ט"ת באותו הזמן ואף לאחר דאמירן בעלמא דהוא ממנהגא), ורבינו זצ"ל נזהר מאד שלא לעשות אפילו מלאכה קלה בעת שמיעת קדיש, ואם הוא היה באמצע לגלגל את הגארטל והתחילו קדיש הוא היה נעצר כך עד שסיימו הקדיש, פעם התחיל להכניס גמ' לתוך הארון (לפני התפילה) ולפתע התחילו קדיש, ורבינו זצ"ל נשאר כך עומד עם הספר ביד, ורק כשסיים החזן, גמר להכניס את הספר, (הקדמת דעת נוטה במדבר ההדבק ח"ב עמוד ת"ב, וכתב רבינו דגם בקדיש שאינו של חיוב נכון לזהר דגם בה שייך טעם המשנ"ב דמאד צ"ל לכוין בעניית הקדיש ולא גרע משאר ברכות דרבנן שאין לעשות תשמיש קל בעת הברכה עי' ט"ז סי' קצ"א סק"א דהוא בכלל אם תלכו עמי בקרי).

לוותר קדיש לאחר

בהיותי בשנה על אאמו"ר זצ"ל התפללתי בביהכנ"ס לדרמן עם רבינו זצ"ל ופ"א הגיע בליל שבת אורח זקן ואמר לי לוותר לו לומר קדיש, ואחרי התפילה שאלני רבינו בפליאה למה לא אמרתי קדיש, ואמרתי שאמר לי לוותר, והתפלא עלי ואמר, וכי הקדיש שלך שאתה מוותר עליו, הרי זה קדיש לעילוי נשמת האבא, ואמרתי לרבינו שבפ"ת (יור"ד סי' שע"ו סק"ז) מביא מהחת"ס (סי' שמ"ה) בשם בעל שם יעקב, שהנוטל קדיש מחבירו שלא כדין לא הפסיד לבעליו כי בשמים ניתן לזה ששיק לו, וא"כ למה שלא אוותר לאחר, ואמר לי רבינו זצ"ל דכל זה מיייר כשחטפו לו הקדיש, אבל אם מוותר בידים וויתר, [ומה שמובא מהגרי"ס זיע"א שחסד זה גם עילוי נשמה כל זה כשיבאו למצה ומריבה ולא שיוותר בכל ענין ויש סדרי קדימה].

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אגל זצ"ל תנצב"ה

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

לעילוי נשמת זקנתי אם אבי מרת אלטע פרומט ע"ה בת רבי נפתלי צבי ויסברג הי"ד נלב"ע ע"ה מרחשון תשפ"ה תנצב"ה

בענין עניית איש"ר בכל כוחו

במסכת שבת (ק"ט ב') אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיא רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו, ובשו"ע (סי' נ"ו א') דהיינו בקול רם, ושאלתי מרבינו זצ"ל, דק"ל (סי' קכ"ד סי' ב') שאין לעונה אמן להגביה קולו יותר מן המברך, כדילפי' בברכות (מ"א א') מגדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו. האם בעניית איש"ר שאני ויכול להגביה קולו, ואמר דמסופק בזה, דאולי דוקא באמן דאיש"ר בעינן בקולו של מברך, אבל יש"ר יכול להגביה קולו, ועיקר המעלה הוא בעניית יש"ר בכל כוחו, (וכן השיב רבינו בס' דולה ומשקה עמוד צ"ו דכל העונה איש"ר בכל כוחו היינו איש"ר מלבד האמן, ואף דבגמ' א' הלשון העונה אמן יהא שמיא רבא אינו מוכרח דכולל האמן, וכ"כ בהליכו"ש פ"ו סט"ו דעניית יש"ר יכול להגביה קולו, ועי' בפמ"ג במשב"ז סי' נ"ו סק"א מא"ר סק"ב דבקדיש לא יגביה העונה קולו מהמברך, וכן דלא יגביה דילפי' מגדלו איתי היינו באמן של שבת, מה שאין כן אמן דברכה ובקשה. ועונין אמן יהא שמיא רבא, שייאמן זה, י"ל דבזה מגביה יותר שרי, ובאמן יהא שמיא רבא אמן על בקשה הוא, שיהא זה בימינו מיד. ומכל מקום סתם אמרו בברכות דלא יאמר אמן יותר מהמברך עכ"ל, ועי' בס' גם אני אוחד לבעל ענפי משה ח"מ סי' ד', ובס' אריה שאג סי' ר"ס כ' רבינו, אמן אין להגביה אבל יש"ר רשאי).

עניית בריך הוא בקדיש

נשאל רבינו זצ"ל, למנהגינו שאומרים בריך הוא בקדיש (עי' מג"א סי' נ"ו סק"ח), איך ינהג אם נמצא במקום שעונין אמן, והורה שאם נוהגים הציבור לענות אמן יכול לענות שם בקדיש כמנהגם, שהרי אמן זה מובא ברמב"ם ובאבודרהם בסדר הקדיש, וכתב דיש לעיין שאנו יכולים לומר בריך הוא שהרי אומרים זאת במקום אמן, (ספר מאיר עוז סימן נ"א ס"ד אות ד' ובס' דולה ומשקה עמוד נ"ו דהנהוג לומר בריך הוא ונמצא בציבור שעונין אמן יענה כמנהגו רק שייאמר זה בלחש).

אמירת יתברך כו' כשלא שומע הש"צ

כתב הבית יוסף (אורח חיים סימן נ"ו ס"א) דאיתא במדרש אמר רבי אלעזר ב"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי אליהו ז"ל ועמו ד' אלפים גמלים טעונים אמרתי לו מה אלו טעונים אמר לי אף וחימה, למה לעשות נקמה באף וחימה ממי שמספר בין קדיש לברכו בין ברכה לברכה בין פרק לפרק בין אמן יהא שמיא רבא ליתברך לומר מאחר שאסור לספר בין יהא שמיא רבא ליתברך משמע שצריך לומר יתברך דדוחק לומר שהמדרש מיייר בשליח ציבור עצמו ואפשר שאע"פ שאין היחיד עונה **אלא מכל מקום צריך לכוין ולשמוע מפי הש"צ כל הקדיש עד הסוף**, עכ"ל. ואמר לי רבנו זצ"ל דמבואר כאן בב"י דבאמת צריך לאומרו בעצמו רק שיוצא מהש"ץ ככל שומע כעונה, ואם כן כשאומר זה הש"צ בלחשיה יש ליחיד לאומרו בקול רם כאיש"ר, וזה טעם מנהגינו לומר בריך הוא דבזה אין יוצאין מהש"ץ, בפרט במקומות שנוהגים שאומר רק עד שמיא דקודשא ואין אומר בריך הוא בקול רם, (באר חפרוה שרים עמוד תקס"א).

עניית בריך הוא באמצע פסוד"ז וברכות ק"ש

בענין עניית בריך הוא בקדיש יש שפקפקו בענייתו ונמנעו מלאומרו בעת שאין לפסוק כגון באמצע פסוד"ז ובחצי קדיש שקודם שמו"ע, ושמעתי ממרחן הגרא"ל שטינמן זצ"ל שבקלם לא ענו בריך הוא ועי' בזה בס' ימלא פי תהלתך (עמוד קס"ד),

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 שלוחה - 4310

שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת פֶּרֶק 120

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מדור שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"

מרן הגרא"מ שך זצ"ל (ט"ו חשוון תשס"ב) | הג"ר יעקב פינקלשטיין זצ"ל מרבני ישיבת 'תפארת ציון' (כ"ה חשוון המשיגה ד' ליקווד' הגה"צ רבי נתן מאיר וואכטפויגל (כ' כסלו תשנ"ט) | הג"ר אברהם דוד קורלנסקי מראשי ביהכ"נ 'לדרמן'. נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להג"ל

תלמידו כבנו של רבינו המהנחך רבי סנדר פרייזלר זצ"ל (ג' חשוון תשפ"ד)

חבל על דאבדן

שנה חלפה לה מהסתלקותו של המהנחך רבי אלכסנדר סנדר הלוי פרייזלר ז"ל, שנלב"ע לאחר מחלה קצרה והוא אך בן חמישים ושלוש שנה בפטירתו. רבי סנדר, שהייתם בילדותו מאביו, זכה לצמוח מנערותו בביתו של רבינו זצוק"ל, - אליהם הגיע בהוראת מרן הגרא"מ שך זצ"ל - אשר גידלו וטיפחו יחד עם רעייתו הרבנית הצדקנית ע"ה ושימשו לו כאב ואם מסורים, מפיתם אכל ואת יינם שיתה, ומאורחותיהם למד כל חייו. במלאות השלושים לפטירתו, בחודש חשוון תשפ"ד, הבאנו מאמר זכרון לזכרו, ועם כלות השנה לפטירתו נביא עוד מספר פנינים ועובדות קצרות שהיה לו עם רבינו זי"ע. ואי"ה עוד חזון למועד להביא רשימות מכתב ידו של רבי סנדר ועוד הרבה עובדות ופנינים שהיו לו עם רבינו.

לא ימוש מתוך האוהל

רבי סנדר לא אז כמלא הנימה ולא עשה מעצמו כלום מבלי להיוועץ בדעת תורה, וכל דבר קטון כגדול היה שואל. הוא היה מתלווה אל רבינו בכל מועדי השנה, ובכל האירועים, וכך הכיר את דרכי הליכותיו.

בצעירותו היה ברשותו של ר' סנדר אוטו פשוט, והוא הציע בפשטות לרבינו שהוא יקח אותו לכל מקום שהוא צריך, ואכן רבינו קיבל את ההצעה וכשהיה צורך היה מבקש ממנו ליסוע למקום פלוני וכדו'. היה בזה כמין 'אישור' לישירותו של רבי סנדר, שרבינו מסכים שהוא יהיה נהגו, שכן הוא לא הסכים ליסוע עם כל אחד שביקש להסיע אותו. אודות לכך, זכה רבי סנדר ועקב אחרי תהלוכות רבינו ולמד מהם אורחות חיים, וכל חייו האירה דמות דיוקנו של רבינו לנגד עיניו.

ופעמים רבות כשרבינו היה צריך לבצע משימה בדייקנות הוא ידע כי רבי סנדר יבצע אותה על הצד היותר טוב.

רבי סנדר בבחרותו עומד ממש מאחורי רבינו

ככל אשר יורוך!

רבינו שהכיר בתכונת נפשו של רבי סנדר, ייעץ לו לשמש כמחנך בתלמוד תורה, והוא אף כתב לו מכתב המלצה אישי להנהלת תלמוד תורה 'אור מרדכי' בבני ברק, שיקחו אותו ללמד בין כתלי הת"ת. מאז ועד סוף ימיו שימש רבי סנדר כמחנך וזכה להעמיד מאות, ואולי אלפי, תלמידים. רבי סנדר שם דגש מיוחד בהנחלת הלימוד, להחדיר בתלמידים יסודות ההשקפה ואמונת חכמים, שהתלמידים צריכים לדעת שאין אחר דבריו של גדול הדור ולא כלום! הוא עצמו שימש דוגמה אישית לכך, כאשר קיבל הוראה מסוימת מגדולי ישראל הוא לא ניסה להתחכם ולשנות את ההוראה, אלא עשה כפי שהורו לו.

בשיעוריו היה מרבה משלב עובדות ומעשים מגדולי ישראל, ומספר להם על צדקות וחכמתו של מרן הגרא"מ שך ושל מרן הגר"ח קניבסקי. במשך תקופה מסוימת אף הקפיד מידי יום שישי לומר 'וורט' קצר על

פרשת השבוע ששמע מרבינו, או מהרב שך, באחת השנים תלמידי כיתתו הדפיסו חוברת מיוחדת מאותם פנינים. יודגש, שהיה זה לפני כעשרים וחמש שנה, אז לא היה מקובל כל כך לומר לתלמידים פירושים על פרשת השבוע מגדולי הדור החיים עמנו.

ער חוברת פנינים על הפרשה שמסר רבי סנדר לפני כעשרים וחמש שנה, שנת תש"ס.

בצפרא דשבתא

קביעות מיוחדת של עשרות שנים היתה לרבי סנדר לאכול בצוותא חדא את סעודת היום של שבת קודש במחיצת רבינו, לאחר תפילת הנץ החמה. בזמן הזה היה רבי סנדר פורס את שאלותיו השבועיות וזוכה למענה פרטני ולבבי.

בשנים המאוחרות יותר, כאשר המונים צבאו על דלתות רבינו והרבה אורחים - בעיקר בחורים צעירים - ביקשו להצטרף לסעודה, קצרה ידה של בעלת הבית הרבנית ע"ה מלהושיע, ליבה הרחום לא עמד בתחנוני האנשים המבקשים לזכות לסעוד בשולחן גבוה. הדברים הגיעו עד כדי כך, שהיו שבועות שעשרים ושלושים אורחים באו להתארח בשולחן השבת, והדבר נעשה כבר לבלתי אפשרי.

רבי סנדר היה זה שנחלץ לעזרתה, כשהוא לוקח על עצמו את המשימה. הוא סיכם איתה שתפנה אליו את האנשים, והוא יקבע תור מסודר של אורחים, כאשר בכל שבת יבואו רק שנים - שלושה להתארח על שולחן רבינו, וכך תוכל הרבנית לעמוד בעומס.

מתפללי בית הכנסת 'לדרמן' הוותיקים עוד זוכרים את רבי סנדר עומד בפתח בית רבינו בסיום התפילה בשבת, ומסביר בסבר פנים יפות לאורחים הבאים שגדשו את המדרגות, שהדבר בלתי אפשרי. מעולם לא הרים את הקול בצעקה או גערה, את הכל עשה בסבר פנים ובסבלנות רבה.

גם לאלו שהתעקשו 'שאין להם היכן לאכול' מצא רבי סנדר פתרון. הוא קבע מראש עם תלמיד חכם ממתפללי בית הכנסת שהתנדב לכך, שאם 'יתקעו' אורחים בלי מקום אכילה, הוא יארח אותם על שולחנו.

בפועל, כל אלו שאמרו 'שאין להם היכן לאכול' הסתדרו איכשהו...

פרסום ראשון: רבינו רוקד יד ביד עם רבי סנדר ביום נישואיו

יש"כ לרעייתו הגב' פרייזלר שתחי' ולבנו היקר הבחור דוב פרייזלר נ"י משיבת 'גאון יעקב' בבני ברק על עזרתם הרבה

מרבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לגדו שליט"א

פשר דבר | בעניני הפרשה

אמרי נא אחתי את וגו' (י"ב י"ג)

יל"ע היאך אמר למצרים שהיא אחותו והא הכשלים בפני עור שיכשלו באיסור אשת איש דהוא אחד מזה מצוות בני נח. ושמואל י"ל דכיון דבלא"ה היו נכשלים באיסור אחר שהיו הורגים את אברהם כדי לקחת את שרה נמצא שלא הכשלים אלא החליף להם את העבירה. ועוד י"ל דמשום פיקוח נפש שרי ל' להכשילם דאם לא כן היו הורגים אותו.

ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם (י"ז י"ב)

כתב הרמב"ם פ"א מהלכות מילה ה"ב דאם אביו לא מל אותו אזי בית דין מצווין למולו, ואם נתעלם מבית דין ולא מלו אותו כשיגדל הוא חייב למול את עצמו. ויל"ע את"ל דבישראל איכא נמי לחיובא דמילה דבני קטורה (ע"י בספר חר"ה הלכות מילה, ובס' הגלילות שם, ויל"ע שאג"א סי' מ"ט) אף בבן נח לכאור' חיוביהו תלי בדעת גרידא ולא בגדלות וכדן ז' מצוות בני נח [דלא נמסרו שיעורים לב"נ כמש"כ הרמב"ם בפ"ט מה' מלכים ה"י, וא"כ אין גדלות דידהו תלוי בשנים (וסימנים) אלא בדעת וכמש"כ בחת"ס יו"ד תשו' קפ"ד ד"ה וכבר] דמאי נפ"מ בנייהו, וא"כ ישראל גם לחייב למול את עצמו עוד טרם שיגדיל כדן בן קטורה, דמי איכא מידי דבן נח מוזהר עליו וישראל אינו מוזהר. והרמב"ם סתם וכתב דכשיגדיל חייב. ועי'.

אם כוס של ברית מילה צריכה שיעור

היה מעשה בחכם אחד שכבדוהו לברך בברית מילה, ואותו חכם לא הסכים לברך כיון שהכוס היתה פחותה משהיעור הגדול, וטעמו עליו שהרי אינה חובה ככוס של קידוש וא"כ אמאי אינו מסכים לברך. ורבינו שליט"א אמר שכך צריך לעשות ואע"פ שאין הכוס חייב ככוס של קידוש וכי"ב, מ"מ צריך שיהיה הכוס כשיעור, דאם אין זה כוס, נמצא שיעור הפסק לאחר ברכת הגפן, דנאחר ואינו "כוס" של מילה איך מברך ברכת אשר קדש ידיד לאחר ברכת הגפן דהוי הפסק כשאנו מברך על הכוס. [ואין טעמים כן היין עד לאחר ברכת כורת הברית].

תמיהה בטעם הפסול במילת חש"ו ועכו"ם

רבינו שליט"א תמה אמאי מבואר שמילה ע"י עכו"ם או ע"י חש"ו פסולה, הרי מצוות מילה נחשבת מצוה המוטלת על הרבים. ולכאורה יש לדון בזה דכל מצוה המוטלת על רבים לא איכפת לן אם תקיימו המצוה ע"י כאלו שאינם ברי חיובא, כיון שגם אם מתקיימת המצוה ע"י בר חיובא אין האחרים מקיימים בזה מצוה וכל ריווחם של האחרים בקיום זולתם הוא בזה שנפטרו מחיובם, וא"כ מאי נפ"מ להם אם המצוה נעשית ע"י בר חיובא או לאו. והיינו דמצוה המוטלת על היחיד אי מקיים את מעשה המצוה בלא קיום המצוה חשיב כאילו לא קיימה אבל במצוה המוטלת על רבים ע"כ אין נדרש במצוות אלו קיום מצוה שהרי ע"י קיום זולתם בלא"ה לא קיימו כולם את המצוה וע"כ דסגי בעצם הדבר שנעשית המצוה. ועיין מל"מ פ"ח מביית הבחירה ה"ה גבי שמירת מקדש ע"י קטנים, ובמנ"ח מצוה שפ"ח מש"כ בזה. ועיין שו"ת הרשב"א סי' שצ"ז לגבי קיום מצוות וביערת הרע מקרבך ע"י גוי (א"ה ויעו"י עוד מש"כ בזה רבינו שליט"א בזכר דבר סי' ב'), וצ"ע בכ"ז.

אם מותר לגרומ פיקו"ג במילה שזמנה ביום שיש

רבינו שליט"א אמר לדון להשיטות הסוברות שאם יודעים קודם המילה שיעצרכו לדחות אחר המילה שבת משום פיקו"ג מותר (ונחלקו בזה הבעה"מ והרמב"ן) וש"פ בפרק ר"א דמילה יעו"ש, מה הדין אם איחרו המילה בסוף יום ו' והשתא יודעים שיעצרכו לדחות שבת מי שרי למול, או דילמא שמילה זו לא ניתנה לדחות שבת שהרי שמיני של מילה זו הוא ביום שיש, ולכן אין היתר לגרומ מנחה שהיא היתר דפיקו"ג, וצ"ד שני נראה עיקר ואסור, משום שכל

סברתם היא שכיון שהמילה דוחה שבת בעיקרה, דחיה נמי להבאה למצב של דחיה משום פיקו"ג (א"ה ויעו"י עוד מש"כ בזה רבינו שליט"א בספר הגלילות עמ"ס שבת על הר"ן שם נ"ב ב' מדה"ר).

מילה ביו"ט

רבינו שליט"א דן האם כל מילה בזמנה ביו"ט מותרת משום שדוחה את השבת והיא יו"ט, או דילמא מילה ביו"ט אינה משום דחיה כבשבת, אלא מתוך שהותרה מלאכה לצורך אוכל נפש, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש לצורך מצוות היום דמילה. והעיר שמשלשון הרמב"ם [מילה פ"א ה"טו] נראה שאין היתר של מתוך במילה שכתב כל מי שאינו דוחה את השבת אינו דוחה את היום טוב וכו'. והביא עוד שבאחרונים מוכח שנקטו לדעת שאין היתר מדין מתוך במילה, שהשערי תשובה בסי' תצ"ו הביא בשם הנחפה בכסף דאסור למוהל בן חו"ל למול ביו"ט שני במקום שיש בן א"י, ולכאור' תנוהו אמאי לא אמרינן שמותר מדין מתוך דאסור אם יש בן א"י שיכול לבשל עבור הבן חו"ל אסור לו לבשל לעצמו, ומוכח שלא אמרינן מתוך, וצ"ע.

אם יש איסור גזוז במילה

רבינו שליט"א דן האם יש דין מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש בגזוז, ואמר שאין להוכיח מדברי הראשון בבכורות (הרמב"ן והרא"ש בכורות פ"ג סי' ה') שהתירו גזיזת צמר בברכה לפני השחיטה, משום שמבואר ברמב"ן שם שההיתר הוא משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולא אמרינן מתוך שהותרה לצורך מלאכה שאינה צריכה לגופה הותרה נמי למלאכה הצריכה לגופה.

והעירו קמיה רבינו שליט"א שלכאור' יש מקום להוכיח ממש"כ המושג"ב [של"א סקל"ז] שמי שלא מל מעולם אסור לו למול בשבת, ולגבי יו"ט נחלקו האחרונים, וכתב המושג"ב שאם אם הוא יודע בעצמו שיכול למול ואין מוהל אחר בודאי אין להחמיר, ומשמע שאומרים מתוך בגזוז, אך רבינו שליט"א אמר שאף שיש צד שבהסרת הערלה יש מלאכת גזוז, הדבר מחדש ומסתבר שהמושג"ב לא נקט כן, וא"כ אין מקור להיתר מתוך במלאכת גזוז ביו"ט.

מילה שלא בזמנה בערב יו"ט וערב יום הכיפורים

דעת התשב"ץ [א' כ"א] שאסור למול מילה שלא בזמנה ביום חמישי שהוא יחללו את השבת (יעו"י בש"ן יו"ד סו"ס רס"ו ובמשנ"ב סי' של"א סקל"ג).

והנה הקרבן נתנאל [פ"ט או ה'] והחזרי דעה [יו"ד סו"ס רס"ו] כתבו להוכיח מדברי הש"ך שאין איסור במילה שלא בזמנה קודם יו"ט גם אליבא דהתשב"ץ, והחזרי דעה כתב שכן מוצא בעיקרי הד"ט, (א"ה אך הרבה אחרונים נחלקו בזה ויעו"י מה שהאריך בזה בס' נחת אריאל שבת י"ט א'). ורבינו שליט"א אמר דיש להסתפק לפי דבריהם מה הדין במילה שלא בזמנה בערב יום הכיפורים, דאם הטעם שמוותר בערב יו"ט משום דיו"ט קיל, א"כ ביוה"כ דחמיר לכאור' דינו כשבת ויהיה אסור למול שלא בזמנה בערב יוה"כ, אבל אם הטעם להקל בערב יו"ט משום שלא שייך קמי יו"ט כמו שבער"ש יש מושג של קמי שבת, ורק מוחמת שהוא קמי שבתא אסור למול, א"כ ה"ה שבערב יוה"כ אין קמי יוה"כ, ומכאן גם בערב יוה"כ יהיה מותר להכניס את עצמו ולמול וצ"ע.

היכי תימצא שאי אפשר למול לעולם

המהלך במדבר תולד לו בן ולא מל אותו ביום השמיני, שוב אינו יכול למול אותו במדבר כיון שבכל יום הוא ספק שבת, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואם נולד לו יוצא דופן אף ביום השמיני לא ימול דיוצא דופן אינו נימול בשבת, תמצא שלא יכול למולו כלל. אמנם למה שדנו שאפשר למול ע"י קטן אם הקטן יכול להעשות שליח [ויעו"י בקצה"ח סי' קפ"ח] אם אפשר ע"י קטן א"כ יש עצה לתקן הנולד במדבר שימול ע"י קטן.

מענה דבר

כתב מרן הגר"ק בטעמא דקרא וז"ל תימא איך יאמר כן הא זכה מהפקד ועוד למה נתן מעשר אם היה דעתו להחזיר וערמב"ן ואולי יש ללמוד מכאן דהמחזיר אבדה שאין חייב להחזירה רק לפני משורת הדין צריך ליתן מעשר כספים אם לא שנותן לפני שכולה צדקה וצ"ע ועוד למה אמר מלך סדום והרכוש קח לך פשיטא שהן שלו ולא הולל רק תן לי הנפש וי"ל דבאמת אברהם אבינו לא היה דעתו להחזיר לו דק"ל אסור להחזיר אבידה לגוי ולכן נתן מעשר אבל מלך סדום סבר שיחזיר לו לפני משורת הדין כמו שכתב בחו"מ סימן רנ"ט דמציל מזונו של ים יש לו להחזיר לפני משורת הדין ולכן אמר והרכוש קח לך שאני מוחל לך וכיון שאמר כן כבר היה אברהם מוכרח להחזיר לו שאם לא כן יאמר אני העשרתי שאלמלא מחילתי היה מחזיר לי עכ"ל בטעמא דק.

וכתב ע"ז רבינו: בטעמא דק"פ לך לך דהמציל מזונו ש"י וכל לפני משוה"ד לכ נד"ד דהי כיבוש מלחמה ויעוין חז"ל אהע"ז סי' קמ"ז סק"א וכבר קנאוהו המלכים השוללים ליכא האי דינא וצ"ל ולדברי הדרתו י"ל לי אנכי העשרתי דלמה יאמר כן והלא אפשר דהי עשיר מקודם ורק נתנת ממון ה"ל להחזיר ולפי"ז י"ל עפ"ד הש"ך חו"מ שם סק"ג דבעשירי כיפיין דיאמר מלך סדום דע"כ ל"ה אברהם עשיר מקודם דהא חייב להחזיר דהא כיפיין וא"כ ע"כ מלל החזיר ש"מ דהי עני ואני העשרתי ומש"כ הדר"ג במוסר ואולי יש ללמוד וכל לל צ"ת דוכי זה ישר וטוב הוא למעט מהחזרת אבדה לבעלים? וגם פשטא דמילתא לכא ל"מ כן.

תשובה לכאור' גם בשטפה נהר יצאה מדרשותו לגמרי ומ"מ כיון שנתייאש בע"כ והשני לא חסר ממנו יש להחזיר למשה"ד כמ"ש תוס' בב"מ כ"ד ב' א"כ גם בכיבוש מלחמה כן ומה שהעיר עמש"כ דיש ליתן מעשר מאבדה יתכן דאין להפסיד לעניים בשביל שהוא רוצה להחמיר.

עוד כתב רבינו: בה"ל לא ידעתי אם מי שלקח ממי שלקח מוגלן אחר יאוש אם נתייב גם הוא בדין ועשית וכל דרך מי שבא השתא לבעלותו חייב ולא אם לקח ממי שהוא כבר בעלים ולפי"ז הלוך חפץ ממי שלקחו בכיבוש מלחמה שכבר זכה הכושב לא יתחייב ול"ד לפ"ז למציל חפץ מזונו של ים שכתב הדרג"ת שליט"א.

תשובה בהא דכיבוש מלחמה זה נידון כשיקול הדעת והנעל"ג כתבתי. (דעת נוטה או קנז)

הדברים התבטא הרב מטשעבין ס'איז דאך א היימישע גמרא. ואמר רבינו ביי אים איז דאך די גאנצע תורה געוועהן היימיש.

והוסיף: במחזה שראיתי באותה שעה מספר הגדר שליטא תיאורי לעצמי הנה כך ממש היו נראים גאוני גליציה כה'ישועות יעקב' וה'שואל ומשיב' כשדברו בלימוד.

בורר בחתיכות גדולות

כשאמר לו הגר"א גנחובסקי זצ"ל ששמע מהגאון מטשעבין (בעל הדובב מיישרים זצ"ל), כאשר דיברו יחדיו בעניני בורר אמר לו [והדגיש הגר"א שאמר לו כן בדרך לימוד ולא בדרך הוראה למעשה] שיתכן שכל חומרת התורות הדשן שיש בורר גם בחתיכות הניכרות זה רק כאשר זה בגודל של חתיכות דג, אבל בחתיכות גדולות במיוחד בזה יתכן שאף התורה"ד לא היה מחמיר. וממילא בחלות רגילות שהם גדולות כמו כמה חתיכות דג, בזה יתכן שאין את הוראת התורות הדשן להחמיר.

אמר רבינו הגר"ד שלפי דבריו לא יהיה בורר בתערובת של אבטיחים במילונים לרוב גודלם. (אגן הסהר)

שח רבינו: הגאון הרב מטשעבין זצ"ל זכר הכל מה שלמד, הרב מטשעבין היה גאון עולם. אמרו: מסופר שהגרי"ז מבריסק נפגש לאחר המלחמה עם הגאון מטשעבין, ואמר להגרי"ז תשובה לשאלה ששאלו לפני המלחמה, ונתפלג הגרי"ז שלא דיבר מאום מכל מה שעבר עליו, ואמר רבינו: פשוט שלא ידבר על עצמו, וכי מדוע צריך לצער את השני במה שעבר מה התועלת בכך, אין בזה שום חידוש, הרב מטשעבין זכר בסיביר את כל מה שלמד והיה לו שם פנאי ללמוד.

רבינו כתב במכתב על הרב מטשעבין **רבינו גאון עולם.**

עוד סיפר שהחזו"א התבטא פעם בזה"ל דער טשעבינער רב איז פריש אין כל התורה כולה. שח רבינו: הגאון הרב מטשעבין התחתן בזיווג שני עם אשה מצאצאי החת"ס, שהייתה מעוניינת שיאכל בפסח שרויה, ולכן הציעה שאולי יתחיל לנהוג כמנהגי החת"ס, וענה לה אני מוכן, אבל לא להתחיל מהמנהג לאכול שרויה.

סאיז דאך א היימישע גמרא.

סיפר רבינו שבתקופת אירוסיו של התלווה אל אדמו"ר רבי אברהם לנדא מסטריקוב בביקורו אצל הרב מטשעבין הם החלו לדבר בסוגיה מסויימת ועברו מגמ' לגמ' ובתוך

מרן ראש הישיבה הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל גלב"ע "א מרחשון תשפ"ד

עוד העידו עליו על התמדתו בביתו בשעות הלילה המאוחרות שלא היה עולה על מטתו ונרדם תוך כדי לימודו.

כולו היה לימוד תורה עיונית וחידושיה בכל לב ונפש ובהתלהבות כובשת לבבות. ובהתלהבות זו של לימוד תורה ואהבתה לאחרים כבש לבבות רבים לקרבם ולהאחיז עליהם לימוד תורה ונעשו לומדי תורה המסורים ללימודה ומהם צמחו ת"ח גדולים גדולי תורה ומרביצייה.

גדולה היתה אמונתו שהייתה תמיד שגורה בפיו והיה אומר לכל סובביו תלמידיו ואחרים וכן לרופאים ולמטפלים בו שאין אתם עושים כלום אלא הכל בידי שמים ואתם הכל לעשות רצון שמים. ועתה נסתלק לחיי עוה"ב ונטל עמו חמודות תורתו וסגולת מעשיו הגדולים. וי על האי שופרא דבלי בארעא. הנו נמצאים בתקופה קשה רוויית סכנות וצרות רבות יצילנו השם

ועלינו להתחזק יותר ויותר במעוז לימוד התורה קיום מצוותיה וכל סגולת ערכיה, ותפילה לבורא עולם שיושיענו ויצילנו מכל פגע ומרעין בישין ומכל הצרות ותשועת השם כהרף עין. הנני נמצא כאן בישיבה שלמדתי בה כחמש שנים ושמעתי לקח מגדולי ראשי הישיבה שהיו שם וממורנו ורבונו עטרת ראשנו הרב זצ"ל שהקים והחזיק את הבית הגדול הזה ובזכותו נבנתה תורה בא"י וכל שזכינו בלימוד תורה הוא מכוחו ומכוחם של רבותינו הגדולים זצ"ל ונזכה לישועה שלמה בקרב ובא לציון גואל.

מכתב ניהומים ששלח רבינו לבני משפחת אזרחי:

לצאצאי ידידי, ידיד נעורים, הגאון הגדול פאר הסגולות נודע לשם ולתהילה, בגדולת למדנותו ובמעשיו הנשגבים בהרצת תורה ובהעמדת דורות לגיונות תלמידים ושומעי לקח מהר"ר ברוך מרדכי אזרחי זכרנו לברכה. ולאחיו הרבנים הגאונים שליט"א ולכל המשפחה הנעלה והנולים עליהם, מאד חפצתי לבוא לנחמכם באבלכם הכבד ובגודל יגונכם, אך נבצר ממני למלא חפצי זה, ואשלח בזה תנחומי בכתב.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון בירושלים ובנחמת ציון תנוחמו, ותמשיכו את המורשת הגדולה שהנחילכם.

במלאות השלושים הגיע רבינו להיכל ישיבת עטרת ישראל ומסר שיעור לעילוי נשמתו ולאחר השיעור אמר רבינו שליט"א

לעילוי נשמת הגאון הגדול המרביץ תורה הגדול והמופלג שהיינו ידידים מנוער אבל רק על רקע אחד רק דיברנו בלימוד, היינו ממש ידידים בלימוד, כמה נפלא היה לדבר איתו בלימוד, כמה זה היה מחייה ומרענן עוד בתור בחורים בישיבה ואח"כ, כשמדברים בלימוד כולו חיים של תורה מהות של תורה, הרביץ וקירב רחוקים הרביץ תורה והנחילם בתורה, נאבד לכם, נאבד לנו, נאבד לכל עם ישראל, אבל המורשת שלו נשארת, תלמדו ותצליחו ותלכו במורשת של לימוד תורה, שלימוד תורה זה הדבר בחיים, ללמוד וללמוד ושוב ללמוד, הלימוד זה תוכן החיים מהות החיים, תלמדו ותתעלו בתורה בכל מעלות התורה מה שדרוש ללימוד התורה, מה שצריך, ההתנהגות של המצוות וכל אדם שהוא בן תורה שהוא ת"ח שהוא למדן, תתעלו ותתעלו הלאה והלאה לאור המורשת הגדולה שקיבלתם, אני מברך את הישיבה מנהלי הישיבה ראשי הישיבה כולם ימשיכו את המורשת הגדולה בתלמידים, גם אלו שעזבו את הישיבה וחיים כל אחד בחיים שלו, ידעו שהכל כמו שהוא הנחיל תורה תורה ורק תורה, אין יותר שום דבר, תורה, לימוד התורה עיון בתורה חיים בתורה זה מה שהוא הנחיל, ואשרי כל מי שחי חיים שלו חי תורה מכל הלב מכל הנפש כל המהות בכל המסירות, ואשרי הוא ואשרי דורו שזה מנחיל, בזה מגינים על הדור מכל הדברים הרעים בזה, בזה נותנים חיות לעמו ישראל, ואנחנו נזכה כולנו לגאולה במהרה בימינו אמן.

ידידות עמוקה של עשרות שנים היתה בין ר' ברוך מרדכי זצ"ל למרן רבינו יבדלח"ט קשר של תורה עמוק. וכן בשנים האחרונות טרח רבינו להגיע למחנה בני תורה כדי לחזקם.

הספר רבינו כהלוי

מאד מאד קשה להספיד ידיד נעורים, בידידות אמת שנמשכה אחר-כך רבות בשנים, הגאון המופלג הנודע לתפארת ועוז בכל חוגי מכריו יודעו ומוקיריו ר' ברוך מרדכי אזרחי זכרנו לברכה לחיי העולם הבא, שהיינו קשורים מאד מאד בתקופת לימודנו בישיבת חברון וגם אחר כך, בקשר אמיץ וחזק מאד, קשר לימוד התורה, וכלשון רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו לתורה, על המקרא ונפשו קשורה בנפשו, קשורה בגימטרי תורה, לומר שהי' חביב עליו לפי שהוא מלמדו תורה ואוהב אותו על ענין הלימוד כנפשו. ע"כ.

זה הי' הקשר הקבוע והחזק מאד שקישר אותנו, הדיבור והשיחה בדברי תורה בכל עת מצוא, ומה עצום הי' הקשר, רב מאד, והכל בשמחת לב וחשקת למודה של תורה עיונית וחידושי, ואמנם הגאון ר' ברוך מרדכי זכרנו לברכה, כל כולו הי' דבוק בכל מהותו בלימוד תורה ובהרצתה בישיבתו, ובמקומות אחרים, ובהנחלתה לשומעי לקחו רבות רבות בשנים שקירב רבים מהם ללימודה של תורה, וצמחו ונתעלו מהם מופלגי תורה מוריה ומלמדיה.

והוא לא אז מלימוד בכל מצב שהוא שהי' לומד ושוקד על לימודו, וסיפרו לי כי אף בעת נסיעותיו לחוץ לארץ למען החזקת ישיבתו הי' תמיד בידו גמרא או ספרי קמאי ובתראי, והעידו עליו שכניו לנסיעה שלמד באמצע הטיסה יותר מעשר שעות ללא הפסק, ואף כתב שם חידושי תורה.

וגם בעת חוליו שהי' אפוף יסורים הי' לימוד תורה משוש חייו.

ואומר עוד, שכל מי שנפגש עמו הי' נפעם מעוצם אמונתו החזקה שהכל בידי שמים, ואין אדם במעשיו, למען עצמו ולמען הזולת, אלא כלי ביד ההשגחה לפעול ולעשות, כן הי' אומר ברגשת לב מלא אמונה לרופאיו ולאלה שטיפלו בו.

ואחזור עוד לידידותנו שהייתה עמוקה ומאד נפשית ולבבית, תמיד שנפגשנו היתה שמחה הדדית מלאת רגש וידידות אמת.

ידידי יקר ונאמן, רבות פעלת בחייך, והנך הולך לבית עולמך בתורתך ובמעשיך הנשגבים. ותהא נשמתך צרורה בצרור החיים, והשם ישלח תנחומים למשפחה הנעלה, לצאצאיו, ולאחיו, וכל הנולדים עליהם, תלמידיו ומושפעי ושומעי לקחו ומסוריו ידידיו ומוקיריו, ובילע המוות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים.

הספר רבינו כהיכל ישיבת פוניבז', אור לי"ז מרחשון תשפ"ד, במעמד מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א.

ז"ל: ברשות מורנו ראש הישיבה הגאון הגדול שליט"א נאספנו כאן לשאת דברי מספד על האי גבור רבא נפלא מאד בתורתו לימודה והרצתה לרבים ויום סגולת אישיותו ומעשיו הכבידים, הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי זכרנו לברכה לחיי העולם הבא. כבר סופר אודות התמדתו הנפלאה בלימודו שהעידו עליו שכניו לטיסה שהיה נוסע לחו"ל למען החזקת ישיבתו, שהיה שקוע בספר שלפניו גמרא או חד מספרי קמאי או בתראי כל זמן הטיסה שהייתה אורכת מעל לעשר שעות ואפי' היה כותב חידושי תורה תוך כדי לימודו שם.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת לך לך תשפ"ה (52)

'קונה שמים וארץ'

שותף, ועוד הוסיף לשאול מה היא הפעולה הגדולה הזאת שבאמצעותה ישיג השגה זו, וגם לו יהיה שמעשה זה גדול עד מאוד, מ"מ מניין להם לומר דבר זה שהוא נעשה שותף, והי' להם להגדיל שכרו באורך ימים וגבורה ועושר וכו' אבל לא להאריך לשון לצד עילאה להשתתף עמו במעשה בראשית.

וביאר שם הפס' (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו', כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים, והטעם ידוע ליודעי אמת, אלא שנתחכם ה' וברא יום א' הוא ידוע לה' ובו ביום חוזר ומשפיע נפש לעולם כדי שיעור קיומו לעוד ששת ימים וכן ע"ז הדרך בכל שבת, וזולת זה היום ה' העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתהו ובהו והי' צריך הקב"ה להכינו פעם ב' ורק באמצעות שבת העולם עומד בתקונו, וז"ש 'כי בו שבת מכל מלאכתו' פי' כי רק באמצעות יום זה שבת מכל מלאכתו וכו' שהשבת מקיים העולם כל ששת ימים ואחר עבור ו' ימים תבא שבת אחרת לחיותו ולקיימו עוד ו' ימים אחרים, ואמנם כל מציאות השבת בעולם הוא בשמירתה שמקיימים אותה, כי אם אין מקיימים את השבת - אין שבת, זה טעם שאחז"ל (שבת קנא ב') חלל עליו שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, ולזה כל המקדש את השבת הוא מקיימו במציאותו והוא עצמו עושה את השבת, ורק באמצעותו ישנו לשבת שתחי' ותקיים עוד ו' ימים אחרים.

והוסיף האוה"ח הק' בזה"ל: ולך לדעת כי מיום ברא אלהים אדם לא חסר העולם דבר המעמיד צדיק יסוד עולם שהוא שומר שבת כי אדם שומר שבת היה ע"ה (שוח"ט צב) ואחריו קם שת בנו כי הוא ה' צדיק גמור ואחריו כמה צדיקים וכשזה נופל כבר בא השמש שומר שבת, מתושלח וכו' נח שם אברהם וכו' ומשם לא פסקה שמירת שבת מישאל ואפי' במצרים היו שומרי שבתות כמאמרם ז"ל (שמו"ר פ"א) ונכון עכ"ל.

מעתה מובן כי בשעת אמירת ויכולו שאנו משתתפים עם הקב"ה במעשה בראשית, כביאורו של האוה"ח הק', שאנו מקדשים את השבת ומקיימים את מציאותה, והיא עצמה נותנת חיות ומעמידה את העולם לעוד ו' ימים אחרים שיתקיימו בהם בריאת שמים וארץ, לכן אנו מזכירים כאן 'אל עליון קונה שמים וארץ' כיון שבאמת עיקר בריאת שמים וארץ היא בחסדיו הטובים של הקב"ה, אבל לא ה' מחזיק זה זולת השבת, ואחר שיש בריאה, אנו שומרים ומקדשים שבת ועושים מציאותה בפועל והיא מתקנת הו' ימים הבאים, נמצא שכעת אין אנו מדברים על עיקר תחילת הבריאה שהיתה בחסדים טובים אלא על קנין שמים וארץ שבשבוע הבא, וזה אינו תלוי בחסדי הקב"ה אלא צריך זה למעשינו ושמירתנו ואנו מקיימים שמים וארץ של הקב"ה, וז"ש 'אל עליון קונה שמים וארץ' ודאי שהכוונה להקב"ה אבל הקב"ה מקיימה כעת באמצעותנו כמו שממשיך הש"ץ לומר בברכתו 'זכר למעשה בראשית', היינו שבכל שבת יש זכר מבריאת העולם שבו העולם מתקיים לשבוע הבא.

ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ (י"ד, י"ט)

חז"ל הקדושים מסדרי התפילות תיקנו אמירת מטבע זה 'אל עליון קונה שמים וארץ' רק בנוסח פתיחת הברכה דמעיין שבע שאומרה הש"ץ לאחר תפילת ערבית בליל ש"ק, ויש לנו לדקדק בטעמים, שהרי תחילת ברכה זו אמרה חז"ל בלשון פתיחת הברכה ד'אבות' שבכל תפילות העמידה, עד שהגיעו לתיבות 'גומל חסדים טובים וקונה הכל' ונתנו תחתם תיבות 'קונה שמים וארץ' ובס' סיימו פתיחת הברכה.

וחזן משינוי הלשון שאומרים 'קונה שמים וארץ', יש להבין ג"כ מה שהשיטו חז"ל את הנוסח הפשוט בכל התפילות 'גומל חסדים טובים', וכפי המבואר בפ' עץ יוסף (ס' אוצר התפילות) הוא מכוון כמאמר החסיד בחוה"ל (שער עבודת האלקים פ"ה): 'האם התברר אצלך שאת חבולה בטובת הבורא וקוני' ברוב חסדיו ועצום חנותיו', כלומר שה' גומל חסדים טובים' הוא סיבה ל'קונה הכל' (וכ"ה בס' הגר"א שית יצחק), וצ"ע טעם שאין אומרים לשון זה ג"כ בברכת מעין ז'.

והנה שנו חכמים בפ' קנין תורה (מ"י) חמשה קנינים קנה הקב"ה בעולמו, ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד, אברהם קנין אחד, ישראל קנין אחד, בית המקדש קנין אחד וכו' אברהם קנין א' מנין דכתיב 'ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ' וכו' ע"כ, והוא תימה שהרי כינוי 'קונה שמים וארץ' נאמר על הקב"ה ולא על אברהם, ואכן בגמ' פסחים דפ"ז ב' הובא מאמר זה בלשון ארבעה קניינים, ומפסוק זה נלמד ש'שמים וארץ קנין אחד', אמנם לפי הגירסא שלפנינו 'קונה שמים וארץ' נאמר על אברהם, ונראה כוונת חז"ל שהקב"ה תיקן בעולמו ה' תיקונים בהדרגה (וכ"ה לידועים בסוד החכמה), ומקודם קנה את עולמו ע"י תורה, ואח"כ הוסיף עוד לתקן את עולמו בבריאת שמים וארץ, והיא פרשה ראשונה דבראשית, ואח"כ בפרשה שני' נאמר אלה תולדות השמים והארץ בהברא"ם, כמו שדרשו חז"ל באברה"ם, וא"א להאריך כאן בהמשך כוונת המאמר, ועכ"פ כוונה פשוטית בפ' הפס' 'ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ', בודאי 'קונה שמים וארץ' קאי על 'אל עליון' אבל הוא קנה ותיקן שמים וארץ באברה"ם, וזהו קנין יתר שקנה בעולמו.

ובאמת כל ישראל שובתי שבת מקיימי זכור ושמור, משתתפים עם הקב"ה בכל ליל ש"ק בקנין שמים וארץ, וכמו שהעידו חז"ל במס' שבת דקי"ט ב' א"ר המנונא כל המתפלל בערב שבת ואומר 'ויכלו' מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנא' ויכלו [השמים והארץ], אל תקרי ויכלו אלא ויכלו (הקב"ה וזה שמספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת, רש"י). ובאוה"ח לעיל בפר' ויכלו השמים עה"פ 'כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות' הביא מאמר זה של רב המנונא והרבה לתמוה עליו אשר מו' שמע כזאת שיבא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו אין אחר מעשה כלום וכמה יעשה

'עשירית האיפה לא הראה לו'

מיני שעירים וג' מיני אילים ותור וגזל, ובמדרש שם נתפרשו כל הקרבנות שהראה לו שבזכותן יתקיימו בארץ כמו שהאריך רש"י להביאם, ואח"כ איתא שם פלוגתא דרשב"י ורבנן עה"פ ויקח לו את כל אלה, רשב"י אומר כל הכפרות הראה לו ועשירית האיפה לא הראה לו (ר"ל שרק אלה לקח לו ולא עשירית האיפה שלא נתפרשה כאן) ורבנן אמרי אף עשירית

במה אדם כי איך שנה (ט"ו, ח)

ברש"י לעיל עה"פ ויחשבה לו צדקה וכו' ד"א במה אדם, לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה, אמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות עכ"ל, והוא מדרש חז"ל (ב"ר לך לך פי"ד) ר' חייא ברבי חנינא אמר לא כקורא תגר אלא א"ל באיזו זכות וכו' הראה לו ג' מיני פרים וג'

האיפה הראה לו, נאמר כאן 'ויקח לו את כל אלה' ונאמר להלן (ויקרא ב') 'והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה' (והיינו שגם המנחה היא בכלל 'אלה'), וצ"ב מ"ש עשירית האיפה מכל הקרבנות דאף לרבנן שהראה לו אבל מה טעם לא נתפרשה להדיא.

ונראה עפ"י דרשת הגמ' מנחות דק"י א' עה"פ (מלאכי א') 'בכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה', 'בכל מקום' ס"ד, אר"ש בר נחמני

אר"י ונתן אלו ת"ח העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי, 'ומנחה טהורה' זה הלומד תורה בטהרה - נושא אשה ואח"כ לומד תורה ע"כ, ויל"פ מה טעם נקטו דווקא הגשת מנחה להחשיב מעלת עוסקי תורה יותר מכל קרבנות, והביאור דשאני מנחה שנא' בה

ונפש כי תקריב (ויקרא ב' א') ואחז"ל והובא ברש"י עה"ת שם לא נאמר נפש בכל קרבנות אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה - עני, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו ע"כ, ומבואר ענין קרבן מנחה שהוא נפשו של מקריב ולא הסולת, וזהו מעלת ת"ח העוסקים בתורה ויגיעים בה וממיתים עצמם באהליה, שהקב"ה מעלה עליהם ג"כ כאילו הקריבו נפשם לפני ה', וכמו שאמר הקב"ה על עני המקריב מנחה שנפשו היא שנקרבת לפני ה'.

ובמדרש ויק"ר פר' ג' מעשה באשה אחת שהביאה קומץ של סולת והיה כהן מבזה עליה ואמר ראו מה הן מקריבות, מה בזה לאכול, מה בזה להקריב, נראה לכהן בחלום אל תבזה עליה כאלו נפשה הקריבה, והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאינו מקריב נפש - כתיב בו נפש, מי שהוא מקריב נפש על אחת כו"כ כאילו נפש הקריב ע"כ, ובגמ' ברכות ד"ה ב' טורף נפשו באפו ופרש"י שנפשו היא תפילה שנא' ואשפוך את

נפשי לפני ה', שגם ע"י תפילה אפשר לאדם להקריב נפשו, וי"ל בזה הפס' (תהלים קמא) תכון תפילתי קטרת לפניך מושאת כפי מנחת ערב, שתפילה היא משום קרבן מנחה שג"כ יש בה משום הקרבת נפש לפני ה'. ועה"פ ולעבדו בכל לבבכם פרש"י עבודה שהיא בלב וזו היא תפילה שקרוי עבודה שנא' (דניאל ו') אלהך די אנת פלח לי' בתדירא, וכי יש פולחן בבבל אלא על שהוא מתפלל שנא' וכוין פתיתן לי' וגו' וכן בדוד

הוא אומר תכון תפילתי קטרת לפניך עכ"ל והיינו שזה נוהג גם בבבל שזהו הקרבת נפש הנוהג בכל מקום מדין הקרבת מנחה.

ויש לפרש מ"ש רבנן 'עשירית האיפה הראה לו' אף שלא נתפרש כן להדיא, שאי"ז כשאר כל הקרבנות שרק הם עצמן הם הנקריבים והוצרך אברהם אבינו

להביאם בפועל כדי שיראהו הקב"ה זכותם, אבל שאני זכות קרבן מנחה שהראהו הקב"ה לאברהם בלי שה' נצרך להביא עשירית האיפה בפועל, כיון שעיקרה היא מ"ש הקב"ה מעלה אני עליו כאילו הקריב את נפשו, ור"ל כשנותן העני את כל רצונו וכל אשר ביכולתו הלא באמת הוא נותן את נפשו והיא עצמה נקרבת לפני ה', ובחינה זו ג"כ הראה הקב"ה כאן לאברהם אבינו, שגם כשלא יהי' לזרעו כלום יוכלו להקריב את נפשם לפני הקב"ה.

ואמנם גם רשב"י ס"ל כן, ומ"מ אף שודאי נכון דבר זה אבל לא הראה לו הקב"ה ד"ז כאן, כיון שקרבן נפש א"צ לזה ביהמ"ק וארץ ישראל אלא 'בכל מקום', כמ"ש ת"ח העוסקים בתורה בכל מקום כאילו מקטירין ומגישין לשמי, וכן דניאל הקריב את נפשו בבבל, וא"ל כלול זה עם כל הקרבנות שבזכותן יתקיימו בארץ.

רק כן צריכים ללמוד!

כשלמדתי בישיבת תפארת ציון בבני ברק, נבחנתי אצל מו"ר החזון איש זיע"א את מסכת בבא קמא, שקלא וטריה גמ' רש"י תוס'. כמידי לילה בעת שהייתי בא לישון בחדר שלו בלילות היה שומע מפי את הגפ"ת דף ועוד דף, כך היה רצונו שאדע בעל פה את השקלא וטריה.

באחד המבחנים ביקש ממני החזון"א להתעכב על איזה תוס', הוא הציע שאסביר מה כוונת תוס', מה רצו תוס' להדגיש. אמרתי לו את הבנתי, אך הוא שאל שנית, חזרתי עוד פעם והוא שאל פעם נוספת **"אבל מה כאב לתוס' שהיו צריכים להגיד כך"**, וביקש שאחזור שוב מהתחלה על דברי התוס', קושיית תוס', תירוצם והוספת דבריהם והדבר נשנה שוב.

כשראה שהדבר קשה לי, פתח ואמר, **"רק כן צריכים ללמוד, אם לא מבינים, לומדים מהתחלה, ואם עדין לא, אז עוד פעם, אם רוצים להבין היטב יש ללמוד שוב ושוב" (מכתבי תלמידים. מר - השון תשע"ג)**

צחוקם של אברהם ושרה

והיינו שגילוי ה' לפני הקב"ה שלא ה' צחוקו של אברהם משום סברא זו שאמר אח"כ בלבו הלבן ק' שנה וכו', רק ה' גילוי של שמחה על בשורה מפתיעה, ורק אח"כ התבונן בלבו על מוזרות הדבר שמבשרו הקב"ה ואי"ז כלל הוראת לעג ופקפוק אלא שמחה והשתאות שהקב"ה משנה בשבילו סדרי בראשית, לכן נשתבח אברהם אבינו על אותו השחוק שהוא מורה על אמונה שלימה ואמיתית בבשורתו של הקב"ה, ואח"כ ברוב צדקותו נתפלל לפניו ית' ואמר 'לו ישמעאל יחי' לפניך' ע"ד מה שאחז"ל בגמ' שבת דנ"ג ב' ת"ר מעשה בא' שמתה אשתו וכו' א"ר יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה א"ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית עי"ש, אך אצל שרה נאמר 'ותצחק שרה בקרבה' לאמר אחרי בלתי וגו' והיינו שזו היתה סיבת הצחוק, שעצם אותו הצחוק אומר אחרי בלתי וכו' ולכן נתבעה ע"ז. [ואולי יש להוסיף ולדקדק בלשון הכתובים, שאצל אברהם נאמר 'וצחק ויאמר בלבו' ור"ל שגם הצחוק ה' בלבו ולא ה' נרגש בגופו כלל ולכן גם תרגומו 'וחדי', אבל אצל שרה נאמר 'ותצחק שרה בקרבה' והוא שחוק הגוף והקריבים, וכמ"ש אונקלוס וחיית שרה במעשה וי"ל].

ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו מלך מלך יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד (יז, יז)

ויאמר אלקים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק (שם י"ט)

פ"י רש"י וקראת את שמו יצחק - על שם הצחוק, ומבואר שהקב"ה החשיב מאד אותו הצחוק לקרות על שמו את יצחק, ושם זה נקבע לו לעולם כמשאחז"ל (ירושלמי ברכות פ"א ה"ו) ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב, ושמו של יצחק לא נשתנה, אלו אבותן קראו אותו בשמן, אבל יצחק הקב"ה קראו יצחק שנא' וקראת את שמו יצחק ע"כ.

ותמיהה גדולה היא, שהרי מקרא כתוב לפנינו בפרשת וירא (יח, יג) שנתבעה שרה על כגון זה ממש שצחקה בקרבה על בשורת הלידה, **'ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלה ואני זקנתי, היפלא מה דבר וגו'**, ובאמת כבר חילק אונקלוס בתרגומו, שאת צחוקו של אברהם תרגם בלשון 'וחדי', והיינו לשון שמחה וחדוה, אך גבי צחוקה של שרה תרגם אונקלוס 'וחייכת שרה', והוא לשון שחוק ולעג, ולא נתבאר מקורו.

ונראה לפרש, דגבי אברהם נאמר 'וצחק, ויאמר בלבו הלבן ק' שנה וגו',

מבית הדבד

ממרן ראש לראשי הישיבות רבינו הגר"ד פוברסקי שליט"א

בד בבד | על התורה

מילה בשבת

מרן הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שאל את הגר"מ (סולוביצ'יק) זצ"ל לאחר ברית, מה יהיה הדין בתינוק שהמילה היא שלא בזמנה, אבל יודעים שאם לא ימולו אותו בשבת הרי שיותר לא יוכלו למול אותו לעולם, כי כך אומר הרופא שרק בשבת אפשר למולו ואם לא ימולו אותו בשבת הרי הוא ישאר ערל לכל ימי חייו, האם מותר למולו בשבת או לא, ולא השיבו. (דחזיתיה לרבי מאיר)

איתא בחז"ל ב"ר מ"ז ט' א"ר לוי מל אברהם אין כתיב כאן, אלא נימול בדק את עצמו ונמצא עצמו מוחל, ויש לעי' טובא דלפי זה נמצא שלא היה צריך אלא הטפת דם ברית והרי כתוב להלן בפרשת וירא שהיה חולה ובא הקב"ה לבקרו בשלישי למילה, ודחוק הוא שכל ענין זה היה מוחמת הטפת דם ברית בלבד.

וכן צ"ב שהרי כתוב ויפול אברם על פניו, ופרש"י שמשעה שנצטוו במצות מילה חל על עליו דין ערל ולא היה יכול לעמוד מפני שכניה, ואם כבר היה מוחל ולא היה צריך אלא הטפת דם ברית אין לו דין ערל ואוכל בתרומה, אמנם במדרש תנחומא (ס"י יז) כתוב בלשון אחר, שרמז הקב"ה לאותו מקום ועקצו עקרב ונמצא מוחל, ולפי"ז נמצא שהיה ערל אלא שנימול על ידי עקיצת העקרב, אולם עי' בפ"י פה תאר במ"ר שם שכתב שמה שאברהם אבינו לא ידע מקודם שהוא מוחל משום שלא הסתכל מעולם במילתו, והרי שפירש הדברים כפשוטם וצ"ע.

ונראה בזה עפ"י שנתבאר במק"א [עי' בד קודש (מועד א ס"ו מא)] דב' עניינים נאמרו במצות הטפת דם ברית, האחד, מעשה ברית דמים עם הקב"ה וזה גם במי שהיה ערל ונחתכה ערלתו, והשני, בגולד מוחל שצריך הטפת דם ברית משום ספק ערלה כבושה, ובכ"ז נקרא מילה.

ואשר לפי"ז נראה דהנה איתא בגמ' (יבמות ע"א, ב) שלא ניתנה פריעה לאברהם אבינו, ודין חיוב פריעה על עור הפריעה שהוא חלק ממועשה המילה עצמה נאמרה רק בסני, ונראה דאצל אברהם אבינו ה"י דין עור הפריעה כדין ערלה כבושה לדיון, ואף שלא נצטוו להסירו כמילה ממש, אבל מ"מ דין הטפת דם ברית ה"י מותרת ומפקיעה מתורת ערלה, ועיקר הדין הוא רק שלא ניתנה לאברהם אבינו דין פריעה על עור הפריעה, ומעתה יש לומר דאברהם אבינו מצא עצמו מוחל היינו עיקר הערלה אבל עור הפריעה עדיין ה"י בו, ויתכן דגם לד' המדרש תנחומא היתה עקיצת העקרב להסיר רק עור הערלה החיצון, ונמצא דהטפת דם ברית של אברהם אבינו ה"י בזה תורת מילה על עור הפריעה, ושפיר ה"י לו דין ערל למצות מילה, וגם נפל על פניו ודו"ק. [אכן עדיין צ"ב מהא דכתי' להלן שה"י חולה ובא הקב"ה לבקרו דבהטפת דם ברית לחוד לא מסתבר שנעשה חולה, וצ"ע]. (כמטר לקחי)

מה הועיל בזה שלא גילה את הארץ

אל הארץ אשר אראך. (לך לך יב, א)

איתא בחז"ל (ב"ר ל"ט ט') אל הארץ אשר אראך, ולמה לא גילה לו, כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, וצ"ב מה מועיל זה שלא גילה ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. וביאור הדברים שאם היה מוגלה לו המקום להיכן ילך נמצא שהמצוה היא לבוא לאותו מקום וההליכה היא רק הכשר והכנה לזה וכולה מצוה אחת היא, אבל כשלא גילה לו המקום כעת המצוה אינה להגיע למקום מסוים אלא עצם ההליכה, וא"כ בכל פסיעה ופסיעה מקיים הוא המצוה בזה שהולך.

המחזיר לפניו משורת הדין אם יפריש מעשר כספים

וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר ממל. (לך לך יד, ט)

פסק השו"ע חו"מ סי' רנ"ט סעי' ה' דאף המוצא אבדה באופן שהרי אלו שלו טוב וישר לעשות לפניו משורת הדין להחזיר לישראל שנתן בה סימן. וכתב בדרך אמונה פ"ז ממו"ע ה"ה דמ"מ צריך ליתן מעשר מהממונן קודם שמחזיר, יעו"ש שכתב דדוקא אם בעל אבדה עשיר ומשום שאם עני הוא הרי זה גופא צדקה הוא ואי"צ להפריש מעשר בפני עצמו. וכתב להוכיח כן ממה שנאמר כאן באברהם אבינו ויתן לו מעשר מכל, ואף שהרי החזיר הכל למלך סדום, מ"מ הפריש קודם מעשר, וזה מפני שכבר נעשה שלו שזכה בזה בכיבוש מלחמה, וגם כאן היה עליו מצוה להחזיר כמו לפניו משורת הדין כדי שלא יאמר אני העשיתי את אברהם ויהי' חילול ה' יעו"ש בדבריו. ונראה דאין מוכאן ראייה כלל לדין השבת אבדה לפניו משורת הדין, כי נראה דמה שמצינו לפניו משורת הדין בהשבת אבדה עניינו הוא במצות ההשבה גופא שיש עדיין מצות השבה לפניו משורת הדין ויש בזה גם משום זכות הבעלים האובד. והענין בזה הוא שמוצוה עליו שלא יתחשב עם היאוש אלא יקיים אעפ"כ מצות השבת אבדה וכיון שכן גם אין עליו חיוב להפריש מעשר כספים שהרי אינו משתמש עם זכיתו בממונו אלא מקיים בו עדיין דין הבעלים האובד, משא"כ אברהם אבינו שזכה ברכוש סדום בקנין גמור רק שהיה מצוה עליו להחזיר מצד אחר כדי שלא יהיה חילול ה' בזה חייב קודם להפריש מעשר שזה דומה למי שרוצה ליתן ממונו למצוה שקודם צריך להפריש מעשר ממונו כן נראה ברוך. (כמטר לקחי)

בבד מלכים

מרן הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל – גלב"ע י"א חשון תשפ"ד

על מרן הגר"ג אדלשטיין זצ"ל בהיכל הישיבה, ובימי השבעה על מרן זצ"ל סיפר הגר"צ דרבקין שליט"א כי זוכר הוא את הריתחא דאורייתא שהיה בשיגים ושיחם של מרן זצ"ל עם יבדלחט"א רבינו מרן שליט"א בעת שנתעצמו במלחמתה של תורה, ומיני אז הכיר וידע את מעלותיו של מרן זצ"ל.

נביא בכאן מדברי רבינו מרן שליט"א בעת אשכבתיה דרבי ברגשי לבו אודותיו

הספר רבינו בחלויית מרן הגר"מ אזרחי זצ"ל

צר לי עלך אחי... צר לי עלך אחי, היינו אחים, והאחוה שלנו התחילה לפני שמונים שנה, באתי אז לישיבה, לישיבת חברון, אני הייתי בן שתים עשרה וחצי, ור' ברוך מרדכי ה"י שנתיים יותר, בן ארבע עשרה וחצי, ומאז עד היום נדבקנו כאחים יחדיו.

אנחנו נמצאים היום יחד עם כל תלמידי הישיבות בארץ ובחוץ לארץ, ואנחנו אומרים הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה זה גם יחד, אחים כשהם

ידידות נפלאה של עשרות שנים היה למרן הגר"מ זצ"ל עם רבינו מרן יבדלחט"א, עוד משחר נעוריהם עת למדו יחד בישיבת חברון, והרבה שנים היו דבוקים בעסק התורה ובהרבצתה בידידות נפלאה, למותר לציין בשורות ספורות אודות קשר רב שנים, רק נציין כי לפני שנים השתתף מרן זצ"ל בשבע ברכות לאחד מנכדי רבינו שליט"א שנערך לבני הישיבה ושם הפליא מרן זצ"ל בדברים על רבינו שליט"א ובתוך הדברים סיפר על עוצם התמדתו של רבינו שליט"א מימי נעוריו, והעיד כי כבר בהיותו בישיבת חברון עוד קודם הגיעו למצוות היה נחשב לאחד מיחידיו סגולה בהתמדתו, זאת מלבד כשרונותיו הברוכים והיה הצ'צ'קע (צעצוע) של ראשי הישיבה דחברון שנהנו להשתעשע עמו בדברי תורה, כשסיים מרן זצ"ל את דרשתו קם רבינו שליט"א ואמר כי בעצם כל דרשתו של מרן זצ"ל היתה על עצמו ממש, אך מומיד העין טובה שלו הוא מעביר את כל הסיפורים עליו... כאשר עבר מרן רבינו שליט"א לישיבת פוניבז' היה מגיע מרן הגר"מ זצ"ל לישיבת פוניבז' לשוחח עם רבינו בלימוד בקביעות וכפי שרמז על כך מרן זצ"ל בהספדו

יחד אז זה יחד, אבל כשגם האבא נמצא איתם אז זה 'גם יחד' וכאן נמצאים כל בני הישיבות שבדור, והאבא נמצא איתנו, ברוח, נשמתו נמצאת כאן.

מה הייחודיות של רבי ברוך מרדכי זכר צדיק לברכה, חז"ל אומרים איך צריכים להגיד שיעור, מי שזכה להיות ראש ישיבה צריך להגיד שיעור, מהו המיוחד בשיעור של רבי ברוך מרדכי, יודעים מה? אומרים חז"ל כשאומרים שיעור ברבים אם ערבים על שומעיהם כדבש וחלב המעורבין זה בזה, להגיד את השיעור, אבל אם לא, נוח לו שלא אמר, אם השיעור לא יהיה כדבש וחלב, יותר טוב לא להגיד את זה, נוח לו שלא אמר, רבי ברוך מרדכי זכה, השיעורים שלו לא היו סתם שיעורים, היו ערבים על שומעיהם כדבש וחלב, ובזה הוא קנה את לב התלמידים.

הוא גם זכה דבר מיוחד במינו, הוא יסד את תנועת בני תורה, מה זה תנועת בני תורה, בני תורה הם בני של התורה, מה זה התורה? הקב"ה, כך כתוב איהו ודיבוריה חז, כשמדברים על התורה מדברים על הקב"ה, התורה היתה כבר לפני בריאת העולם, ובשביל התורה ברא הקב"ה את העולם, וזה כתוב בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית, הקב"ה ברא את העולם בשביל התורה וגם בשביל ישראל שנקראו ראשית, מה הקב"ה עשה לפני בריאת העולם, הוא למד תורה, התורה היא שלו, התורה זה הוא עצמו, וכשהקב"ה אומר שיעור זה אחד ממש התורה והקב"ה, וזה תפקיד של ראש ישיבה אם הוא רוצה להצליח הוא צריך להיות אחד, אחד עם התורה, ראה חיים עם אשה אשר אהבת זה הולך על התורה, וצריך לקיים בזה את מה שכתוב ודבק באשתו והיו לבשר אחד, זה מה שהוא זכה, הוא זכה להיות אחד עם התורה, השיעורים שלו היו מתוקים מדבש.

וכשהוא עשה את תנועת בני תורה, הוא הזמין אותי הרבה להיות יחד, מה ראיתי בבני תורה, יושבים בחורים בני תורה שנמצאים בישיבות תיכוניות, אבל הם באים להיות יחד, אחים! עם כל בני הישיבות הקדושות, וכשהם היו אחד מהם ראו, אנתנו דבקים בקב"ה, זה מה שרבי ברוך מרדכי זכה, לעשות אותם 'בני תורה' בני של התורה, כשהייתי במחנה בני תורה, ראיתי שיש שם בריכה, ורבי ברוך מרדכי נמצא ליד הבריכה, וכולם מסתכלים זה הראש ישיבה שלנו הוא יושב כאן ליד הבריכה, מה הוא אומר אני נמצא איתכם גם כשאתם בתוך הבריכה, [לשמוך

על הצורה והמעלה של בני תורה] כי התורה זה כי הם חיינו, לא סתם לומדים תורה, התורה זה החיים, והוא ידע לעשות שירגישו את זה שהתורה היא חיים, כמו שאומרים במעריב כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, מי שלמד תורה אצל רבי ברוך מרדכי ראה מה זה, זה התורה עצמה, ומי שנדבק לזה היו בני של התורה, זה ה' כאחד ממש.

דוד המלך אומר למנצח על שושנים, מה זה למנצח על שושנים, אומר רש"י זה על תלמידי חכמים שמרטיבים מעשיהם כשושנים, כל אחד עושה מצוה, כל אחד לומד תורה, אבל להרגיש שזה שושנה זה עשה רבי ברוך מרדכי, הוא זכה, מי שזכה להשתתף בשיעור שלו, ראה זה שושנים, מרטיבים מעשיהם כשושנים, והוא זכה שכל התלמידים שלו נדבקו בזה להיות ולראות מה זה

שושנה, שושנה האמיתית זה מי ששומע שיעורים מרבי ברוך מרדכי, אז מרגשים מה זה השושנה, ואני זוכר כשהייתי בא למחנה אחרי השיעור הוא גם היה תמיד בהתפעלות שמעתי שיעור, אמרתי לו אבל גם אתה אומרת שיעור, מה זה משנה זה אותו הדבר, אבל אצלו כל דבר תורה היה מיוחד בעינו, וכך זכינו יחד להרביץ תורה.

הוא זכה לעשות תורה, יסד את ישיבת עטרת ישראל, על שם אביו רבי ישראל אורחי, שהיה בקלעצק, שם הוא גדל אצל רבי אהרן אצל רבי איסר זלמן, ומשם כבר צמחו השושנים, וכעת דודי ירד לגנו ללקוט שושנים.

כשנבנה בית המקדש הקב"ה אמר באתי לגני, לגן עדן, הייתי כבר פעם בגן עדן, וגם כאן זה גן עדן, הישיבות הם היום במקום בית המקדש, מי מרגיש בישיבה שהוא בגן עדן, צריכים להיות אצל רבי ברוך מרדכי אורחי ללמוד איתו ואפשר לראות שהוא נמצא בגן עדן, הוא נמצא בגן עדן של שושנים.

זה מה שאבדנו, חסר כעת את המושג הזה של מתקנות התורה, כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, זה למדנו אצלו, זה החיים, התורה היא החיים, חיים בלי תורה הם לא חיים כלל, על מי שמספיד תלמיד חכם, אם הוא לא מספיד כהלכתו כתוב בגמרא אינו מאריך ימים, וראוי לקבורו בחייו, כך אומרת הגמרא, למה? אם אתה מספיד תלמיד חכם את מי אתה מספיד, אתה מספיד את התורה! אתה מספיד את החיים! אז אנתנו צריכים כעת להספיד, אבדה תורה מישראל....

מרן הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל - גלב"ע י"א חשון תשע"ב

בשנים עברו כשהייתי פוגש את רבי נתן צבי במצבו אז במסחרים תבכה נפשי לא בפניו במסחרים תבכה נפשי, אבל עליו היה צהלתו בפניו כלום ראו כלום פנים מאירות פנים שוחקות איך זה היה ככה זה היה ככה בגלל שהוא עצמו זה תורה.

.... כשאדם הוא לא חי מכה גופו אזי הוא גבור רבי נתן צבי לא חיכה לבן שמונים כבר היה לפני כבר גמר לפני זה עם גופו שבור ורצון והוא אומר שזה יסורים נוראים ככה מתפלא שאל כן או לא הוא לא יודע הוא אומר על עצמו שזה יסורים נוראים, ורבי נתן צבי מלא שמחה מלא שמחה פנים מאירות זה גבורות גבורות

דברים שנשא רבינו בפתח השיחה בישיבת פוניב' ביום פטירת מרן הגאון רבי נתן צבי פינקל ראש ישיבת מיר זצ"ל

רבי נתן צבי הוא הראה דברים שלא רגיל לראות אותם זה מחייב מחייב מאוד, נער צעיר בא מארצות הברית נכד של הסבא מסלבודקא סבא שלו היה אח של הראש ישיבה בא לישיבה התחיל ללמוד והראש ישיבה בחר בו להיות חתן לנכדתו הראש ישיבה היה לו מבט רחוק אז אפילו לא הבנו מה מוצא בו בילד הזה הוא לקח אותו אחר כך ראינו דברים שהם לא רגילים לא רגילים, אבל מננו לומדים מה הוא כחו של רצון ומה הוא כחו של האדם כמה כחו גדול כשהוא רוצה, נהיה חולה, חולה במחלה ניוונית, מחלה ניוונית לא ללכת לא לעמוד לא לשבת, ראינו! אבל בכחות שלו הוא הצליח לבנות את ישיבת מיר ממוקם קטן למקום הכי מרכזי בעולם, מאיפה זה בא, זה רק בא משיאפה ומרצון, רואים מה כחו של האדם, סיעתא דשמיא כשאדם רוצה, זה מחייב את כולנו לא לעצור מקשיים, לא לעצור, אני רוצה זה תפקידי וזה הקב"ה רוצה ואני אמלא את זה ואז מקבלים כחות על אנשיים למעלה מדרך הטבע.

הודעה א"ה בשבועות הקרובים נכתוב על קשרי מרן רה"י שליט"א.

פרשת וירא - מרן החזון איש זיע"א. פרשת חיי שרה - מרן הגר"ד יפה זצ"ל. ותלמידי הגה"צ רבי יאיר ישראל זצ"ל. פרשת תולדות - מרן הגר"א קוטלר זצ"ל. פרשת ויצא - מרן הגר"א ז"ל מלצר זצ"ל. פרשת וישלח - הגה"צ ר' משה טורק זצ"ל. פרשת וישב - מרן הגר"א שליט"א שטינמן זצ"ל נשחם לקבל חומרים.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת לך לך תשפ"ה

הקשר שבין 'ואנכי עפר ואפר' לאפר פרה' ועפר סוטה

נאמר בפרשה (בראשית י"ז כז), 'ויען אברהם ויאמר, הנה נא הואלתי לדבר אל ה', ואנכי עפר ואפר'. ואיתא בסוטה (יז.), 'דרש רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות, אפר פרה ועפר סוטה', ויש לבאר מה השייכות בין אמירת 'אנכי עפר ואפר' של אברהם אבינו, לאפר פרה ועפר סוטה.

ונראה לבאר הענין, דהנה איתא בחולין (פט.) 'אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן, גדול מה שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחננו מה'. כלומר, 'נחננו מה' הוא ביטול גמור של המציאות, ואילו 'עפר ואפר' יש להם איזו מציאות כל שהיא. והקשה הגר"ם סלנטר, שהרי בספרי (בהעלותך פ"ט קא) מצינו להיפך, דדריש 'והאיש משה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ולא מאבות', דהיינו שהאבות היו יותר ענוים ממשה רבינו.

ותירץ הגר"ם בשני אופנים: באופן אחד ביאר, שאכן משה רבינו היה עניו יותר מן האבות, אלא שכלפינו לא היתה בזה רבותא כל כך, שהרי ראה את גדולתו של הקב"ה, אבל אברהם היה עניו מבלי שהיו לו כל הגילויים שהיו למשה רבינו, ונמצא שהענוה שלו היתה גדולה באיכותה יותר משל משה. [ובמאמר המוסגר יש כאן לימוד גדול, שאם אדם עושה כל מה שיכול לעשות לפי כוחותיו, אפילו אם השני משיג יותר ממנו בפועל, יתכן שהוא חשוב יותר מהשני! צריך לא להסתכל על אחרים, אלא רק על עצמו, ולשאוף להשיג את המוקסימום שהוא יכול להשיג].

ובאופן נוסף ביאר הגר"ם, שישנם שני מיני ענוים: א. יש מי שמשפיל עצמו כלפי גדולת הבורא, ומרגיש שהוא ממש בטל ומבוטל אל מול גדלות ה', אבל כלפי חבירו יתכן שהוא מחשיב עצמו יותר נעלה וחשוב. ובזה יש לומר שמצד ההתבטלות לפני הקב"ה היה אברהם אבינו בדרגה גבוהה ממשה רבינו. ב. יש אדם שחושב עצמו שפל יותר מכל בני האדם, וזה מצינו אצל משה רבינו, שאמר לקב"ה 'שלח נא ביד תשלח' (שמות ד' יג), וביאר בזה הרמב"ן שם 'שלח נא ביד כל אשר תשלח, כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות'. וכונת משה בזה, שאם הקב"ה יתן לאדם אחר את הכוחות והגילויים שיש לו, אז כל אחד ישתמש בהם יותר טוב ממנו. ובענוה זו היה משה רבינו בדרגה גבוהה יותר מאברהם אבינו.

והוסיף הגר"ם מסלנט וביאר, שהענוה שהיא כלפי הקב"ה היא דבר קל באופן יחסי, שהרי השכל מחייב כל אדם להיות עניו כלפי הבורא ית"ש, שאין סוף לגדלותו. אבל הענוה כלפי חבירו, להרגיש שהוא פחות מכל אחד, זה דבר קשה ביותר, שהוא למעלה מן השכל, שכן אין סברא לאדם לחשוב שאילו היו לאחרים את הכוחות שלו היו מוצליחים יותר ממנו, אלא זה גזירת מלך, דהיינו זה כח שהטביע הקב"ה באדם, שאם יהיה עניו באמת וירגיש את

ועל פי זה יש לבאר, ש'עפר ואפר' הם כנגד שני סוגי הענוה הללו, 'עפר' היינו כלפי חבירו, שכביכול הוא נותן לחבירו לדרוך עליו כעפר, וכפי שאומרים בתפילה 'ונפשי כעפר לכל תהיה', ואילו 'אפר' זה כלפי הקב"ה, שם צריך אדם להרגיש שאין לו מציאות כלל, כמו אפר שאין לו ממשות.

ומעתה ניתן להוסיף ולבאר את ההקשר בין 'ואנכי עפר ואפר' לאפר פרה ועפר סוטה, שכן עפר סוטה נועד כדי להשכיח שלום בין איש לאשתו, והדרך להבאת שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו היא על ידי שמושים עצמו כעפר, שמוכן להתבטל כלפי השני, לוותר לוותר ושוב לוותר, זו הדרך להשיג 'שלום בית' אמיתי, שלום בין אדם לחבירו אמיתי, שכל אחד נותן לשני ומוכן לוותר. ומאחר שכלל ישראל ירשו מאברהם אבינו את מעלת 'נפשי כעפר לכל תהיה', שמכאן זה יש שלום בבתי ישראל, לפיכך נתן להם הקב"ה אפשרות של השבת השלום על ידי 'עפר סוטה'.

ומה שזכרנו 'לאפר פרה' בגלל שאברהם עשה עצמו כאפר, היינו משום ש'אפר פרה' הוא מן ה'חוקים' שהאומות מלעיגים עלינו, וכמש"כ הרמב"ם (מעילה פ"ה ה"ח), 'החוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע. אמרו חכמים, חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן. ויצרו של אדם נוקפו בהן, ואומות העולם משיבין עליהן, כגון איסור בשר חזיר, ובשר בחלב, ועגלה ערופה, ופרה אדומה, ושעיר המשתלח'. ומבואר מדבריו שהלעג של האומות עלול לגרום לנו חיסרון בהתלהבות בקיום החוקים, והדרך לתקן זאת היא על ידי שמבינים בשכל שאנחנו עבדים להקב"ה, והוא נותן לנו חוקים, ומה שהוא אומר אנחנו עושים, בין אם מבינים ובין אם לא מבינים. ועוד, שאדם צריך להבין שאין לו יכולת להקשות 'קושיות' על הקב"ה, שברא את כל הבריאה יש מאין. והדרך להתחזק בהבנות הללו, שאנחנו עבדי השם, ושאלו לנו שום השגה בחכמת התורה שניתנה על ידי בורא העולם, על ידי שאדם מרגיש שהוא כ'אפר' כלפי הקב"ה. נמצא, שבזכות כח זה שירשו כלל ישראל מאברהם לעשות עצמם כ'אפר', דהיינו לבטל עצמם לגמרי להקב"ה, ולא לשאול שאלות כלל, זכו לקבל אפר פרה, שכן מעתה הם יכולים לקיים אף את החוקים עם כל ההתלהבות והרגש.

הקב"ה יעזור, שנזכה להתעלות במעלות הענוה, להיות 'עפר' ו'אפר', ולקיים את כל המצוות בהתלהבות וכראוי. אמון.

הוראת שעה

אנחנו יותר מהרמטכ"ל!

[מתוך שו"ת שנערך בכינוס 'רבותינו' שע"י 'איחוד בני הישיבות' כ"ח תשרי תשפ"ה]

שאלה: לפעמים בחור נפגש עם אדם שאינו שומר תורה ומצוות, והלה שואלו 'למה אתם לא מתגיידים לצבא, האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה', מה צריך הבחור לענות.

רבינו שליט"א: צריך לומר לו שהמחלוקת שלנו אינה רק ביחס לענין הגיוס, אלא משהו הרבה יותר עמוק. אנו יודעים ומאמינים שהתורה שבעל פה באה מהר סיני, ואתה כופר בזה, ולפי מה שאנו מקבלים את ההלכות וההשקפות מן התורה שבעל פה, פשוט שאנו צודקים, שהרי ארץ ישראל בלי קדושה אינה כלום, היא תקיף אותנו מכאן! בלי התורה לא יהיה כלום בארץ ישראל! רק בגללנו יש קיום לארץ ישראל ואם היית מאמין בתורה שבעל פה, גם אתה היית סבור כך, אלא שאתה כופר בעיקר ולא מאמין. וממילא, אם אתה רוצה להתנווכח בענייני דת, תפנה לערכים, אבל תבין ששאלתך תלויה בהשקפת העולם שלך, ולפיכך אינך יכול להבין את התשובה שלנו.

שאלה: ומה יענו למי שאומר שהוא כן מאמין בתורה שבעל פה?

רבינו שליט"א: את דברי חז"ל (מכות י.) א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב 'עומדות היו רגליו בשעריך ירושלם' מי גרם לרגליו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלם שהיו עוסקים בתורה.

שאלה: ישנם בחורים שנבוכים בשאלה זו, גם אם אינם מעיזים לשאול אותה בצורה מפורשת, וטענתם, שאכן הם מבינים ש'תורה מגנא ומצלא', ואנחנו שותפים במלחמה ע"י שאנחנו לומדים תורה, אבל גם במלחמה יש את אלו שהם בעורף, שמכנים אוכל ועוזרים, ויש את אלו שלוחמים ומחזירים את נפשם. ואם כך, גם אם אנו לומדים תורה וזוכים להשתתף, מכל מקום אנו לוחמים בעורף, אבל הם נלחמים בעצמם!

רבינו שליט"א: אני שואל את הבחורים הללו, האם גם הרמטכ"ל נחשב כלוחם בעורף, או שהוא נחשב מעיקר הלוחמים? אנחנו יותר מהרמטכ"ל! זו התשובה!

שאלה: יש כ"כ הרבה צער וסכנות ומצוקות בתקופה זו, במה צריך להתחזק בחור שמתחיל כעת את זמן חורף, מעבר לחיובים הרגילים של בן תורה?

רבינו שליט"א: צריך לעבוד על המידות, ועל ענוה, ועל ויתור, ועל ידי כך מוגעים לאחדות, וכשיש אחדות בעם ישראל הקב"ה נמצא איתנו יחד, כמו שנאמר 'ויהי בישרון מלך, בהתאסף ראשי עם, יחד שבטי ישראל', וזה בוודאי יביא את הגאולה.

בדין חיוב האב למול את בנו

במקומו, ונחשב לו כאילו הוא עצמו מקיים את המצוה, או שפיר מיקרי גם כלפיו 'אפשר לקיים שניהם', ואין הלאו נדחה. וא"כ שפיר הוכיח התבואות שור מסוגיית הגמרא שיש שליחות במילה, וקשיא לשית הש"ך.

רחיית הוכחת התבואות שור באופן אחר

ונראה ליישב, בהקדם מה שיש לבאר דעת אביי ב'הוה אמינא' בשיטת ר"ש, ש'דבר שאינו מתכוין מותר' אפילו באופן של 'פסיק רישיה'. והביאור בזה, שאף שודאי יש לו ניהוחא בדבר, מ"מ צריך שיתכוין לכך בפועל, וכל שאינו מתכוין פטור. וא"כ קשה, מדוע אמרו בגמרא שמתר לאב למול כשאין אחר, אף כשהוא מתכוין בפועל לקצוץ את הבהרת [ולא רק שניחא לו בזה], הרי הוא יכול למול באופן שלא יתכוין בפועל לקציצת הבהרת [ואף שודאי ניהח לו בזה, מכל מקום לפי ההו"א של אביי אין בכך איסור, אם אינו מתכוין בפועל לכך], ואם כן מיקרי 'אפשר לקיים שניהם', שיכול לקיים את העשה בלא לעבור על הלאו.

ונראה לומר בכוונת הגמרא, שאף שהאב אכן יכול למול בלא שיתכוין בפועל לקציצת הבהרת, מכל מקום עדיין צריכים בזה לדין 'עשה דוחה לא תעשה', ולא מצד האב, אלא מצד בית דין. כלומר, מאחר וניהח לאב בקציצת הבהרת, ויש לו שמחה והנאה בזה, ממילא יש לחוש שמא בשעת מעשה ישכח האב ויתכוין בהדיא לקציצת בהרת, ומחמת חשש זה מוטל על בית דין למנוע את האב מלמול. ובמקום שרק האב יכול למול דחתה התורה את איסור קציצת בהרת, כיון שנחשב לגבי ב"ד ש'אי אפשר לקיים שניהם'.

ונמצא לפי זה, שמצד החיוב מצוה שמוטל על האב למול לא שייך לדחות את האיסור, כיון שהאב יכול שלא לכוון לקציצת בהרת, ונחשב ש'אפשר לקיים שניהם', ורק מצד עיקר מצות המילה המוטלת על בית דין מיקרי 'אי אפשר לקיים שניהם', כיון שהם צריכים לחשוש שיתכוין אף לקציצת בהרת. ומעתה אפשר לומר כדחיית הבית הלוי, שכיון שכאן הנידון הוא לגבי ב"ד, ולגבם אפשר ע"י אחר, לא נדחה איסור קציצת צרעת, וממילא אין ראייה מהגמרא שהאב יכול לעשות שליח למצות המילה המוטלת עליו.

ש'דבר שאינו מתכוין מותר', אם כן מדוע הותר לאב למול בעצמו. ומתרת, שמדובר באופן שאין כאן אדם אחר שיכול למול, אבל כשיש אחר אכן אין האב רשאי למול את בנו המצורע.

והוכיח מכך התבואות שור שהאב יכול לעשות שליח למול, שאם לא כן מדוע סוברת הגמרא שהוא צריך ליתן לאחר למול, הרי בכך הוא מבטל מצוות עשה דאורייתא של מילה, ומיקרי 'אי אפשר לעשותה ביד אחרים'. אלא בהכרח שהאב יכול לקיים את המצוה ע"י שליח.

רחיית הבית הלוי

וכתב הבית הלוי שהיה מקום לדחות ראייה זו, שכן במצות מילה יש שני עניינים: א. עיקר חיוב מצות מילה. ב. חיוב נוסף על האב שיעשה המצוה בעצמו. וממילא אפשר לומר שמה שנתחדש בתורה שמצוות מילה דוחה את איסור קציצת בהרת, הכוונה שעיקר מצוות מילה היא זו שדוחה, מאחר ודינה חמור, שנכרתה עליה י"ג בריתות, אבל על תוספת החיוב שמוטל על האב לקיים המצוה בעצמו, בזה לא נאמר שחיוב זה דוחה איסור קציצת בהרת, ולפיכך אמרו בגמרא שאם יש אחר שיכול למול עדיף לעשות על ידו, בלא שיעבור האב על איסור קציצת בהרת.

רחיית הרחיה

אמנם כתב הבית הלוי לדחות את רחייתו, שכן אף אם נאמר שהמצוה שעל האב אינה דוחה את איסור קציצת בהרת, מ"מ דין 'אפשר לקיים שניהם' לא נאמר על עצם קיום המצוה, שאם יש אפשרות שתתקיים באופן המותר אין אומרים 'עשה דוחה לא תעשה', אלא על האדם שעושה את המצוה, דהיינו שאם יש אפשרות שאותו אדם המחוייב במצוה יעשה בהיתר, או אין הלאו נדחה מחמת המצוה, אבל אם לאותו אדם אין אפשרות לקיים את העשה בלי לעבור על הלאו, או אומרים בזה 'עשה דוחה לא תעשה', ולא מיקרי 'אפשר לקיים שניהם' במה שניתן לקיים העשה על ידי אחר, כיון שמכל מקום אותו אדם אינו יכול לקיים את שניהם [ע"פ שם שהוכיח יסוד זה]. ומעתה, כיון שהאב אינו יכול לקיים את מצוות המילה בלא לקוץ את הבהרת, ממילא זה נחשב כלפיו 'אי אפשר לקיים שניהם', ונדחה הלאו מחמת העשה. ורק אם נאמר שהאב יכול למנות שליח שיעשה את המצוה

"ובן שמונת ימים ימול לכם כל-זכר לדרתכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא" (בראשית יז ב).

נצטוונו למול בן לאחר שבעה ימים ללידתו, ויש מצוה על האב למול את בנו, כמבואר במסכת קידושין (טז.). אלא שיש לדון אם האב יכול לקיים את המצוה ע"י שליח, ונחשב בזה כאילו הוא עצמו מל, או שמצוות מילה היא מ'מצוות שבגופו', שאי אפשר לעשותה על ידי שליח.

שיטת הרא"ש שא"א לעשות שליח

הבית הלוי (שו"ת ח"א סי' י) דן אם אב יכול לעשות שליח למול את בנו, והביא את דעת הש"ך (חו"מ סי' שפ"ב סק"ד), שדקדק מהרא"ש בפרק כיוסו הדם, שכתב שאם אמר האב למוהל למול את בנו, וקדם אחר ומל, אין הלה חייב למוהל עשרה זהובים, משום שבכך שאמר האב למוהל למול עדיין לא זכה הלה במצוה, ומשמע מדבריו שאין שליחות למילה. וכן הביא הדרכי משה (יו"ד סי' רסד) מאור זרוע (הל' מילה סי' קז), שאין שליחות במילה.

הוכחת התבואות שור שהאב יכול לעשות שליח למול

ובבית הלוי שם הביא את קושיית התבואות שור (סי' כ"ח ס"ק יד) על הש"ך, מסוגיית הגמ' בשבת (קל"ב), שם מבואר שכשיש בהרת במקום המילה, באופן שאם ימול יוצרך לקוץ את הבהרת, נדחה איסור 'קציצת בהרת' מחמת מצות המילה. ולמדו זה מן המקרא (ויקרא יב ג) 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו', בכל ענין שהוא. ותממה הגמרא (שם קל"ג) מדוע הוצרך מקרא זה, הרי אין כאן איסור כלל, לשיטת רבי שמעון הסובר 'דבר שאין מתכוין מותר' [והכא הוי 'אינו מתכוין', מאחר שלא איכפת למוהל בקציצת הבהרת]. ותיירץ אביי [בהו"א], שאכן לא הוצרך מקרא זה לדעת ר"ש, אלא לדעת רבי יהודה, הסובר 'דבר שאין מתכוין אסור' [שכן מתחילה סבר אביי שר"ש מתיר 'אינו מתכוין' בכל ענין, אפילו ב'פסיק רישיה']. ודנה הגמרא בשיטתו, מדוע אם כן הוצרך מקרא זה לר"ש. ומבארת, שהוצרך הכתוב לרבות שמותר לאב למול את בנו המצורע, אף שהוא מתכוין גם לקציצת הבהרת. ומקשה על כך, שמאחר והאב יכול לצוות לאחר למול, ובאופן כזה לא יהיה איסור בקציצת הבהרת [לר"ש,

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לאברכים

אברך בן עליה - חי עם הקב"ה

למעלה' בעולם העליון הנצחי, ועל כן מסיר ומסלק עצמו מתאוות העולם הזה, ולא יעשה ממנו קבע, זהו 'למען סור משאול מטה'.

אברך בן עליה חש את הדברים על בשרו, הוא רואה בחוש את השקר של העולם הזה, ולכן הוא לא מרגיש שייכות אליו בכלל, אלא חי את המטרה של חייו, דהיינו את העולם הבא. זה מונח כל הזמן בהכרה שלו. בן עליה מנהל את החיים שלו על פי דברי הכתוב (משלי יג) 'בכל דרכיך דעה והוא יישר אורחותיך', הוא מודע לזה שבכל פעולה שהוא פועל אין לו את הכח והיכולת לפעול ולהצליח בעצמו, אלא הוא נמצא בידיים של הקב"ה, וצריך לתלות בו את עניו, ותמיד לצפות לחסדיו. כאשר יש לו איוו צרה, המחשבה הראשונה שעולה בראשו היא שזה מאת ה', ולא מבשר ודם, והוא מתבונן להבין מה ה' רוצה ממנו. ולא בגלל שהוא חושב שיכול היה להיות אחרת, אלא דוקא בגלל שהוא מבין שזה מאת ה', לכן הוא חייב להבין למה ה' עשה לו את זה.

כשבן עליה מתכנן לעשות משהו, קודם כל הוא חושב אם יש בו איזה חשש איסור. וכמו שכתב רבינו יונה בפירושו למשלי שם 'תחילת כל מעשה תשיב אל ליבך אם יש דרך עון אשר חטא במעשה ההוא'. כל היסודות הללו מונחים בראשו של בן העליה בהכרה ממש, ומביאים אותו ליראת שמיים ברמה אחרת לגמרי, עד שהוא מגיע לדרגה שיש לו הסתכלות ברורה על המטרה שלו בעולם הזה.

הזכרנו [בפעם הקודמת] שאברך צריך לחיות במודעות לכך שמתחדשים עליו כל הזמן מחוייבויות חדשות, בהתאם לדרגתו הנוכחית בעבודת ה'. אברך שחי באופן כזה, יש לו כבר דרגה מסוימת של הכרה בה', שדוחפת אותו באופן טבעי לקיים את רצון ה', ומזכירה לו שהעולם הזה הוא רק הדרך להגיע לעידון האמיתי. הכרה זו נובעת ממקום שורשי בנפש. מקום שהפנים את הידיעות וההבנות הנכונות לגבי התכלית של החיים.

אברך כזה מעמיד תמיד את דברי המסילת ישרים (פ"א) לנגד עיניו, יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שיש מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא. ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא, כי הוא הנברא בהכנה המצטרפת לדרב הזה, אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם'.

אברך שחי בהכרה כזו מקיים בעצמו את דברי הכתוב (משלי טו כד) 'אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה', וכמו שכתב רבינו בחיי (ריש פר' חיי שרה): כי המשכיל המכיר תכונת העולם הזה, שהוא עולם ההפסד, הוא יודע 'אורח חיים

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א פרשת לך לך תשפ"ה

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

• ווי העמודים וחשוקיהם • שאלה משולחננו של מרן שליט"א

להמליץ לחברה על נהג ערבי שמתנהג יפה

שאלה. אני נוסע כל בוקר באוטובוס קבוע בין עירונ, עם נהג ערבי, שיחסית מתנהג יפה ובאדיבות לנוסעים [פותח דלתות גם אחרי שסגר, ולא בורח לנוסעים, כמנהג רוב הנהגים...]. באחד הימים הנהג שאל אותי: "נו איך אני, נהג טוב?", השבתי לו: "בוודאי... אתה נהג מקצועי ואדיב במיוחד!". אמר לי הנהג: "אני מבקש שתמליץ עלי בחברה, וכך אקבל העלאה במשכורת, ועוד הטבות למיניהם", והדפיס לי מהמכונה פתקית עם הפרטים שלו, ומספר הנהג וכו'.

מכיוון שחששתי משום "לא תחנם" שאסור לתת להם חן, לא ידעתי אם מותר להמליץ עליו, והתחמקתי... וכך כמשך כמה ימים כל בוקר שאל אותי הנהג הערבי: "נו, מה יצא, המלצת עלי בחברה כבר?", והתחמקתי, ואמרתי לו "שכחתי", אני אתקשר מחר", וככה עוד יום ועוד יום.

עד שהיו הכין שאני מתחמק, וסתם דוחה אותו לשווא, ומאז החל להראות לי פנים זועפות, ולהתנהג אלי ולשאר הנוסעים בכעס. ופעם אחת התריס כלפיי: "אתם היהודים, לא יודעים להכיר טובה, סך הכל בקשתי ממך להמליץ עלי בחברה כנהג טוב, מדוע לא יכולת לעשות לי את זה?".

בעת אני שואל מה לעשות, אולי אני צריך לשנות מפני השלום, ולשקר לנהג לומר שאכן המלצתי עליו, ובפועל לא להמליץ, או שבאמת מוטל עלי להתקשר לחברה ולעשות, ואין בזה לא תחנם כי זה התועלת שלנו. [חשבתי שהסיבה שמותר לומר לנהג גוי 'תודה רבה', כי על ידי זה הוא עובד יותר טוב עבורנו, אבל להתקשר ולהמליץ, שזה דבר שלא מקובל כל כך לעשות, בפרט לנהגים גויים, לכאורה יש בזה נתינת חן ממש].

תשובה. אין בזה איסור "לא תחנם" כיון שמרוויחים בזה, ויש לישראל הנאה מזה, כמו שכתבו התוס' בפסחים (דף כב ע"א ד"ה ורבי שמעון) שאמנם אסור לתת לנכרי מתנת חנים, אבל אם היה הנכרי שכינו מותר, מפני שהוא כמכור לו. וכן הוא בשו"ע (יו"ד סימן קנא סעיף יא) אסור ליתן מתנת חנים לעובד כוכבים שאינו מכירו. וכתב הט"ז (סק"ח) שאם מכירו לא הוה עלייהו שם מתנה אלא כמכירה, שהרי ישלם לו גמולו או כבר שילם לו. וכן הוא בשו"ע (חו"מ סימן רמט ס"ב) עובד כוכבים אסור ליתן לו מתנה, אא"כ הוא מכירו או אם יש בו בדבר משום דרכי שלום. וכתב הסמ"ע (סק"ב) אם לא שיש לו ג"כ צד הנאה מהגוי דה"ל כמכירה. וגם בענינו, יש לו הנאה גדולה מזה, שהנהג מתנהג באדיבות לו ולכל הנוסעים, וממילא אין שום איסור להמליץ עליו.

ואמנם נשאל מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש, יו"ד פרק י סעיף לג) לגבי נתינת טיפ למלצר גוי או לנהג מונית, כתוספת תשלום על השירות האדיב, והשיב שמנהג שכולם נוהגים בו אין בו משום לא תחנם. והיה מקום לומר שמכיון שאין כולם נוהגים להתקשר ולהמליץ בחברה על נהג טוב, הרי שיש בזה בעיה של לא תחנם.

אולם יש לומר, דכיון שעיקר המטרה היא עבור עצמנו, שהנהג ימשיך מכאן ולהבא להיות נהג אדיב ולא להתעלל בנוסעים כמנהג חבריו הישמעאלים, על כל גס אם באמת אין הדבר כ"כ מקובל, מ"מ אין בזה חשש לא תחנם, וכמו שביארנו דאין זה מתנה אלא מכירה, שאנחנו מקבלים ממנו תמורה, שימשיך לשירת אותנו כמו שצריך.

ועוד יש לומר, שעד כמה שבחברה קיימת אפשרות כזו להמליץ על הנהגים, הרי שזה נחשב דבר שמקובל לעשות, ואמנם על נהג ערבי בד"כ לא מצוי שממליצים, אבל אם במקרה יוצא דופן יש מה להמליץ, ועיקר הכוונה לטובת עצמנו, הרי שזה גם כלל בהיתר של מו"ח זצ"ל שמנהג שכולם נוהגים בו, אין בו משום לא תחנם.

ובעבר נשאלנו, מיהודי שהיה חולה קשה ורופא גוי עשה מאמץ יתר וזכה להצילו ממוות, ולאחר זמן נזקק הרופא לתרופת כליה, ואותו חולה יהודי רוצה לתרום לו כהכרת הטוב, האם יש בזה משום לא תחנם. ומו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל אמר דאמנם בעלמא מותר להכיר טובה לגוי, אך כאן אותו רופא בבית חולים עשה את המוטל עליו, ותורמת כליה כהכרת הטוב היא מעבר לכל פורפורציה, ואינה תואמת את מידת הכרת הטוב המגיעה לו, והתורה יעבור על איסור לא תחנם.

כמו כן הערנו בחשוקי חמד עמ"ס נדרים (דף כו ע"א), כשאנשים מתאספים למסיבה, ועומד ככל השמחה ומקדם את האורחים בלשון 'ברוכים הבאים', ויש ביניהם עובדים זרים המטפלים בוקנים, האם צריך לומר 'ברוכים הבאים בני ברית הבאים למסיבה', וכעין מש"כ המג"א (סימן קפט סק"א) בשם הט"ז לגבי 'הרחמן' שאחר ברהמ"ז, שיאמר 'ברך אותנו יחד בני ברית כולנו יחד', להוציא את שאר בני ברית שישנו שם.

וגייס מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל השיב, שגם בברכת המזון מותר לברך את העובדים הזרים המטפלים באמונה בוקני ישראל, משום דכל האיסור לברך את אלו שאינם בני ברית, הוא מפני לא תחנם, ובמקום שהגויים עושים לנו טובה, אין זה מתנת חנם [והגם שהגוי עובד לפרנסתו ומקבל תשלום, מ"מ כשאנו מברכים אותו זה לטובתו שימשיך לעבוד טוב, והרי זה כמכירה ולא כמתנה].

ויקה אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבואו ארצה כנען (יב, ה). ותרם אונקלוס, וית נפשאת דשעבידו לאורייתא, וכמבואר ברש"י כאן שהכניסם תחת כנפי השכינה, אברהם מגיד את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו. ומבואר ברמב"ם (פי"א מהל' ע"ז) שנתקבצו אצל אברהם אלפים ורובבות. והנה מבואר במשך חכמה (להלן בא, לג) בשם הפרד"א (פכ"ט) שאותן הגרים שהכניס אברהם תחת כנפי השכינה, כולם חזרו לסורן, ולכן ירד יעקב למצרים רק עם שבעים נפש. וקשה א"כ מדוע מזכירה אותם התורה אם לבסוף לא נותר מהם כלום. ושמעתי ממרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שהתורה באה ללמדנו שיהודי שעמל על מצוה, הגם שלבסוף לא יצא מזה כלום, אינו צריך להצטער על כך, ולא יאמר לשוא עמלתי, כי הוא עשה מה שצריך. וכן אמרו בשם הגר"י סלנטר זצ"ל שיהודי צריך לעשות ולא לפעול, ואין הקב"ה מבקש תוצאות אלא מעשים. וסיפר מרן זצ"ל שבאו למרן הגר"י מבריסק זצ"ל, וסיפרו לו על מוסד שעסק בלימוד לתלמידים קשים, ולבסוף כולם התקלקלו רח"ל, והגוי אמר: הרי בזמן שלמדו, הם קראו ק"ש, שמרו שבת, למדו תורה, אז בוודאי שיש בזה רווח. ואמנם רבינו צדוק הכהן מלובלין זצ"ל כתב בכמה מקומות בספריו, שלא מצונו שיצחק אבינו גייר אנשים, וכיאר דאחר שראה שכל הגרים שגייר אברהם אביו חזרו לסורם, אמר שעדיף שלא לגיירם. אך יתכן שגם לשיטת יצחק אבינו הני מילי בבני נח, דכיון שלבסוף חוזרים לסורן, אין ענין לגיירם. אבל בישראל שחייבים במצוות, הרי כל יום שהם מקיימים מצוות הכל רווח.

אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבודך וחיתת נפשי בגלגל (יב, ג). ופירש רש"י, למען ייטב לי בעבודך, יתנו לי מתנות. הגר"י סרנא זצ"ל שאל את מרן בעל הדובב מיישרים זצ"ל לגבי נכרי הרוצה לתת מתנה ליהודי, האם יש להמנע מלקבלה, משום 'שונא מתנות יחיה', או שמא דבר זה נאמר רק כשישראל נותן מתנה, ולא נכרי. והשיב לו שהרי כתב הסמ"ע (חו"מ סימן רמט סק"ד) שהטעם דשונא מתנות יחיה, כי הלהוט אחר מתנות צריך להחניף הבריות ואינו מוכיחן על מעשיהם הרעים שרואה בהם. וא"כ הרי מבואר ברש"י כסנהדרין (דף ע"א ע"ב) שאין מצוה להוכיח נכרי, דהוכיח תוכיח את 'עמיתך' כתיב ולא גר תושב, וא"כ בגוי הנותן מתנה לישראל, אין חשש דשונא מתנות יחיה, דלא אכפת לן שלא יוכיחו על מעשיו הרעים. והגר"ש שניאורסון זצ"ל חתנו של הרב מטשעבין (בעל הברכת שמעון) הקשה על כך, שהרי חמיו עצמו נתקשה בדברי רש"י כאן שאמר אברהם שיתנו לו מתנות, וקשה הלא בודאי אברהם אבינו היה שונא בצע ולא אורב מתנות, אלא פירש שהכוונה שאם לא יתנו לו מתנות, כמה יוכיח שהוא שונא מתנות, אלא שאברהם ביקש שיתנו לו והוא יסרב לקבל, ובוה וחיתת נפשי, משום דשונא מתנות יחיה. ומבואר להדיא מדבריו שגם הנמנע מלקבל מתנות מגוי שייך בו שונא מתנות יחיה. וכיאר דהיינו דוקא אצל אברהם אבינו שהיה הראשון לפרסם אלוקות בעולם, שכולם היו עובדי ע"ז, ובה לקרבם לאמונה ולהוכיחם, אצלו בודאי היה שייך הטעם שלא לקחת מהם מתנות, בכדי שיוכל להוכיחם על מעשיהם הרעים ולהכניסם תחת כנפי השכינה.

ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו... ואברהם כבד מאוד במקנה בכסף ובוזה: וילך למסעיו... עד המקום אשר היה שם אהלה בתחילה (יג, א-ג). ופירש"י, וילך למסעיו, כשחזר ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים... בחזרתו פרע הקפותיו. והיינו דכשירד למצרים נתרצו בעלי האכסניות לספק לו צרכיו בהקפה וסמכו עליו שיפרע התשלום כשישוב ממצרים, וכן עשה. והקשה רבינו החיד"א ז"ל בספרו פני דוד מי פתי ילווה לאורח העובר מעיר לעיר שאינו מכיר, וכיצד יתכן שאברהם אבינו יצא לדרך בלא מעות. ומיישב החיד"א, שהיו תעריפים שונים לבעל האכסניות בהתאם למעמדו הכלכלי של האורח, ובהליכתו למצרים היו לאברהם מעות מצומצמים, ולכן פרע 'ערך עני' באושפיו, אך בחזרתו שכבר הפך לכבד מאוד בכסף ובוזה, הקפיד אברהם לחזור על כל אותן אכסניות, כדי לפרוע לכל אחת את ההפרש שיש בין ערך עני לערך עשיר. והנה מן הדין לכאורה לא היה חייב אברהם אבינו לעשות כן, שהרי גדולה מזו שנינו (פאה פ"ה מ"ד) שאפילו אדם עשיר שהיה עובר ממקום למקום, ובמהלך דרכו לא נותר לו מזון וכסף רשאי ליטול מהשדות והכרמים מתנות עניים, משום דבאותה שעה נחשב לעני חסר כל. ואף כשיגיע לביתו אינו חייב לשלם על המזון שקיבל, משום שאין היה באותה שעה. והביאר בזה, דאברהם אבינו שהיה עמוז של עולם, שכל מהותו היתה קידוש ה' ומסירות נפש למען כבוד שמים בעולם, ממילא הקפיד מאוד לקדש ש"ש וליתן מחיר מלא לבעלי האכסניה.

דברים מופלאים שאמרו מרן רבינו שליט"א לפני שנה, בליל הושענא רבה תשפ"ד, התפרסמו כעת וגרמו להדים גדולים, כאשר במהלך שיעור הלכתי מיוחד שנשא רבינו בפני אלפים, במהלך לילה שכולו תורה שעי"א ארגון יד בן ציון וחייה, המתקיים כבר עשרות בשנים ע"י תלמידיו ומקורביו ד"ר הרב מנחם בריי, נראה רבינו פותח את שיעורו, כיממה לפני פרוץ הטבח והאסון הקשה בתולדות העם היהודי מהשוואה, ואומר כך: "ממשלת איראן חידשה חידוש: הם יצרו פצצת אטום, והכיתוב הוא בעברית: לחסל את היהודים... זה דבר שעוד לא נשמע כמזה, זה לא צחוק בכלל, נו, לילה כזה כמו הלילה שלנו, יכול לחסל אותם בעזרת השם". בסוף השיעור, סיים רבינו את דבריו, והתבטא כך: "אנחנו היום במצב הכי קשה שרק יש, אומות העולם נגדינו... עומד רשע אכזרי, שעוד לא נשמע כמזה, ורוצה רק דבר אחד, הוא כתב בעברית "זה עומד להשמיד את העם היהודי", עוד לא היה דבר כזה... מה כן צריך לעשות? יש רק עצה אחת, מה העצה שיש לנו? לעשות מה שעשה כעת ד"ר בריי, ללמוד תורה, התורה היא סם חיים, היא מנצח ומצלה, היא מצילה אותנו. "מה שאני חושב כעת הוא, השונה הלכות בכל יום - מובטח לו שהוא בן עולם הבא, בני ספרד מאוד שרים את השיד, כי אשמרה שבת קל ישמרני, שיר של רבינו האבן עזרא, אות היא ביני וביניכם, אני רוצה להילחם כעת נגד איראן, איך? שתי הלכות בכל יום, בהלכות שבת. הכח של השבת הוא נוראי, מאד מאד גדול, אין מי שיכול נגד זה... המשנה ברורה אומר שהחילול שבת הוא עוון כזה נוראי שאין כמזהו, מי שמחלל שבת בפרהסיא, אסור לבשל בשבילי ביום טוב, הוא כגוי ממש. היום זה מצב נורא ממש, אנחנו נמצאים כעת עם ד"ר בריי, ואני מציע לכל אדם - שתי הלכות בכל יום, הוא בן העולם הבא, גם לעולם הזה יזכה וגם לעולם הבא. השבת היא פלאי פלאים של דבר. יתן הקב"ה שנזכה לכל טוב, אנחנו וכל העם היהודי, ונזכה לדאות ישועות ונחמדות בעם ישראל". דבריו המופלאים של רבינו, אשר כאמור, נאמרו יממה אחת לפני פרוץ המלחמה הקשה, בה אנו אוזניים עדיין, קיבלו הסבר מופלא משמים, כאשר נודע כי בטבח הנורא בשמחת תורה, כל הקיבוצים ששמרו שבת ניצלו באופן מופלא, ואף רבים שהיו בתוך הסכנה, וקיבלו על עצמם לשמור שבת, יצאו ממות לחיים. ובפרט כאשר מיקד רבינו את הסכנה מאיראן, כאשר באותה שעה לא היה נראה לעין כלל שפציה מלחמה עמם.

סיפור מיוחד במינו שהתפרסם לאחרונה בקו "שיח יצחק" ע"י הרב משה בלוק, וכפי שהתפרסם בספר החדש 'משולחנם של עניי העדה' שיצא לאור על מותן ורבן גדולי ישראל, החיים עמנו לאו"ח, ובתוכו רבינו שליט"א. וז"ל הסיפור מתוך הספר הנ"ל: "ר' שלום הינו בעל תשובה מאוקראינה, השילוב של בעל תשובה ועולה חדש, יוצר חוסר דאגות כמעט מוחלטות. העדר ידע בסיסי ביהדות יחד עם חוסר התמצאות בכל נהלי החיים שבארץ ניכרים בכל צעד וצעד ונותנים את אותותיהם בכל תחום. ר' שלום זקוק היה לתפילין. הוא התייחס לקניה הזו בכל הכבוד והחשיבות הראויים לה, ברר ברצינות ורכש תפילין חדשות יקרות. כה שמח ר' שלום בזכייה, הנה הוא בארץ הקודש וזכה להניח תפילין מהודרות... שמחתו לא ארכה זמן רב. לא עברו ימים מרובים ובעיה העיבה על שמחתו. התברר כי הפרשיות בתפילין שרכש הם של בני ספרד ואילו הוא אשכנזי... אהה נאנח ר' שלום, הנה עוד השלכה ישייה של מעמדו המורכב בעל תשובה - עולה חדש... ועתה מה עלי לעשות? סיפור התפילין שנקנו בטעות הובא לפני רבינו מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א. אחד ממכריו של ר' שלום נכנס למעונו של רבינו כדי לדעת מה לעשות. להפתעתו השיב רבינו: "אולי הוא ספרדי ולא אשכנזי?" הרי פתרון פשוט אלא ש... השואל מחדד את הבעיה הוא בא מאוקראינה וידוע לו שהוא אשכנזי. רבינו מחייך אליו בלבביות ואומר נו, אולי מהיום והלאה הוא יהיה ספרדי... פתרון מתמיה, אך הוא הלך לשאול וזו התשובה שקיבל מרבינו, למרות התשובה התמוהה אין לו ברייה אלא לשלם לר' שלום ולומר לו את דברי הרב. ר' שלום שמע ומתן התבטלות מוחלטת החליט לעשות ברור מעמיק בקשר למוצאו. ככלות הכל עד לחזרתו בתשובה למוצא לא היה משימעות הנוגעת למעשה. ר' שלום יצא למסע ברורים, הוא דיבר עם הוריו ועם סבתו. להפתעתו גילה ש... מוצא המשפחה שלו מטרוריקה ומגרוזיה פירוש הדבר ש... הוא אכן ספרדי! כאשר שבו אל רבינו וספרו לו אודות המופת חיך הרב ואמר בביטול - "אין כאן לא מופת ולא רוח הקודש, בסך הכל חשבתי שאם משמים לגללו שיקנה פרשיות של בני ספרד אולי באמת הוא מבני ספרד"... ע"כ.

אחורה נא חידה

הדין הוא שהנוגע בנעלים חייב בנט"י ואסור בדברי תורה טרם נטל את ידיו (שו"ע או"ח סימן ד ס"ח). מתי מותר לנוגע בנעליו לומר דברים שבקדושה ללא נטילת ידיים?

(התשובה לחידה, א"ח בשבוע הבא, החידה באידיבות ידידיו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה מגיליון קודם: מבואר בשו"ע (או"ח סימן עה ס"ב) שאסור לומר דברים שבקדושה כנגד שיעור של אישה שדרכה לכסותו (ואפילו היא אשתו), היכן מצינו שמותר הדבר?

תשובה. כתב רבינו החת"ס בחידושי על התורה (במדבר ה, יח) על הפסוק 'ופרע את ראש האשה', דונה שיעור באישה ערוה לקרות קריאת שמע כנגדה, כמבואר בשו"ע (או"ח סימן עה ס"ב), ואין הזכיר הכהן שמו הקדוש נגד שערות מגולות. ואינו דומה למחיקת השם לעשות שלום בין איש לאשתו, שזו מעיקר בדיקת הסוטה, אבל פריעת ראשה אינו מעכב כל כך לענין הבדיקה. אלא על כרחך, מוכח מזה דכל שהוא הכשר מצווה, לית ביה משום 'והיה מחניף קדוש'. וזה הוכיח שם לגבי תופס בעולה בשעת מילה, דאינו מעכב להזכרת השם בברכת המילה.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,

ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון ת"ל, או בכתיבת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

בבא בתרא דף קלד ע"א

נפלו לו נכסים

אדם לא מוכר נפטר, מי זוכה בירושתו

שאלה. אדם שלא מוכר לאף אחד בעולם נפטר, ולא יודעים מי הם יורשיו הראויים לרשת אותו, והשאלה מה עושים בנכסיו?

תשובה. לכאורה אמרנו שיהא מונח בבית דין, עד שיתברר מי הם יורשיו, אבל אין רשות לשום אדם ליטול נכסיו לעצמו. אולם לא כך כתוב ברש"י בב"ב דף קלד ע"א. שכתב וז"ל: נפלו לו נכסים ממקום אחר, יירשו אחיו עמו. לכאורה נראה כיון דאין לו אב ידוע, הוי נכסיו הפקר, וכל הקודם בהם זכה, אפילו אחד מן השוק. והכאן [באומר זה אחי... ונפלו לו נכסים ממקום אחר, יירשו אחיו עמו] על כרחך מיידי שקדם זכה, האומר עלי שהוא אח, עכ"ל.

ולכאורה יש להעיר על דברי קדשו כמה הערות. א. מה שכתב "כיון דאין לו אב ידוע הוי נכסיו הפקר, וכל הקודם בהם זכה, אפילו אחד מן השוק", צ"ב דמדוע שהיו נכסיו הפקר, הרי אין לך אדם מירשאל שאין לו יורשים חוץ מגר כמבואר במסכת סנהדרין (דף סח ע"ב) 'וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל, אלא בגול הגר הכתוב מדבר', ורק נכסי הגר שאין לו יורשים הם הפקר כמבואר במסכת ב"ק (דף מד ע"ב) שור הגר שמת ואין לו יורשין... הוה ליה שור הפקר.

ב. מה שכתב הרש"י שכיון שקדם זכה, אין מוציאין מידו, צ"ב הרי הוא אדם זר, ולא יכול לזכות אלא הנכסים יהיו מונחים עד שיתבררו למי הם שייכים, ואח זה האומר בבידור זה אחי, הוא יורש ואפילו אם אין לו עדים שהוא אחיו, מאחר ובא בטענת כרי ואין מי שיכחישנו.

ויתכן לבאר את דבריו על פי דברי הנהיבות המשפט (סימן קמו סק"ט) שהמחזיק בקרקע. אף שמודה שאינו שלו, אין מוסרים אותו למעריער, בלי עדים שהוא מרא קמא, כיון שהדין נתון בזה דיהיה מונח כמו בכל אבידות, שכהגיע ליד איזה אדם אין מחזירין לשום אדם שיבוא ויאמר שהוא שלו, עד שיביא עדים שהוא שלו או שיתן סימנים... שהמוצא תופסו בחזקת מי שהן שלו, וצריך דוקא להביא עדים כשרוצה ליקח מיד המחזיק, עכ"ל. אם כן הוא הדין בענינו, אין למסור את הקרקע לטוען שהוא אח בלי עדים, כיון שהמחזיק דינו שומר אבדה.

אך עדיין צ"ב תחילת דברי הרש"י שכתב שהנכסים הם הפקר, ויעיון בהגהות אשר"י (ב"ב פ"ח סימן לט) ובאור זרוע (ח"ג פסקי בבא בתרא סימן קל) שכתבו בשם הרי"ם וז"ל: והשתא מה יאח בחלקו, נראה דמנחין עד שיבוא אחד מן היורשין שלו מן האב, דלאותו אח שאומר אחיו הוא לא יחבינו אלא חלקו, שהוא מודה שאין לו בהם יותר. וגם הפקר לא הוי שאין לך בישראל שאין לו גואלים ואינו מנכסיו הגר... עכ"ל. מבואר בדבריו להדיא דלא כדברי הרש"י, אלא שהנכסים אינם הפקר, אלא יהיו מונחים עד שיבוא יורש, מהטעם האמור לעיל, שאין לך אדם מירשאל שאין לו יורשים.

וזהו כל הנ"ל הוא מעיקר הדין, ויעיון מש"כ לעיל דף קטו ע"ב בשם הרי"ף והרמב"ם שגם כתבו שהירושה תהיה מונחת בבית דין, ומש"כ שם בשם התשב"ץ, לגבי מנהג הקהלות כשאחד מת ולא נמצא לו יורש.

בבא בתרא דף קלז ע"א

מצי אמר ליה למיעבד איסורא לא יחבינו לך

עשיר נתן מכונית לעני, והוא נוסע בה בשבת

שאלה. מעשה שהיה בעשיר נדיב לב, שנתן במתנה מכונית יקרה לעני ואביון שהיה נצרך לזה. וכעת ראה הנותן שאותו מקבל נוסע במכונית בשבת רח"ל, תוך כדי חילול שבת מחפיר, ולפיכך רוצה הנותן לחזור בו, כי אומר שאנו סהדי שעל דעת כן לא נתנה, האם טענתו טענה.

תשובה. אם העני כבר קיבל זכה במכונית כשהיה כשר, ואח"כ פרק עול, הרי שהוא זכה במכונית, ואין יכול הנותן לומר על דעת כך שיחלל שבת אח"כ, ברור שלא נתתי לו. וראיה לכך ממסכת ב"ב דף קלז ע"א שם נאמר: "ואפילו היו בהם עבדים והוציאן לחירות. פשיטא, מהו דתימא מצי אמר ליה למיעבד איסורא לא יחבינו לך, קא משמע לך". הרי דאע"פ שהנותן טוען 'לא נתתי לך את העבד על מנת שתעבור בו חטא ותשחררנו', בכל זאת המתנה קיימת, וא"כ ה"ה בענינו. ויעיון גם בירושלמי (פ"ה שביעית סוף ה"א): 'השאלו לו סאתו, ובא ומצאו מודד בגורן אינו זקוק לו, [למחות בידו]. דכיון דבשעה שנתן לו היה בהיתר, אינו רשא ליטלו ממנו קודם זמנו דחשוב כשלו'.

ונראה שאם המקבל מתנה היה פעם אדם כשר, וכבר נתחמץ ופרק עול טרם קיבל את המכונית, ולבסוף רק נתגלה הדבר בזה שהתחיל לנסוע בו בשבת, הרי זו מתנה בטעות, דיכול הנותן לומר לרשע לא נתחמץ לתת מתנה.

ויעיון באגרות משה (או"ח ח"ב סימן סו, ויו"ד ח"א סימן עב) לגבי השכרת בית או אולם שמחות ליהודי מומר שברור שיעשו שם עבירות. ויעיון עוד בנחלת אליהו (סימן לו) שדן אם מותר להשכיר דירה כשיודע שהשוכר ישתמש בחשמל בשבת באיסור. ומשם יש ללמוד לגבי כך, אם מותר לתת רכב לאדם שישע ברכב בשבת. ויעיון פסחים (דף ע"ב) "דילמא אתי בהו ליד תקלה", הרי שחששו חכמים לחששות רחוקים של תקלות, וא"כ דואי שיש להיזהר שלא יגיע תקלה על ידו ולכן הנותן רכב לחבירו צריך להתנות מראש שלא יעשה בו חטא. [ויעיון עוד במש"כ בחשוקי חמד עמ"ס מסכת פסחים (דף ע"ב)].

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד, בקו "שיח יצחק", 04-376-0582, או 072-380-9348. מדי ערש"ק יעודכן בקו האם ישנה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלתון

דרכי יושר

מתורת מרן הגאון רבי מאיר גריינימן שליט"א

משנת יושר

דברים בענין הקדמת תחילת זמן חורף

דברים מיוחדים שנשא רבינו במעמד סיום ישיבות בין הזמנים שנערך בעיר בית שמש ע"י כלל ישיבות בין הזמנים בעיר, בהשתתפות למעלה מאלף בחורים ובמעמד רבני העיר שליט"א

אני רוצה לספר לכם את שראיתי בעיני אצל דודי מרן התזון איש בימי המלחמה כאשר נורו בכל יום פגזים על ירושלים שהתאמץ עוד יותר בעמל התורה אף שגם בימים הגלים היה עמל שהגיע עד כלות הכוחות ממש ואני יכול להעיד שלא פעם זה הגיע עד מצב של פיקוח נפש כפשוטו, ואף על פי כן בימי המלחמה הוסיף עוד מאמץ ויגיעה, וכן עלינו לנהוג כעת כאשר המצב קשה מאוד כידוע ורק כח התורה וכן עמל התורה יכול לעזור ולסייע במצב.

ובפרט כעת כאשר גדולי הדור הורו שצריכים להתחיל את הזמן יותר מוקדם, כיון שאנו בזמן של סכנה בכל הדברים, וצריך להתחזק בתורה ולא לחכות לראש חודש, וזה מצווה רבה וכך צריך לעשות.

בינוס לצדיקים

בערב יו"כ עלה רבינו למעונו של מרן הגר"ד לנדו שליט"א להתברך בברכת השנים, כשנכנס רבינו אמר להגר"ד שבא לקבל ברכה עם ק"ו..... [כוונתו לגמל את תהי ברכת הדיוט קלה בעיניו וק"ו ברכת ת"ח], במהלך השיחה העלו זכרונות משנים קדמוניות, כאשר הגר"ד אמר לרבינו שהוא זוכר שכאשר עלה לארץ מאמריקה והגיע לישיבת פוניבז' ישב לידו בספסל, ובצד השני ישב החברותא הגאון ר' יצחק דז'מיטרובסקי.

לאחמ"כ שותחו בכמה ענינים בהלכות יו"כ, ולאחמ"כ התברכו שוב זה מזה, והגר"ד קם ללוות את רבינו, ואחר ד' אמות אמר לו רבינו שכבר ליווה ד"א אך הגר"ד אמר שכוליה ביתא כד"א, והמשיך ללוות עד לרחוב.

תורת יושר

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם (י"ז, י')

תוס' בקידושין (כ"ט א') וא"ת ואכתי מצות עשה שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נהגת בין ביום ובין בלילה, ע"י עירובין כ"ז א' הרי ת"ת פו"ד ופדיון הבן דמצות עשה שלא הזמן גרמא כו', ולא קחשיב מילה יש לומר משום דהוי זמן גרמא ואף שלא בזמנה הרי לאו לכול"ע נהגת גם בלילה.

(יעוין עוד בענין זה באמרי יושר קידושין כ"ט א')

האם אפשר לצאת יד"ח קידוש על הכוס של

ברכת המילה

יש שאלה מצויה כשיש ברית מילה בשבת ובדרך כלל זה לפני קידוש, האם אפשר לצאת יד"ח קידוש על הכוס של ברכת המילה, והגר"ח גריינימן בספרו חידושים וביאורים (שבת ס"ח) סבר שא"א משום שאין עושין מצוות תבילות חבילות, אך רבינו חלק ע"ז וסבר דאין בזה תבילות חבילות וז"ל רבינו בספרו: ע"י ב"י ורמ"א או"ח ס' רע"ג דפשיטא ליה דאין קפידא של מצוות תבילות, וי"ל הטעם דלא מצאנו בגמ' רק שאין אומרים ב' קדושות על כוס אחד, משא"כ כאן דבפוג"ג אוזיל לכאן ולכאן, ואף דאם ניקא דשל מילה לא סגי לקידוש הו"ל ב' ענינים מ"מ מודלא קאמר עוד ברכה דומיא דברכהמ"ז וקידוש לא מיחזי כחבילות.

בענין תיקון טעות תוך כדי דיבור במוריד הטל

סיפר הגאון רבי שרגא שטיינמן שליט"א, לפני שנים רבות (כמדומה שנת תש"מ) אירע בישיבת פוניבז' לצעירים שבחור עבר בימות החמה לפני התיבה, וטעה ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם, אך מיד תוך כדי דיבור תיקן עצמו ואמר מוריד הטל, והמשיך בתפילה. והתפלל שם מרן הגאון רבי מאיר גריינימן שליט"א ואחז באמצע שמו"ע, ולא יכל לדבר אבל סימן עם היד שהתזון צריך לחזור, כי סבר שזה כמו שאמר שלוש שבחים 'משיב הרוח ומוריד הגשם מוריד הטל' ושלוש השבחים אמת אך מ"מ אין לאומרם כך יחדיו. אבל אבי מרן הגר"א"ל וללה"ה סבר שלא יחזור אלא ימשיך.

ואחרי זה היה נדון בענין, שהגר"מ סבר שצריך לחזור שוב חזרת הש"ץ, ודיבר על זה עם אחיו הגר"ח זצ"ל ועם הגאון רבי יהודה בויאר שליט"א והגאון רבי יחזקאל ברטלר זצ"ל ועוד ת"ת, אבל אבי טען שכיון שזה תוכ"ד א"צ לחזור. **ובזמנו** כשאבי זצוק"ל דיבר איתי על זה הוא הסביר לי שתוך כדי דיבור מוחק את מה שאמר קודם, ואני זוכר גם את הדוגמא שהוא אמר לי, למשל אם בעל קורא טעה בקריאת התורה ובמקום ויאמר ה' אל משה, יקרא 'ויאמר ה' אל יעקב' ומיד יתקן עצמו 'משה', האם זה נחשב שקרא 'ויאמר ה' אל יעקב משה'? בודאי שלא! הוא טעה, ואחרי זה תיקן עצמו וזה בסדר גמור. זה היה פשוט לו. (ועי' בזה בשו"ע ק"ד ד' ובמשנ"ב ובה"ל).

עוד בענין הנ"ל

לאחר מעשה זה כתב רבינו את סיכום הדברים והגידון בזה

יש לדון במו שטעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם וחזר ואמר בתוך כדי דיבור מוריד הטל מכלכל חיים כו', והמשיך התפלה האם יצא או שצריך לחזור, ולכאורה ה' נ"ל דכיון שלא חזר לתחלת הברכה או עכ"פ לרב להושיע לא מיקרי כחזרה ממה שאמר מוקדם שיהא ניכר בזה תיקון, ולא מהני מה שמנהגנו לומר מוריד הטל בימות החמה, והוי עובדא בדבר זה בש"ץ ונחלקו אותם בא"י כהרי"ט כמות ת"ח בדבר דיש שסברו דהוי תיקון מכיון שבימות הגשמים אין אומרים מוריד הטל ובימות החמה אומרים אותו בא"י כהרי"ט ניכר התיקון, ויש שטען דתוכ"ד צריך להועיל לחזרה אף לתוספת הפוסלת [וצ"ב בד"ץ], אלא ש"ל דכיון דא"צ כלל לומר מוריד הטל אולי לא מיקרי כחזרה ולכאורה רהיטת הדברים בבי' סימן קי"ד שדקדק מדברי הטור [יעוין"ש] כהרא"ש ושכ"נ דעת הרמב"ם [וכ"פ הרמ"א] שאם הזכיר גשם וטל נמי חזר משמע דאף למנהג ספרד שאומרים מוריד הטל בימות החמה מ"מ חזר ולא חילקו בין אם הקדים גשם לטל או איפכא, וה"ט דזה לא מיקרי חזר לראש הברכה ואנן חזר בעיניו, ויש מי שרצה לחלק דכשאמר בתורת חזרה ותיקון שאני וצ"ב בזה, גם התיקון לחזור לרב להושיע שכתב הח"א דנ"ל דסגי בכך ע"י פמ"ג שלא תיקנו לעשות כן (ואף שחזר לומר השם כשחזר לראש) ולא כתב לענין דיעבד, איברא דהמ"ב העתיק להלכה לדברי הח"א (וכתב שם שכ"ג גם בספר שלמי ציבור ואינו תח"י), ועי' בחז"א או"ח סימן י"ח ס"ק י"ב י"ג, (וצריך לעיין אם יש רא"י ממש), ועי' ר"ן ריש תענית ד"ה ירושלמי, והנה ותן ברכה דמהני לתיקון עי' בה"ל סימן קי"ז ד"ה אם שאל, בודאי עדיף טפי שנראה יותר כתיקון מאשר במוריד הטל, ועי' בה"ל סימן קי"ד ד"ה וחזר, דלדעת הגר"א חזר לראש ועי' נ"א לענין תיקון לאחר כדי דיבור ודו"ק, ולמעשה צ"ב.

ענין ידיעת כל התורה

צריך לדעת שחזן מהענין של קביעת עיתים לתורה, שכל אדם ישאל אחרי המאה ועשרים האם קבעת עיתים לתורה, יש גם חוב לדעת את כל התורה, כמבואר בגמרא שהשאלה האם ניתן ללמוד חוכמה יוונית היא באדם שיכול לומר 'כגון אני שלמדתי כל התורה כולה' ועכשיו יכול לשאול האם יכול ללמוד גם חכמה יוונית, אך אדם שלא יודע את כל התורה כולה משמע שוודאי שאסור לו ללמוד דברים אחרים, ורואים שיש חוב לדעת את כל התורה.

ובאמת ישאל אדם את עצמו איך אני יכול להספיק ללמוד את כל התורה כולה הרי התורה היא ארוכה ורחבה וכיצד ניתן ללמוד את כולה בכמה עשרות שנותיו של האדם בעולם הזה, והתשובה היא שניתן להגיע לכך רק ע"י שיחשב את זמנו וילמד גם בסדר שלישי וגם בבין הסדורים וגם בשישי שבת וינצל כל רגע פנוי מזמנו ללימוד.

וכפי שידוע שאדם שלומד רק חמישה ימים בשבוע בלי השישי ושבת הרי הוא כאדם שבמקום לחיות שבעים שנה חי חמישים שנה, כיוון שיומיים בשבוע אינו לומד ואם כן יש לו בשבוע חמישה ימים ולא שבעה ימים, וזה חיזוק טוב כדי להבין את החשיבות של הלימוד בשישי ושבת שמי שלא לומד בהם מבזבז את זמנו בימים אלו ומפסיד עשרות שנים מחייו.

הגר"א אומר באגרת הגר"א שבקושי התירו שאילת שלום בשבת, שאף שאילת שלום היא מצווה בקושי התירו בשבת, ורואים שבשבת אסור דיבורים בטלים בכלל, ויאמר אדם לעצמו אני צריך לדאוג שלא לבזבז את השישי שבת ולדאוג שיהיה כל כולי תורה ולהספיק עוד חלקי תורה שמחויבים לדעת, ואין זמן לכך בתוך סדרי השיבה, כדי שאדם לא יגיע למצב שאחרי המאה ועשרים יגיע לשמים והקדוש ברוך הוא ידרוש שם בכל חלקי תורה וגם בנגעים וענינים שלפעמים לא מגיעים אליהם, ולאדם שלא ידע על מה מדברים יהיו שם בושות ובוזיונות גדולים ונוראים.

ואספר לכם סיפור על היגיעה והעמל העצום של החזן איש בלימוד שאני יכול לומר שהגיע עד למצב של כמעט פיקוח נפש, היה פעם שלמד סוגיה מסוימת והיה צריך לעיין בספרו חזון איש שכתב שנים רבות קודם לכן ומה שכתב שם נגע לעיניו בו אתו כעת, ואמר לי שכבר כמה ימים שהוא עמל כדי להבין את החזון איש שכתב בספר ההוא אך אינו מסוגל להבין זאת כעת, וסיים 'זה לא בכוח אנושי', וזה היה הלימוד שלו לא בכוח אנושי.

מתוך שיחת חיזוק מיוחדת שנמסרה במעמד סיום ישיבת בין הזמנים בהיכל כולל 'בית הלל' בבני ברק

הנאמן רבי יאיר דוידזון זצ"ל מנהל ת"ת אור זורח גלב"ע ב"ט תשרי תשע"ט

מתוך הספד שנשא רבינו בבית מדרשו 'דרכי איש' ככלות ימי השבעה

"סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם"- זה מה שהיה הנפטר, שחזק כל האדם. "דודי ירד לגנו לערעוגות הבושם לרעות בגנים וללקוט שושנים"- לקטו את השושנים מאתנו.

ידוע שאחי הגאון ר' חיים זללה"ה כמה שהוא החזיק ממנו. כגון במה שהוא היה מטפל הרבה בכל ענין העירובין שיהיה כדן וכדת- ר' חיים כותב במכתב אודות עשיית עירוב במקום אחד, שכמובן שגם לאחר תיקון יהיה ראוי שלא לטלטל, אפילו אחרי התיקון זה ראוי לא לטלטל. ומשום שחסר קנין לעירוב חצרות של המחללי שבת, אלא אם כן יהיה אפשר לשכור מהם אבל אין ראוי להשתמש כשהדבר בלתי מובן לאחרים, אבל ניתן לתקן עירוב טוב, וזה צריך מומחה ואפשר לבקש את הרב יאיר דוידזון לטפל בענין, מפני שהוא מתמחה בשטח זה והוא ידע איך לעשות כדן וכדת שליה צריך מומחה גדול כדי לדעת את כל הדינים ולדעת איך לעשות וגם לשכור ממחללי שבת.

סיפרו מעשה על ר' יאיר הצדיק שמלמד אחד ביזה אותו עד מאוד וכתב נגדו, ומה ר' יאיר עשה? כל ימיו היה דואג שיהיה לו פרנסה שיהיה לו פרנסה ראויה בכבוד בשביל האיש הזה. מי מדבר כבר שלא העליב חזרה וכיו"ב, זה הכל שטויות, על זה לא מדברים בכלל. אבל מה כן? שהוא ידאג בשבילו עכשיו בשביל פרנסה. אדרבה, אדרבה, אם הוא ביזה אותו- אז עוד יותר טוב, זה עוד דבר שצריכים, ככה הוא היה.

כמה שהוא עבד על העירובין, אפילו שניזוק ונחתך מהקוצים וכיו"ב ונזל ממנו דם בכל זאת ידע שהוא צריך לקיים את המצווה הזו, שלא יהיה חס ושלום שיטלטלו שלא כדן, הוא ידע איך לעשות את הדברים האלה, זה גם כי צריך הרבה מומחיות והרבה ידע בהלכה.

מה ששמעתי כמה דברים עליו, שאולי כדאי באמת להדגיש את זה בתור הגדר של ההספד. היו מלמדים בחיידר שלו שהיו באים אליו כל שבוע ללמוד יחד את כל החומר השבועי ולקבל הדרכה צמודה על איזה דרך ללכת בזה. אירע פעם שמלמד אחד לא למד את המשנה טוב והיה מלמד בשיבוש נורא, כשנודע לו את הדבר הוא לא רצה לשלח אותו מהחיידר ולצער אותו, אפילו שהיה צריך לעשות את זה, אז מה הוא עשה, הוא קיבל על עצמו ללמוד אותו כל דבר שהוא צריך ללמד בכל שבוע ולהכין אותו את השיעורים, שהוא יעזור לו. ואפילו כשנסע לחוץ לארץ בשביל רפואת הבן שלו, והיה שמה עמו על ערש דווי, הוא שלח משם חוברות הדרכה מלאות לכל המלמדים בתלמוד תורה שהכל ידפוק טוב. הוא עם כל מה שהוא בחוץ לארץ עם בן חולה והכל אך דעתו בזה. ואפי' כשהיה רחוק היה לו בראש את כלל התלמידים.

אפילו בתענית אסתר בסוף התענית היה מטפס על עמודי החשמל עם הרעבון כדי לקשור את חוטי העירוב כשהיה כבן שישים. בתחילת המחלה שלו- אז הוא המשיך לבוא לסייע את העניינים של העירוב שיהיה כדן וכדת- שלא יפלו באיזה כישלון בזה. בתחילת ימי המחלה אירע פעם שהוא נפל ושבר את הרגל והוא היה צריך ניתוח להחלפת העצם השבורה, אחרי הניתוח ביקש לעבור לכיסא גלגלים ושייקחו אותו לבית כנסת לתפילת המנחה מתי שהגיע הזמן, וכשהגיע הזמן הוא ביקש לבוא סמוך לבימה- והוא הושיט את ידיו לבימה כדי להעמיד עצמו ולהתפלל בעמידה דווקא. וזה היה בייסורים נוראים הוא רצה להתפלל בעמידה, אפי' שזה היה סמוך לניתוח, אבל הוא לא ויתר.

כל הדברים האלה שאנחנו אומרים אותם בשתי מילים, קשה למצוא כזה בן אדם היום בבריאה קשה למצוא. הוא היה יחיד, יחיד מיוחד מיחדי סגולה שהיה אהוב על רבותיו, וכמו שאמרנו חז"ל שכל שדעת רבותיו נותה הימנו אז הוא בן העולם הבא, לא רק חלק לעולם הבא. זה היה הנפטר הזה, ומה שדיברנו כל הדברים הללו זה בשביל אחים בהספדא דהתם קאימנא- כדי שהוא לא יהיה קאימנא- אנחנו צריכים לקחת כל אחד שייקח קצת כמה שיכול ממעשיו הטובים ומכול ההשקפה שלו ומכל הדברים שלו, שהוא היה כל כך מסור לחכמי התורה, ולעשות הכל כדן וכדת, על פי הפסק שלהם, על פי דבריהם. שמומש קשה למצוא אחד מושלם בכול הדברים בתכלית השלמות. זה מה שאנחנו יכולים קצת להגיד ממעשיו לתת טיפה, קצת מההספד. אבל להגיד מה שצריך- אולי יהיו כאלה שיודעים עוד יותר להגיד. אני אמרתי את הקצת כמה שיכולתי, שה' יעזור שהוא יהיה מליץ יושר לכולם, ויעלה מעלה מעלה גם שמה עם מעשיו הטובים, ועם כל הדרך שלו, ושנזכה לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

שיעור מרח הגאון רבי אשר ייים שליט"א

אם מלין תינוק ביום השמיני כשאביו במעצר

"ואף על פי שאמרו שזה היא מצוה על האב ואם לא מל אותו אביו היא מצוה על ב"ד כמו שהזכירו בראשון מקדושין (כ"ט ע"א) כשאין אביו כאן אבל כשאביו כאן אין מצוה זו מוטלת על ב"ד שהרי אמרו בפ' החולץ אין אדם מל בן איש בע"כ ואף על פי שיש מפרשים אותו לענין גר הבא להתגייר אבל בפרק הערל (ע"א ע"ב) אמרו בענין מילת זכריו מעכבתו מלעשות פסח שאם היה האב חבוש בבית האסורים שאין הבן נמול ביום ח' שחל ערב פסח ושם פ' רש"י ז"ל שאין מצוה זו מוטלת על אחרים. והרמב"ם ז"ל כ' בפר' ראשון מה' מילה אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו אלא א"כ עבר ונמנע. נראה מדבריו שאם לא עבר ונמנע אלא שהוא מתעצל בה אין חייבין לעשותה בזמנה אבל היו חייבין לכופו אפילו ע"י הכאות כיון שלא היה לו אונס כמו שכתבתי".

וק"ו בנידון דידן דמה אם רוח שטות נכנסה לדחות את המילה בגלל הסעודה אין מלין את בנו נגד רצונו, ק"ו בני"ד דהאב אנוס מלקיים מצותו, (ואין כונתו שאכן יש כאן פסוק אנוס ממש שהרי בידו למנות שליח למולו, אך מ"מ כל התעקשותו משום שעז רצונו להשתתף אישית בשמחה ולשמוח במצותו).

ובתו"ד התייחס התשב"ץ להדיא למי שהיה חבוש בבית האסורים והביא מהגמ' ביבמות שאין בית דין מלין את בנו בזמנו בערב פסח, ע"ש.

ומשו"כ פסקתי שעם כל הצער יש להמתין עד שהאב ישתחרר וימנה שליח למול את בנו שלא בזמנו.

אך יוכיחו אותו תוכחה נמרצת ויחזור בתשובה על שביטל מצוה בזמנה.

וידעתי שבאבני נזר חלק בתוקף על התשב"ץ בשו"ת אבנ"ז (יו"ד סימן ש"ח - ש"ט) אך לא ראיתי שום הכרח בכל ראיותיו וסברותיו, ולא דחינן דברי רבותינו הקדמונים תקיפי קמאי מדברי האחרונים ובפרט כשאין בדבריהם כל ראייה מכרעת.

ואדון בקצרה בדברי האבני נזר.

א. מה שהביא ראייה מדברי המשנה ביבמות (ל"ט ע"א):

"מצוה בגדול לייבם, לא רצה, מהלכין על כל האחין, לא רצו, חוזרין אצל גדול ואומרים לו עליך מצוה או חלוץ או ייבם. תלה

"זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר... והיתה בריתי בשרכם לברית עולם" (בראשית י"ז י"ג).

במי שנעצר ע"י המשטרה בחשד עבירה חמורה ביום השביעי ללידת בנו, עסקני הקהילה עשו השתדלות גדולה לשכנע את השלטונות לשחררו כדי שיוכל להשתתף בברית מילה של בנו ולא הועילו והגיע יום השמיני. האב התנגד בכל תוקף שימולו את בנו בלעדיו ולא הועילו כל התחוננים שימנה מוהל כשליחו ולמול בזמנו, ולא נתרצה שימולו את בנו שלא בנוכחותו. הוא גם קיווה שההשתדלות תשא פרי ויצליחו לשחררו ויוכל להשתתף בברית ביום השמיני. אמנם כאשר ראו ביום השמיני שכל המאמצים עולים בתוהו והתברר שלא ישתחרר ביום זה, לא ידעה האם היולדת מה לעשות האם למול את הילד בזמנו נגד רצון האב או להמתין עד שישתחרר וימול אותו שלא בזמנו.

ועניתי את הנראה לענ"ד שאין למול את הילד נגד רצון האב, ואף לאם התינוק אין רשות למול אותו, דמצוה זו עליה ידידה רמיא ולא על האם, ואף שהוא טועה טעות גדולה, וחייב היה למנות שליח ולמול את בנו בזמנו, אך מ"מ אין לא מצוה ולא זכות לאף אחד למול בנו של אדם נגד רצונו ולקפחו ממצוה ידידה.

ויסוד הדברים לפי תשובת התשב"ץ (ח"ג סימן ח') שדן בעם הארץ שלא רצה למול את בנו בזמנו משום שיום השמיני ללידתו חל בתשעה באב ומכיון שאי אפשר לעשות את הסעודה בתשעה באב החליט למול אותו למחרת היום שלא בזמנו. ולאחר שמחה התשב"ץ מחאה גדולה ונמרצת על מנהג השטות שנהג בור זה, שביטל מצות עשה דאורייתא בשביל סעודה שבאמת ראוי היה לעשותה במוצאי תשעה באב, מ"מ כתב בסוף דבריו שאין שום מצוה על הבית דין למול את בני ישראל אלא במקום שאין אב או כשהוא אינו רוצה למול, אבל כל עוד האב רוצה למול את בנו, אלא שרוח שטות נכנסה בו לדחות את מילתו בזמנו, אין כל מצוה רובצת על הבית דין ואין למול את בנו בזמנו אלא האב מל אותו שלא בזמנו.

וז"ל התשב"ץ:

ולית דין צריך בשש, אלא שדעת התשב"ץ שחובה זו למול את הבן ביום השמיני אינה רובצת אלא על האב ולא על הבית דין, ואף שהאב עברין כשאנו מל ביום השמיני מ"מ מצוה ידידה היא ולא עלינו רמיה, ופשוט.

ה. ובתחילת דבריו כתב בשיטת התשב"ץ דאף שאין מלין את בנו בזמנו אם עבר הזמן מלין אותו בע"כ, וכך דייק מלשון התשב"ץ, ותמה לפי זה דאם במילה שלא בזמנו אין ממתנים לו ק"ו בזמנו שחמור טפי ואין אין ממתנים לו.

אך אני לא ראיתי כל רמז בדברי התשב"ץ לחלק בין מילה בזמנו למילה שלא בזמנו, אלא שיטתו ברורה, כל זמן שהאב מתכוין למול את בנו אלא שהוא משתהא מכל סיבה שהיא אין לא מצוה ולא רשות לאחרים למולו בין בזמנו ובין שלא בזמנו, ורק כשאין אב כגון ביתום מאביו או כשאין אביו רוצה למולו כגון במומר, אזי מצוה על הבית דין, וזה ברור ופשוט.

ו. ובסימן שי"ט שם דחה את ראיית התשב"ץ מיבמות, בהקדם קושיא על מה שכתב רש"י שאביו ואמו חבושים בבית האסורים, ותימה דהלא אין מצות מילת הבן רובצת אלא על האב ומה לן באם שחבושה בבית האסורים, אלא דע"כ מיירי שילדה את הבן בעודה בבית האסורים, ומש"כ אין בידם למולו, ומה שגם אביו בבית האסורים, דאם היה חוץ מבית האסורים היה בידו להשתדל שישחררו את בנו.

וכמה רחוק פירוש זה, ואינו אלא דברי נביאות, ואם אמת נכון הדבר היה רש"י מפרש שהתינוק נמצא בבית האסורים, ופירוש זה רחוק כל כך שאין האוון יכול לשמעו, במחילת כבוד הגאון העצום שמלא כל הארץ כבודו.

ובגוף דברי רש"י כבר כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן י"א) להוכיח מדבריו דבאמת יש מצוה מסויימת גם על האם במילת הבן, אלא שהאב קודם, ואם האב בבית האסורים על האם להשתדל במילת הבן, וזו מצותה.

ואם כנים הדברים יש לעיין בנידון דהתשב"ץ, וכן בנידון דידן, האם מצות האם למול את בנה אף נגד דעת האב, כיון שגם עליה המצוה רובצת, או שמא נאמר דכשם שאין מצוה על הבית דין כאשר יש אב הרוצה למול כך גם אין מצוה על האם.

ובאמת מסתבר דכל עוד יש אב אין כל מצוה על האם, וק"ו הוא דודאי מצות הב"ד שהיא מה"ת ומפורשת בתורה עדיפה על מצות האם שאין לה כל רמז בדברי חז"ל.

אך באמת חידוש גדול זה שאין לו שום מקור בדברי חז"ל ואף לא בדברי הראשונים, ומש"כ נראה דעיקר כוונת הר"ח אור זרוע דיש מצוה על הבית דין, וכבר הארכתי לבאר במנחת אשר קידושין (סימן מ"ט) דמצות הבית דין מצות כל ישראל היא, והקרוב קרוב קודם, ועיין מש"כ במנחת אשר שמות (סימן ט'), עי"ש, ודו"ק.

והנראה לענ"ד בכונת רש"י הפשוטה, דבדרך הטבע אדם הנלקח לבית האסורים ויודע שעליו למול את בנו, ממנה את אשתו שלח לדאוג למילת הבן, והיא תדאג למול מרצון האב, וע"כ שגם האם בבית האסורים, ואין מי שידאג למלא את רצון

בקטן עד שיגדיל, או בגדול עד שיבא ממדינת הים, או חרש או שוטה, אין שומעין לו, אלא אומרים לו עליך מצוה, או חלוק או ייבם".

הרי דאף שמצוה זו רובצת על גדול האחים, אם לא רצה לייבם, או שהיה במדינת הים, הולכין אצל הקטן ממנו, והוא הדין בנידון דידן.

ואין זה ראיה כלל מחדא ותרי טעמי:

חדא, שאני התם דבאמת המצוה רובצת על כל האחים כאחד, אלא שלגדול יש דען קדימה, ואין זה דומה לחיוב הבית דין המילת הבן, שכתב התשב"ץ דכל עוד יש אב הרוצה למול אין שום מצוה על הבן.

ועוד, דבאמת פשיטא לן דאם גדול האחים רוצה לייבם אלא שמתעכב מלעשות כן ממתנים לו ורק כשהוא אינו רוצה לייבם, או שנמצא במדינת הים אין ממתנים לו משום דשהוי מצוה לא משהינן, וכבר ביארתי במנחת אשר (כלל המצוות סימן ז' אות ד') דשאני כלל זה ממה דזריזין מקדימין למצוות, ולא מצינו שהוי מצוות לא משהינן אלא כשיש חשש סביר שתטרף השעה והמצוה תתבטל לגמרי, וכך גם כאשר אדם יוצא למדינת הים, דבימי קדם לא ידענו אם יזכה לחזור משום ומתי, משא"כ בנידון דידן שברור שתוך זמן קצר ימול את בנו. (אמנם אין כונתי כלל לדמות הא דבמנות לנידון דידן דבמצוות יבום אין זמן קצוב שבו חייבים לייבם, משא"כ במילה בזמנו, אך מ"מ אין להביא ראיה משם שמלין את הבן ולא ממתנים לאב).

ב. עוד כתב האבני נזר, דכיון שאין האב מקיים מצותו אלא ע"י שליחות, אף כשאנו בפנינו נמול בנו מדין זכיה, דזכין לאדם שלא בפניו.

כבר ביארתי במק"א (מנחת אשר קידושין סימן מ"ט) דאף במצוות שאפשר לקיימן ע"י שליח, אין בהם דין זכיה, דכיצד יקיים אדם מצוה שלא מדעתו ושלא מידיעתו, ואין בו לא מחשבה ולא מעשה, אתמהה.

ועוד דאף בזכות גמורה אין זכין לו לאדם בעל כרחו, וכאשר הוא עומד וצווח שאינו מסכים שימולו את בנו, אם בנידון של התשב"ץ או בנידון דידן פשיטא שאין כאן דין זכין.

ג. עוד הביא ראיה נגד התשב"ץ מהגמ' בעבו"ז (כ"ו ע"ב) שם נחלקו כשיש מוהל גוי וכותי איזה מהם ימול, ותימה למה לא נמתין עד שיבא אביו וימולנו, וע"כ שאין ממתנין ומלין אותו ביום השמיני ללא אב.

ולענ"ד פשוט שלא דנו בגמ' במקרה מסויים אלא באופן כללי אם גוי וכותי כשרים למילה, והאם גוי כשר ועדיף שימול גוי ולא כותי שמל לשם הר גרזים, או שמא עדיף שימול כותי שהוא ישראל אבל גוי פסול למול.

וע"כ דמיירי ביתום שאין לו אב או כשאין האב רוצה למול והמצוה על הבית דין, או שהאב אינו יודע למול ובא לשאול מי עדיף לו למנות, ואין בפנינו מוהל ישראל, ואין כאן ראיה כלל.

ד. ושוב כתב להוכיח שהחובה למול את הבן ביום השמיני גדול מהחובה שהאב בעצמו ימול את בנו. אך באמת זו פשיטא

האב למול את בנו. כך נראה יותר לפרש סתימת דברי רש"י, ללא חידוש בהלכה.

אמנם לכאורה נחלקו המגן אברהם והדגול מרובה בשאלה זו.

דנה איתא בשו"ע (או"ח סימן תל"ב סעיף ב') "ואם בעל הבית רוצה, יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש איש במקומו על סמך ברכה שבירך בע"ה". וכתב המגן אברהם (ס"ק ו') דמשמע דרק בגלל שבע"ה בודק ולכן הוא מברך ומוציא את האחרים, אבל אם בע"ה רק מצוה לאחרים לבדוק השליח מברך, ותמה דאיך יברך וצונו כאשר אין המצוה שלו, אך כתב דכך מוכח מגמ' מפורשת בפסחים (ז' ע"ב) דמוהל מברך אקב"ו על המילה, אף שאין המצוה שלו, ואינו אלא שליח. אך הדגול מרובה דחה ראיה זו דשאני מילה שהמצוה רובצת אף על הבית דין, ובכל המצוות הרובצות על הבית דין כל ישראל בכלל, ונמצא המוהל מברך על מצוה ידידה, ע"ש.

ונראה פשוט בדעת המגן אברהם דכשיש בפנינו אב המקיים מצותו אין שום מצוה על הבית דין אלא על האב בלבד, ואין המוהל אלא שליח האב, וככל שליח לדבר מצוה.

אמנם אפשר דכאשר האב מקיים מצותו כדבעי, לכו"ע אין מצוה על הבית דין, אלא שהתשב"ץ מחדש עדיפה מיניה, דאף כאשר האב פושע ומבטל מצותו למול את בנו בזמנו, מ"מ אין כל מצוה על הבית דין, וככל החזיון הנ"ל.

סוף דבר, לא ראיתי באריכות דבריו של האבני נזר כדי דחיה לדברי התשב"ץ הברורים והפשוטים, וכיון שכן הלכה כדברי התשב"ץ.

כל זה נראה לענ"ד להלכה.

מכתב בענין הנ"ל

מכתבו הגיעני ושמחתי בו מאוד, והנני לבאר את הנראה לענ"ד בהערותיו היקרות.

למקרא מכתבו כמדומני שאין כל מחלוקת בינינו ושמה לא הבין כראוי את דברי.

מסקנתי מדברי התשב"ץ דכל עוד אבי הבן רוצה לקיים מצותו ולמול את בנו, אף אם הוא משתהה בטעות, כמו בנידון של התשב"ץ שהאב לא רצה למול את בנו בתשעה באב משום שאי אפשר לעשות סעודה בת"ב או כשהאב בבית האסורים, או בנידון שאני דנתי בו במי שהיה במעצר והתנגד בתוקף שימולו את בנו עד שישתחרר מהמעצר אף שעבר יום השמיני, כל כהאי גוונא אין כל מצוה על הבית דין.

ואין בזה קצבה של זמן, ולא כהבנת האבני נזר (יו"ד סימן שי"ח) בכונת התשב"ץ שמדובר רק במילה בזמנו אבל אם עבר יום

השמיני מלין את בנו בעל כרחו, דאין בזה לא משמעות בדברי התשב"ץ וגם לא סברא. אמנם אין זה אלא כאשר אכן האב מתכוין למול את בנו, אבל כשאין אב כגון ביתום, או אב שאבד זכרו, או כאשר האב מומר ואינו חפץ למול את בנו, רק אז המצוה על הבית דין, כך ברור בשיטת התשב"ץ.

וממילא לא הבנתי מה שדקדקת מלשון הגמ' והרמב"ם להשיג עלי.

ואדרבה לשון הגמ' היא **דלא מהליה אבוהו**, ודקדקת מדלא אמרו דליכא אב, משמע דכל שהאב לא מל אותו מכל סיבה שהיא על הבית דין למולו. ולא ראיתי בזה כל קושיא, דפשיטא דגם בדאיכא אב, מצוה על הבית דין כל היכא **דלא מהליה אבוהו**, דהיינו כשהתברר סופית שהאב אינו מל את בנו, אך כל זמן שהוא רוצה למולו אין זה בכלל **לא מהליה אביו**.

וכך גם מלשון הרמב"ם (הל' מילה פ"א הלכה א') שכתב:

"עבר האב או האדון ולא מל אותן ביטל מצות עשה ואינו חייב כרת שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו, ובית דין מצווים למול אותו הבן או העבד בזמנו ולא יניחו ערל בישראל ולא בעבדיהן".

הרי שכתב דרק ב"עבר האב ולא מל" המצווה על הבית דין, וכן אם "עבר ונמנע למולו" (רמב"ם שם הלכה ב'), ולשונות אלה מתפרשים בפשטות, דרק היכא שהאב עובר עבירה ואינו מתכוין למול המצוה על הבית דין, כדי **שלא יניחו ערל בישראל**, כך נראה פשוט בעיני.

וכך גם לגבי דברי הרמ"א (סימן רס"א סעיף א') שמקורן בתשובת הרשב"א דאם אין האב יודע למול ואין ידו משגת לשלם למוהל מצוה על הבית דין וכופין את המוהל למול בחנם, גם זו פשיטא לי דכאשר אין ביד האב למול והוא עומד ומתחנן שיעזרו לו דאל"כ ישאר בנו ערל, ודאי מצוה על הבית דין והרי זה כאילו אין אב, וכל דברינו רק כשיש אב הרוצה למול את בנו ולקיים מצותו.

ובמכתבך הדגשת כמה פעמים להוכיח דגם **כשיש אב** המצוה על הבית דין, ואין זו השאלה כלל וגם לדידי פשיטא לי דיש מצב שיש אב ומצוה על הבית דין דכל היכא **שאין האב רוצה** או **אינו יכול** למול את בנו, מצוה על הבית דין, משא"כ כשהאב יכול ורוצה אלא שבטעות או בעזות מצח מתאחר הוא מקיים מצותו, ואין כל נפקא מינה אם האב אנוס או לא, אלא אם האב מתכוין למול את בנו או לא, וז"פ.

ובאמת הדברים פשוטים ומפורשים בתשב"ץ, וכל פירוש אחר בדבריו אינו מתיישב כלל.

באהבה יתירה

אשר וייס

”ועלה ריחן לפני הקב”ה כקטורת סמים”

היה לפני חטא אדם הראשון שמלאכי השרת היו צולין לו בשר ומסננין לו יין (סנהדרין נ”ט ע”ב), הרי שכל הבריאה כולה השלימה את רצון האדם השלם שלא היה צריך לטרוח מאומה, ומצא את כל צרכיו מוכנים ומזומנים לפניו, ורק בחטא עץ הדעת נגזר עליו “בזעת אפיך תאכל לחם”.

וזה כונת ר”ע דכשם שאנו צריכים לעשות משבליים גלוסקאות משום חדלון ידינו בחטא עץ הדעת ולולי חטאנו היינו אוכלים גלוסקאות שהוציאו אילנות שבגן עדן, כך משום אותה סיבה אנו צריכין למול את ערלת בשר כדי לתקן חטא אדם הראשון שבעטיו ועל ידו הבאנו עלינו ערלת בשר וערלת לבב.

ומה מאוד שמחתי כשראיתי כעין דברינו בדברי קדוש ישראל בעל אור החיים (ויקרא י”ב ג) עיין בדברי ותשבוע נועם.

אמנם מלבד כל טעמים אלה ורבים כמותם מצינו במקומות רבים בדברי חז”ל שמצות מילה נמשלה לקרבן ואב המל את בנו דומה לכהן המקריב קרבן ע”ג המזבח.

”א”ר יצחק נאמר במילה עבודה ונאמר בקרבנות עבודה מה עבודה האמורה בקרבנות דמים אף עבודה האמורה במילה דמים” (תנחומא וירא ר’).

”זכאין אינון ישראל דעבדין קרבנא ברעוא לקב”ה דמקריבין בנייהו לתמניא יומין לקרבנא” (זוה”ק בראשית צ”ג ע”א).

ועוד למדנו בזוה”ק ”קרבנא דרביא כד קריב בר נש בריה למילה דא קרבנא שלים לאתקבלא” (זוה”ק ח”ג קס”ד ע”א).

וברמ”א יו”ד סימן רס”ה סעיף י”א כתב בשם המהרי”ל דהסנדק הוי כמקטיר קטורת ומשום כך הוי סנדקאות סגולה לעשירות (ועי”ש בבהגר”א).

הרי לן מכל אלה דמילת הבן נמשלה לעקידת יצחק והאב נחשב ככהן המקריב את בנו ע”ג המזבח.

וזה הנראה מה דאיתא (בב”ר מ”ז ט”ו) ”א”ר לוי מל אברהם אין כתיב כאן אלא נימול בדק את עצמו ומצא עצמו מהול א”ר ברכיא בההיא עיתא אקיל רבי אבא בר כהנא לרבי לוי א”ל שקרנא כזבנא את אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפול הקב”ה שכרו”.

ולכאורה יפלא הלא מצינו שר’ אבא בר כהנא חיבב עד למאד את ר’ לוי בר סיוסי עד שכשהיה שומעו דורש בדברי תורה עמד ונשקו על ראשו (עיין ירושלמי הוריות ג’ ע”א, ובקה”ר פ”ו) ולמה הקיל כאן בכבודו עד שקראו שקרנא וכזבנא.

אין זה אלא משום שפשוט היה לו לר’ אבא דכחו של כלל ישראל לעמוד בניסיון נשגב זה להקריב בניהם קרבן ע”ג המזבח ולעשות כן בששון ובשמחה אין לנו אלא מכחו של אותו זקן, אברהם אוהבו שנצטער במילתו ומל עצמו במסירות נפש. (עיין מנחת אשר בראשית בשיחה לפרשת לך).

כמה זקוקים אנו לריח הקטורת, שהקב”ה יתמלא עלינו רחמים וירחם עלינו ועל כל עמו בית ישראל

”א”ר אייבו בשעה שמל אברהם אותן ילידי ביתו העמידן גבעת ערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקב”ה כקטורת סמים וכעולה שהיא כליל לאישים אמר הקב”ה בשעה שיהיו בניו של זה באים לידי עבירות ולידי מעשים רעים אני נזכר להם הריח הזה ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם” (ב”ר פרשה מ”ז ד’).

”מעשה ששאל טורנסורופוס הרשע את ר’ עקיבא איזו מעשים נאים של הקב”ה או של בשר ודם א”ל של ב”ו נאים א”ל טורנסורופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם א”ל ר’ עקיבא לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהן מצויין בבני אדם א”ל מפני מה אתם מולים א”ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכן הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב”ה הביא לו ר”ע שבליים וגלוסקאות א”ל אלו מעשה הקב”ה ואלו מעשה ידי אדם אין אלו נאים יותר מן השבליים” (תנחומא תזריע ו’).

הנה טעמים רבים כתבו רבותינו הראשונים במצוה נשגבה זו, מצות מילה, ונפרט מקצתם.

הרמב”ם במורה נבוכים ח”ג פרק מ”ט כתב דע”י הסרת הערלה נחלש כח התאוה, וזה תכלית מצות מילה להחליש כחה של תאוה זו.

עוד כתב שם הרמב”ם טעם נוסף כדי שכל בני ישראל, בני א-ל חי, יהיה להם סימן משותף בגופם, וכדרכם של אנשי חיל ללבוש מדים הדומים זה לזה כך ראוי לצבאות ה’ שיהיה להם אות וסימן בגופם שכל ישראל אנשי חיל הם בצבא ה’.

רבינו בחיי כתב בפרשת לך לך דג’ מצוות הן שענינם אות, שבת קודש שהיא אות בין הקב”ה ובין בני ישראל, תפילין שהם אות, ואות ברית קודש, ולעולם צריך האדם שתי אותות על שם הכתוב ”על פי שנים עדים יקום דבר”, ומטעם זה אין מצות תפילין נוהגת בשבת שהרי בשבת יש שתי אותות, שבת וברית קודש, ובימי החול שתי האותות הן תפילין וברית, עי”ש. (וכע”ז כתב השם משמואל בשם אביו הגדול האבני נזר, עי”ש).

החתם סופר על התורה הביא בשם ספר מעשי ה’ דעור הערלה אינו אלא שיריים מכתנות העור שהלביש הקב”ה את אדם וחווה לאחר חטא עץ הדעת, והערלה נוצרה ע”י חטא והיא זכר לה, וע”י מצות מילה שהיא הסרת הערלה יש תיקון לחטא עץ הדעת דאדם וחווה עי”ש.

ולפי דרכו נראה לבאר את מה שאמר רבי עקיבא לטורנסורופוס וכי אין הגלוסקאות יפים מן השבליים ולכאורה אין הנדון דומה לראיה דבאמת אין הגלוסקאות נאים מן השבליים אלא שזה טבעו של אדם, וכך נגזר עליו מן השמים ”בזיעת אפיך תאכל לחם” ואין ביד האדם לאכול שבולת החטה, אבל אין בזה כדי להסביר למה אנו נמולים וכי כעורה היא צלם אלקים שבו נברא האדם.

ולחנ”ל ניחא דהלא אמרו חז”ל (שבת ל’ ע”ב) עתידין אילנות שמוציאים פירות בכל יום, ועוד אמרו חז”ל (כתובות ק”ב ע”ב) עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, וכך

מערכי תורה

לך לך

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

'שכר הרבה מאוד'

אחר שחזר אברהם מהמלחמה עם המלכים כתוב (ט"ו, א') 'אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנוכי מגן לך שכר הרבה מאוד'. ופירש רש"י אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קיבלתי שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם שכר הרבה מאוד. צריך ביאור מה הכוונה 'שכר הרבה מאוד' מהו ריבוי השכר שהובטח לו, ועל איזה שכר מדובר בזה. עוד צ"ב דאם כל מה שאמר לו הוא שלא נגרע שכרו, היה צריך לומר לו 'שכר שלם' שמשמעו שלא נגרע לו משכרו, ולמה אמר לו 'שכר הרבה מאוד'.

ונראה לבאר בזה, עפ"י הרמב"ם הל' מלכים ספ"ז דמדבר שם על אותם היוצאים למלחמה שאין להם לירא ולפחד מהמלחמה, וכתב ז"ל ומאחר שיכנס אדם בקשרי המלחמה וכו' וידע שעל ייחוד ה' הוא עושה מלחמה וכו', וכל הנלחם בכל ליבו בלא פחד, ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק, ולא תגיעו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו עד עולם, ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' נלחם ורעה לא תמצא בך מימך, והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלוך.

מבואר דהנלחם מלחמת ה', מובטח לו שכר מיוחד שלא ימצא נזק, ולא תגיעו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל, ויזכה לו ולבניו, וזוכה לחיי העולם הבא, וכל זה נדרש מן הכתוב שהובטח לדוד המלך, ותלה הכתוב טעם הזכיה בכל אלו, בזה שהמלחמות שנלחם היו מלחמות ה'.

והנה איתא בחז"ל (מדרש רבה מ"ג, ב'), שבצאתו למלחמה אמר אברהם אבינו לחניכיו 'אצא ואפול על קידוש שמו של מקום', ומבואר מדברי המדרש דהמלחמה נגד המלכים הייתה מלחמה על קידוש השם, וכשאברהם יצא להלחם עמם, היה זה בשביל להלחם מלחמה על קידוש שמו של מקום.

וביאור הדבר שהמלחמה עם המלכים הייתה מלחמה על קידוש שמו של מקום, והרי לכאורה היה זה מלחמה בשביל להציל את לוט, ומה ענין הצלת לוט מיד המלכים שייך לקידוש שמו של מקום. אכן הביאור בזה הוא כמו ששמעתי מאאמו"ר הגאון זצ"ל דהנה להלן כשהמלכים תפסו את לוט כתוב 'ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברם וילכו', ומבואר מזה שכל עיקר המלחמה של כדלעומר היה כדי לתפוס את לוט, והמטרה בתפיסת לוט הוא בשביל לכופו להודות בע"ז, וכיון שהיה קלסתר פניו של לוט דומה לשל אברהם וכמו שכתב רש"י, יוכלו לומר שאברהם אבינו חזר בו והודה להם לכפירתם ח"ו, וזה הוא גם הטעם שאברהם אבינו חגר עצמו למלחמה להציל את לוט, כדי שלא יוכלו לומר שאברהם אבינו חזר בו והודה להם, ונמצא לפי זה שאברהם אבינו נכנס למלחמה זו היה זה למנוע חילול ה', ולמנוע מהכופרים את כפירתם, ואם כן מבואר היטב שמלחמה זו נחשבת למלחמה על קידוש שמו של מקום. וכיון דנמצא דמלחמה זו הייתה מלחמה על קידוש שמו של מקום, והייתה זו מלחמת השם, א"כ כיון שנלחם מלחמה זו, ממילא ראוי הוא אברהם אבינו לזכות לכל הדברים שהובטחו למי שנלחם מלחמת ה'.

ולפי זה יש לבאר דזהו שהובטח 'שכר הרבה מאוד', היינו כל אותן הדברים שמנה הרמב"ם שזוכה מי שנלחם מלחמת השם, והובטח אברהם שיטול שכר הלוחם מלחמות ה'. ולפי"ז מבואר עוד טעם למה הבטחה זו לאברהם נסמכה למלחמה, דרך משום שנלחם במלחמה הוא שזכה להבטחה זו.

העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה

וכמו כן מצאנו בענין מלחמתה של תורה, דהנה באבות פ"ו תנן כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ולא פירש מה הם אותם דברים הרבה שהוא זוכה להם. [וברוח חיים פירש ד'דברים הרבה', הוא זכיה נוספת מלבד הזכיה בכל מה שנזכר שם בהמשך המשנה].

ונראה לבאר בזה דהנה העוסק בתורה נחשב לוחם מלחמת השם, כמש"כ בפר' חוקת 'בספר מלחמות השם', וברש"י בקידושין דף ל' כתב דהפסוק נדרש, ספר מלחמות, מלחמה שעל ידי ספר, וכן איתא שם דדרשינן מהכתוב 'כי ידברו את אויבים בשער', שאפילו אב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, הרי מבואר דעסק התורה הוא בגדר של מלחמה והתנצחות בין אויבים, ועסק המלחמה הוא מלחמה על אמיתה של תורה, והוא מלחמת השם, כמו שכתוב בפסוק 'ספר מלחמות השם'. וכיון דעסק התורה הוא בכלל מלחמת ה', ממילא מי שנלחם מלחמת ה', הרי גם הוא ראוי וזכאי לאותם ההבטחות שכתב הרמב"ם שהובטחו לנלחם מלחמות ה'.

מעתה יש לבאר דזהו הפירוש דזוכה לדברים הרבה, דהיינו אותם הדברים שכתב הרמב"ם שהובטחו לנלחם מלחמות השם, שגם הלומד תורה זוכה להם. ויש לבאר דקדוק לשון התנא שזוכה לדברים הרבה, שהוא מיוסד על לשון הפסוק שכתוב כאן שקראו הכתוב שכר הרבה כמו שכתוב 'שכר הרבה מאוד', הרי ששכר זה נקרא שכר רב. ויש להוסיף עוד, דהנה התנא תלה הדבר במי שעוסק בתורה לשמה דוקא. ויש לומר דזהו כמש"כ הרמב"ם דרך אם תהיה כוונתו לקדש את השם בלבד הוא זוכה לדברים הללו, ולכן צריך שיהא עסקו בתורה לשמה דוקא, שכוונתו לקדש את השם בלבד.

והביאור בזה דהרי זכיותו הוא משום שהוא נלחם מלחמות ה' וכמבואר בכתוב 'כי מלחמות ה' הוא נלחם' שתלה שכרו במה שהוא נלחם מלחמת ה', ובשביל שיהא נחשב מלחמת ה' צריך שתהיה כוונתו לקדש השם, שרק באופן זה נחשב מלחמת ה', אבל אם כונתו אינה אלא לתועלת עצמו ה"ז מלחמת עצמו.

וילך אתו לוט

כתוב (י"ב, ד' ה') 'וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו וגו'. צריך ביאור למה כפל הכתוב וילך אתו לוט, וחוזר ואומר ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו. והנה בהוריות דף י' מבואר דבגלל שנפרד לוט לכן נאסרו עמוני ומאובי לבא בקהל ה'. ומבואר דמה שכאן נפרד לוט אינו רק פרידה לאותה שעה, ולא רק שבמציאות אינם דרים עוד ביחד, אלא היה זה פרידה לעולם ולא יהיה ביניהם שום חיבור כלל, ובכלל פרידה זו נכלל שלא יהיו יכולים לבא בקהל ה'. וצריך להבין למה באיסור גזילה של רועיו, יהיה גזור עליו פרידה נצחית וגמורה. עוד צ"ב דלהלן כשהיה הריב בין הרועים כתוב שאברהם אמר לו 'הפרד נא מעלי', ופירש רש"י דהמריבה הייתה כי רועי לוט היו רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, והוכיחו אותם על הגזל. וצריך להבין מהו הענין שיפרדו ומה תועלת יש בפרידה זו, וכי ע"י זה יפסיקו רועי לוט לגזול. ונראה לבאר הענין דהנה באמת צריך ביאור איך לקח אברהם את לוט עמו, והרי נצטווה לך לך מבית אביך, ולוט הוא מכלל בית אביו ואיך לקחו עמו. והביאור בזה הוא כי ענין הציווי להפרד מבית אביו היה משום שהם רשעים ועובדי ע"ז, וע"כ צריך להפרד מהם ולילך מהם, ולוט שרצה להדבק בדת האמת ולהחזיק בדרכו של אברהם, יצא מכלל הציווי ללכת ולהתרחק ממנו, והיה ראוי להיות עם אברהם ולכן לקחו עמו. וזהו ביאור הענין שאברהם אמר לו 'הפרד נא מעלי' כי בזה שרועיו רשעים הרי הוא מפקיע עצמו מלהיות מחזיק בדרכו של אברהם, וממילא חזר להיות נכלל בכלל הציווי של לך לך מבית אביך, ולכן אמר לו אברהם שיפרד מעליו, כי עליו להתרחק ממנו ולהפרד ממנו. ובזה מבואר למה נכלל בפרידה זו שלא יהיה שום חיבור עמו עוד לעולם, כי הפקיע עצמו מלהיות מחזיק בדרכו של אברהם, והחזיר עצמו לציווי של לך לך. ובזה יש לבאר כפילות הכתוב, דבתחילה כתוב 'וילך אתו לוט', ר"ל דלוט הלך בדרכו של אברהם, וכיון שהחזיק בדרכו של אברהם שוב יכול היה אברהם אבינו לקחת אותו עמו, וחזר הכתוב ואמר 'ויקח אברם את לוט בן אחיו'.

אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף

ברש"י על הפסוק (י"ב, י"ד) 'ויהי כבוא אברהם מצרימה ויראו המצרים את האשה וגו', כתב שהטמין אותה בתיבה, וע"י שתבעו את המכס פתחו וראו אותה. והנה מעשה זה שהכניס אברהם את שרה לתיבה, היה מעשה של מסירות נפש, וכדאיתא בחז"ל שהכבידו עליו המכס, והסכים ליתן מכס של בגדים ושל זהב ושל אבנים טובות ומרגליות, ואף על פי כן הכריחוהו לפתוח התיבה. ויש להתבונן דלכאורה בפועל לא הועילה המסירות נפש מידי, שהרי לבסוף הוכרח לפתוח את התיבה, ונלקחה שרה לבית פרעה, ונמצא לכאורה שכל השתדלותו והמסירות נפש הייתה לשוא בלא שום תועלת. וי"ל דאהני מעשיו של אברהם לבניו אחריו, שרק מכח זה שמסר נפשו היו בניו אחריו גדורין בעריות בתוך מצרים, דאע"פ שמצרים היא ערות הארץ, ועליהם ציוותה תורה כמעשה ארץ מצרים לא תעשו, מ"מ היו ישראל גדורין בעריות, וי"ל דכל זה הוא מכח המסירות נפש של אברהם על ענין זה. ויסוד זה שמכח המסירות נפש של אברהם זכו בניו לילך בדרכו, מבואר בחז"ל שדרשו הפסוק בשיר השירים 'אחות לנו קטנה וגו' מה נעשה לאחותינו ביום וגו' אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ד'אחות לנו קטנה', זה אברהם אבינו שאיחה את כל באי עולם, מה נעשה לאחותינו ביום שידיבר בה', ביום שגזר עליו נמרוד לירד לתוך כבשן האש, 'אם חומה היא נבנה עליה', אם מעמיד דברים כחומה יבנה עליה, ומבואר דעל ידי שהעמיד דברים כחומה במסירות נפש אצל נמרוד, זכה לבנות את עם ישראל.

כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים

מתוך משא פתיחת הזמן

כתוב בפרשת ויצא וירא והנה באר בשדה והנה שם שלושה עדרי צאן רובצים עליה כי מן הבאר ישקו העדרים, ונאספו שמה כל העדרים וגו' והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה. דורשים חז"ל במדרש והנה באר בשדה, זו ציון, והנה שם שלושה עדרי צאן, אלו שלש רגלים, כי מן הבאר ההיא ישקו, שמשם היו שואבין רוח הקודש וכו', והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה, מונח לרגל הבא. מבואר מדברי חז"ל שכל רגל השפיע קנין של רוח הקודש לכל הפחות עד לרגל הבא, שאז קיבלו שוב רוח הקודש. ומבואר דהשפעת הרגלים אינם קצובים רק לאותה שעה ורק לזמן הרגל, אלא מכח השפעה זו קונים רוח הקודש לכל הימים הבאים אחר כך. ומצינו ענין זה גם בענין התפלה שכתב הכוזרי 'הסדר הזה מהנפש, כסדר המזון מהגוף, מתפלל לנפשו וניזון לגופו, ומתמדת עליו ברכת התפלה עד עת תפלה אחרת, כהתמדת כח סעודת היום עד שיסעוד בלילה, וכל אשר תרחק עת התפלה מהנפש היא הולכת וקודרת במה שפוגע אותה מעסקי העולם וכו', הנה מבואר שכל תפילה משפיעה על נפש האדם לכל הפחות עד זמן התפילה הבא. ועולה מכל זה, דעבודת הימים של חודש אלול וירח האיתנים אינם עבודות לזמן קצוב, אלא צריכים להיות קנינים בנפש לנצח נצחים, ורושם הקדושה וטהרה של זמנים אלו צריכים להיקבע לעולם, דמעלות ומדרגות רוחניות הם קנינים לנצח, כגון מעמד הר סיני שהיה גילוי שכינה לעיני כל העם לאותו הדור של יוצאי מצרים הרי זה מספיק ומחייב לכל הדורות, וכן עליה לרגל בזמן שבית המקדש קיים אין זה ראייה ל'זמן' שמסתיים כשיוצא מהמקדש ללכת לביתו, אלא ראייה נצחית לכל איש ישראל עד סוף ימיו, העולה מכל זה, דקניני הר'גל' שלנו הם קנינים נצחיים, דהנשמה היא נצחית, והקנינים הרוחניים הם רושם בנשמה, וא"כ כל מצוה קיימת ומשפיעה על נפש האדם לעולם ועד, ובכל חודשי אלול ותשרי כלל ישראל רוכש באופן מחודש את הקנינים הנצחיים הללו, ועבודתנו לחבר ולהמשיך את עבודות ימים אלו למשך כל ימות השנה. ודרך העבודה להמשיך את הקנינים לשאר ימי השנה יש ללמוד מהכתוב בתהלים, דהנה חז"ל דורשים הכתוב לדוד ה' אורי וישעי, אורי זה ראש השנה, וישעי זה יום הכיפורים, ואז ממשיך הכתוב ואומר שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, אחרי האור של ר"ה אחרי הישועה של יו"כ, איך ממשיכים עם ההתעלות, ממשיכים עם שבתי בבית ה', ממשיכים בלהיות בבית מדרש, בלהיות שקועים בסוגיא, מה זה לחזות בנועם ה', זה להעמיק בסברא של רבי עקיבא איגרא, זה להתייגע על שטיקעל קצות החושן, וזהו הדרך להמשיך את הקנינים והדרגות של ההתעלות והרוממות של ירח האיתנים.

פני הפרשה

וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ וְאֶת אֲשֶׁרְתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ (יב כ) אברהם אבינו כבר מכין את הקרקע ליציאת מצרים ול"ויצאו ברכוש גדול"

בזוה"ק (כאן) משמע שהיתה כאן הכנה ליציאת מצרים וז"ל "א"ל קב"ה הכי אנת זמין למעבד לבני, את תוזיק לון מארעך, דכתיב (שמות יג ז) "ויהי בשלח פרעה את העם", דאזיק לון מכל ארעיה, וכו'. ואפשר לומר שכלול בזה גם מה שאמרו חז"ל (סוטה יא ב) 'שבזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים', וזוהי ההכנה של יציאת אברהם כאן ע"י שרה דוקא, כמ"ש חז"ל, שאמרה למלאך הכה, ועי"ז באה הישועה. ובאמת אפשר לדון לפי זה, בהא שאמר אברהם "למען יטב לי בעבורך", ופרש"י שיתנו לי מתנות, וכבר התקשו בזה, וכי זו צורת הדיבור של אברהם אבינו. אכן לפי משנ"ת שהיתה כאן הכנה ליציאת מצרים, יל"פ שקבלת המתנות דהכא היתה הכנה ל"אחרי כן יצאו ברכוש גדול", דיצי"מ. ובפרט שמצינו שבשורשו של אברהם היתה קפידא מיוחדת ע"ז, כמ"ש חז"ל שלא יאמר אותו צדיק, ועבדום ועינו אותם וכו', ובודאי שזה בניו על יסודות רוחניים של תיקונים שנעשים ברכוש גדול זה, וא"כ ניחא שהכנת התיקון הזה היתה בשורשו של אברהם.

וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי (יד יג)

יסוד עצום מדוע דווקא כאן מדגישה התורה את כינויו של אברהם אבינו העברי

וברש"י מביא את המדרש שמסביר מיהו הפליט "זהו עוג שנפלט מן המבול", ובתרגום יונתן מוסיף "וְאֵתָא עוֹג דְּאִישְׁתִּיב מִן גּוֹבְרִיא דְּמִיתוּ בְּטוֹבְעָנָא, וְרָכַב עִילוי תִּיבּוֹתָא, וְהָיָה גִּנְנָא עַל רִישֵׁיהּ", דהיינו מבאר ה'תרגום יונתן', כיצד ניצל 'עוג', מן המבול, פשוט רכב על התיבה מלמעלה. ולכאורה צריך להבין, מדוע דווקא כאן כשבא אותו 'עוג' הפליט, לספר לאברהם אבינו, כי נשבה לוט בן אחיו, או אז מכונה 'אברהם אבינו', בתואר "אברהם העברי", מה שלא מצינו כן במקומות אחרים. אלא התירוץ הוא כך, הנה חז"ל מגלים לנו מדוע מכונה 'אברהם אבינו' בתואר זה "אברהם העברי", וזה לשון המדרש (ילקוט שמעוני כאן) "ויגד לאברהם העברי", ר' יהודה אומר "כל העולם כולו מעבר אחד, והוא מעבר אחד", דהיינו אומרים לנו חז"ל הוא 'עברי' הולך כנגד כל העולם כולו, אשר שקוע עד הצוואר בתאוות העולם הזה, ולא מבינים מה אברהם אבינו רוצה מהם, עבודת ה', מצוות, מה להם ולרוחניות, אבל אברהם אבינו לא מתפעל כלל, וממשיך לעבוד את בוראו יומם ולילה, ועוד מארח אורחים רבים על שולחנו, וכל אחד ואחד

שפה לנאמנים

פניני משיא ומתן עם רבינו

העושה מלאכה עבור חבירו בשבת

כדרכו כשהדבר מותר לצורך פיקו"נ

אבל אמרנו קמיה רבינו שיש כאן בעיה"ק טבריה יהודי יקר המשכים ומעריב לבתי מדרשות, קובע עיתים לתורה ומקפיד על קלה כבחמורה הר' נ. ג. שיח"י, אשר נקרא לשרת בדרום לבנון, ואיתו ביחד בצוות נמצא גם גשש בדואי, אשר בצעירותו עבד כמנקה בחדר האוכל באחת מהישיבות המפורסמות בדרום, והינו בעל זכרון מופלא, וזוכר באורח פלא סוגיות רבות מהש"ס, מה שהיה שומע מפי הבחורים ברייתא דאורייתא, ובקי בהם יותר מאשר שאר חברי הקבוצה החילוניים, ומפעם לפעם סוגט בהם, ושואל אותם שאלות מתקילות, מה זה 'ספק ספיקא', 'חזקה', רובא

המשך בעמוד הבא

מסביר לו בנועם, אחרי הסעודה הדשנה, שיש בורא לעולם, וצריך להודות לו ולברך 'ברכת המזון'.

ממילא יודע 'עוג מלך הבשן', שרק בן אדם כזה, שיש לו כוחות נפש כאלו עצומים ונוראים, לעמוד מול כל העולם כולו, ובלי התפעלות לפרסם את אלוקותו של הקב"ה, הוא זה שיהיה מסוגל להתמודד מול חמשת המלכים הגיבורים העצומים ששבו את לוט, כי כל בן אדם אחר, היה עונה לו 'עזבני במנוחה', כיצד אוכל להתגבר על חמשת מלכים עם צבא עצום ונשגב, הלא זה נראה כחלום, אבל אדם בעל אמונה כוז גבוהה, שמסוגל לעמוד בדרכו הרוחנית מול כל העולם כולו, ולא מתפעל מכלום, גם בשדה הקרב הפיזי הוא ילחם ויצליח, ולכן דווקא כאן מדגישה התורה את הכינוי 'אברהם העברי'.

אם מחוט ועד שרוך נעל (יד, כג)

ביאור שני הקצוות ל'חוט' ו'שרוך נעל', והשייכות למצוות

חליצה וציצית

על פסוק זה דרשו חז"ל (בראשית רבה מג, ט) "אם מחוט, אמר רבי אבא בר ממל אמר לו הקדוש ברוך הוא, את אמרת אם מחוט, חייך שאני נותן לבניך מצות ציצית, היך מה דאת אמר (במדבר טו, לח) ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת, ומתרגמינן חוטא דתכלתא. ועד שרוך נעל, חייך שאני נותן לבניך מצות יבמה, היך מה דאת אמר (דברים כה, ט) וחלצה נעלו מעל רגלו" עכ"ל. ומבואר, דבשכר שאמר אברהם "אם מחוט", זכו בניו ל'ציצית', ובשכר אמירתו "ועד שרוך נעל", זכו בניו במצות חליצה.

לכאורה השאלה זועקת, שבדרך כלל כשבאים להדגיש משהוא מביאים דוגמא של שני הפכים קיצוניים, כגון 'פלוני בנה את הבניין הזה מהמסד ועד התפחות', דהיינו מאפס עד השיא, וא"כ בדו שיח של אברהם אבינו, מדוע נבחרו שני הקצוות דוקא 'חוט' ועד 'שרוך נעל', היה לו לומר מ'מטילי זהב' ועד שרוך נעל.

כמו"כ צריך לבאר מדוע השכר על אותם שני אמירות של אברהם אבינו, דווקא שני מצוות הללו, ציצית וחליצה, ונראה לבאר כך: דחוט הציצית, הוא ענין של לבישה עפ"י ציווי וחוב, ומאידך שרוך של חליצה, הוא הפשטת הבגד, ורימוז לו בזה אברהם שלא אזדקק לטובותיך לא בכלים של עשיה בחיוב, ולא בכלים של ביטול הקיים, שהם כלל העבודה של האדם בעולם, וזהו הדקדוק של מחוט ועד שרוך נעל, דהיינו לעולם המעשה אינו רוצה ממך סיוע לשום כח בעולם, לא עשייה ולא ביטול, ושני כוחות הפכיים אלו מתבטאים דוקא בדוגמאות הללו של ציצית וחליצה.

מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (טז ג)

כיצד עצם הישיבה בארץ הינה סגולה לבנים

הנה אמרו חז"ל (יבמות סד ב) ששיבת חו"ל אינה מן המניין, ולכן לא נמנו 'עשר השנים', אלא משבא אברהם אבינו לארץ ישראל. ולכאורה זה צ"ב, מדוע דוקא זכות של מצוות ישוב א"י תולה, הרי אף בשאר מצוות אפשר לטעון כן שאם במשך כמה שנים לא קיימנו מצות 'מצה בליל פסח' שלא יעלו שנים אלה למנין, ויצטרכו להתחיל למנות מחדש.

ואפשר לומר, שהנה באמת יש מקום לדון, שהולדת בנים בא"י, יש בזה גם עניין של 'מצות ישוב הארץ', שהרי מוסיף בה אוכלוסין, ולפי"ז כבר מובן היטב, מדוע מתחילים מחדש את המניין דוקא משעה שעלה לא"י, דמצוה זו היא סיבה מיוחדת לזכות לבנים, שהרי הקב"ה משלם מדה כנגד מדה, ומכיון שהשתדל האדם בגופו לישוב בא"י, יסייעוהו מן השמים להגדיל את מצוותו, והיינו שיזכה לבנים, שהם תוספת באיכות הקיום דמצוות 'ישוב א"י'.

וכן להיפך בכה"ג שמבטל מעצמו זכות זאת של 'ישוב א"י', בדין הוא שלא יזכה לבנים, שהרי אינו משתמש בעצה זו לזכות בבנים, ולכן אין ישיבת חו"ל עולה מן המנין.

ומובן שפיר, מדוע דווקא 'ביטול ישוב א"י', גורם ולא ביטול שאר מצוות כגון 'אכילת מצה', וכדו'.

ולפי יסוד זה, יש לדון במה שחידש ה'הפלאה', שאף אם הוא אנוס מלעלות לא"י מ"מ בכה"ג שגם מרצונו לא היה עולה, לא חשיב כאנוס, ושוב אין ישיבתו בחו"ל עולה מן המנין, והגדרתו זו דאנוס ורצון ביחד, חשיב כרצון היא, בגדרי 'ביטולי המצווה' שבזה שייך לומר שמכיון

והיה מעשה הצדקה שלו

שאף ברצונו מוכן לך, חשיב רצון, למרות שבסוף נאנס אבל מכיון שלא רצה מעיקרא לא חשיב כאנוס.

אמנם לפי היסוד שחידשנו כאן, דהכא לאו משום ביטול מצות ישוב א"י אתינן עלה, אלא בפועל משום ביטול הסגולה לבנים, שיש בכוחה של מצות ישוב א"י, אתינן עלה, בכה"ג לכאורה יש לחלק ולומר דכל שהוא למעשה בפועל אנוס תו לא חשיב שמבטל סגולה זו מעצמו, אפילו שלמעשה גם מרצונו נמנע מלעלות לארץ, דסו"ס לא איבד מעצמו סגולה זו, דכבר אבודה ועומדת היא ממנו מחמת אונסו.

כִּי שָׁמַע אֱלֹקִים אֶל קוֹל הַנֶּעֱד בְּאֶשֶׁר הוּא (כא יז)

הקב"ה מבאר ע"י המלאך מדוע מסייע כעת

לישמעאל

וברש"י מביא לדברי חז"ל (ר"ה טז) באשר הוא שם, "לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות.

ולכאורה צריך ביאור וכי המלאך בא כאן ללמד להגר דרכי שמים והנהגתו של קוב"ה בעולם.

אלא אפשר לומר, שבאמת היה יכול לצאת פה הקלת ראש כנגד אברהם, שהוא שילח את ישמעאל משום רשעו, וכעת עושה לו הקב"ה נס, א"כ היה לכאורה משמע שאין דעת הקב"ה נוחה ממעשהו של אברהם אבינו, דהרי עושה נס לאותו רשע ישמעאל אחרי שנזרק ע"י אברהם אבינו, ולפי"ז מובן היטב מדוע מסביר לה המלאך 'באשר הוא שם', דהיינו שבאמת מונח שורש הרע בישמעאל כבר מעכשיו, וזה יתגלה בסופו, וממילא בדין עשה אברהם ששלחו מעל פניו, ורק שבדיני שמים אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו דהשתא, ולכן נעשה לו נס, אבל אין זה ח"ו מפני שהקב"ה לא נוחה דעתו ממעשה השילוח.

שח גיסו חביבו של רבינו הלא הוא הגאון רבי אליעזר רוט שליט"א גאב"ד 'עשות משפט', שבאחת מן השנים היה עם רבינו בערב יום הכיפורים בתל אביב, ושם נכנס מאן דהו ממקורבי רבינו והביא לו תרומה נכבדה מאוד לצדקותיו, ולאחר מכן שבו לטבריה ובמוצאי יום הכיפורים לאחר עבודת היום ולאחר שעשה רבינו הבדלה נכנס יהודי יקר, וגם כן הביא לרבינו מנחה סכום נכבד לצדקה, ושמו רבינו מאוד ואמר לרבי אליעזר עכשיו אוכל לתת כל ההתחייבויות שהתחייבתי ביום הכיפורים לצדקה עפ"י כל ההימטריות, ע"פ כל העניינים, ושאלו הגאון רבי אליעזר הלא בערב יום כיפורים כבר היה תח"י הסכום ומדוע שלא תתנו ותפרישו מהסכום הנ"ל, ותיכף ענה רבינו עד שלא באתי בשערי חדרי כבר לא נשאר תחת ידי מאומה מאותו סכום עצום שקיבלתי בערב יום כיפור והכל כבר חולק לאלתר.

דעת

חכמה ומוסר

מבשרי 'אחזה' אלוך במשנתו של רבינו

הבאנו בגיליון הקודם שזכינו להביא ביום אסרו חג קמיה רבינו יהודי יקר מחזיק תורה, ורבינו היה בהתרוממות רבה, ודבר מנהמת ליבו על גדול האמונה וכה היו דבריו: "כאן בחדר [א.ה. חדרה של הרבנית] גומרים פה כל יום לפחות פעם אחת תהילים, המושכל ראשון כאן זה פעם אחת תהילים, ובוודאי גם מסיימים פעמים אמירת תהילים, אבל אם תכניס נמלה לכאן גרגיר של לחם.... פירור של לחם.... לא מעניין אותה בכלל כן אומרים כאן תהילים לא אומרים כאן תהילים... אני מחפשת עכשיו גשמיית גרגיר אוכל.... זה נשמע רחוק... אבל אנחנו בדיוק בדרגה הזו כשאנחנו צורכים גשמיית... לא מעניין אותנו בכלל רוחניות.... עכשיו אנחנו צריכים לאכול לשתות או לישון... שום רוחניות לא מעניין אותנו... אני שואל אותכם שאלה... אדם שהגיע לדרגה שהוא מבין שכל החיות והחיים שלו בעולם זה כפתור בידים של הקב"ה... זה ברור לו כמו השמש בצהריים.... זה שלימות או לא.... אתם אומרים שכן זה שלימות.... אבל השלימות היא להבין שאני לא תלוי בכפתור בידים של הקב"ה אלא כל המציאות שלי האוויר שאני נושם הכל ישירות מהידים של הקב"ה.... יושב יהודי בכלול שלכם משהוא קטן נסתם והוא צריך צינתור. לפתוח את הסתימה זה מה שאנחנו מברכים באשר יצר... שכשזה פתוח הכל זה ממנו יתברך.. ועל זה אנחנו מודים לו.

[א.ה. ויהי לפלא שבדיוק בשבוע זה אחד ממתפללי בית מדרשינו הרגיש ברע ופינוהו למיון ושם הורו לו שהעורקים סתומים וצריך לעבור צינתור לאלתר, ורבינו הרגיש זאת שבוע קודם ואמר זאת בפה מלא].

שפה לנאמנים - המשך

דרובא, ועוד, והגשש הנ"ל מחמת היכרותו עם הלכות 'גוי של שבת' לפרטיהם, רוצה להקל על הר' נ.ג. הנ"ל ועושה בעבורו מלאכות רבות בשבת מבלי לשאול אותו קודם, ועכשיו הר' נ.ג. נפשו בשאלתו האם מותר לו ליהנות מאותם מלאכות שעושה בעבורו, ואמר רבינו דהנה התוס' (שבת קכב א), הביאו פלוגתא ר"ת ור"י גבי גוי ששאב מים מן הבור, שהוא רה"י, לרה"ר שלמעלה, אי נאסר לישראל ליהנות מהן, משום 'מעשה שבת', שעושה זאת בעבור הישראל, או שמכיון שהיה הישראל יכול לירד לבור ולשתות בהיתר, לא חשיב שנהנה ממלאכת שבת, דסו"ס לא אהניא ליה ולא מיד.

וכן נחלקו בסוגיא זו הראשונים, גבי גוי שחלב מן הבהמה ביו"ט באיסור, אי מותר ליה לישראל ליהנות מן החלב. דהנה הב"י (סי' תקה) הביא מהרשב"א דשרי, משום שהיה יכול לחלוב לתוך הקדירה שהוא מותר, וההגהות אשרי בספ"ק דביצה כתב לאסור את החלב.

ואמר רבינו דבזה יש להסתפק, לגבי המצב של אותו יהודי בדרום לבנון ואחד שאינו שומר תורה ומצוות, עשה מלאכה בשבת במקום פיקו"נ, דהיינו שלמעשה היה מותר לו לעשות מלאכה זו משום פיקו"נ, אבל בעצם היה רוצה בדעתו לעשות את המעשה אף שלא במקום פיקו"נ.

דבכה"ג הוי עבריין ולא חשיב שעשה בהיתר, אף שבפועל הציל נפש במעשה זה.

והוסיף רבינו דבר זה כבר מבואר בתשובת הרשב"א (סי' תשצד) גבי חולה ביוהכ"פ, שאם רוצה את האכילה מצד עצמה, ולא מצד אכילת פיקו"נ שבה, שעבר עבירה באכילת זו, (ובסוגיא במנחות בר"פ ר"י הסתפקו גבי שוגג כה"ג אי חייב קרבן).

ובכה"ג שעשה האינו שומר תורה ומצוות, מלאכה שבעצם מדינא היתה מותרת לו, מדין פיקו"נ, אבל הוא היה עושה אותה גם בלי ההיתר של פיקו"נ, והשתא יש להסתפק אי תיאסר הנאת מלאכה זו מדין 'מעשה שבת', או לא.

ואמר רבינו דלכאורה תליא בפלוגתא הראשונים הנ"ל, דאף שעבר עבירה במעשה זה, מ"מ לא אהניא העבירה שהרי היה יכול לעשות בהיתר מחמת הפיקו"נ אי לאו מחשבתו הזדונית, ונמצא א"כ שהאיסור של הגברא לא הועיל, אמנם אמר רבינו דבאמת יש לחלק מהתם, דהכא גרע טפי כשהאינו שומר תורה ומצוות עושה את המלאכה בין כה גם בלי ההיתר של פיקו"נ, ולגבי האי גברא רשיעא הוי מעשה איסור מוחלט, באופן שאין לו היתר כלל לעשותה אי לאו שיהפוך מחשבתו הרעה לעשות מלאכה זו רק משום ההיתר של פיקו"נ, משא"כ התם שלמעשה אפשר לעשותו באופן המותר עדיף טפי.

הדפסת העלוך לע"נ רבני טבריא:

רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאנא זצ"ל
רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת כיבאס, הצדיק החכם רבי רפאל כיבאס זצ"ל

ויאמר לה מכרי את השמן ושלמי את נשיך, ואת ובניך תחיו
בנותר.

ונשאלת השאלה, אשת עובדיה - את לא מבינה את זה לבד? ... מה
חשבת, שהוא רוצה שיהיה לך 'בית השמן'?! ... הוא רצה שהבית
הצפוף יהיה עוד יותר צפוף?!

התירוץ הוא - אמר הרב דסלר - היא הרגישה, הרי זה לא שמן
שלי... זה שמן של אלישע, הרי רק בזכותו נעשה הנס ויש לי הרבה
שמן, אני מבינה שהוא התכוון שאני אמכור אותו, אבל אני צריכה
לשאול רשות מהבעל הבית, אני לא בעלת הבית... זה שמן שכולו
נס, כולו בא מברכת אלישע, אני אשאל את בעל הבית מה לעשות
גם אם אני מבינה לבד, לכן היא שאלה. [וכן מצינו בפרשתנו גם
כאשר נגמר המבול, לא יצא נח מהתיבה עד שקבל רשות, כמבואר
בב"ר לד, ד]. לעומת זה, האשה השונמית, קיבלת בן! לא האמנת
שיהיה לך... איפה הבן הזה נמצא? למה לא באת אל אלישע לשאול
מה לעשות עם הבן הזה? ... כשהודיעו לאמא של שמשון שהיא תזכה
לבן היא מיד שאלה "ומה יהיה משפט הנער ומעשהו" את מקבלת
כזה נס גדול, לא האמנת שזה יקרה, קיבלת - למה לא באת
לשאול? ... ההרגשה שאחרי שקבלת מכאן ואילך זה שלי ואני
מבינה ויודעת כיצד להתנהג - זה היה בעוכריך.

**איפה הילד הזה הסתובב? ... אצל הקוצרים, אם היית שואלת -
היו אומרים לך לשלוח אותו לחיידר, לא לשדה... אם את עושה
דברים על דעת עצמך - כל המתנה הזו בסכנה, לכן הוא מת.** רק
אלישע הנביא בכח הכרת הטוב עשה לך טובה שניה שהוא עשה
תחיית המתים. [ונחנה קראה לבנה שמואל כי מה' שאלתיו והוא
שלו ולכן יגדל הילד והבאתיו בית ה' והיה שם עד עולם].

כשאדם מקבל מתנה, הוא צריך לדעת זה לא שלי! תשאל את
הנביא איך שומרים על המתנה ואיך המתנה מתקיימת. אם היית
שואלת אותו ועושה על פיו - הוא לא היה מת. ואשת עובדיה - שכן
שאלה - מסבירה לנו את השאלה בסיפור של האשה השונמית.
אנחנו היום קיבלנו מתנה, קיבלנו חיים, חיים כולכם היום. במדרש
כתוב ועם נברא יהלל ק-ה. (תהילים ק"ב) אומר הילקוט שמעוני
מה זה עם נברא? 'רבנן אמרין אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם
ובאים ומתפללים לפניך בראש השנה וביום הכיפורים ואתה בורא
אותם ברייה חדשה, ומה להם לעשות? ליטול לולבין והדסים
ולהלל אותו הוי ועם נברא יהלל ק-ה'.

זה לא סתם מילים... בהלכה כתוב מי שלא ראה את חבירו י"ב
חודש ושמח בראייתו מברך עליו "מחיה המתים", למה?... כי
בודאי עבר עליו ראש השנה ויום כיפור, והוא היה בסכנת חיים,
וניצל ממנה.

"עם נברא" כפשוטו, בריה חדשה. כל שנה נבראים מחדש.
בואו ונשאל את הבורא יתברך, נתת לנו חיים, מה אתה רוצה
שנעשה עם החיים האלו?... אם אחרי שהוא נתן לי חיים אני
מרגיש כעת בעל הבית על החיים שלי - הכל בסכנה... היה פה נס
גדול!

בטור בה"ר ר"ה כתוב - עם ישראל הם לא כמו אומות העולם,
אומות העולם לפני שיש להם משפט, הם לובשים שחורים
ומתעטפים שחורים, ועם ישראל לובשים בגדים לבנים, ובטוחים
שיעשה להם נס. וכולם שואלים מי יכול להיות בטוח?... בקלם
אמרו שרק כלל ישראל בתור כלל - בטוחים, לא היחיד.

הג"ר ישראל אליה וינטרויב זצ"ל אמר - אין כזה מושג לעבור
משפט כ"כ גדול בלי נס. אדם שתובעים אותו במיליארד דולר, גם
אם לבסוף יפסקו עליו שהוא חייב עשר מיליון זה ניסי ניסים...
הסטייפלער פעם התבטא שאם הקב"ה היה דן אותנו במשפט

איך שומרים על המתנה שקיבלנו

בהפטרה של פרשת וירא, והוא ממלכים (ב - ד), יש שני חלקים:
עיקר ההפטרה שם זה עם האשה השונמית, אבל תחילת ההפטרה
זה ענין אחר. "ואשה אחת מנשי בני הנביאים [אשת עובדיה] צעקה
אל אלישע לאמר עבדך אישי מת וכו' והנושה בא לקחת את שני
ילדי לו לעבדים", אלישע אמר לה מה יש לך בבית ותאמר - כי אם
אסוך שמן, וההמשך ידוע, היא מלאה הרבה כלים בשמן עד שנגמר
הכלים ויעמוד השמן, ובאה אל אלישע והוא אמר לה למכור את
השמן ושלמי נשיך ואת ובניך תחיו בנותר.

הלבוש מסביר את הקשר לפרשת השבוע ובעיקר את החלק השני
של ההפטרה, עם האשה השונמית שלא היה לה ילדים והכניסה את
אלישע הביתה ובנתה לו עלית קיר, ואלישע ברך אותה שיוולד בן
ונוולד בן, וזה דומה לפרשת וירא שגם שם מדובר שקיימו מצות
הכנסת אורחים כשלא היה להם ילדים והאורחים שהם היו
המלאכים בישרו להם שיוולד בן ונוולד להם בן.

אבל הקטע הראשון של אשת עובדיה - לא ברור לנו, בשביל מה
הכניסו את זה להפטרה, מה זה שייך לפרשת וירא?... וההפטרה
כבר ארוכה בשיעור מספיק עם הסיפור של השונמית...

הייתי פעם בנתיבות, אמר לי הגר"ש מונטג שליט"א רב קהילת
האברכים שם שהוא שמע מהגר"ש גרוסברד (מפתח תקוה) שאמר
בשם בעל המכתב מאלהיו הגה"צ רבי א. א. דסלר זצ"ל [זה לא
כתוב בשום מקום בשמו, זה תורה שבעל פה] שאילולא ההקדמה
של אשת עובדיה לא מצאנו ידינו ורגלינו בפרשה של האשה
השונמית. מה בעצם היה אצל האשה השונמית?... היא אמרה נעשה
נא עליית קיר קטנה ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנורה, ויסר
אל העליה וישכב שמה, הוא רצה לגמול עמה טובה ושאל אותה מה
יש לעשות לך, את צריכה משהו? ותאמר, בתוך עמי אנוכי יושבת.
נחוי הוסיף אבל אין לה בן.

ואלישע מברך אותה בבן, ותאמר אל אדוני איש האלוקים אל תכזב
בשפחתך, אין לי ילדים, זה לא יחזיק מעמד... והוא אומר לה, את
מקבלת בן. כידוע, הבן הלך עם אביו אל הקוצרים ולבסוף חלה
ונפטר. ואז היא הולכת לאלישע ושואלת אותו שאלה עצומה,
"ותאמר השאלתי בן מאת אדוני, הלא אמרתי לא תשלה אותי",
ואתה ברכת אותי אף על פי כן, איפה הבן הזה?... ואז אלישע בא
והחיה את הבן.

**נשאלת השאלה - הרי היא בקשה כבר בהתחלה "אל תכזב
בשפחתך", אני מאוד מופתעת שזה לא יחזיק מעמד, ואלישע אומר
לה - זה בסדר, וזה לא היה בסדר... הוא נפטר! אמנם אלישע עשה
תחיית המתים, אבל לא לזה הייתה הכוונה, היא רצתה בן
שיתקיים! וזו קושיה עצומה, אלישע מבטיח בן והבן לא התקיים,
הוא היה זקוק להחייאה...**

השאלה הזו יכלה להדהד בעוז ולהישאר בסימן שאלה גדול... בא
הסיפור של עובדיה ומתרץ לנו את השאלה הזו.

אצל אשת עובדיה, בא הנושה - יהורם בן אחאב לגבות את חובו,
את הכסף שעובדיה לוהה בשביל לכלכל את מאה הנביאים במערה.
אומר לה אלישע מה אעשה לך, הגידי לי מה יש לך בבית, היא
אמרה לו "קצת שמן". אומר לה אלישע, תמלאי את הכל... תבקשי
מכל השכנים כלים ריקים - אל תמעיטי, ובאת וסגרת הדלת בעדך
ובעד בניך ויצקת על כל הכלים האלה, והמלא תסיעי. היא מילאה
הכל, הם מגישים אליה והיא יוצקת. עד שנגמרו כל הכלים ויעמוד
השמן. לאחר מכן, מה עשתה? "ותבוא ותגד לאיש האלוקים", היא
מספרת לו, הבית מלא בחביות שמן, מה לעשות עכשיו?...

בכלל... דבר מאד פשוט.

אם תדע להודות תראה ישועות

ואם אנחנו כבר מדברים על מידות, אספר להם סיפור ששווה מיליונים: מרן רה"י רבי גרשון אדלשטיין זצ"ל לשמו ולזכרו תאוות נפש. סיפר הנכד שלו שסעד איתו בשנה האחרונה (לפני פטירתו) את הסעודה שאחרי יום כיפור.

רבי גרשון באמצע הסעודה אמר ספק לעצמו ספק לנכדו, יש תופעה מעניינת, יש היום הרבה בני אדם שחיים ומאריכים ימים הרבה הרבה יותר מהמקובל... המשיך ואמר, ויש כאלו שהקב"ה לא רק נותן להם אריכות ימים, אלא הוא נותן להם להרגיש טוב, הם יכולים להמשיך לתפקד בצורה רגילה. איזה חסד זה...! איזו מתנה זו! (כ"א מבין שהכוונה לרה"י בעצמו) אז קודם כל צריכים לתת הודאה מיוחדת לקב"ה שהם זכו לזה! תודה עצומה. וחוף מזה הוא צריך לחשוב למה הקב"ה נתן את זה לו ולא למישהו אחר? [אם אנחנו היינו עונים היינו אומרים שהוא צריך להנהיג את כלל ישראל וכדומה] אבל רבי גרשון בענותו אמר, **כי הקדוש ברוך הוא רואה שהם עוד לא מושלמים במידות, אז הוא מרחם עליהם ונותן להם עוד שנה שהם יתחזקו עוד במוסר ובמידות טובות וכך הם יהיו מושלמים!**

זה עם ישראל... ועם נברא יהלל ק-ה! וממילא אנחנו צריכים להגיד תודה על החיים שקיבלנו.

יש סיפור שמעתי אותו על ה'בית ישראל' שפעם בא אליו חסיד ואמר לו שיש לו הרבה צרות מה לעשות? אמר לו הרבי, בארבעת המינים מנענעים שש פעמים בהודו לה' כי טוב, ורק פעמיים באנא ה' הושיעה נא. אתה מנענע רק באנא ה' הושיעה נא כל הזמן, לכן לא הולך לך... **אם תדע גם להודות לקב"ה על כל החסד שהוא עשה אתך - אז תראה כבר שגם ה"אנא ה' הושיעה נא" יעזור לך.** וכך הוה.

מה שאנחנו צריכים היום לומר תודה, זו לא התודה הרגילה. עברנו שנה כל כך קשה... שנה של ניסים, שנה שאף אחד לא מבין מה הפשט ששולחים אלינו אלפי טילים וזה לא פוגע...

היה באחת המלחמות ראיון עם אחד מראשי הערבים שאלו אותם, אתם כאלו מפגרים? אתם שולחים אלפי טילים ולא מצליחים לפגוע באף אחד? אמר אותו אחד - אנחנו לא פחות חכמים מהם, אבל יש לנו בעיה אחת, האלוקים אוהב אותם, לא אותנו...

אין שום הסבר טבעי! שום הסבר! כל כך הרבה ניסים רודפים אחד אחרי השני. לפני שמבקשים על הכל צריך להודות ולהגיד תודה רבה! אנחנו חיים, אנחנו נמצאים פה! וביותר ששם חלקינו מיושבי בית המדרש.

ולא רק זה - אני רוצה לומר לכם - יש סיפור מעניין שמובא בספר 'לתתך עליון' של הרה"ג חיים שלמה רוזנטל שליט"א הוא מחבר סדרת ספרים על כל הגדולים, והוא מספר שפעם רבי ברוך בער היה בדרוז'ניץ - זה מקום לנוח שהיו באים לשמה גדולי ראשי הישיבות. וכשהוא חזר לקמניץ הוא סיפר להם שהם ישבו שלשה אנשים,

אחד ראש ישיבה חשוב, השני רב חשוב, ורבי ברוך בער עצמו. והגיע לשם מישהו [שהיו צריכים לענות לו] ששאל אותם - מה אתם חושבים, האם היטלר יבצע את זממו או לא? ... היטלר איים שהוא הולך לכבוש את כל העולם. הראש ישיבה ענה, אם הוא לא מטורף הוא לא יבצע. שום בן אדם נורמלי לא יחשוב שאחד יחידי יכבוש עולם, מה שלא יהיה. אבל לצערנו הוא כן היה מטורף... הרב אמר - כשאני בא לסדר קידושין והאולם מוכן השולחנות ערוכים והחתן והכלה נמצאים, גם אם המחותנים עוד לא הסתדרו ועוד לא הגיעו לעמק השווה - בסוף תהיה חתונה, לא לחנם הכל מוכן, היטלר הכין כזה מלאי ענק - נראה שהוא ודאי יבצע את מזימתו. ושאלו את רבי ברוך בער, ומה הרה"י אמר? ... (כלומר רבי ברוך בער) אמרתי להם - השיב הגר"ב - שאני לא נביא, בחז"ל כתוב כל מה שהקב"ה עושה - זה סימן לכלל ישראל, הקב"ה מודיע לכלל ישראל - אתם בסכנה, אם תעשו תשובה זה לא יהיה, ואם לא יעשו תשובה - זה כן יהיה! הכל בידיים שלנו אם נעשה תשובה נוכה, ואם לא לא.

אמיתי - בקושי היינו זוכים לקבל כוס מים פעם אחת כשאנחנו צמאים... אנחנו גם אומרים בנשמת, אילו פינו מלא שירה כים ולשונו רינה כהמון גליו וכו' אין אנחנו מספיקין להודות לך על אחת מאלף אלף אלפי אלפים... לא מגיע לי כלום. כשאני חי - זה נס. הכל זה מטבע של נס - כפשוטו! קיבלת חיים, אתה חי בנס, תשאל את הקב"ה, מה אתה רוצה שאני אעשה עם החיים?... איך אני שומר על המתנה הזו?...

"ועם נברא יהלל קה"

אז בואו נדע דבר מאד פשוט: קודם כל צריך לדעת שעצם המושג של 'מחילת העוון' זה לא נס, אלא זה ניסי ניסים!!! אין לתאר דבר כזה, כל יום כיפור מחדש יורד טונות של עבירות! טונות!!! על עבירה אחת מי יודע כמה משלמים, אם היינו באים אחרי שבעים שנה של עבירות למעלה - זה סיוט לחשוב בכלל מה היה קורה שמה...

היה סיפור מעניין: מרן ראש הישיבה זיע"א הרב שטיינמן שנה אחת לפני פטירתו חש לא בטוב, וכבר חששו מלהשאיר אותו לבד בלילה, היו אצלו משמרות. המשמרות האחרונה הייתה של הרה"ג ר' איסר שוב שליט"א, והוא סיפר לאחרונה, שכשהוא בא לרה"י - הוא כל הזמן היה עסוק בלבחון את עצמו בלימוד. הוא אמר - תבדוק אם כך וכך כתוב שם, או כך וכך כתוב שם. ומפעם לפעם הוא היה שואל, נו... כבר הגיע עלות השחר?... הוא לא יכל להירדם, לא עזר שום דבר, עד שאמר לו שהגיע עלות השחר, ואז הוא נרדם לרבע שעה וקם להתפלל כותיקין. ומספר הרב שוב שהוא שאל את מרן רה"י זיע"א מה פשר הדבר מה קרה, והשיב לו היות שהרגשתי מאד לא טוב, והוא פחד שזה היום האחרון לחייו, ואולי הוא לא יזכה למחילת עוונות של יום כיפור שהוא דוקא ביום, ומרוב מתח - לא יכלתי להירדם" ורק הכין את עצמו לבחינה שתערך אז - שיהיה תלמודו בידו. ויש גמרא בכריתות (ז, א) שדקה אחת ביום כיפור מכפרת. ולכן אחרי עלות השחר - זכיתי למחילה ואז נרגעתי ויכלתי להירדם.

אתם יודעים איזה חסד זה המתנה של יום כיפור?... ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה. אני רוצה לומר לכם סיפור מעניין: הג"ר מיכל זילבר שליט"א הוא גאון מופלא. היה לו חתן גאון גם הוא הג"ר חיים טודרוס גולדבלט זצ"ל, והוא נפטר. ובאחד ההספדים, סיפר חותנו רבי מיכל שיבלחט"א, שבחוץ לארץ יש ספארי גדול, סוג של גן חיות אבל החיות מסתובבות בחופשיות והאדם נכנס לתוך גיפ מוגן, האדם בכלוב והחיות בחוץ, ואז רואים מהחלון איך באים לידך דובים זאבים אריות ונמרים, גם הכי מסוכנים הולכים חופשי חופשי. זה חוויה לראות את זה.

כשנגמר הגן חיות אחרי שיוצאים מהגדר יש ביתן ענק שנכנסים אליו בלי שום הגנה, וכתוב שם 'החיה הכי מסוכנת בעולם', מפחיד להיכנס, אבל מובן שהחיה כלואה... נכנסים לשם ורואים שאין שם נפש חיה, רק יש ראי גדול על כל הקיר... אתה היחידי שמשתקף שמה... ואתה... **החיה הכי מסוכנת בעולם.** [ועי' אור החיים בראשית לו, כא]. אנחנו כולנו יהודים שומרי תורה ומצוות, קשה לנו לשמוע שאנחנו החיה הכי מסוכנת בעולם, המידות שיש אצל בני התורה - אין כאלו בכל העולם! להתחיל ולספר מה זה מושג של מידות... אין לנו אפילו התחלה להבין מה זה.

ובעצם זה כבר מהרש"א. המהרש"א שואל (יבמות עט, א) מצד אחד כתוב ישראל עזין שבאומות ומצד שני כתוב ישראל ביישנים רחמנים וגומלי חסדים! איך זה הולך ביחד?... אומר המהרש"א - נכון. בלי תורה הם עזין שבאומות אבל כשיש תורה - הכל אחרת. ביישנים, רחמנים וגומלי חסדים. אבל יש עוד הבדל, הבדל עצום... גוי - המידות רעות שלו מתווספות משנה לשנה, תארו לכם מה זה חמישים שנה של מידות רעות, שישים שנה של מידות רעות, יש חית טרף יותר גדולה מזו?... אבל יהודי כל שנה נברא מחדש! אני בן שנה... ועם נברא יהלל ק-ה! יהודי בכל שנה ושנה יורד לו חטאים (כמה שהוא זכה לפי הכנתו) והוא נברא מחדש! אני בן אדם חדש! וממשיך שוב לעבוד על מדות טובות. יהודי בן תורה זה משהו אחר

כל כך אמיתי... הקב"ה הראה לנו כל כך הרבה ניסים, ובעיקר - בעולם התורה! בעולם התורה לא נגעו! ברגע הראשון באופקים כמו שסיפרו, וכן כל הישיבות שהיו באזור הם זכו לניסי ניסים! [אך לדאבונינו לאחרונה היו שני קרבנות גם של הבני תורה, אחד מישי"ק בחדרה - בחור צעיר, וגם את הגאון הרב רפאל מרדכי פישוהוף זצ"ל אברך בן עליה מיוחד ומופלג.] הקב"ה מדבר אלינו! עלינו להבין מה ה' אלוהינו שואל מעימנו... הרי ה' מראה לנו כל הזמן כ"כ הרבה אהבה וחבה ומאידך כ"כ הרבה קרבנות של דם יהודי שנשפך כמים, מה ה' רוצה?

קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל חד!

הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל בעל הפחד יצחק אומר למה חז"ל קבעו את שמחת תורה בשמיני עצרת, הרי שמיני עצרת זה חג נוסף שהקב"ה אמר קשה עלי פרידתכם עצרו לפני עוד יום אחד. אבל שמחת תורה זה לגמרה של תורה, וזה היה יותר מתאים לשבועות גם אם גומרים בשנה אחת. וגם שבידלומי כתוב שבא"י היו גומרים רק כל שלש שנים, אז מה השייכות בין שמחת תורה לשמיני עצרת?... אמר הפחד יצחק: הקדוש ברוך הוא אומר קשה עלי פרידתכם עכבו לי עוד יום אחד. לכאורה קשה, אז מחר תהיה הפרידה, ומחר יהיה קשה...

אמנם אבא שאוהב בן - כל יום זה אוצר בפני עצמו, אבל מה עם קושי הפרידה? באו חז"ל וקבעו את שמחת תורה ביחד עם שמיני עצרת. יהודי עם שמחת תורה הוא יהודי של הקב"ה כל השנה! יהודי שלומד תורה, חי עם תורה ומקיים את התורה - הוא לא נפרד מהקב"ה. קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא! זה המטבע. את זה הקב"ה רוצה.

גם אם נופלים הבניין נשאר!

אבל השאלה שלנו היא, איך שומרים על זה?... הרי כשבאנו לפני הקב"ה בראש השנה וביום כיפור, כולנו ידענו להתחזק והשתדלנו מאד. בואו נראה איך נשארים למעלה, איך לא ליפול ואיך זה יחזיק מעמד?...

יש כאלו ששואלים מה המעלה של הקבלות האלו, הרי בין כה וכה אחרי זה חוזרים למה שהיינו. קודם כל צריך לדעת שזה לא נכון! זה רק עצת היצר להחליש אותנו, אנחנו רואים בלי סוף אנשים שמשתנים ועולים ומתעלים! מי יותר ומי פחות אבל משתנים! אבל יש שני דברים: יש וורט של המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינסטיין זצ"ל, כשישיבת מיר הייתה בשנחאי היה מאד חס. ביום כיפור אחד היה החום כבד מאד לבלתי נשא! בקושי החזיקו מעמד שם, היחידי שנשאר עם המעיל והטלית זה היה המשגיח, הוא היה מלאך, והוא התפלל שעות כמו שהוא רגיל. אחרי הצום הבחורים רצו להגיד לו 'גוט יאר', אך כיון שהיה מאריך הרבה בתפילות, החליטו הבחורים לעשות לו הפתעה, הם ירדו לאכול בוריות ואח"כ יעלו וילמדו בהתמדה וכשהמשגיח יסיים הוא יראה איך כולם לומדים בהתלהבות. ובאמת כך עשו, ומספרים שזה אחד הפעמים שראו עליו פנים שוחקות ממש!... אמר להם המשגיח אני חייב לכם, הכרת הטוב, ואמר להם משל למה אנחנו דומים?... היה איש עשיר שבנה לו וילה יפהפייה ובזמנם היה מקובל שהיה כתר מיוחד ששמו בג הבית, והוא היה מוריד את הכתר וכך היה חנוכת הבית.

ואז אותו עשיר נפל ושבר את אגן הירכיים ואמרו לו עליך להיות בבית חולים חצי שנה עד שישתקם ויחזור לביתו. מישהו אמר לו, תראה, עבדת שלש שנים על הוילה ובסוף אין לך כלום... אמר העשיר למה כלום?... אם הוילה הייתה נופלת אתה צודק, אבל פה אני נפילתי, חצי שנה שיקום, ואחרי זה כל הוילה לרשותי.

אמר המשגיח - רבי יחזקאל - ברוחניות שום דבר לא הולך לאיבוד! כל הבניין שהתחזקנו נשאר שלם! וגם אם נופלים אנחנו נופלים, וכשחוזרים אנחנו חוזרים לבניין שאנחנו היינו בו וממשיכים אותו הלאה! זה דבר ראשון.

ההרגשה שאבא שמח איתי...

אבל אני רוצה לומר לכם הרגשה שלי: בערב תשעה באב בא אלי

מלמד, אני לא מכיר אותו עד היום ואיני יודע מיהו. הוא חיבר כמה ספרים על חינוך. עכ"פ הוא מספר לי שיש לו בכיתה ילד טוב, אבל חלש מאד, תמיד יש לו ציונים חלשים, מעודדים אותו מכל מיני כיוונים אבל הוא חלש מאד.

יום אחד הוא החזיר לו מבחן מעולה שהוא קיבל מאה! מאה אמיתי! המלמד הבין שלא ייתכן שהוא כתב את זה לבד. זה היה ילד שהיה אפשר לדבר אתו יפה, הוא קרא לו ושאל אותו, תגיד לי - קיבלת מאה, זה שלך?... אמר הילד - לא. הרב מכיר אותי כבר... אז איך בכל זאת הגעת? כי העתקתי מהחבר. ולמה?... כי רציתי פעם אחת בחיים להרגיש איך מרגיש ילד שקיבל מאה הביתה, איך ההורים שמחים בו ומאושרים, איך כולם מדברים על זה, והוא מוערך וחשוב בבית. פעם אחת עשיתי, אין לרב מה לפחד שוב... אני רוצה לומר לכם - זה הרגשה שלי - האמת היא שכולנו מתחזקים ומשתדלים שזה יחזיק מעמד, אבל סתם - - - להרגיש פעם אחת שהקב"ה גם מחבק אותי. וכי רק את רבי יחזקאל לוינסטיין הוא צריך לחבק!... פעם אחת שיחבק גם אותי... אחרי ראש השנה ויום כיפור אנחנו נקיים בלי עבירות... גם לי יש מאה פעם בשנה.

אותו מלמד הוסיף לי... שמאותו הסיפור הוא עושה כמה פעמים בשנה מבחן קל מאד ופשוט שרק מפגר לא יקבל מאה, שכל הילדים יוכלו לבא הביתה עם מאה. כשהקב"ה רואה שכל אחד רוצה את המאה שלו הוא יעשה לנו את זה עוד כמה פעמים. הכל שווה! האמת כמו שכבר כתבנו שלא צריך להגיע לזה, אבל בכל זאת לחוש פעם אחת להרגיש שהקב"ה שמח איתי, אוהב אותי!

לימוד המוסר מזכיר את האמת

אני רוצה לומר לכם: יש שני דברים שעל ידם באמת נוכל לשמור על הכל בשלימות. דבר אחד - עליו היו מדברים הרבה מן רה"י רבי אהרן לייב ומרן רה"י רבי גרשון זיע"א - זה סדר מוסר. רבי גרשון אמר כל מי שילמד מוסר יהיה מאושר, ומי שכבר למד מוסר הוא כבר מאושר, והוא אמר שהוא מבטיח שמי שילמד מוסר כמה דקות ביום יהיה מאושר. הרה"י אמר גם כמה דקות ביום לחשוב בשביל מה באתי לעולם, ומה התפקיד שלי. פשוט להזכיר לי את האמת הפשוטה שאני טועה וישן בתרדמת הזמן, לא חושב כלום ולא עושה כלום ועלי לזכור את התכלית שלי.

פעם באו לרבי מרדכי צוקרמן (מירושלים) שאל אותו אחד - אני צריך לדבר לפני כל נדרי בבית כנסת של בעלי בתים פשוטים, מה אפשר לומר להם?... אמר לו תגיד להם, "סרנו ממצוותיך וממשפטך הטובים ולא שוה לנו!" מה הרווחת מכל העבירות שלך, מה?... אם נניח בן אדם היה נהיה מיליארדר - יכול עוד לטעות, עשית עבירות והרווחת מזה משהו. וגם זה הבל. אבל זה שאכלת פעם דבר בלי הכשר טוב מה הרווחת?... זה הנאות חולפות שנגמרות בין רגע. בא תחשוב בעבור מה באת לעולם, יש חי נצח, וצריך לדעת שזה קרוב! מן שה"ת הגר"ח זצ"ל אמר לנו שרואים שהנה זה עומד אחר כתלנו, ואם נפסיד ונחכה עד שיגיע נפסיד את הכל לנצח! בואו נחטוף! אריין חאפן, דבר נורא פשוט... מה זה מוסר, מוסר הוא לא מפחיד, הוא אפילו לא כלב נובח שלא נושך, הוא רק מחבק אותך באהבה! הוא רק אומר לך בא תזכור את התכלית שלך, ותשקיע השקעות טובות, תשקיע בדברים שיהיה שווה לך.

עסקה עם הקב"ה, להתחבר אלינו!

אני רוצה לומר לכם עוד יותר... הייתי בחדרה יש שם ישיבה ספרדית 'אור יוסף', האבא של רה"י הוא נוברדוקר, הוא היה הרב של חדרה, ובנו רה"י הוא ידיד שלי.

הוא מספר לי שלפני ימים נוראים כל בחור בא לראש הישיבה, והרה"י אומר להם כעת עושים 'עסקה' עם הקב"ה. תכתוב לקב"ה מה אתה נותן לו ומה אתה מבקש ממנו. הקב"ה לא מבטיח לקיים אבל הקב"ה יודע כבר מה אתה כותב... הוא שומע ורואה. ותסגור את הפתק.

והוא מספר, שהשנה הייתה לו הפתעה... יש בחור בישיבה שיש לו

נוזלים בראש ל"ע ויש לו צינורית בראש, והוא ילד טוב. אבא שלו התקשר אלי שהבחור צריך לעבור עוד ניתוח בראש - זה סיפור... והילד רוצה לדבר איתי. הילד פורץ בבכי, הרב אומר לעשות עיסקה עם הקב"ה, אני מאד משתדל מה שקיבלתי על עצמי אני עומד בזה, ביקשתי רק דבר אחד... לא עוד ניתוח השנה! אין לי כח לניתוחים. לפחות לא השנה. והקב"ה לא עמד בזה... כביכול הוא אומר הרגעתי אותו שבע"ה יהיה בסדר ונתפלל עליו. איך שאני גומר את השיעור אני מקבל טלפון דחוף ממנו - הרה"י! **הקב"ה הבטיח וקיים!** נכנסתי לניתוח, ועשו צילום רגע לפני הניתוח, והמנתח אמר שזה לא דחוף להיום, אפשר לדחות את זה, ונראה בשנה הבאה...! כדאי לעשות ביונס עם הקב"ה.

אני רוצה לספר לכם סיפור על ביונס עם הקב"ה. נפטר כעת הגאון ר' אביעזר וולפסון זצ"ל (אביו של הג"ר דניאל וולפסון שיבלחט"א). הסבתא שלו הייתה אשה אלמנה חייה בדוחק. הגיע ראש ישיבה חשוב מירושלים לבית הכנסת שמה בעיירה שלה בחו"ל והוא דיבר בשבת ואמר, הבחורים בישיבה שלנו לומדים תורה, לומדים בהתמדה והם רעבים ללחם. הייתה אז תקופה קשה בירושלים, והם היו רעבים ללחם! פשוט לא היה מה לאכול. היא אחרי זה באה ואמרה לראש ישיבה הזה, אני אין לי כסף מיותר, אבל יש לי בנות קטנות שאני חוסכת כסף בשבילם לנדוניא. כעת אני עוד לא צריכה את זה ואני מוכנה לתת לך את הכסף הזה. הרה"י סירב ואמר לה שזה לא הוגן, שאת זה תשמור לילדות שלה, הקב"ה כבר יעזור.

למחרת היא באה עם כל הכסף. ולפליאת ראש הישיבה הרי סיכמנו אחרת, היא אמרה אני מביאה את זה **בשבילך** לא בשבילך... אני לא יכלתי לישון כל הלילה, אני שומעת שיש בני תורה רעבים ללחם ולי יש כסף שאני כעת לא צריכה... אני לא מסוגלת לחשוב על זה... אם לא תקח זה ימוטט אותי לגמרי... אם כך - אמר ראש הישיבה - אין ברירה, אני אקח, ואני מברך אתכם שתזכו להרבה עושר במשפחה, וגם בנים תלמידי חכמים.

מספרים, שהעשיר הכי מפורסם במשפחה היה סיר אייזיק וולפסון הדוד של רבי אביעזר, (וגם אביו היה עשיר) ומסופר שבאירוסין של רבי אביעזר וולפסון, הוא אמר עד היום ראינו רק את החלק הראשון של הברכה שיש הרבה כסף. כעת רואים שמקבלים גם את החצי השני, של בנים תלמידי חכמים, וזה ממשיך ב"ה, המפורסם שבבניו ה"ה ראש הישיבה הג"ר דניאל שליט"א, ראש ישיבת חכמת שלמה.

זה ביונס עם הקב"ה! הקדוש ברוך הוא רואה שאני רוצה ואני משתדל ואכפת לי ממנו, אז גם לו אכפת ממני. **החפץ חיים היה אומר - מבני אדם לא טוב לבקש הרבה בקשות, אך מהקב"ה - תבקש כמה שיותר! הקב"ה אוהב אותנו!**

וכבר כתב החזו"א באגרותיו (אגרות חזו"א ח"ב אגרת ב') 'כי ביד האדם להכין ליבו לשמים, להתקשר במחשבתו עם עילת כל העילות, אמנם כינור תלוי בלב כל אנוש להשיג דאגותיו לפני אדון עולם, והמקום ברוך הוא מכנהו ילד שעשועים' [יש ע"ז שיר מרגש מאד מהגה"צ רבי מרדכי פיש שליט"א משגיח בישיבה קטנה יעטרת שלמה' בב"ב ובאחיסמן].

אספר לכם סיפור מעניין שסיפר לי מוריני הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א, היה אחד עם רשת כוללית ערב, [ובאמת פה אנחנו צריכים לזכור שר' יצחק דרשוביץ זצ"ל שישד ועמד בראש הכולל ערב שכעת אנחנו נמצאים פה הראה מה זה כח של רצון, אין דבר העומד בפני הרצון. אף אחד לא האמין שהוא יוכל להישאר בלימוד מכמה סיבות והוא נאחז בלימוד בכל כחו, ולמד תורה מתוך הדחק כפשוטו. אשתו ע"ה באה מבית עשיר וויתרה על הכל למען תורה, והעידו שהיא גם דחפה כל הזמן להמשיך את הכולל גם לאחר פטירתו, ועזרה גם באסיפת הכספים, אין לך דבר העומד בפני הרצון. וזה גם בא מלימוד המוסר שהוא היה לומד.]

יש כתובת אחת!

עכ"פ - היה יהודי שהיה לו רשת כוללית ערב, הוא היה מקורב למרן רה"י הרב שטינמן זיע"א, ואמר יש לי מאה אברכים בכל הרשת אבל אני לא יודע אם אצליח להחזיק מעמד, לא הולך לי עם הכסף, אמר לו מרן רה"י - אתה רוצה להצליח, תכניס עוד עשרים. אמר לו בקושי עם מאה אני מסתדר, אך הרה"י כבר אמר, תכניס עוד עשרים.

הוא הכניס עוד אברכים והכולל פרח! בשנה הבאה הוא בא שוב למרן רה"י בשמחה, ברוך ה' הכנסתי עוד עשרים, והשנה הכל הלך לי, פתחו דלתות נתנו לי, יש לי כבר גבירים שחברים שלי, כבר יש לי מאתיים אברכים! אמר הרה"י יותר אל תכניס שום אברך! הכל בסכנה. ואז שאלו, אני לא מבין, כשאין לי כסף הרה"י אמר להכניס עוד, וכשיש - לעצור! אמר לו מרן רה"י זיע"א, כשלא היה לך כסף ידעת שיש רק כתובת אחת! ואלו תפנה ותבקש ואצלו אין מגבלות, למה לא להכניס עוד, תראה לקב"ה שאתה בוטח בו ומאמין בו ובודאי שהוא יעזור לך! אבל היום אתה חושב שאתה חברה'מן ומסתדר לבד, הגבירים אוהבים אותי, כעת כולם בסכנה.

יש לנו כתובת. הקב"ה לא איכזב אותנו אף פעם! בואו נפנה אליו, אנחנו יודעים את האמת שלא כוחי ועוצם ידי, ולא שום דבר אחר, רק ניסים ואהבה של הקב"ה! בואו ננצל את זה ונדבר אתו.

ישנו רמב"ם בפיהמ"ש שהיה מביא מרן ראש ישיבה זיע"א לפניו בין הזמנים ואמר שהוא מאד מפחד מביה"ז, שהר"מ כותב עה"פ עת לעשות לה' - הפרו תורתך, שלפעמים ה' רוצה להביא גזירה לא טובה על עם ישראל אבל הוא לא יכול כי לומדים תורה ואז הוא מביא סיבה שיהיה הפרו תורתך ושוב הגזירה יכולה להתקיים והוא הוסיף שרוב האסונות שקרו לבני תורה היו בבין הזמנים. גם ביה"ז ראינו אסונות כבדים ממש שלא היה להם דוגמא במשך כל השנה החולפת.

רק נתחזק בתורה, נתחזק בתפילה ונתחזק במוסר, ואז בעזר ה' יתברך ישועת ה' קרובה לבא ולא רק בנצחון של רכב וסוסים במלחמה רק בשם ה' אלוקינו נזכיר ונתחנן לפניו להביא כבר את הגאולה השלימה, ותחינה עניינו בשוכך לציון ברחמים, אמן.

(נמסר בעצרת חיוזק שע"י כולל זכר יצחק' בהיכל כולל הלפרין, אור לכ"ז תשרי).

לע"נ

מרת לולו בת

שאול וכתון אצלן ע"ה

נלב"ע ל' תשרי

תנצב"ה

לרפואת

האשה הצדקנית

מרת דבורה בת רייזל שושנה

לרפוי"ש בתוך שאר חולי ישראל

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכו' שיעור דף היומי ועוד. בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

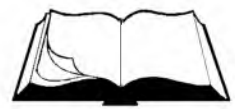
ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 541

חשון תשפ"ה

"טל ומטר", שאלות המצוות

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ולמעשה:

מדברי המג"א (סי' ק"ח ס"ק ט"ז) משמע כסברת ה"ישועות יעקב", שזה תלוי בפלוגתא הנ"ל, וממילא מכיוון שא"א להתפלל בשבת תפילת נדבה, אינו חוזר.

הזכרת "טל ומטר" בשבת

▲ נפסק בשו"ע (סי' רס"ח), המתפלל בשבת וטעה והתחיל לומר תפילת חול, גומר את הברכה שנוכר שטעה בה ומתחיל בשבת, בין אם נזכר בברכת "אתה חונן" בין אם נזכר בברכה אחרת. אם טעה בשבת והמשיך עד ברכת ברך עליו, אם הוא בימות החורף ישאל שם "טל ומטר" כמו בחול, וכן מבואר מדברי ה"פרישה" דמפרש דברי ה"טור" (סי' ק"ח) שכתב ששואלין "טל ומטר" עד תפילת מוסף של יו"ט ראשון של פסח. ותמה ה"פרישה" דהל"ל עד מנחה בערב פסח, ותי' דנפק"מ אופן שבי"ט ראשון של פסח התחיל ברכת "ברך עליו", שצריך לגומרו לפני שחזור לתפילת יו"ט, וצריך להזכיר "טל ומטר" ע"י שם.

שכח "טל ומטר" בשבת

▲ וכתב ה"שערי תשובה" (סי' רס"ח סק"א), הטועה בשבת בקיץ ואומר "טל ומטר", קודם יאמר ברכת "ברך עליו" כתיקונה, ורק אח"כ יאמר תפילה של שבת, עיי"ש. ובאיור דבריו, שמאחר שכבר התחיל לומר ברכת "ברך עליו", חל עליו החיוב לומר כתיקונה ולפיכך עליו לחזור ולאמרה שנית, ללא "טל ומטר".

ולפי"ז יש לדון, מה יעשה מי שטעה בשבת בחורף ואמר "ברך עליו" בלא שאילת גשמים, וכבר עמד באמצע ברכת "תקע בשופר", ואז נזכר ששבת, ושלא אמר "ותן טל ומטר" ב"ברכת השנים". שהרי אם היה זה בימי חול, היה עליו להמשיך ל"שמע קולנו" ולומר שם "טל ומטר", האם גם בשבת ימשיך ל"שמע קולנו" או שיחזור ל"ברך עליו".

ונראה, שדווקא בימי חול שבין כך עליו לומר את כל הברכות עד ל"שמע קולנו", מקילים עליו שלא יחזור ל"ברך עליו" אלא יאמר "טל ומטר" ב"שמע קולנו", משא"כ בשבת, שאין אומרים ברכות אלו, ורק את "ברך עליו" עליו לתקן, כיוון שעבר התחיל וחל עליו החיוב לאמרה כראוי, ככה"ג עדיף שיחזור יאמר רק "ברך עליו", שהיא ברכה אחת, ולא ימשיך לומר עוד ברכות עד "שמע קולנו".

ולמעשה:

מכיון שה"חיי אדם" (כלל כ"ד) חולק וסובר שאם גמר ברכת השנים בשבת, אינו חוזר ומברך, וכן משמע קצת מסתימת המשנ"ב, שלא מעתיק את דברי "שערי תשובה", אמרינן בזה ספק ברכות להקל, ואינו חוזר על ברכת "ברך עליו" כלל, וגם אינו ממשיך תפילת חול, (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

שכח "טל ומטר" במוצאי שבת בתשלומין של מנחה

▲ שאלה: שכח להתפלל מנחה בשבת בחורף, והתפלל פעמיים ערבית, ושכח "טל ומטר" בתשלומין, האם צריך לחזור?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' ק"ח ס"ק כ"ו) במי שלא התפלל ערבית בליל ראש חודש, והתפלל תשלומין בשחרית ושכח "יעלה ויבוא" בתשלומין אינו חייב לחזור, דלא חמור תשלומין מן העיקר, (וכן שכח להתפלל מנחה ערב ז' חשון בא"י, או ערב תקופה בחו"ל ושוב שכח "טל ומטר" בתשלומין) וכמו כן בנדון דידן בתשלומין במוצאי שבת, מכיוון שזהו תשלומין של שבת, ובשבת לא מזכירים "טל ומטר" כלל, לא יהיה תשלומין חמור מן העיקר.

ואע"פ שתשלומין מתפללים כמו תפילה של עכשיו, כגון מי ששכח מנחה בערב שבת, מתפלל פעמיים תפילת שבת, וא"כ הי"נ אם שכח "יעלה ויבוא" במעריב בר"ח לכאורה יתפללו פעמיים משל שחרית, והתם "יעלה ויבוא" מעכב, וצ"ל מכיוון שזהו רק אזכרה ולא חלק משמו"ע, אין זה מעכב משום "שלא יהא תשלומין חמור מן העיקר".

אמנם יש לחלק דבשבת אם טעה והתפלל תפילת חול בשבת צריך להזכיר טל ומטר וכנ"ל, ובפרט לדעת ה"שערי תשובה" הנ"ל אם טעה והתפלל תפילת חול בשבת אם טעה בברכת השנים כגון שלא הזכיר "טל ומטר" דאם טעה בשבת בברכת השנים כגון שלא הזכיר "טל ומטר" צריך לתקן, נמצא שבעצם צריך לומר "טל ומטר" גם בשבת היכא דשייד, ואם כן לא שייך לומר בזה 'לא יהא תשלומין חמור מן העיקר'.

"ותן טל ומטר"

"ותן טל ומטר לברכה"

▲ בארץ ישראל מתחילים לשאול גשמים – "ותן טל ומטר לברכה" בליל ז' בחשון, ובחו"ל שישים יום אחר תקופת תשרי. ונוהגים להכריז "טל ומטר" קודם שמונה עשרה שבו מתחילים לשאול, ואם לא הכריזו אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' ק"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש מ"מוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו, כמבואר בשו"ע סי' ק"ז ס"ב ומשנ"ב שם). שכח לומר בברכת "ברך עליו" ונזכר קודם שגמר ברכת "שמע קולנו", יאמר בברכת "שמע קולנו", ואם סיים ברכת "שמע קולנו" יאמרו שם קודם ברכת "רצה", ואם כבר התחיל ברכת "רצה", יחזור לברכת "ברך עליו" (שו"ע סי' ק"ז ס"א).

בן חו"ל בארץ ישראל

▲ בן חו"ל הנמצא בארץ ישראל בין ז' חשון ליום ס' אחר תקופת תשרי, שהוא זמן שאילת גשמים בחו"ל, ועדיין לא החליט להישאר בארץ ישראל, לא יזכיר "טל ומטר" בברכת "ברך עליו", רק בברכת "שמע קולנו" יוסיף "ותן טל ומטר לברכה" לפני "כי אתה שומע וגו'" (מפי מרן בעל ה"אבי עזרי" זצ"ל, כדי לצאת ב' הדעות (ע"י משנ"ב סי' ק"ז ס"ק ה') אם יאמר "ותן טל ומטר" או "ותן ברכה", ע"כ יאמר ב"שמע קולנו" ויוצא בכך ב' הדעות).

ואם נזכר לאחר שהתחיל "רצה", יסיים השמו"ע ולא יחזור. (משום דיש ס"ס, שמא לא חייב כלל, ואפילו חייב להזכיר שמא הלכה כראשונים שיש עליו שם שמו"ע גם בלא אזכרה, ולא יכול לחזור, דאין נדבה לחצאין, הגר"ש איועירבאך זצ"ל, וכן הורה מרן בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל ובעל "בשט הלוי" זצ"ל).

בן ארץ ישראל היוצא לחו"ל

▲ בן ארץ ישראל היוצא לחו"ל לאחר ז' חשון קודם ששלאו שישים יום לתקופה, מכיון שהתחיל ושאל "טל ומטר" בברכת השנים בהיותו בא"י ימשיך וישאל בברכת השנים גם בהיותו בחו"ל (שע"ת סי' ק"ז ס"ק ב' בשם "ברכי יוסף" ו"הליכות שלמה" סי' ח' סעיף כ'). ואם רצה לשאול בברכת "שמע תפילה" לצאת בזה לכל הדעות רשאי (הגר"ש איועירבאך זצ"ל), ומ"מ אם שכח שם אינו חוזר (שו"ת "בצל החכמה" ח"א סי' ס"ב, וע"ע "פתח הדביר" סי' ק"ז). אולם אם דעתו להישאר בחו"ל, יפסיק לשאול עד יום ס' לתקופה (שו"ת "בצל החכמה" שם).

נזכר במנחה בשכח בשחרית

▲ שכח לומר "ותן טל ומטר" בתפילת שחרית, ונזכר במנחה, יתפלל פעמיים תפילת מנחה, וכיוון בפעם הראשונה לתפילת מנחה ובשנייה לתשלומין, וכן בשאר הברכות.

שכח "טל ומטר" במנחה בערב שבת

▲ נזכר בליל שבת ששכח לומר "ותן טל ומטר לברכה" במנחה של ערב שבת, כתב בספר "ישועות יעקב" (סי' ק"ז) שבמקרה זה תלוי הדין במחלוקת הראשונים (ברכות כ"ו), האם השוכח "ותן טל ומטר" נחשב כמו שלא התפלל כלל, או שבוודאי יצא חובת תפילה, אלא שצריך לחזור ולהתפלל כדי לומר "ותן טל ומטר", כי לפי הראשונים שסוברים שנחשב כמו שלא התפלל כלל, צריך לחזור ולהתפלל בליל שבת ערבית פעמיים (תפילה של שבת), ולפי דעת הראשונים שיצא ידי חובה, לא יחזור ויתפלל פעמיים ערבית בליל שבת. ולדבריו, מאחר שיש ספק כמו מי הלכה למעשה, אי אפשר לחזור ולהתפלל מספק, שהרי אין מתפללים תפילת נדבה בשבת.

אולם בחידושי מרן הגר"ח מבריסק (סטנסיל) מבואר, שמחלוקת הראשונים רק לענין "יעלה ויבוא", האם זה רק חיוב הזכרה, או חלק מהתפילה, מה שאין כן לענין "ותן טל ומטר", שזה חלק מסדר התפילה, ואם לא אמר הרי הוא משנה מ'מטבע שטבעו חכמים', בזה דעת הכל כאילו לא התפלל כלל.

לפי זה, מי ששכח לומר "ותן טל ומטר" במנחה של ערב שבת, בוודאי צריך לחזור ולהתפלל בליל שבת פעמיים תפילת שבת, כמו שלא התפלל כלל מנחה בער"ש, שצריך להתפלל פעמיים ערבית של שבת עכ"ד.

שאלות המצוות

אמירת מאה ברכות

שאלה: מי שידוע שלא יכול להגיע למאה ברכות באותו יום, האם יש ענין לברך כמה שיותר ברכות?

תשובה: מרן הגר"י מבריסק זצ"ל סבר שאין ענין לברך כמה שיותר אם לא מגיע למאה ברכות, ולכן היה עולה לתורה בשבת ויו"ט למפטיר כדי להשלים מאה ברכות, אבל ביוה"כ שלא יכול היה להגיע למאה ברכות אפילו בצירוף ברכות אלה, היה עולה בעליית לוי ("אילת השחר" פ' עקב פרק י, י"ב).

ויש סוברים שיש ענין בכל ברכה וברכה שאפשר ("אילת השחר" שם, וספר "אשי ישראל" פרק ה' הע' ס"ט בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ומדייק כן מלשון הרמב"ם הל' ברכות פרק י"א הל' ט"ז, וע"ע ספר "בר אלמוגים" להגר"א גניחובסקי זצ"ל ברכות סי' ו').

נשיאת כפיים לכהן בעל זרוע בלבד

שאלה: כהן שנקטעה כף ידו, ויש לו רק זרוע, האם יכול לעלות לדוכן לברך ברכת כהנים?

יסוד השאלה הוא, כיון שבברכת כהנים צריך נשיאת כפיים, האם מועיל מה שמרים את הזרוע, כמו לענין תפילין שכתוב "וּקְשַׁרְתָּם לְאָזְנוֹתָם עַל יְדֶיךָ" (דברים ו', ח'), ומניח תפילין על הזרוע, כי הקנה והזרוע חשובים יד (כמבאר במשנ"ב סי' כ"ז ס"ק ו').

תשובה: אין בזה שום ספק, שכיון שהגמרא אומרת "כפיים", לא מספיקה הזרוע, שהרי מה ענין "יד" לברכה שבפיו, ע"כ שהיד מקבלת את הברכה מלמעלה ונותנת לישראל, וע"כ רק כף היד היא המקבלת והנותנת, ולכן אם אין לו כפיים אינו יכול לברך ברכת כהנים, אמנם אם נקטעה רק כף יד אחת, יברך ברכת כהנים עם כף ידו השנייה ללא ברכת "אשר קדשנו בקדושתו" וכו', ויכוון לצאת את הברכה מכהן אחר (שו"ת "אבני נזר" או"ח תשי"א ס"ק ו').

כהן שדילג על כמה מילים מהברכה

שאלה: בברכת כהנים, כהן טעה ובירך "ברוך... מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו" וצונו לברך את עמו ישראל באהבה", ושכח את המילים "בקדושתו של אהרן" האם יצא יד"ח?

תשובה: נחלקו הראשונים בנוסח הברכה, הרמב"ם (פי"ד מתפילה הי"ב) כתב שמברכים אשר קדשנו "בקדושתו של אהרן", אבל הרוקח והיראים וכן בעידוד רבי עמרם גאון, כתבו: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" וא"כ בדיעבד שכבר בירך כך מסתבר שיצא.

ועוד כשאחרון הכהן בירך ברכת כהנים (פ' שמיני ט', כ"א), מסתבר שבירך רק "אשר קדשנו במצוותיו וצונו...", וע"כ שתיבות אלו לא מעכבות (הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ולפ"ז בדיעבד יצא).

סדר הדלקת נרות בשבת

שאלה: כשמדליקים נרות שבת, האם יש לכתחילה להדליק נר ימני?

תשובה: לכתחילה יש להדליק נר ימין כמו בכל המצוות שימין עדיף (ספר "מקור חיים" לבעל "חווות יאיר" סי' רס"ג, וכן נהג הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ורק בנרות חנוכה שמנין הנרות הוא חלק מפרסום הנס ומגוף המצוה, לכן יש ענין משמאל לימין, אבל בנרות שבת, שמעיקר הדין הוא רק נר אחד, וכל השאר הוא רק הוספה בעלמא, אזי הנדון הוא רק על נר אחד, ועדיף שיהיה מימין. ויש נוהגים להדליק מצד שמאל קודם, ואח"כ מצד ימין, משום שצריך להיות פונה לימין, כמו בנרות חנוכה (וכן נהג הגר"ח שטיינמן זצ"ל). ויש סוברים שאין הבדל ויכול להדליק בכל נר שירצה ("אשרי האיש" בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

יציאה בשבת עם שרוולים מקופלים, או טלית קטן מקופל

שאלה: מבואר בשו"ע (סי' ש"א סעיף כ"ט) שהיוצא לרה"ר בטלית מקופלת על כתפיו חייב חטאת.

א. לפ"ז מי שהולך עם שרוולים מקופלים, האם אסור לצאת כך בשבת במקום שאין עירוב?

ב. מי שיש לו טלית קטן וארוך, ומקפל את שוליו בתוך המכנסיים, האם אסור ללכת כך במקום שאין עירוב?

תשובה:

א. שרוולים מקופלים נחשב דרך לבישה ואינה משוי (הגר"נ קרליץ "חוט שני" ח"ד פרק פ"ח ס"ק ט"ז).

ויש סוברים כיון שאין לו שום תועלת בלבישתם יותר ממה שהיה הולך בשרוולים קצרים ולכן נחשב כמשוי ואסור לצאת כך לרשות הרבים (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ה תשי"ח על סי' כ"ט).

ואולי כוונת בעל ה"אגרות משה" בארצות הברית שביום חם כולם הולכים עם שרוולים קצרים ואין רגילות ללכת כלל בשרוולים ארוכים מקופלים, משא"כ בארץ ישראל שיש רגילות בכך לכו"ע מותר, ויל"ע.

ב. מותר לצאת לרשה"ר כאשר יש לו טלית קטן וארוך ומקפל את שולי הטלית לתוך המכנסיים, שזה נחשב לבישה כיון שהדרך ללכת באופן זה ("חוט שני" פ"ח ס"ק ט"ז).

אחיזת אבנט בידו בשבת

שאלה: האם מותר ללכת ברחוב בשבת כשאוחז קצה אבנט בידו? **תשובה:** אין לאחוז ביד את קצה האבנט כשיוצא בדרך משום הוצאה, שאין זה נחשב צורת לבישה, והוא משוי (כן הורה ה"חזון איש" מובא ב"ארחות שבת" ח"ג פ' כ"ח הערה רכ"ד).

קנה כלי מגוי ואין אפשרות להטבילו

שאלה: נסע לחופשה וקנה כלים מגוי, ונמצא במקום שאין בו מקוה או ים, האם יש לו עצה שיוכל להשתמש בהם בלי להטבילם (עיי' "ביאור הלכה" סי' שצ"ג סעיף ז)?

תשובה:

א. אם עדיין לא קנה את הכלי, כשלוקח אותו מהחנות יכול לא לזכות בו, וממילא עדיין תישאר הבעלות של הגוי עליו, וכלי של גוי אינו צריך טבילה.

ב. באופן זה שמכוון לא לזכות בו נעשה הכלי הפקר (שיצא מרשות הגוי ועדיין לא נכנס לרשות ישראל, כמבאר בגמרא ב"ב נ"ד, נכסי עכו"ם הרי הן כמדבר) ולכן גם בשעה שמשמש בהם יכול לא לזכות בהם.

ג. אם כבר קנה את הכלי, יש לו עצה להקנות את הכלי לגוי, ויבקש ממנו רשות להשתמש בו בהשאלה עד שיגיע למקום שיש מקוה, משום שכלי של גוי לא צריך טבילה (עיי' שו"ע סי' שצ"ג סעיף ז').

ד. אם כבר קנה את הכלי ואין לו אפשרות להקנותו לגוי, בשעת הדחק אפשר לסמוך ע"י שמפקיר את הכלי (אפילו בשבת) ולכוון בשעת שימוש לא לזכות בו (שו"ת "מנחת שלמה" ח"ב סי' ס"ו אות ט"ז, והגר"ש אלישיב זצ"ל).

ביאורי תפילה

"ברוך... שעשה לי כל צרכי"

שאלה: מדוע בברכת "מלביש ערומים" שהיא על הבגדים שלובשים אומרים בלשון רבים, ואילו ברכת "שעשה לי כל צרכי" שמכוון על הנעליים, אומרים בלשון יחיד?

תשובה:

א. ברכת שעשה לי כל צרכי, מתוקנת נגד הפסוק: "וְנִזְכַּרְתָּ אֶת ד' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִתֵּן לְךָ כָּח לַעֲשׂוֹת כִּלְיֶיךָ..." (דברים ח', י"ח), הכל מהקב"ה, ולכן נקטו לשון יחיד כמו בפסוק ("אבודרהם").

ב. בגד יכול להיות קצת גדול יותר ממידתו, ולא צריך להיות מדויק, וממילא זה משמש לכמה אנשים, ולכן כתוב לשון רבים, משא"כ נעליים שצריכות להיות מדויקות (דאל"כ אי אפשר ללכת עיממן) ומשמשות רק לאדם אחד, ולכן כתוב בלשון יחיד ("אילת השחר" סו"פ כי תבוא פ"י כ"ט פסוק ד').

ג. רמז למה שכתוב ב"ספר חסידים" (סי' תנ"ד), שאין לנעול נעלים של מת, עיי' שם. ולכן בבגדים שכשמת בעל הבגד לובש אחר את בגדו, לכן אומרים בלשון רבים, אבל נעליים שרק אחד נועל אותן אומרים בלשון יחיד (הגר"ח קניבסקי זצ"ל ספר "דרך שיחה" סוף חלק א', וע"ע "ספר טעמא דקרא" פ' כי תבא פ' כ"ט פסוק ד').

ד. אם יאמר 'שעשה לנו כל צרכנו' לא ירצה לתת צדקה לאחרים, היות שכבר אמר להקב"ה שיש לכולם כל מה שצריך (הגר"ח קניבסקי זצ"ל שם).

"יקום פורקן"

שאלה: מדוע אומרים תפילת "יקום פורקן" וכן "מי שבירך" רק בשבת ולא ביו"ט?

תשובה:

א. בשבת יש מזיקין שמסתובבים, ולכן תיקנו נגד זה אמירת "יקום פורקן" וכן "מי שבירך", משא"כ ביו"ט שאין אותם המזיקין ("ספר חסידים" אות תשי"ע, מובא ב"אליה רבה" סי' קפ"ד ס"ק י"א).

ב. תפילת מוסף במקום קרבן, ולכן בשבת שקרבן מוסף הוא רק קרבן עולה ולא חטאת, צריך עוד תפילה על שמירה, משא"כ בקרבנות יו"ט שיש קרבן חטאת לכפרה, לא צריך להתפלל על שמירה ("קדמונים").

חידה:

איזה עבירה אם רצה לעשותה ולא עשה חייב מיתה, ואם עשה נפטר ממיתה?

תשובה לחידה מגילון 540

חידה: איזו סוכה כשרה לאשה לשבת בה וגם לברך עליה, אבל איש אינו יוצא בה כלל?

תשובה: מי שיושב בסוכה ושולחנו בחוץ, בדיעבד לא יצא יד"ח, גזירה משום שמא ימשך אחר שולחנו ויאכל בחוץ, וזה שייך רק באיש שאסור לו לאכול מחוץ לסוכה, אבל אשה שמותר לה לאכול מחוץ לסוכה, אין עליה גזירה זו ויצאה יד"ח (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

הזכרת שם אותו האיש

שאלה יש לנו עסקים בארה"ב עם נכרי ששמו הפרטי כשמו של ישו הנוצרי, וכן שם חברתו. האם רצוי שלא נקרא בשם זה.

תשובה מותר להזכיר שם ישו ואין בו איסור כלל ונזכר שמו בש"ס כמה פעמים כגון גיטין נ"א א' "אסקיה לרשעי ישראל" והנוסח המקורי "אסקיה לישו בנגידא" כמובא במהדורות עוז וזהר (הגהות וצינון שם אות ג) ובעוד מקומות. וכבר כתב בן היראים (הובא בהגהות מימוניות ע"ו, ג) כיון שלא ניתן לשם אלהות ובספר היראים (רמ"א) "שם הדיטות בעלמא אף שעשאוהו אלוה אין בזה איסור שבכמה מקומות בתלמוד הוזכרו ישו הנוצרי ואין אלוה גויים יותר ממנו".

טלטול כיסוי מגבעת בשבת

שאלה האם מותר לצאת בשבת במקום ללא עירוב עם כיסוי ניילון על הכובע להגן עליו מפני הגשמים. **תשובה** כל דבר שיוצא בו כדי להצילו מטינוף ולכלוך, אסור לצאת בו לרשות הרבים בשבת (משנה ברורה שא, מח), לכן אין לטלטל את הניילון בין אם הוא שקית בעלמא ובין אם הוא כצורת הכובע והוא כעין כיסוי כובע מניילון על גבי הכובע הרגיל. ואמנם אם הניילון שמכסה את הכובע או השטריימל מכסה אף את אזניו שלא יתקררו, כיון שהוא מועיל לגוף אין בו איסור הוצאה (אורח חיים שא, ג), וכמחסה מפני הגשמים הניח רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל בשבת מעל השטריימל מגבת שכסתה אף את אזניו ולא רק ניילון, בכדי שלא רק תגן על אזניו מהרוח אלא אף תחממו מעט.

מוריד הגשם או הגשם

שאלה כיצד נכון לומר, משיב הרוח ומוריד הגשם כסגול או הגשם בקמין.

תשובה בני אשכנז יאמרו הגשם בקמין (אגרות משה או"ח ד, סה, טו) כיון שזו הזכרה בפני עצמה וסיומה במילה הגשם וכשנזכר כסגול (שיר השירים ב, יא) הוא באמצע עניין ואילו כשנזכר בקמין (קהלת יב, ב) הוא בסוף עניין (מנחם הגדלי"ש אלישיב). ואומנם טענת המערערים דאינו סוף עניין אלא שייך להמשך בקשת הפרנסה "מכלכל חיים בחסד". וכבר האריכו להוכיח שאינו בא מהמשכילים (קונטרס "משיב הרוח"), ואומנם בני ספרד המכריזים פרי הגפן, ניהא שיאמרו הגשם (מנחם הגדלי"ש אלישיב).

עוד הוסיף רבינו במתקן לשונו: "נישט דין עלמער פעטער און נישט דער חפץ חיים האבן געזאגט הגשם כסגול אלא בקמין". און מיין זיידע אויך געזאגט הגשם בקמין (עיוני הלכה - תפילה).

ניסיון הפרנסה והאמונה

שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תיטול שכר זה".

הכפייה למצוות עשה היא עונש, כביאור קצות החושן (א, ג) שישנו חילוק בין כפיית בית דין למצוות עשה לבין הכפייה על מצוות לא תעשה, שהכפייה על מצוות לא תעשה מטרתה 'לאפרושי מאיסורא' ויכולה להיעשות על ידי כל בית דין במטרה להצילו מהעבירה, אך הכפייה על מצוות עשה נעשית רק על ידי בית דין הראויים להעניש, משום שכפייה זו היא כעונש על אי קיום המצווה. וקבעה התורה שלא כופין על מצוות ששכרן מפורש משום שעצם המציאות שלא יקבל שכר הוא העונש, אך אין זה סותר שאף לאחר העונש קיים ניסיון גדול אם לקיימה, בשונה משאר מצוות עשה שהעונש שימוע ממנו מלעבור עליהן הוא כפיית בית דין.

העבודה הנרצית

אכן קושי גדול מתעורר בעבודת ה' בהיותה מציאות לא מוחשית. אדם עולה על יצועו בלילה מתוך רצון לקום להתפלל ותיקין, אך בבוקר מתקשה לקום. זאת משום שהשינה היא מציאות עבורו, ואף המיטה מוחשית בעיניו, מה שאין כן ערך התפילה וביותר כשהוא בנך החמה, היא רק 'ידעה' בשכלו. אילו היה חי את רוממות ערכה של התפילה והשפעתה העצומה על כל פרט בחייו ברוחניות ובגשמיות עד שהיתה התפילה מציאות חיה אצלו, היה מונק כארי ממיטתו, כי היתה זו מציאות יותר חזקה מהמיטה והשינה.

דרגה ראשונה היא לאמת בקרבו שכל דברי הקב"ה, יתקיימו ללא ספק כלל וכלל ואף אם יהא זה לאחר שנים או דורות רבים, שהרי "אין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין... שאם יעשה המצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו" (רמב"ן שמות יג, טו). ודאי שלא נעלם כלום מלפניו, ועל הכל יבוא במשפט אם טוב ואם רע. וממילא כל אדם המחפש לעצמו חיים טובים, כפי שבורח מכל סכנה או אף חשש סכנה, כך יברח מכל עבירה הגורמת שיכריתנו ענשו. וכפי שדואג להשיג כל טובה שיכולה לבוא, כך ירדוף אחר עשיית רצונו ויקבל שכר טוב. הוזהר הקדוש (בראשית יא, ב) מאריך במקומות

לך לך - להנאתך ולטובתך, שם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים (בראשית יב, א, רש"י) ציוויו של הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו לעזוב את ארצו, מולדתו ובית אביו ולצאת בגיל שבעים וחמש לארץ מרחקים, לונה בהבטחה מפורשת שבמקום החדש אליו יילך יתברך בממון ובשם גדול, ועל כולנה זוכה להיפקד בבנים ממושיכי דרכו.

חז"ל מונים זאת כאחד מהעשרה ניסיונות, ותמחה בזה (פנים יפות בראשית שם) שהרי כל אחד טורח ועמל להשגת ממון ולהצלחת בניו, וביותר זוגות שלא נפקדו בזש"ק מכתתים רגליהם לארץ מרחקים לפגישות עם רופאים ידועי שם, ומוזילים הון כדי לזכות לחבוק בן. א"כ מהו הניסיון הגדול שהיה לאברהם אחר שקיבל הבטחה מפורשת מהקב"ה שבשונה מכל דרך הממעטת פריה ורביה, ממון ושם, כאן לא רק שלא יינק, אלא אף יתברך בכל אחד משלושת הדברים.

וביאר בזה המשגיח הגאון רבי יחזקאל ליינשטיין שהרי בתורה מובאות הבטחות מפורשות להולכים בדרכה (ויקרא כו, ג) "אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ונתתי וגו'", ובכל זאת ענינו ראות כמה וכמה שאינם שומרים חוקי התורה בכלל, ואף משומרי התורה "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ג, ד), וכולם נתונים בניסיון הגדול של החיים - אם להיכנע לתאוות הלב או ללכת בעיניים עצומות אחר הבטחות התורה.

וכל זאת מחמת שבעיניהם נסיעה לקצה העולם לפגישה עם רופא או למטרת פרנסה היא מהלך טבעי ולכן מסכימים לטרוח עבודה, אך הבטחה שמימית למקיים מצוות ה' לזכות לילדים טובים ולפרנסה בשפע נראית בעיניהם ערטילאית משהו, וזהו ניסיון גם מול הברכות המפורשות בתורה.

הגמרא בחולין (ג, א) אומרת 'אין בית דין כופין על מצות עשה שמתן שכרה בצידה'. היו שרצו לבאר טעמה כי מצוה זו בוודאי יקיימה מהחשש להפסיד הרווח, והוא המונע ממנו לעבור עליה, אך להאמור צריך ביאור שהרי למרות הבטחת השכר המפורשת, הניסיון עומד בתוקפו, וענינו הרוואות שלא כולם מקיימים את מצוות התורה, כולל המצוות ששכרן מפורש.

אכן מבואר ברש"י (שם) "לכך פירש מתן

עייפות המביאה לידי פיקוח נפש

פסק הלכה ממורינו הגאב"ד שליט"א במענה לשאלת חשמלאי מומחה העוסק במערכת 'כיפת ברזל' אודות נסיעה בשבת

בן ציון הכהן קוק

ראש בית הוראה הכללי ירושלים
רב ד"ק חב"י קרני תחת תפוח
נשיא מכלל להוראה "עניני הלכה"
סמ"ס "בית הלכה"

יעשן לפני הניתוח יתח יותר טוב, האם מותר לו לעשן בשבת, והורה מרן רבינו זצ"ל: אין להתיר לרופא לעשן ביום השבת! ונימק 'אע"פ שהעישון הוא צורך גדול לרגלים ומכורים לו ובימי השואה היו אנשים שהחליפו את פת לחמם בסיגריה, בכל זאת בשעת חירום אדם אוגר כוחות נפש ומוציא מהבטח אל הפועל משאבים פנימיים שלא קיימים אצלו במונים בתיקונו. הגע עצמך רופא הזקוק לנתח את בנו יחידו אהוב נפשו האם לא יתח אותו במיטב כשרויו בלי עישון הסיגריה, וכי לא יוכל להתגבר על הרגלו כדי להתאמץ בכל נימי הנפש שהניתוח יצליח. הוי אומר שרופא היודע את האחריות העומדת לפניו יעשה מלאכתו נאמנה גם בלי עישון ולכן אין מקום להתיר לו את העישון בשבת'.

אכן עייפות שאני, שהוא טבע מוכרח ובלתי נשלט באדם. וכ"כ בשיעורי תורה (שם עמ' 18) שהרי הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקים אותו וישן לאלתר (נדרים טו, א) ודבריו הם בנידון רופא מנתח קרבי האומר שא"ל לנתח אם לא יישן שמונה שעות במיטה נוחה ומבקש להטיסו משדה הקרב לביתו לנח שם. וכשהגיע השאלה לפני חמיו מרן הגר"ש אלישיב התייחס בדיוק ואמר שלדעתו נראה שהרופא יכול להחליט בדעתו לישון במקום מוגן היכן שנמצא בעומק שטח לחימה ואין צורך לחלל השבת רק אם יתעקש הרופא ויאמר שאינו מסוגל לכך ואינו יכול להירדם אזי רשאים להטיסו בשבת. וכך הם פני הדברים כאן כיון שאין מצב לישון שינה נורמלית וילב יודע מרת נפשו' שלא יוכל להתרכז בעבודה אחראית זו.

ואכן לאחר השבת הצעתי הדברים בפני הגאון הגר"י וילברשטיין שליט"א והורה אף הוא להתיר. והוסיף ששמע מהגאון רבי נסים קרליץ שסיפר בשם החזו"א מעשה בגאון ר' ברוך בער ליבוביץ ראש ישיבת קמניץ שלפני שהתמנה לרב הלך לשאול אורחות חיים מרבו הגדול ר' חיים מבריסק ואמר לו שלפעמים עלולה להגיע שאלה שהרב צריך להבין אם יש בזה פיקוח נפש כגון מקרה שאדם זקן אין לו מקום לדור מלבד בבית ילדיו שאינם שומרים מצוות וכשרות ונשאלת השאלה האם מותר לו לדור שם והתשובה תלויה בדרגת הפיקוח נפש שבדבר ואת זה הרב צריך להחליט. ואף בנידונו על הרב להחליט אם הוא במצב של פיקוח נפש.

וידגש: להבא אם ייוודע לו קודם שבת מיקום המחנה, עליו לשכור מערב שבת חדר בבית מלון במקום הקרוב ביותר למחנה הכיפת ברזל, שהיא נסיעה קצרה מאשר לחזור לביתו, כדי לחסוך בהבערות שכאמור כל לחיצה על הדוושה יש בה מלאכת הבערה דאורייתא. אך עתה כיון שלא הכין מקום מער"ש הרי כשיבוא לבית מלון הפקיד בקבלה לא יאפשר לו חדר בלי מסירת פרטיו וכרטיס אשראי, ואם הפקיד יהודי הרי מכשילים אותו ברישום הפרטים, וכידוע הפרשת דרכים (דיוש י"ט ותבא דבריו בפמ"ג שכ"ח א"א ט') שלא מתירים לאיש אחר לחלל שבת למנוע מחבירו לעשות איסור שהתורה התירה לו משום פיקוח נפש.

ליל שבת נצוי' התשפ"ד הגיע לבית מדרשו בפ"ת מהנדס חשמל ושאלתו בפיו: עם שינוי מצב המלחמה מהדרום לצפון מעבירים את מערכות 'כיפת ברזל' למרכז הארץ מפני שהערכת המומחים שהטילים מופנים במיוחד למרכז ר"ל. כל מערכת שכזו דורשת התקנת מחנה שלם של מכשירים כבדים.

המערכת מולה מופעלת באמצעות חשמל מיוחד שאינו מחובר לחברת חשמל אלא מיוצר על ידי שנאים שחשמלאי רגיל אינו יודע לטפל בהם. לאחר שמתקנים את כל המחנה, נקרא מהנדס לבוא ולחשקל את כל המערכת. עכשיו בונים מחנה כיפת ברזל באזור תל אביב, קודם כניסת שבת קיבלתי פקודה: "כשנודיעך שהסתיימה בניית המחנה, עליך להגיע תיכף לחשמל את המערכת".

והנה מטרת ההגעה כדי לתפעל וזה ודאי מותר משום פיקוח נפש. אך שאלתו האם לכשיסיים עבודתו מותר לחזור ברכבו לביתו שבפתח תקוה. הרב הצבאי התיי, אך השואל אינו סומך.

הוסיף השואל כי פרטים חשובים:

א) לאחר חישמול המחנה אין מאפשרים בשום פנים ואופן למהנדס להישאר במקום, אלא רק מספר מצומצם של אנשי תפעול טיל היירוט בלבד, המחנה מגודר ואין אפשרות בשום פנים ואופן להישאר. לאור היתר הרב הצבאי לחזור ברכב, הרי שבצבא לא יעזרו בזה כלל. הוציאה מהמחנה עד העיר דורשת הליכה של כמה קילומטר. בשום פנים לא תיתכן כניסה של נהג בלתי מורשה (נכ"י) לתחום המחנה. גם להמתין לו מחוץ למחנה אין לו עתה כליל שבת מספר של נהג נכרי.

ב) מאחר וכאמור מעבירים מערכות רבות מהדרום למרכז, קיימת סבירות גבוהה שיקבל קריאה נוספת לחשמל מערכת נוספת ביום השבת. עבודות חישמול אלו דורשת דיוק רב וריכוז גבוה, כל חוסר דיוק גובל בסכנת נפשות, לצורך זה מוכרח הוא לישון טוב כלילה. בלתי אפשרי לעשות עבודה שכזו כשהוא עייף וחוסר ריכוז. לדבריו שינה ברכב לא תספיק לתת ריכוז.

עשתונותי דא לרא נקשו מחומר השאלה שיש בה רבבות מלאכות של 'מבעיר' בשבת, שהרי בכל לחיצה על הדוושה יש הבערה חדשה, וקטנותי מלדון בשאלה חמורה כזו. אך כבר הורנו חז"ל במקום שאין איש שאין איש השתדל להיות איש ומה גם שהנידון הוא בענייני פיקוח נפש שעלול להיות בכלל מה שאמרו "הנשאל הרי זה שופך דמים". ועל כן לאחר בירור הפרטים עמו היטב השבתיו להיות. שהרי לדבריו יש בחזרתו ספק פיקוח נפש, שסביר שיצטרך לחשמל מערכת נוספת וצריך להיות מוכן בעבודתו. וכעין שכתב באג"מ (א"ח ד"ה ט) לגבי איש הצלה "שבוודאי הותר לו לנסוע ברכב... ואף אם בריצה יגיע בקרוב, הרי יהיה עייף ולא יוכל לעשות מה שצריך" ה"ה בנ"ד שיהיה עייף ובלתי מרוכז.

ואף שהוראת רבינו הגר"ש אלישיב (ותבא בשיעורי תורה להפא"ה עמ' 17) אודות רופא מנתח שהועק בשבת לניתוח חירום בחולה מסוכן, והרופא מרגיש בעצמו שאם

רבים בגנות העובד את ה' מתוך יראת העונש, ומכנה אותה "יראה רעה". ויש להבין מדוע, והלא סוף כל סוף נשמר על ידה מהחטא ומתקרב לקיום המצוה. אלא שאם האדם זקוק לאיום של עונש, זהו סימן שעבודת ה' איננה בפנימיותו, שהרי מי שצריך הסברים ואיומים כדי שלא להכניס לפיו רעל עכברים, אינו בר דעת, כי כל בעל שכל, נרתע מרעל. ולא נצרך לאיומים כי לא ירצה להסתכן בכך. אכן אילו עבודת ה' היתה ממלאת את מהותו והיה חי אותה כמו את העולם הזה, כבר לא היה לו שום ניסיון אם בכלל לקיימה. אמנם בוודאי מוטב לעבוד את ה' מיראה מאשר לחטוא בפועל, ובוודאי עדיף לקחת 'תרופה' זו מאשר להזניח את ה'מחלה'. מוטב לקיים את המצוות מחמת יראת העונש מאשר לא לקיימן כלל, ומכל מקום לא זו העבודה הנרצית.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס'
165

התועלת בלימוד פרשיות אלו – לקחת יראת שמים

פרשת לך לך
תשפ"ה

הראש שלהם, והצבא השני זה החיזבללה, וגם המנהיג שלהם חוסל, והצבא השלישי זה המלחמה עם איראן, והקב"ה הראה לנו שהם לא מנהלים את העולם, הם זרקו טילים נוראים ושום דבר לא הזיק, רק כמה ערבים ודרוזים מתו מהם, ואם זה יתמיד כך, ודאי **גם הערבים ישימו לב שהקב"ה נלחם בשבילנו**, הם יחשבו מה קורה שאף פעם לא פוגע כל הנשק שלנו?! והם יבינו שלא ינום ולא ישן שומר ישראל! הבורא עולם שומר עלינו וישמור עלינו מעתה ועד עולם!

עונש המבול מלמד אותנו יראת שמים

אולם נראה שיש סיבה נוספת למה שנכתב בתורה פרשת המבול, והיא כדי ללמד אותנו יראת שמים, שנתבונן ונראה איזה עונש איום הם קיבלו על מעשיהם הרעים, כולם מתו ונעלמו מהעולם בפעם אחת! תוך יום יומים עד שהתמלא העולם מים, מתו כולם! והרי זה דבר מבהיל...!

וכמה שיותר מתבוננים בזה, מקבלים יותר ויותר יראת שמים, הרי במסכת סוטה (יד, א) כתוב 'דרש רבי שמלאי, תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, תחילתה גמילות חסדים דכתיב ויעש השם לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבר אותו בגיא', נתבונן מעט, הקב"ה בכבודו ובעצמו עשה חסד עם אדם הראשון ואשתו ועשה להם כתנות עור לכסות את ערוותם, והקב"ה בעצמו עשה חסד עם משה רבינו וקבר אותו לאחר מיתתו, והתורה טורחת לכתוב לנו את זה בתחילתה ובסופה, ללמדנו עד כמה חשוב לעשות חסד עם השני!

ועם כל זה, למרות שהתורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, הנה אנו רואים בפרשת המבול, עונש נוראי, הקב"ה חיסל את כולם, כל הבני אדם, כל הבהמות והעופות וגם הרמשים, הכל נמחה ונעלם בתוך ימים אחדים, ודאי שנכתבה פרשה זו כדי ללמד יראת שמים! להגיד לאנשים תדעו לכם: **יש שופט ויש משפט!! תזהרו לא לחטוא!!**

הלימוד שיש לנו מההפכת סדום ועמורה

אותו דבר בפרשת לך לך, בסיפור עם סדום ועמורה, כתוב בחז"ל שהם היו ארצות מאוד מבורכות, היבול שלהם היה מניב רווחים גדולים, וכך הם היו עשירים, ומתוך עושרם קלקלו את מעשיהם ועשו להם כל מיני חוקים אכזריים, למשל - אסור לתת צדקה - מי שלא עובד ימות... [גם בדור של היום יכול להיות לאנשים כל מיני רעיונות כאלו, למה לעזור לחלשים...?! ה"י] ומספרים חז"ל (סנהדרין קט, א) שהיה ילדה שרחמה על איזה עני ונתנה לו מזון לאכול, ותפסו אותה אנשי סודם ומרחו אותה בדבש והניחוה בראש הגג, ובאו הדבורים ואכלו אותה, זוהי מיתה משונה ונוראית... ועל זה אמר הקב"ה 'ארדה נא ואראה הכעצקתה הבאה אלי עשו כלה', עוד אמרו חז"ל (שם) שאנשי סדום היו אומרים שמי שעשה פצע לחבירו, הפצוע צריך לשלם לחובל בו דמי הקזה, ומעשה שהיה באלעזר עבד אברהם שנקלע לסדום ופצע אותו אחד מהאנשים שם, ותבע אותו לדין שישלם לו דמי הקזה, מה עשה אלעזר, לקח אבן וזרקה על השופט ופצעו, ואמר לו תביא את דמי ההקזה שהקזתי לך ותשלם למי שפצע אותי מדין שעבודא דרבי נתן... אנשי סדום היו רשעים גדולים...

מה עשה הקב"ה, העניש אותם, והפך את אדמת סדום ועמורה, ונעלמו כולם, כל העיר, האנשים הבהמות, כל מה שהיה שם, **הכל נהפך ונעלם תוך רגע אחד כלא היה**... ונתבונן למה התורה

המבול - האסון הגדול ביותר

בפרשת נח מספרת התורה על המבול, המבול היה כמויות גדולות של גשמים שירדו מהשמים וממעיינות התהום שנפתחו והציפו את העולם, ועל ידי המבול הקב"ה מחה את כל היקום [וזו הסיבה שהשם בחר להעניש את דור המבול במים ולא הכה בהם במגפת דבר וכדומה, מפני שעל ידי המבול לא נשאר מהם זכר שגם הגופות נמחו ע"י המים באדמה] וחושבני שעוד לא היה אסון בסדר גודל כזה כמו שהיה במבול. אמנם היה אסון גדול בערים בודדות, דוגמת האסון שקרה בהירושימה מפצצת האטום שהטילו האמריקאים ביפן, והכח של האטום שהוא מפרק את הכל, אפילו אבן הוא מפרק, לא נשאר כלום, וגם האדם מתפרק, זה משהו נורא... מי שגילה את האטום חבר הוא לאיש משחית... לגלות דבר כזה נוראי שיכול לפרק את כל הישות שעל ידך...

אבל אסון האטום היה אסון נקודתי בערים אלו בלבד, ואילו המבול היה אסון עצום שהשחית את העולם כולו, אנשים, בעלי חיים, הכל, ולכן נח היה צריך להכניס מכל מין ומין לתיבה כדי שישאר מהם קיום, אפילו רמשים הכניס נח לתיבה, גם הם נמחו במבול, חוץ מהדגים שלא מתו במבול [כמו שפירש רש"י עה"פ מכל אשר בחרבה מתו] ובארץ ישראל אמנם לא ירד עליה מבול, כך הביא הרמב"ן בשם פרקי דרבי אליעזר, אבל התגלגלו ובאו לשם המים מהארצות הסמוכות אליה בהם ירד המבול.

הקב"ה לא עזב את העולם

ויש לשאול, בשביל מה התורה מספרת לנו את כל הסיפור הזה של המבול, **מה התועלת שיש לנו בכך**, שבשביל זה הקב"ה כתב בתורה את מעשה דור המבול והעונש שקיבלו במבול? ובפשטות חשבתי שכל זה הוא בשביל להראות לנו את **יכולת השי"ת**, ולא כמו שחושבים האפיקורסים שהקב"ה ברא את העולם ועזב אותו, וכך חשבו אנשי דור המבול, בטח אמרו לעצמם הרי לא איש אל ויזכב וכן אדם ויתנחם, ואם הוא ברא את העולם הוא לא יתחרט ויחריב אותו, והקב"ה הראה להם שלא כן הוא, וכמ"ש ויאמר השם אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם, ופירש"י שהעולם לא נברא סתם, הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה מה צורך באלו... כשרואים כזה דבר מבינים שיש מנהל לעולם, הקב"ה לא ברא את העולם ועזב אותו ח"ו...

וכך אנו מוצאים במהלך הדורות פעמים רבות שהקב"ה עושה נסים ודברים שאינם בדרך הטבע, כדי שידעו כולם שיש מי שמנהל את הבריאה, וכפי שכבר הבאנו פעם מה שנאמר בנביא על הנס שאירע בירדן, כשעם ישראל עברו את הירדן, במקום שמי הירדן ימשיכו לים המלח כהרגלם, אירע נס והמים התחילו לעלות למעלה כיפין כיפין, ונעשה תל של מים גבוה גבוה, וכל יושבי ארץ כנען ראו זאת מרחוק, ועל זה נאמר בספר יהושע (ה, א) 'ויהי כשמוע כל מלכי האמורי וכו' את אשר הוביש השם את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם **וימס לבבם** ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל', הם ראו שהקב"ה עושה לעם ישראל נסים, והבינו שהשם הוא זה שמנהל את העולם, ואי אפשר להלחם עם הקב"ה...

וגם היום אני אומר **שהקב"ה מראה לגוים שהוא מנהל את העולם**, ולא יעזור להם כלום נגדו, הנה הרי היו שלושה צבאות עיקריים שנלחמים נגדו, הצבא הראשון זה של החמאס, זה היה צבא מאורגן, וברוך השם שמוטטו אותו ובחסדי שמים נהרג גם

עכ"פ על הכהן שזכה לנבואה, בהכרח שהיה אדם גדול מאוד, הקב"ה לא מדבר עם טפשים, רק עם אנשים שהם כמו מלאכים, לא חושבים כלום ולא מדברים על עולם הזה כמ"ש הרמב"ם, ושמואל הנביא בעצמו למד נבואה אצל עלי הכהן, וחושן זה הוא היה גם שופט, שזו גם דרגה גדולה.

איך יתכן שעלי הכהן נענש במיתה משונה

והנה בזמן המשכן דרכם היה שכשיצאם למלחמה לוקחים את ארון הקודש למלחמה, ובזכות הארון היו מתישים את האויב ומנצחים אותו, וכמו שמסופר בתורה על מלחמת מדין שלקחו איתם את ארון העדות ולא נפקדו ממנו איש, אך אחר כך כשרבו העוונות הארון עצמו נשבה במלחמה אצל פלשתים, ומסופר בנביא שבאו להגיד לעלי הכהן שנשבה ארון הקודש במלחמה, [וכתוב שהיה זה שאול המלך שהגיד זאת לעלי הכהן] מיד קיבל עלי זעזוע, על שמיעת בשורה רעה זו שנשבה ארון הקודש, נפל לאחוריו ושבר את מפרקתו ומת... והנה הרי מיתה זו היא מיתה משונה וקשה... ולמה נענש עלי הכהן בכזה עונש נורא? והקב"ה אמר זאת בנבואה לשמואל 'הנה אנוכי עושה דבר בישראל אשר כל שומעו תצלינה שתי אזניו' (שמואל א, ג יא), ואין יהודי כזה גדול, שופט ונביא כהן גדול נכבד בעמיו, אומרים לו שיקבל דבר נוראי כזה? אלא כתוב בפסוק שהקב"ה אמר לו 'כי מכבדי אכבד ובזוי יקלו' (שם, ב ל), מי שמכבד אותי – אומר הקב"ה – אני אכבד אותו, אבל מי שמבזה אותי ומזלזל בכבודי – יקלו, יהיה בעיני כמו אדם קל... אם מתבוננים בזה לומדים מזה מה זה עונשי שמים, איך הקב"ה מעניש את מי שמזלזל בכבודו ולא מקיים את מצוותיו.

בענין פיקוח נפש בשבת הותרה או דחויה

תמיהה רבתי בדברי המג"א והמשנ"ב

וראיתי במג"א שכ"ח ס"ט והעתיק דבריו להלכה המ"ב שם ס"ק ל"ט, דלדעת מהר"ם דפקו"נ הותרה, אם יש לפנינו איסור דרבנן (כגון בשר עוף בחלב) ואפשר לשחוט לו עוף אחר, עדיף לשחוט לו בשבת מלהאכילו אפי' איסור דרבנן, כיון דמהר"ם דימה פקו"נ לאוכ"נ ביו"ט, וביו"ט שוחטים ולא אוכלים אפי' איסור דרבנן. ואינו מובן כלל, דלגבי הדאורייתא יש כאן לפנינו היתר, דהאיסור דרבנן הוי היתר גמור מה"ת, ודאי שאין להאכיל איסור כשאפשר בהיתר והוא מוכן לפנינו אף אי פקו"נ הותרה, דאין כאן וחי בהם ולא שימות בהם, דגם אם יקיים התורה שלא יאכל האיסור, יוכל לחיות ע"י אכילת ההיתר.

וביותר, לפי מה דמשמע מהרמב"ם פ"ד מהל' ביאת מקדש הט"ו דפסק כל"ק דגמ' יומא ו' ב' דגם אי טומאה הותרה בציבור, אם יש טהורים וטמאים באותו בית אב עצמו, טהורים עבדי וטמאים לא עבדי. דודאי גם בפקו"נ אם אפשר בהיתר וההיתר מוכן לפנינו, אסור להאכילו האיסור, וא"כ ה"נ לגבי הדאורייתא אין כאן היתר דפקו"נ דאפשר להצילו באיסור דרבנן דהוא היתר גמור לגבי הדאורייתא. וממילא יש לאכל האיסור דרבנן שגם הוא הותר מפני הפקו"נ, ואינו דומה ליו"ט שהאיסור דרבנן לא נדחה כלל מפני אוכ"נ דיו"ט, והו"ל כמי שאין לו מה יאכל דשוחט ואוכל. ומהר"ם מייטי מיו"ט רק דכמו שהתם ע"כ הוי הותרה ה"ה גבי פיקו"נ הותרה.

ועוד תמוהים לי דברי המג"א, מגמ' מפורשת ביומא פ"ב ב', דלרבי מאכילים אותו ירק של טבל וא"צ לעשר, ולדברי המג"א והמ"ב הנ"ל, הרי אפי' לשחוט לו דהוא איסור כרת עדיף מלהאכילו איסור דרבנן, וק"ו דהו"ל להצריכו לעשר דהוא נמי רק איסור דרבנן מאשר להאכילו טבל של דבריהם, ואף דראבר"ש פליג ארבי, מ"מ הא קי"ל הלכה כרבי מחבירן, וצ"ג.

מספרת לנו את זה, ודאי כדי שנקח מזה יראת שמים, לראות איך הקב"ה מעניש לעוברי רצונו. זה מה שצריך ללמוד מפרשות אלו, להתבונן כיצד הקב"ה מעניש את הרשעים, ולקחת מזה מוסר ויראת שמים.

הגדלות הנצרכת בשביל לקבל נבואה

ובעבר עוררנו שניתן ללמוד יראת שמים ממה שנענש עלי הכהן, עלי הכהן עליו השלום היה נביא ושופט, והבאנו כמה פעמים את דברי הרמב"ם בפ"ז מהלכות יסודי התורה שאין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גיבור במדותיו, ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומורז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, כל זה נצרך האדם להשיג בשביל לקבל נבואה, ואמרנו שבזמן הנביאים היו ישיבות מיוחדות ללימוד נבואה, ואלו הם בני הנביאים המוזכרים בספר שמואל, בישיבות אלו היו לומדים בין היתר להתרכז לחשוב רק על מה שאתה רוצה לחשוב, בלי שכל המחשבות רצים במוחו ברגע אחד, [וכן זה הדרך לגדול, אם אתה רוצה ללמוד דף גמרא על תחשוב על אלף דברים אחרים, כך אי אפשר ללמוד הגדלות זה להתרכז במה שלומדים ולא לחשוב על דברים אחרים] וגם אברהם אבינו עליו השלום, הנבואה הראשונה שהוא קיבל היתה בפרשת לך לך, שם אמר לו הקב"ה 'לך לך מארצך', אמנם לא מפורש בתורה על גדולתו של אברהם אבינו באותו הזמן, אבל מדברי הרמב"ם אנו למדים שאם אברהם אבינו זכה להשגת נבואה, הוא היה גדול מאוד ומוכתר בכל הדברים הללו שמנה הרמב"ם שם,

מחלוקת הראשונים האם פיקו"נ הותרה או דחויה

כתב הרמב"ם פ"ב מהל' שבת ה"א דחויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות. ובכסף משנה שם כתב שבגמ' יומא ו' ופסחים ע' איכא פלוגתא אי טומאה בציבור דחויה או הותרה [ואי דחויה היא צריך ריצוי צ"ע] ושבת במקום פקוח נפש משמע דתלוי גם כן בפלוגתא זו, וכיון דקיי"ל התם כמ"ד טומאה דחויה היא, הוא הדין שבת במקום פיקוח נפש, וכן מבואר בתשובת הרשב"א דאי פיקוח נפש דחויה או הותרה תליא בפלוגתא דטומאה בציבור אי דחויה או הותרה, וכתב גם כן כיון דקיי"ל טומאה בציבור דחויה היא הוא הדין גבי פיקוח נפש הוי דחויה ולא הותרה.

אולם הר"ם מרוטנבורג סובר דפקו"נ הותרה ולא דחויה כמו שהביא הרשב"א בשמו, ומובאים דבריו ביותר הרחבה ברא"ש ביומא פיה"כ סי' י"ד. וז"ל הרא"ש שם: שאלו את הראב"ד חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר, אם יש לפניו נבילה ואין שחוט אם לא שישחט בשבת, כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא לאו דנבילה משעברו אחרים על איסור סקילה. והשיב, דברי יש אומרים מכוונים וכו'.

ורבינו מאיר השיב בתשובה על זה, והביא דמיון מאוכל נפש ביו"ט דשוחטים ביו"ט דאיכא עשה ול"ת באיסור מלאכה, ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכיר לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מה"ת. אלא כיון דהתירה לנו התורה אוכ"נ ביו"ט הוי לדידן כל אוכ"נ ביו"ט כמו בחול והכי נמי כיון שהתירה תורה פיקו"נ הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חושבי"ס כאילו עשה בחול. והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל, ושחוטת המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואיסורא רביע עלה ע"כ.

התקבלה תרומה לחלוקת ספרי מורינו הרב שליט"א ע"ש אור' עמ"ס בבא מציעא לשיבות או כוללים הלומדים בזמן חורף חבעל"ס מסכת בבא מציעא ניתן לפנות לפל' 054-85-20-936

<p>התחדשה הסיחה במוצאי שבת בבית מורינו הרב שליט"א בשעה 7:30 רחוב מותתיהו 25 בני ברק</p>	<p>הגיליון נתרם ע"י נכד מורינו הרב שליט"א הרה"ג ר' ישראל מאיר כהן שליט"א לרגל חולדת בנו כשעט"מ ידי רצון שיזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשה טובים, וירווה נחת מכל יוצאי חלציו</p>
<p>25 גיליון זה נכתב על פי הכנת הכותב בלבד, מתוך שיחה הנאמרת מדי מוצאי שבת בשעה 7:30 בבית מורינו הרב שליט"א רח' מותתיהו 25 ניתן להאזין לסיחה גם בשידור חי בקו 'עושה אור' 0733-718-148 או במערכת 'קול יהודי מרוקו' 0747-962-335 שמעו ותדי נפסכם: ככל ענייני הגיליון יש לפנות לטל' 054-85-20-936 6747006@gmail.com כמור"ב ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com או במייל הנ"ל ניתן לתרום דרך 'נדרים פלס' בהיפוש 'עושה אור' או בטל' 08-6730-585 שלוחה 6465 וזכות התורמים תעמוד להם לזכות בכל מיילי דמיטב:</p>	

צדק יקראהו לרגלו

אנחנו נפעמים ממאבקים עיקשים כנגד כל העולם, מאבקים שהצליחו ועיצבו עולם חדש, טהור וזך יותר, ומשתאים מהיכן הגיעו כוחות הנפש לעשות זאת. כמו תמיד, בסוף מתברר שהכוחות הללו כה קרובים

אותם אלפים ורכבות שקיבץ תחת השכינה היו צריכים הדרכה, עבורם נדד מעיר לעיר והשיב לכל אחד כפי דעתו, וחבר ספרים בעיקר האמונה, כלשונו של הרמב"ם (תחילת הלכות עבודה זרה), גם זה לא מתואר כמעט.

וכבר דיברנו לא מעט, שאין לנו רשות לשאול 'למה', אם רבותינו לא שאלו כן ופתחו את עבורנו את הפתח.

מה שכן אנחנו יכולים וצריכים לשאול וללמוד – הוא מה עשה, וממילא להבין איך הוא עשה.

מהיכן כוחותיו

השאלה הגדולה הניצבת לפתחנו, איך היה מסוגל אדם אחד בודד לעמוד מול כל העולם כולו, ולהחזיק בתומתו וביושרו ובאמונתו באל אחד?

הלא עד גיל ארבעים לא נגלה אליו בעל הבירה (כמבואר ברמב"ם שם), וכל הכרתו את הבורא הייתה מבוססת על אמונה טהורה וזכה, בלי שום נבואה והוכחה ממשית, כל העולם כולו ניצב כנגדו ומלעיג על אמונתו, הם גם מנסים להמיתו בדרכים שונות, ובכל זאת נשאר לבבו איתן.

ואנו תמהים. אביו מוכר פסילים, על שכנים כשרים לא שמענו. ובכן, מי היה הרבי שלו? מה הדרך את חושיו לעבוד את ה' עד נשימתו האחרונה?

יותר מזה, מהיכן אור עוז ותעצומות כבירים כאלה לעמוד בניסיון כה גדול ולא להתפעל מכל ליצני הדור?!

מי העיר ממזרח שמש

ומסתבר שאת השאלה הזו שאל הנביא ישעיה (מא, ב), 'מי העיר ממזרח שמש, צדק יקראהו לרגלו'. הפסוק מדבר על אברהם אבינו, והנביא תוהה מי העיר את לבבו מארץ מזרח. כלומר, השאלה של הנביא היא איך הגיע אברהם למצב כזה, בו הוא מתמודד לבדו מול כל העולם.

והתשובה היא, 'צדק יקראהו לרגלו'. משמעות התשובה לדברי הרד"ק, כי אמונתו האיתנה בבורא עולם, דחתה הצידה את כל השאלות האחרות. כשאתה מוטרד מהשאלה מה ה' אלוךך

על מניינם של עשרת הניסיונות שהתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם – עמדנו פעם ופעמיים. גם סביב הדעות החלוקות בראשונים מהיכן נמנים אותם ניסיונות – מאז שהושלך לכבשן האש בידי נמרוד, או שזא מאוחר יותר, והלקחים שלקחנו מאותם ניסיונות.

בכלל אותה התבוננות, עמדנו גם על הערתו המפורסמת והיסודית כל כך של רבינו התוספות יום טוב (אבות ב, ג), למה בעת שנמנו הדורות – עשרה דורות מנח ועד אברהם, לא הוכתר שמו בתואר כל שהוא, ואילו לגבי עשרת הניסיונות שינה התנא בלשונו, 'עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכלם', כאן נוסף תואר 'אבינו' לשמו, הגם שבמשנה הקודמת הוזכר כאברהם סתם.

ועל זאת השיב במתק לשונו, 'שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו, שעמד בכל ניסיונותיו, לפיכך קראו התנא בכאן אבינו'!

כלומר, המשנה הראשונה מונה סדר כרונולוגי, דורות שבאו לעולם מנח ואילך. המשנה השנייה מתארת את עצמנו, אברהם לא לעצמו היה אלא לדורות עולם היה, כאן ראוי להיצמד 'אבינו' לשמו. עד כאן תוכן דבריו. וממילא למדנו שהמבט על אברהם אבינו צריך להיות בפרספקטיבה של שולחן ערוך ולמידת דרכו לאורחות חייו, לא כלימוד אגדה גרידא.

הנפש אשר עשה בחרן

מתוך כל אותה התבוננות על אבי האומה, נחסר מאיתנו מבט אחד, ה'עשה טוב' שלו. ידענו על הניסיונות שעמד בהם בגבורה, ברח מן האלילים גם במחיר של שריפת הגוף, עיב את בית אביו וארץ מולדתו, לא הרבה אחר מידותיו של הבורא וכו', הכל במסגרת של 'סור מרע'.

לעומת זאת, עוצם מפעלותיו ועיזו מעשיו, כמעט לא מתורגמים בכתוב. ידענו על הנפש אשר עשו בחרן, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת את הנשים. התורה לא מתארת כיצד אירח עובדי אלילים תחת אהלי אפרו ושם הקריא אותם בשם ה' אל עולם, זאת ידענו ממדרשי חז"ל. אין איזכור בתורה על הישיבה שבה אברהם עסק בתורה ולימד לרבים, זאת ידענו ממאמר חז"ל שאברהם זקן ויושב בישיבה (ימא כח:).

יסוד הוא במטבע האדם, אם יידע מה מטרת העבודה המוטלת עליו, יבצע אותה ביתר שלמות. מבקשים מאדם להכין סעודה משובחת, יכין אותה בהחלט כפי שהצטווה. אולם אם יגלו את אונן, כי הסעודה הזו מיועדת לגדולי ישראל, ישתתפו בה מלכים ורוזנים, הרי שיתאמץ פי כמה וכמה.

דוגמא נוספת. משדלים אדם שיעבור למוזון בריא, ייתכן שיושפע וייתכן שלא. אבל אם יסבירו לו שבעוד כמה חודשים המשקל שלו יירד בעשרים קילו והוא ירגיש טוב יותר, המוטיבציה שלו תתעצם יותר, הוא יודע מה היעד שעליו להשיג, קל לכוון את צעדיו.

כשאדם יודע להיכן הולך ומה מטרתו לנגד עיניו, העבודה יותר חדה ומדויקת, הצעדים מדויקים יותר, קל לו לכוון את מיתרי הרגשת הלב, לעשות את המוטל עליו, כי הנה הוא כבר בתוך הנושא, בתוך הרעיון.

מנהל לה

הוא אשר אמר רבי זונדל מסלנט, לתלמידו רבי ישראל מסלנט, בשם רבו רבי חיים מוולאז'ין, כל ספרי מוסר תלמד, אולם מסילת ישרים יהיה מנהלך.

כשיש לך מנהל ומצפן, ממילא שום מחיר לא יקר וכבר. זה התפקיד המוטל עליי, אין לי מושג של 'לא יכול'.

כי אם קבעת מטרה וסימנת יעד, אתה תכבוש אותו.

חדד לעצמך את המטרה, אתה תשיג אותה!

שואל מעמך, אז כל כל החיים נראים אחרת. 'והאמת שהיה אומר להם, עזבו עבודת כוכבים ומזלות כי אין בהם ממש, ועבדו את מי שברא העולם, והיה מלמד אותם דרכי האמונה. היש פלא בזה, איש אחד בין כל בני הארץ, שהיו כולם עכו"ם ומוכיחים על אמונתם ולא פחד מהם וממלכיהם'?

אברהם ידע שכל העולם עומד על כתפיו. מה שהוא יודע ומכיר, אין אף אדם בעולם שיוודע. הידיעה הזו העמידה על כתפיו את כל האחריות ופיתחה לו את חוש הצדק לדעת להיכן ללכת. כבר יותר ממאה שנים, מחיר הזהב בעולם נקבע על ידי מספר בנקים ששלחו מדי יום את הערכתם לשווי הזהב, לפי היצע וביקוש הקיים אצלהם באותו יום.

בין אותם בנקים, היה אדם שברשותו בנק פרטי הגדול בעולם, יחידי מסוגו. גם הוא היה בין קובעי המחיר, לפי הודעה שהיה שולח במלגזמה כל בוקר. סיפרו עליו, כי במשך שנים ארוכות לא היה יום בוקר אחד בו התעצל מלחשב את חישוביו ולשלוח את תמחור הזהב.

שאלו אותו, איך הצלחת להתמיד כך לאורך שנים בלי להפסיד יום אחד. השיב האיש, 'כשאתה יודע שכל סוחר עולם על הכתפיים שלך, אינך יכול להתעצל מלערוך את החישובים ולקבוע את המחיר'!

הוא אשר אמרנו, כשאתה מודע לגודל האחריות, ננסכים כך כוחות נפש כבירים שלא ידעת כי הם מקננים בך. עד כאן אשר למדנו מרבינו הרד"ק.

לקראת רגליו

ועוד הכנה נוספת למדנו בדברי רש"י הקדוש. 'צדק שהיה עושה, היא הייתה לקראת רגליו בכל אשר הלך'.

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קרוב

ברכת מזל טוב

להרב יהודה אברהם שליט"א
לרגל הולדת בתו תחי' למז"ט ובשעט"מ
יזכו הוריה לגדלה לצניעות מידות טובות
ויראת שמים
מתוך רוב נחת והרחבה כל דימים

הר"ר ששון גבריאל שליט"א

קרית ים
לרגל הכנס בנו בכורו נהוראי נ"י
בנועם עול תורה ומצוות
לאילנא רבא יגדל ויתעבד ועיני הוריו
רואות ושמחות

לעילוי נשמת

האשה הכבודה והצנועה
מרת שרה סרח שם טוב ע"ה
מעלותיה ומידותיה הטובות נודעות
לכל מכירה
ולחצלת בנה
ה"ה יוסי שם טוב ומשפחתו הי"ו
נהריה

לעילוי נשמת

מרן הג"ר יהודה צדקה זצוקלה"ה
ראש ישיבת פורת יוסף
ת.נ.צ.ב.ה.
יום דיא"צ יב מרחשוון

לעילוי נשמת

רבינו מרן ראש הישיבה
בעל הברכת מרדכי זצוקלה"ה
ת.נ.צ.ב.ה.
יום דיא"צ יא מרחשוון

ניתן להשיג בטלפון 058-3264289

בצילא דשבתא

פירושים וביאורים מתורת רה"י הגאון רבי בצלאל טולידאנו שליט"א

בס"ד, גליון פרשת לך לך תשפ"ה ♦ 135

'רוני רוני השיטה'

הנה הובא בדברי שמואל הנביא (שמואל א' ה') שבסוף ימי עלי הכהן לקחו פלשתים את ארון האלוקים לעריהם לאשדוד ושמו אותו בבית ע"ז שלהם - בית דגון, וישכימו בבוקר ממחרת, והנה דגון נופל לפני ארצה ויקחו את דגון וישיבוהו למקומו. ובבוקר השני ראו שוב את דגון נופל לפני הארון וראשו וידיו כרותות, ותכבד יד ה' אל האשדודים ויך אותם בטחורים, ואח"כ העבירו את הארון לגת ויך ה' כל בני גת, ואח"כ העבירוהו לעקרון וגם שם היתה מהומת מוות, והתאספו כל גדולי פלשתים והחליטו לשלוח מהם את הארון, ולבחון האם הארון זהו סיבת עונשם.

ולשם כך, לקחו שתי פרות מניקות ואסרום עם עגלה חדשה, אותה עשו במיוחד לשאת את הארון וראו בחוש כי בעטיו של ארון שנמצא ברשותם קיבלו את כל המכות ההם. ובהמשך הפסוקים (ו' י"ב) כתוב, 'וישרנה הפרות בדרך בית שמש עד שהגיעו לבית שמש'.

והנה איתא בגמרא ע"ז (כד:), מאי 'וישרנה', אמר ר"מ שאמרו שירה, ומאי שירה אמרו, אמר ר' יוחנן משום ר"מ, 'אז ישיר משה ובני ישראל וכו' אשירה לה' כי גאה גאה', וכתב רש"י לבאר וז"ל, כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים ובדגון אלהיהם. ורבי יוחנן אמר, 'ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו', וריש לקיש אמר, 'מזמור שירו לה' שיר חדש, הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו', על הענשת הפלשתים.

רבי יצחק נפחא אמר, 'רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך המחושקת בריקמי זהב המהוללה בדביר ארמון ומפוארה בעדי עדיים'. 'רוני רוני השיטה', פירש"י, שהפרות פיארו את הארון העשוי מעצי שטים, והיללו אותו על שזכה שהספר תורה יהיה בתוכו, [ויש להוסיף שגם הפרות שמחו על שזכו לישא את הארון]. 'התנופפי ברוב הדרך', התרוממי - ביופי של הארון.

'המחושקת בריקמי זהב', מצופה זהב טהור מבית ומחוץ, ויופיו היה מדהים.

בענין שאלת טל ומטר

שכח טל ומטר בברכת השנים

הנה כתב הטור (אור"ח ס"י קי"ד) בשם הראב"ה ז"ל, אם שכח להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם עד שסיים מחיה המתים ונזכר קודם שהתחיל 'אתה קדוש', א"צ לחזור, אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה. והוסיף הטור, וכן בשאלה [אם לא אמר ותן טל ומטר] ונזכר קודם שאמר תקע בשופר, אומר ותן טל ומטר ואח"כ תקע, עכ"ד.

ויש להקשות, דהנה איתא בגמרא ברכות (כט:), שכח ולא הזכיר טל ומטר בברכת השנים, א"צ לחזור, מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה, ולא הזכירה הגמרא דיכול לאומרה קודם שיתחיל ברכת תקע בשופר, וכן לא הביא השו"ע (סי' קי"ז) דין זה שיזכיר לפני תקע בשופר, אלא רק שאם שכח יזכיר בברכת שומע תפילה.

והנראה בדעת הטור, ע"פ מה שדקדק בלשונו (שם, סי' קי"ז) שכתב וז"ל, ואם לא שאל טל ומטר ונזכר 'קודם שומע תפילה', אין מחזירים אותו ואומרו בשומע תפילה, עכ"ד, והיינו דאיירי בגיוונא דנזכר קודם שומע תפילה, ולא נזכר מיד אחר שסיים ברכת השנים, וכתב הטור, דמחמת טעותו אכן היה צריך לחזור ל'ברך עלינו', אמנם היות ועדיין לא אמר שומע תפילה - מזכירו בשומע תפילה, אבל אה"נ דאם נזכר קודם ברכת תקע בשופר יש לו לשאול טל ומטר במקומו, ולא קשיא מידי מדברי הגמרא הנ"ל, אלא דמהא דלא כתב כן השו"ע (סי' קי"ז), נראה דפליג וס"ל דלא מהני, ויש לעיין במה נחלקו הטור והשו"ע.

גדר ההזכרה לאחר סיום הברכה

והנה הראב"ה כתב להוכיח את דינו מהא דאמרין בגמרא ברכות (מט:), טעה ולא הזכיר של ר"ח, אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לזכרון, וכן בשבת וכן ביו"ט, לא שנו אלא שלא פתח בברכת הטוב והמטיב, אבל פתח בברכת הטוב והמטיב חוזר לראש, יעו"ש. ויעויין בביאור הגר"א (סי' קי"ד ס"ק י"ז) שכתב להקשות, דמהתם מוכח איפכא, דאין אומרים אחר סיום הברכה, דאי אומרים שם, אמאי הוצרכו לתקן ברכה חדשה, עכ"ד. והנראה לבאר, דנקט הגר"א דכאשר מזכיר לאחר סיום הברכה - קודם תחילת הברכה האחרת, נחשב כאילו עדיין עומד ממש בתוך הברכה, וחשיב כאומר הזכרה במקומה, ולכן אין צורך לתקן ברכה מיוחדת בשביל הזכרה זו.

אמנם, כבר נתבאר בדברי הראב"ה (גליון מס' 133, פרשת בראשית), דמה שמזכיר לאחר שסיים ברכת מחיה המתים או מברך השנים, אין ההזכרה נחשבת כמי שנאמרה בתוך הברכה, וכגון הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם אחרי סיום ברכת מחיה המתים - אין ברכת מחיה המתים חשובה כחתימה למוריד הגשם שהזכיר אחריה, אלא נחשב הדבר שנאמרה ההזכרה בברכת מחיה המתים.

וטעם הדבר, משום שכל זמן שלא התחיל הברכה שאחריה - חשוב הוא כ'עומד בברכה זו', אמנם אי"ז נחשב שאמרה בתוך הברכה, ולכן כאשר תיקנו להזכיר מוריד הגשם בברכת גבורות, אף לאחר סיום הברכה נחשב שנאמרה ההזכרה במקומה, אבל כאשר כל ענין הברכה הולכת על הזכרה זו והיא חלק מהברכה, לכתחילה אין לאומרה בלא שתהא חתימה על ההזכרה, ודו"ק.

ולכך גבי ברכת המזון, דעיקר ההזכרה להזכירה בברכת המזון, אזי אף מה שאומרה אחרי בונה ירושלים חשובה שנאמרה ההזכרה בברכת המזון, אבל לא נחשב שנאמרה בברכה, ולכך תיקנו ברכה מיוחדת להזכרה זו.

וכמו"כ גבי ברכת השנים, היות וכל ענין הברכה הינה שאלת הגשמים, אין לאומרה קודם ברכת תקע בשופר אלא בתוך ברכת שומע תפילה כדברי השו"ע.

אולם הגר"א סבר, דאף לאחר סיום הברכה חשוב כאילו אמר ממש בתוך הברכה ונחשבת להזכרה עם חתימה, ולהכי נמי בברכת השנים סבר הגר"א דאף אם יאמר ותן טל ומטר אחר סיום הברכה, נחשב שהזכיר 'ותן טל ומטר' בתוך הברכה, וכן סבר הטור, ומש"ה יכול להזכיר ותן טל ומטר קודם ברכת תקע בשופר.

גדר שאלת טל ומטר

אולם נראה מדברי המשנ"ב באופ"א, ובהקדם, הנה נחלקו התוספות בשם ר"י (ברכות כו: ד"ה טעה) וחכמי פרובינצ"א (הו"ד ברבינו יונה בדפי הרי"ף) גבי חיוב תפילה בתשלומין, וכגון ששכח יעלה ויבוא בתפילת מנחה של ר"ח ונזכר בלילה, האם חייב בתשלומין, אף שבלילה כבר אי"ז ר"ח, וע"י תפילת התשלומין לא יתקן את הזכרת יעלה ויבוא שהחסיר בתפילה העיקרית, ופליגי הראשונים האם חייב בתשלומין בכה"ג.

דעת התוס' בשם ר"י, דכיון דלא יתקן את הזכרת יעלה ויבוא שהחסיר אינו חייב בתשלומין, אולם דעת חכמי פרובינצ"א, דכיון דבלא יעלה ויבוא חסר בעצם התפילה, הרי זה כאילו לא התפלל כלל מבוע"י, וא"כ חייב בתשלומין תפילה שלימה, וגם אם לא יעלה ויבוא, אכתי מחוייב בתשלומין.

וא"כ יש לדון לפי"ז, בגוונא דשכח בערב שבת בתפילת מנחה ולא הזכיר ותן טל ומטר, דבימות החול חייב הוא בתשלומין, האם אף בליל שבת חייב להתפלל של שבת שתיים או לא, כיון שבשבת אין שואלין על הגשמים.

ומקובלנו בשם מרן הגר"ח צ"ל (על הש"ס ברכות כו:), דמחוייב להתפלל של שבת שתיים, משום דהזכרת טל ומטר הינה בעיקר הברכה והתפילה, ואם לא הזכיר, נמצא שהחסיר בעצם הברכה והתפילה ולא התפלל כראוי, ולכך יתפלל שוב.

אמנם יעויין בדברי המשנ"ב (סי' ק"ה ס"ק ל"ה) שכתב בתוך דבריו וז"ל, דאם שכח טל ומטר, או משיב הרוח בשבת, ור"ח במנחה או ששכח שאר דבר שמצריכו לחזור ולהתפלל לכו"ע יתפלל בערב שתיים, דהא ירויה זה בתפילת התשלומין, עכ"ד, ומבואר בדבריו, דכולהו חדא כללא הוא, ואף גבי שאלת טל ומטר אם לא יתקן בתפילתו את מה שהחסיר, אינו חייב בתשלומין (וע"ע ס"ק ל"ו).

העולה מכך, דסבר הגר"ח דברכת השנים בלא שאלת טל ומטר לא היא ברכה כלל, ומש"ה הוי כאילו לא התפלל תפילת י"ח וחייב בתשלומין.

אולם המשנ"ב נקט דברכת השנים - גם בלא שאלת טל ומטר אכתי חשובה ברכה, אלא שחסר בה שאלת גשמים, וא"כ בכה"ג שלא ירויה את השאלה בתפילת התשלומין, אינו חייב בתשלומין לשיטת תוס' (עי' משנ"ב סי' ק"ה ס"ק ל"ב).

וא"כ אם שכח ולא הזכיר שאלת טל ומטר בער"ש במנחה, אין לו תשלומין בליל שבת, היות ובתפילת שבת אין שואלין על הגשמים. ואף תפילת נדבה אינו יכול להתפלל, כיון שבשבת אין מתפללים תפילת נדבה.

וניהדר לדידן, דלדברי הגר"ח שדין שאלת טל ומטר מונח בעצם הברכה, שפיר י"ל כדאמרן דאם נזכר קודם תקע בשופר לא יועיל לו להזכיר במקומו דחסר בהחתימה, אולם לדברי המשנ"ב דהוי כדן יעלה ויבוא, שפיר יוכל להזכיר ותן טל ומטר לפני ברכת תקע בשופר, ודו"ק.

'המהוללת בדביר ארמון', שספר תורה של משה בתוכו, וארון מהולל ומפואר מה שבתוכו, והיינו שאומרות הפרות לארון תתהלל בספר התורה שאתה נושא בתוכך.

'ומפוארה בעדי עדיים', ואין לך עדי גדול מזה, פי' תתפארי בתכשיט הכי יפה מכל התכשיטים, והיינו שהפרות אומרות ושרות שהתורה היא התכשיט ההכי יפה בעולם [יותר יפה מיהלום של מיליון קראט, ותפארתו של הארון שמונח בתוכו התכשיט הכי יפה בעולם], וכמו שכתב האור החיים הקדוש (כי תבוא, עה"פ 'ושמחת בכל הטוב'), שאם היו בני האדם מרגישים את מתיקות ועריבות התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, וכל טוב שבעולם למאומה ייחשב בעיניהם, יעו"ש.

ואם הארון שזכה רק לישא את העדי עדיים, היה מוטל עליו להתנופף להתרומם ולהתפאר, אנחנו בני התורה - יעויין בהקדמת השב שמעתתא שכתב לבאר שלב האדם הוא הקלף שעליו כתובים את התורה שבע"פ - מה צריכה להיות גאוותנו תפארתנו ושמחתנו, בכך שאנו יגעים בלימוד התורה, וזוכים להיות הקלף והספר עצמו של תורתנו הקדושה, וכמה צריכים אנו לדעת ולהפנים בתוכנו את ה'ויגבה לבו בדרכי ה'".

בני התורה הם בחירי הנבראים, הנקראים סגולה מכל העמים, והיינו משום שבתוכם מונחים ממש עדי העדיים.

והנה משה רבינו אמר ביום ז' אדר - יום פטירתו (דברים ל"ב ג'), 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', ואיתא בגמרא (ברכות כא.) דמהכא ילפינן דצריך לברך ברכת התורה דאורייתא, ולימד אותם משה רבינו וציווה לברך קודם לימוד התורה.

ונתקשיתי בזה טובא, דהנה ארבעים שנה היה משה רבינו מנהיגם ומורם של ישראל, ומדוע איפוא לא לימד אותם דבר זה עד יומו האחרון, וכי על מה שלמדו תורה עד עתה לא ברכו, אתמהא.

אבל הנראה בזה, כי בזמן שלמדו תורה מפי משה רבינו ראו בחוש את נעומת ועריבות ומתיקות התורה, וראו שהיא העדי עדיים של הבריא, ומאליהם התעוררו לברך ברכת התורה על שזכו לה.

אבל כאשר ה' אמר למשה 'וקם העם הזה וזנה אחרי אלהים אחרים', אז הוא הרגיש צורך בשביל העתיד, להודיע שוב לעם ישראל על העדי עדיים שהם מקבלים, ולכן רק ביומו האחרון לימד וציווה אותם את ברכת התורה.

נתחזק בלימוד התורה, נכיר את גודל זכייתנו בה, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו.

פרשת לך לך תשפ"ה

מישכטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

ב"ב קלג:

באיזה אופן ראוי לאדם להוריש את כספו לאחר פטירתו?

שאלה

- א. כיצד ראוי לכתחילה להוריש ולחלק את כספו לאחר פטירתו?
- ב. האם ראוי להוריש את כספו לכן שאינו שומר תורה ומצוות?
- ג. אם בנו שומר תו"מ, אלא שאינו מכבד את אביו, האם לדעת חז"ל ראוי למנוע ממנו את חלקו בירושה?
- ד. הורים שרוצים לחלק את הירושה כדין תורה [רק לבנים ולבכור פי שנים], אבל יודעים שאם לא יתנו באופן שווה מכספי הירושה לכל ילדיהם כולל לבנותיהם, הדבר יגרום למחלוקת קשה במשפחה, ולחילול השם, ובפרט אם הנידון יגיע להתדיין בפני הערכאות וכו'. או הורים שלכתחילה מעוניינים לחלק את כספם באופן שווה בין כל ילדיהם - כיצד ראוי שיהגו, באופן שדעת תורה תהיה נוחה מכך?

תשובה

- א. לכתחילה הדבר הטוב ביותר שאדם יעשה עם כספו לאחר פטירתו הוא - לתת אותו ליורשיו כפי הסדר שקבעה התורה. וכך עדיף מאשר שיקדיש הכסף לצדקה.
- אולם ישנם מקרים רבים, שבהם גם התורה וחז"ל מעוניינים שינהגו אחרת. או עכ"פ דעתם תהיה נוחה גם אם יתנהגו אחרת. ונבאר להלן בס"ד חלק מהמקרים.
- ב. מוריש שאין לו ילדים, מעיקר הדין היה צריך לתת את כספו לקרוביו לפי סדר הירושה שקבעה התורה. אולם רבים נהגו כבר מאות שנים להקדיש חלק ניכר מכספם לצורכי לומדי התורה [ובכלל זה גם לקרוביהם העמלים בתורה], ולשאר הצדקות הקיימות, כדי להועיל לנשמתם בעולם האמת. ומשמע משו"ת החת"ס שכך ראוי לנהוג.
- ג. מי שיש לו ילדים שר"ל אינם שומרים תו"מ - יקנה את כספו עוד בחייו במתנת בריא לשאר בניו ששומרים תו"מ. ואם יש לו רק בנות ששומרות תו"מ - יקנה להן באופן המועיל את כספו, או שיקדישנו ללומדי תורה או לשאר הצדקות. וראוי להקדים את קרובו העני שנוקק לכסף, וכל שכן שיקדים את קרובו העני שהינו אברך שלומד תורה.

אמנם ישנם אנשים שבמקרים אלו, מפקידים חלק מכספם בידי אדם נאמן ומתנים בצוואתם, שאם בנו שאינו שומר תו"מ או אחד מילדיו יחזור בתשובה [ישנם שמגבילים זאת עד פרק זמן מסוים] - יתנו לו את הכסף שמופקד בידי הנאמן.

ד. אמרו חז"ל, שלא ראוי לאב למנוע מבנו ששומר תו"מ, אלא שאינו מכבדו כראוי, מלקבל את חלקו בכספי הירושה. אולם אם בכל זאת, נתן האב בחייו את חלקו של הבן הזה לשאר בניו או

לבנותיו או שהקדישו ללומדי תורה או לצדקה אחרת - מעשהו קיים.

ה. היות והגאונים חידשו, שאם המוריש נותן תחילה ארבעה זהובים לכל אחד מיורשיו על פי התורה, רשאי אח"כ לחלק את כל כספו כפי רצונו כולל לבנותיו, ולמטרות נוספות. ודבריהם הובאו ונפסקו להלכה - ללא כל חולק. לפיכך רבים מההורים שרוצים למנוע מחלוקת לאחר פטירתם על כספי הירושה בין ילדיהם, בנותיהם וחתניהם. או שלכתחילה מעוניינים לחלק באופן שווה את כספיהם בין כל בניהם ובנותיהם, אלא שמעוניינים לקיים גם את רצון התורה וחז"ל. במקרים אלו כותבים צוואה שמהותה - מתנת בריא מחיים, שבה מקנים תחילה סכום כסף נאה לכל אחד מבניהם הזכרים [והבכור מקבל פי שניים מסכום זה]. ושאר הכספים שישארו - הם מחלקים באופן שווה בין כל ילדיהם כולל הבנות. [ועיין בהרחבה במקורות]

מקורות

הדבר הטוב ביותר שראוי שיעשה עם כספו של האדם לאחר פטירתו

כתוב במשנה ב"ב (קלג): הכותב כל נכסיו לאחרים והניח את בניו - מה שעשה עשוי, אלא שאין רוח חכמים נוחה ממנו ע"כ. ופ' רש"י, שאפילו שמתנתו לאחרים קיימת - אולם אין לחכמים נחת רוח ממעשיו, אלא חרון אף גורם להם - כי כועסים עליו, מאחר ועקר את הנחלה שמהתורה ע"כ. כלומר, רצון הקב"ה הוא שאדם יוריש את כספו - לפי סדר היורשים שכתב בתורתו בפרשת נחלות.

ולכן כתב הרמ"א (ח"מ סי' רפב, א) בשם המרדכי וז"ל: מי שצוהו לעשות בנכסיו את הטוב שאפשר לעשות - יתנהו ליורשיו - כי אין טוב מזה ע"כ. והוסיף שם הסמ"ע (ס"ק ד) שלתת ליורשיו - עדיף מאשר להקדישם לצורך מצוה או ללומדי תורה, מאחר והתורה מעוניינת שאנשים יתנו ליורשיהם את רכושם לאחר פטירתם. והביא לכך הגר"א שם ראייה מהגמ' ב"ב (קלג): שרוח חכמים לא היתה נוחה ממעשהו של יוסי בן יעזר, שהקדיש את כספו לבית המקדש במקום להורישו לבנו, למרות שבנו לא היה נוהג עמו כשורה.

הסיבה שאין רוח חז"ל נוחה מהמעביר נכסיו מבנו שראוי ליורשו

בגמ' בכתובות (גז) מבואר שהטעם שאין רוח חכמים נוחה ממעשיו של המעביר את חלק הירושה של בן מסוים לבן אחר או לבנותיו. כי אע"פ שהבן לא נוהג כשורה, אבל אולי יולד ממנו ילד שכן ינהג כשורה. וא"כ הנכד של המוריש כן יתנהג עמו כראוי. והיות ורצון התורה שכספי ההורים יגיעו לבנים שהם ממשיכי המשפחה, לכן הדבר הטוב ביותר הוא - להוריש את כספם לבניהם כפי חלוקת התורה, ולא להפלות בין הבנים. מלבד הבן הבכור, שהתורה זיכתה לו שיקבל פי שניים משאר אחיו.

חז"ל התייחסו בדבריהם, לבן שומר תו"מ שאינו מכבד כראוי את אביו

הרמב"ם (פ"ו מנחלות, הל' ו), והשו"ע (חור"מ סי' רפב) כשפסקו את ההלכה הזאת, הוסיפו מילה נוספת על מה שכתוב במשנה זו"ל: כל הנותן נכסיו לאחרים והניח יורשים, אע"פ שאין היורשים נוהגים - בו כשורה, אין רוח חכמים נוחה הימנו. אלא שזכו האחרים בכל מה שנתן להם וכו', ע"כ. וביאר זאת שם הסמ"ע (ס"ק א) שמשמע מדבריהם, שאותו הבן שהיה צריך לירש נהג כראוי בכל מה שקשור לקיום המצוות שבין אדם לקב"ה, אלא שאינו נוהג כשורה עם אביו בלבד. ועל זה אמרו חז"ל, שלא יאמר המוריש, הואיל ובני אינו מכבד אותי כראוי, אעביר ממנו את חלקו, ואתן אותו לבנים אחרים או לבנותי, כיון שיתכן שגם מהבן הזה ייצאו ילדים שיתנהגו עם הסבא כראוי.

אולם גם מדברי המשנה והגמ' שם משמע, וכפי שפסקו למעשה הרמב"ם והשו"ע, שאם למרות הכל המוריש לא שמע לדברי חז"ל, והקנה באופן המועיל את החלק שהיה מגיע לבן שלא נהג כשורה ונתנו לבן אחר, או לבנותיו או למטרות אחרות כמו לצדקה וכו' - מתנתו חלה, כי כל אדם הינו בעלים לעשות עם ממונו כרצונו, וכפי שעשה יוסי בן יעזר, שהקדיש את כל כספו לבית המקדש, כדי שלא ירשנו בנו שלא נהג עמו כראוי.

החיוב למנוע מילדו שמחלל שבת בפרהסיה, מלרשת את כספו

על פי ההוספה של הרמב"ם והשו"ע, שכל הנידון בגמ' (ב"ב קלג): הוא בבן ששומר תו"מ, אלא שאינו נוהג כראוי ביחס לכיבוד אב, פסקו בשו"ת חת"ס (חור"מ סי' קנא), ובשו"ת מהר"ם שיק (חור"מ סי' מג), וכן בשו"ת אגרות משה (חור"מ, ח"ב סי' מט-נ) שאם בנו, וכ"ש אם כל בניו שצריכים ליורשו מהתורה, אינם שומרי תו"מ, ומחללים שבת בפרהסיה ר"ל, וממילא הם גם שולחים את ילדיהם לבתי ספר שמלמדים כפירה בתורה ר"ל - במקרים אלו חז"ל מעוניינים - שלא יתן מאומה מכספו למומרים אלו שעוברים במזיד על דיני התורה וכופרים בקב"ה, ונמצא שע"י כספו הוא מחזיק ידי עוברי עבירה. שהרי ברוב המקרים גם מילדיהם לא יצאו שומרי תו"מ. וכל שכן שחמור הדבר, אם בניהם או נכדיהם נשואים לגויים ר"ל.

וחמור הדבר עוד יותר, אם למוריש ישנו עסק או חנות וכדומה, שבחיייו היתה סגורה בשבת ויו"ט, וכן מכרו שם רק דברים כשרים, שמותר לסחור עמם. וכעת אם הבן המומר לחלל שבתות יירש את העסק, הוא או פועליו ודאי יעבדו שם גם בשבת, וכן ימכרו שם דברים האסורים ע"פ הלכה וכו'. ובמקרים אלו וכיוצא בהם - כל שכן שחייב האב להעביר מהם את כספו ורכושו עוד בחייו באופן המועיל - כדי שלא ירשו אותו. ויתן את כספו ונכסיו רק לקרוביו שומרי תו"מ או שיקדישנו ללומדי תורה או לשאר הצדקות.

ועל המוריש לדעת, שאם ילדיו שפרקו מעליהם עול תו"מ עוד בחייו, יעשו עם כספו ורכושו שירשו עבירות - הוא ייענש על כך בעולם האמת, על שסייע עם ממונו לעבור על רצון ה', ולא עשה מצידו עוד בחייו את הפעולות הנדרשות כדי למנוע זאת. ולעומת זאת אם יעשו עם כספו מצוות ומעשים טובים - יקבל על כך שכר רב בשמים.

המנהג שקיים מאות שנים אצל אנשים שלא זכו לזרע של קיימא

והנה הדין של המשנה, והגמ' ב-ב"ב (קלג): שייך - גם אצל אדם שלא זכה לזרע של קיימא, שחז"ל מעוניינים שיתן את כספו ורכושו לשאר קרוביו כפי סדר התורה של הנחלות, ולא יקדיש את כספו, ועכ"פ את רובו לצדקה. אלא שכתב בשו"ת חת"ס (חור"מ סי' קנא) זו"ל: אך מעשים בכל יום, שמי שאין לו בנים, שמצוה לעשות מנכסיו קרן קיימת ודברים טובים [כלומר, שהרווחים שיתקבלו מהשקעת הקרן - יינתנו ללומדי תורה, ולמקרי צדקה אחרים] - וכל מקום שההלכה רופפת - הלך אחר המנהג, ע"כ. והחת"ס ממשיך שם לבאר את ההצדקה ההלכתית למנהג הזה, ומביא ראיה לכך ע"ש.

חידושם של הגאונים להוריש באופן שרצוי גם לחז"ל

כתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ג, סס"י קמז) בשם הגאונים [שהובאו להלכה גם בקצות (ס"י רפב, ס"ק ב), ובכל תשובות רבותינו האחרונים שצוינו לעיל, וכן בשו"ת נוספים] שאם המוריש נותן תחילה ארבעה זהובים לכל אחד מיורשיו על פי דין תורה, ואת שאר כספו מחלק כראות עיניו - במקרה זה גם דעת חכמים נוחה ממנו. והוסיף על כך בשו"ת חת"ס (חור"מ סי' קנא) שהיות ודעת הגאונים גדולה מדעתנו - מותר לכתחילה לסמוך על כך הלכה ולמעשה.

הדרך המעשית כיצד להוריש לכתחילה לכל בניו ובנותיו בשווה

לאור האמור נוהגים ההורים במקרים רבים כדי למנוע מחלוקות ומריבות בין ילדיהם לאחר פטירתם [כפי ששכיח בעוונותינו הרבים במקרים רבים]. או כאשר ההורים מעוניינים לכתחילה לחלק את כספי ירושתם באופן שווה בין בניהם ובנותיהם, ומצד שני גם מעוניינים לעשות את רצון התורה וחז"ל. שרושמים בצוואתם, שבתחילה יקבל כל בן מהירושה סכום למשל שבין עשר לעשרים אלף שקל [או יותר], והבכור יקבל פי שניים מכך, ובכך יוצאים בעין יפה את הסכום של ארבעת הזהובים שכתבו הגאונים לתת תחילה ליורשי התורה. [ועיין בשו"ת אג"מ שם, שכתב לפי המציאות שהיתה שכיחה בזמנו - שמספיק לשם כך לתת לכל בן - אלף דולר בלבד]. ולאחר מכן הם מחלקים באופן שווה את שאר כספי הירושה כולל לבנות.

ונוסיף עוד, שלמעוניינים לתת לבנותיהם באופן שווה כפי שירשו הבנים, מכיון שע"פ הצוואה האמורה לעיל, יקבלו הבנות רק מכספים ונכסים שהיו ברשות ההורים ביום כתיבת הצוואה, אבל מהכספים שההורים יקבלו לאחר מכן עד יום פטירתם, הבנות לא יכולות לרשת, שכיון שנכסים אלו לא היו עדיין ברשות ההורים, נחשב הדבר לגבם - כדבר שלא בא לעולם, ולא יכלו להקנות להן אותם. לפיכך נוהגים להקנות להן אותם בעת כתיבת הצוואה בקנין אודיתא, באופן שהיה נהוג להקנות להן בשטר חצי זכר, ובאופן שכתבו השו"ע והרמ"א (חור"מ, סי' רפא, ז) וע"ש.

לפיכך ראוי לכל המעוניין לערוך צוואה שתוקפה יהיה ע"פ ההלכה, שיתיעץ תחילה עם דיין או עם בי"ד הבקאים בהלכות אלו, ולא לסמוך על צוואות שנכתבות ע"י עורכי הדין, ואפילו אם הם שומרי תו"מ, מבלי שדיין מומחה יעבור תחילה על מה שכתוב בהן.

מעשה אבות - סימן לבנים

כשאנו לומדים את דרכי הנהגתם של אברהם אבינו, ושרה אמנו, אנו מבחינים בדברים שמהראוי לנו להתבונן בהם.

א. כשירדו למצרים, אמר אברהם לשרה (יב, יג) "אמרי נא אחותי את - למען יטב לי בעבורך" [יתנו לי מתנות. (רש"י, וכן לקמן)]. ואילו לאחר שאברהם ניצח את ארבעת המלכים, למרות שזכה ברכושם מחמת קנין של כיבוש מלחמה, וכל רכושם נעשה מעתה שייך לו בלבד, בכל זאת אמר אברהם למלך סדום (יד, כב-כג) "הרימותי ידי אל ה'... אם מחוט ועד שרוך נעל [אעכב לעצמי מן השב] ואם אקח מכל אשר לך [אפילו אם תרצה לתת לי שכר מבית גנז - לא אקח] וכו'". וצריך להבין את ההבדל בהנהגתו של אברהם לגבי קבלת מתנות בין פרעה למלך סדום.

ב. למרות שחשש אברהם כשירד למצרים שיקחו ממנו את שרה או שיהרגו אותו - לא מצאנו שהוא התייעץ עם הקב"ה האם לרדת למצרים, או שהתפלל לקב"ה לפני ירידתו למצרים שיצילם. ואילו עבור אנשי סדום הרשעים למרות שנגזרה עליהם גזירת מוות, התפלל אברהם לקב"ה שיצילם.

ג. מה טמון בהנהגת שרה אמנו כשעבדה את הגר שפחתה, ובציוויה לאברהם לגרש מביתם את הגר וישמעאל בנה.

ולפני שננסה בעז"ה לבאר מעט, נקדים תחילה שאין לנו שום הבנה והשגה באבותינו הקדושים ובשיקוליהם, אולם יש לנו להתבונן קצת על פי מה שלימדנו חז"ל, וכמבואר במדרשים.

שני כללים יסודיים שאמרו לנו חז"ל, ביחס להנהגת האבות הקדושים

שני כללים [לפחות] קבעו לנו חז"ל כיסוד בהנהגת אבותינו הקדושים, ולאורם ננסה בס"ד להבין את הדברים.

א. מבואר במדרש תנחומא (פ' לך, ס"ט, הובא גם ברמב"ם יב, ו) שמעשה אבות - סימן לבנים. דהיינו, ששלושת אבותינו וארבעת אמותינו הקדושים היו נביאים, וגם היתה להם רוח הקודש לראות מה יקרה עם בני ישראל בשנים הבאות, והיכן יהיו זקוקים לישועות גדולות כדי להינצל - ולכן הם עשו מראש פעולות מסוימות, או התפללו לה' שבני ישראל ייושעו - ובזכות תפילתם, ושאר מעשיהם - אכן נושעו בני ישראל לאורך הדורות. וכלשון הילקוט שמעוני (פ' לך לך יג, ד) אמר רבי אלעזר, לעולם יקדים אדם תפילה לצרה, שאילו לא הקדים אברהם אבינו תפילה בין בית אל לבין העי - לא נשתייר מישראל שריד ופליט.

ב. כל מעשיהם בכל שנות חייהם היה - אך ורק לקדש את שם הקב"ה בעולם, ולא עבור עצמם. ונוהרו שלעולם לא תצא שום תקלה של חילול השם מחמתם. ולכן הם עמדו בגבורה בכל הנסיונות שניסה אותם הקב"ה, ואפילו כשהיו קשים ביותר. ומעולם לא התלוננו על הנהגת הקב"ה עמם, למרות שהיו דברים שלכאורה היו מוקשים מאד, וככתוב ברש"י בפ' וארא (י, ב-ט). [למעט פעם אחת אצל יעקב אבינו, שחשב שנסתרה דרכו מה', ככתוב בישעיהו (מ, כז), ובפסוקי הפטרת פ' לך לך].

סיבת ירידת אברהם למצרים, מבלי להתייעץ תחילה עם הקב"ה

על פי שני כללים יסודיים אלו, ננסה בס"ד להבין מעט מהנהגת האבות. אברהם אבינו ידע ברוח קדשו, שבני ישראל עתידים להיות בגלות במצרים, המקום שהיה הפרוץ ביותר בעריות מכל

מדינות העולם [כדברי יוסף לאחיו (מב, ט) "לראות את ערות הארץ באתם"], ויעבדו שם שנים רבות בעבודת פרך. ויכול להיות שכיון שראה אברהם שדווקא מעת הגיעו לארץ ישראל בצווי ה', החל הרעב בארץ, הבין בדעתו הרחבה שהדבר נעשה ע"י הקב"ה בכוונה, כדי שירד יחד עם שרה למצרים לצורך הכשרת המקום, על מנת שיוכלו בני ישראל לשהות בה בעת גלותם במצרים, ולהישאר בקדושתם.

ולכן גם לא התפלל אברהם לקב"ה להינצל מהירידה למצרים, מאחר והבין שזהו בדיוק רצון הקב"ה, וממילא היה בטוח שהקב"ה ישמרם שם מכל פגע. [ולפי"ז לכאורה לא קשה קושיית הרמב"ם (יב, ט). ומבואר בזהר הקדוש (דף פא:) שאברהם ראה שהשכינה הקדושה שורה בתמידות על שרה אשתו - ולכן היה בטוח שלא יקרה מאומה לשרה. ועוד יותר מבואר שם בזהר, שאכן בזכות ששרה שמרה על קדושתה במסירות נפש - גרמה שאף אחת מבנות ישראל, [שכולן הרי מיוצאי חלציה] לא פגמה בגלות מצרים את קדושתה, וכלשון הפסוק בשיר השירים "גן נעול אחותי כלה" וכו'.

סיבת לקיחת יוסף דווקא למצרים

ונוסיף עוד במאמר מוסגר, שמבואר בזהר שם עוד, שעמידת יוסף הצדיק בנסיון הקשה עם אשת פוטיפר - נתנה את הכח והעוצמה לבני ישראל הזכרים שגלו למצרים, לעמוד שם איתן בכל מה שקשור לקדושה, למרות היותה "ערות הארץ". וזאת היתה עכ"פ אחת הסיבות שמחמתה סובב הקב"ה מראש שיוסף יגלה דווקא למצרים, וגם יגור שם במקום הטמא ביותר. [שהרי יוסף גר בבית שגם פוטיפר וגם אשתו היו פרוצים ביותר כמבואר בסוטה (יג,): ובפ' וישב (פרק טז) בארוכה וע"ש].

למה רצה אברהם לקבל כסף ומתנות מפרעה

לאור האמור יובן למה רצה אברהם לקבל מפרעה מלך מצרים רכוש ומתנות רבות. שיוכל להיות שע"כ כך פעל אברהם - שגם כשבני ישראל יצאו מגלות מצרים, יתן להם פרעה מלך מצרים שימלוך באותו הזמן, שהיה מזרעו של פרעה הראשון - גם כן רכוש רב. כי כאמור מעשה אבות - סימן לבנים, וע"י מעשיהם - גרמו את הישועה לבניהם שנים רבות אח"כ.

כמו כן התבאר לעיל, שכל מעשי אברהם ושרה נעשו אך ורק כדי לקדש את שמו של הבורא ית"ש בעולם, ולא שתקרה מחמתם פעולה הפוכה. והנה מבואר בחז"ל, (הובא רש"י יב, ג) שעקב הרעב בארץ ישראל, לזה אברהם מאנשים רבים כסף רב לצורך מחייתו, ולא היה לו מהיכן לשלם זאת. וממילא יכול להגרם מחמתו חילול השם, שכאילו אברהם חלילה הינו בבחינת - לזה רשע ולא ישלם. לפיכך דווקא כאן כדי שיהיה לו כסף לפרוע את חובותיו, ביקש אברהם משרה שתאמר לפרעה שהיא אחותו, ובכך פרעה גם יתן לו כסף ומתנות רבות - שעמם יפרע את חובותיו, וממילא שוב יתקדש על ידו שמו של הקב"ה בעולמו. וזהו שכתב רש"י שם, שבחזרתו ממצרים לארץ ישראל, לן אברהם בכל המקומות שלוה מהם כסף, כדי לפרוע את הקפותיו, ולקדש בכך את שמו של הבורא ית"ש שידעו כולם - שהעובדים לו הינם אנשים ישרים וכשרים.

ונוסיף עוד, שאין שום פגם בכשרות הכסף. שהיה מקום להקשות, שאברהם קיבל מפרעה כסף בגלל נתונים שגויים, וממילא הכסף אינו כשר. אמנם כבר כתוב בתורה מה שאמר אברהם לאבימלך (בפ' וירא כ, יב): "וגם אמנם - אחותי בת אבי היא [שרה] אך לא בת

אמי" וכו' [וע"ש בפ"י רש"י, ובשפתי חכמים מהו הביאור בדברי אברהם]. כך ששרה מלבד היותה אשתו של אברהם, היתה גם אחותו מצד אביו. וממילא הכסף שקיבל אברהם מפרעה מחמת היות שרה אחותו - היה כסף כשר וישר, שניתן לו בגלל נתוני אמת.

למה סירב אברהם לקבל מאומה משלל מלך סדום

כתוב במדרש רבה (פ' לך לך מג, ה), על הפסוק (יד, ט) "ויצא מלך סדום לקראתו" [לקראת אברהם] וכו'. ר' אבא ב"ר כהנא אמר, התחיל [מלך סדום] לקשקש [לאברהם] בזנבו. ואמר לו, מה אתה ירדת לכבשן האש וניצלת, אף אני ירדתי לחמר וניצלתי ע"כ. ופירש שם בעץ יוסף, שמלך סדום יצא לקראת אברהם בעזות וטען לו, שהוא חשוב כמוהו. וממילא אין כל צורך לעבוד את הקב"ה, ואפשר להמשיך לעבוד לפסילים. שהרי גם מי שעובד אותם וכופר בקב"ה, נעשה לו נס שניצול לחיים ממוות בטוח.

לאור האמור מובן למה לא רצה אברהם לקבל ממלך סדום הכופר במזיד שום דבר - למרות שזכה בכל השלל לעצמו, מדין קנין של כיבוש מלחמה. מאחר וידע אברהם, שאם יהנה מרכוש זה שהיה שייך בעבר למלך סדום, ואפילו בשינוי של שרוך נעל שאולי שווה פרוטה, מיד יפרסם מלך סדום הכופר ברבים, שהוא בלבד זה שהעשיר את אברהם ולא הקב"ה. וממילא יגרם מחמת כך חילול השם גדול. ואע"פ שדבריו היו שקריים, אבל הגויים יהיו מעדיפים להאמין למלך סדום, כדי להמשיך לעבוד לפסילים ולא להתחייב לכולם, מאשר להתדבק באברהם ולעבוד את הקב"ה, ולהתחייב לקיים את שבע המצוות שהתחייבו בהן בני נח.

מאיזה מקום הגיעה הגר, ולשם מה הגיעה דווקא לשרה

ועל פי שני כללי היסוד שהובאו לעיל, נוכל להבין מעט מהנהגתה של שרה אמנו כלפי הגר ובנה ישמעאל. וראשית נקדים, שמבואר בפ' וירא (כא, יב) בבקשת שרה מאברהם לגרש את הגר וישמעאל מביתם - שהקב"ה הורה לאברהם לשמוע לכל דברי שרה, כי עליו לדעת שכל דבריה אליו נאמרו ברוח הקודש, שמהותו במקרה זה - ראיית הנולד בכל מה שיקרה עד סוף כל הדורות עם צאצאי ישמעאל, וצאצאי יצחק. וכדברי רש"י שם בשם חז"ל, שגם ברוח הקודש וגם בכח הנבואה היתה שרה גדולה מאברהם. ולכן היא זכתה לראות את העתיד, ואפילו מה שיקרה בעוד אלפי שנים, יותר ממה שזכה אברהם לראות.

והנה הגר היתה בת פרעה כמבואר בילקוט שמעוני (פ' לך לך טז, ו) וז"ל: אמר רשב"י... הגר בתו של פרעה היתה, וכיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו - נתן לה את בתו. ואמר, מוטב שתהא בתי שפחה בבית הזה [בבית אברהם ושרה] ולא תהא מטרוניתא [גבירה] בבית אחר, ע"כ. נמצא שמלכתחילה הגיעה הגר לבית שרה כדי להיות שפחה שלה, עם כל ההלכות שקבעה התורה ביחס לעבדות עם שפחה, ולא שתהיה שם גבירה עצמאית.

גדרי ההלכה, כיצד מותר להתנהג עם עבד או שפחה גויה

והנה כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' רוצח, הל' יב, יד) וז"ל: עבדו [הכנעני] - יש לו רשות להכותו. אלא שלא נתנה לו התורה רשות להכותו

אלא בשבט, מקל, ורצועה וכיוצא בזה, ולא הכאת רציחה ע"כ. ועוד כתב הרמב"ם (בהל' עבדים פ"ט, ח): מותר לעבד בעבד כנעני - בפרך, ע"כ. וברש"י כתב (טז, ו) על הפסוק "ותענה שרה" [את הגר] שהיתה משעבדת בה בקושי. נמצא ראשית כל שהשיעבוד והעינוי שעשתה שרה להגר - היה כדין תורה כמבואר ברמב"ם, ועל דעת כן באה הגר לכתחילה לבית שרה. וגם אביה פרעה שלחה לשרה על דעת כן, כמבואר בילקוט שמעוני. כך ששרה נהגה עמה ללא כל דופי.

וכן מוכח מדברי המלאך להגר (טז, ט) "שובי אל גבירתך - והתעני תחת ידיה". דהיינו, שגם בשמים הסכימו עם מעשי שרה להגר, ולא מצאו בכך שום דופי, ועל דעת כן שלחה המלאך שנית לשרה, שתתענה תחתיה. [ועל פי זה, לא זכיתי להבין את דברי הרמב"ן שם (טז, ו)]. אמנם למרות שע"פ ההלכה - ודאי ששרה נהגה עם הגר שפחתה כראוי, אולם מבואר ברמב"ם בסוף הל' עבדים וז"ל: אע"פ שהדין כן [שמותר לענות את עבדו הגוי] אבל ממידת חסידות ודרכי החכמה, שיהיה האדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביד עולו על עבדו, ולא יצר לו, ע"כ. וא"כ יש מקום רק להתבונן בהנהגת שרה עם הגר על כל פנים מצד מידת חסידות.

הסבר להנהגתה של שרה עם הגר וישמעאל בנה

אמנם ביחס למידת החסידות, ניתן אולי לבאר את הנהגתה של שרה עם הגר, לפי מה שהובא לעיל בשם מדרש תנחומא שמעשי האבות וכן האמהות - סימן לבנים. ואולי ראתה שרה ברוח קודשה, שבעוד אלפי שנים, עתיד זרעו של ישמעאל בנה של הגר השפחה, במשך תקופה של יותר מאלף שנים [מתקופת סוף הגאונים בבבל שזוהי עירק של ימינו - עד זמנינו], להתעולל באכזריות נוראה בבני ישראל שהם צאצאי שרה, ויעשו להם צרות נוראות שבכללם, הריגת רבבות מהם באופן האכזרי והשפל ביותר. ולבני ישראל לא תהיה שום יכולת מעשית לעמוד בצרות אלו. ובפרט אם יהיה לישמעאל שלטון על בני ישראל ללא כל הגבלה. ולכן כדי להציל את עם ישראל מכוחו הפראי של ישמעאל, ראתה שרה בדעתה הרחבה, שעליה לנהוג עם הגר אמו של ישמעאל ועם ישמעאל ע"פ דין באופן - ששרה תהיה השליטה עליהם, ולדאוג שאברהם יגרשם בבזיון מביתם, ובכך גרמה שרה למציאות - שתמיד למרות כל הצרות שיהיו לבני ישראל מישמעאל ומהמסתפחים אליו במשך כל הדורות - עדיין עם ישראל יהיה מעליו, ולא יהיה כנוע תחתיו כעבד תחת שלטונו.

ועל תקופה זו כבר התנבא בלעם הרשע בפ' בלק (כד, כג) "אוי מי יחיה משומו אל" ופירש בפרקי דרבי אלעזר (פ"ל) שבלעם אמר, מי יחזיק מעמד כשישלוט בעולם אדם שהמילה "אל" נמצאת בשמו דהיינו - ישמעאל. וכך גם פירש שם בפ' בלק בתרגום יונתן ב"ע, וכעין זה כתוב גם בזהר בפ' אמור. ואין לנו אלא להתפלל לקב"ה, שיגאל אותנו בקרוב ממש גאולה שלמה מצרותיו האיומות של ישמעאל, ומצרותיהם של כל אומות הרשע, שמצטרפים אליו להרע לבני ישראל.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 423
חשון תשפ"ד

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מסתיים. לאחרונה התקשר אדם שהתארח בשכונה זו בשבת עם אשתו והתינוק, ויצאו לגינה שליד מלון גלי צאנו מעל החוף, ורצו לדעת עד היכן מותר לטלטל, הם שאלו אנשים אחרים, וקיבלו תשובות מבלבלות מאוד, אחד אמר שכל הגינה מחוץ לעירוב, כי הוא רואה עמודי עירוב ליד הכביש, והשני אמר שגם בחוף למטה יש עירוב, והשלישי אמר שהוא לא ידע, אבל גם הוא היה שם עם עגלה...

אמרנו למעורר, תראה יש שם שלט לפני הירידה לחוף, וזה אומר שהגינה בתוך העירוב, והחוף ללא עירוב. אבל הוא הוכיח מהאנשים שלא ידעו, סימן שזה לא נכון. אמרנו לו שאי אפשר להגיד, אלא אנשים צריכים לדעת לקרוא את התמורה של העירוב, להבין את הבסיס איך נראה עירוב, ואז הם יבינו שאין בחוף עירוב, ושצריך לראות אותו לפני, וימצאו את הסימנים הנכונים. כמו בכל מוצר צריך לדעת מה הסימנים של המאכלים שמותר לאכול ואיפה להשיג אותם, גם בעירוב צריך ללמוד ולהתרגל לדעת איך מזהים את העירוב ואת גבולותיו, ואיפה מבררים על מה לסמוך. הלימוד והעיון חובה!

גדר מצומצמת לפעמים נפסלת בשינוי קטן

באותו מקום היה גם לימוד של ענין הלכתי בפיקוח תמידי על העירוב. הגינה הזו מוקפת בגדר בגובה קרוב למטר, שזה י' טפחים לשיעור חז"ל בצמצום ממש, ומטבע הדברים שבסמוך לגדר מצטבר חול וצמחים, והם מכסים כמה סנטימטרים בודדים מהגדר, שכמעט לא מבחינים בהבדל, אבל מספיק כדי לפסול אותה מדין מחיצה, וזה יוצר פיצה לעירוב כולו [בסיוור הוספנו לדון איזה צמחים נחשבים כקרקע וממעטים משיעור המחיצה, ואיזה אינם חשובים כקרקע ואינם ממעטים. וכתבנו ע"ז במק"א ואכמ"ל].

האחרים שם לב לכך, ולכן המשיך לפקח ולתקן את הגבול הישן שהיה לפני הגינה. [זה ההסבר לאדם שאמר שהוא רואה שהגינה מחוץ לעירוב, כי אכן בגינה יש מצבים שאין בגדר גובה בשיעור הראוי].

אחד האברכים שאל איך מחשבים כאן את גובה הגדר, כיון שהיא עומדת בשיפוע בחלקה העליון, א"כ יתכן שהאורך שלה יותר ממטר רק שהיא עומדת בשיפוע. התשובה היא שמבואר בחז"ל שגדר כשרה למחיצה עד שיפוע של תל המתלקט [שזה תלילות קטנה ביהם לגדר].

אבל את שיעור גובה המחיצה מודדים במאונך ישר, כי המחיצה צריכה לגדור עד גובה י' מהקרקע. [ולא שתהיה ארוכה י'. והנה למדנו כאן עוד הלכה חשובה.

לאחר שלמדנו יחד את דין הגדר, עברנו לראות את התיקון שנעשה לאחרונה, על מנת לעקוף את הבעיה הזו שבכשרות העירוב בגינה, הוסיפו עמודי עירוב מעבר לגדר, ועשו עוד גבול ע"י צורות הפתח מקביל לגדר, ולכן גם אם גובה הגדר אינו מספיק, יש עירוב ע"י העמודים והחוסים שאחריו.

בפתרון זה יש עוד תועלת גדולה, לאנשים שנשענים על הגדר הזו כדי להשקיף על הים, ואוחזים בידיהם חפץ או תינוק, מצוי מאוד שהיד יוצאת מחוץ לגדר, ונמצא שהם הוציאו את החפץ מחוץ לעירוב, אלא שלא הניחוהו בחוץ ואין זו מלאכה גמורה, אבל עשו חצי מלאכה. [ויש לפלפל בזה ולחלק בין אם הורידו את היד לתוך י' או השאירו למעלה מ'י, כי אין כרמלית למעלה מ'י, ויתכן שלא גזרו על הוצאה לאויר כרמלית למעלה מ'י. ועי' בסי' ש"ב במשנ"ב ס"ק ט"ז שלא קנסו להחזיר ידו, אבל בהוצאה לכתחילה צ"ע ועי' בבה"ל סי' שמ"ח ד"ה בתוך]. וכעת ע"י עשיית צורות הפתח לאחר הגדר, גם מי שיושיט ידו עם חפץ לא יעבור איסור.

הנה ראינו כאן קטע קטן מהעירוב, ולמדנו בו הרבה הלכות, וגם הנהגות נכונות למפקחי העירובים, שאם יש גדר מצומצמת ישימו לב שהחול יכול למעט ולפסול אותה, [וכן צמחים בדרגה מסוימת]. וגם לכל אדם ולכל משפחה, לשים לב לעירוב וגבולותיו, לגלות עיונות לכר וללמוד.

סיוע לימודי ללומדי עירובין

בפתיחת זמן חורף בס"ד נברך את מאות האברכים שמתחילים או ממשיכים בלימוד מסכת עירובין והלכות עירובין בעשרות כוללים ברחבי העולם, שיזכו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולהגיע לקיום ההלכה למעשה כראוי.

יש לציין שבמוקד העירוב ניתן להשיג מגוון שיעורים וספרים ללימוד העירובין בצורה קלה ומעשית. א. ניתן לשמוע מגוון שיעורים ב"קול הלשון";

מספר הטלפון הישיר - 073-295-1621

שיעורים על סדר הגמ' - שלוחה 1.

שיעורים בשאלות מעשיות אקטואליות מגוונות - שלוחה 2.

שיעורים על סדר המשנה ברורה (עמוד לשיעור) - שלוחה 4.

ב. כמו כן ניתן לרכוש ספרים וחוברות המביאים את ההלכות עם נפ"מ להלכה, על סדר הגמ', וכן על סדר המשנ"ב. וכן בהלכות תחומין. [וכן ניתן לקבלם במייל ללא תשלום].

נפתחה ההרשמה לשיעורים המיוחדים - מסלול "מפקח עירובים"

ג. בימים אלו מוקד העירוב פותח שוב את ההרשמה למחזורים חדשים ללימוד המעשי בעירובין בזמנינו, מלווה בשיטות הפוסקים, ועשרות דוגמאות של שאלות דיני עירוב ומחיצות מתוך הנסיון בבדיקת מאות עירובים ברחבי הארץ. השיעורים מלווים במצגות של תמונות מהשטח להמחשה והבנה ברורה. בשיעורים אלו השתתפו בשנים האחרונות למעלה מאלף אברכים כ"י, שרכשו ידע עצום ומעשי בעשיית העירובים בזמנינו, ורבים מהם כבר עשו עירובים, והצילו אלפי אנשים מחילול שבת. וחלקם אף משמשים כמפקחי עירובים מידי שבוע, בעירובים שכונתיים, ובשוכים.

מסלול "מפקח עירובים" - מחזור זה במיוחד קל להבנה, ומומלץ מאוד לכל מי שלומד כעת עירובין, בין בגמ' ובין בהלכה, הידיעות האלו משנים לגמרי את הלימוד, ומקרבם אותו אל המעשה, שע"ז כל הלימוד נהיה מחובר למציאות במגוון דוגמאות.

וגם למי שאינו עוסק כעת בלימוד עירובין, ורוצה שלא להישאר בחוסר הבנה מהנעשה כיום בכשרות העירובים, או שרוצה סתם לרכוש נושא הלכתי בתוך זמן קצר, בשלושה חודשים חדשים חדשקעה קטנה, יוצאים עם ידיעות מסחרות ומעשיות מס"ד. מסלול זה יתחיל בעז"ה בחודש חשוון, ויתקיים בכמה מקומות, **בירושלים** - בימי ראשון, **במודיעין עילית** - בימי שני, **בבני ברק** - בימי רביעי, ובנוסף מתארגנת קבוצה בעיר **ביתר עילית** - בימי שלישי. כל השיעורים יתקיימו בשעות הערב, לפי הפרטים שיימסרו לנרשמים.

מסלול חדש ומקיף - "מורה הוראה בעירובים"

מסלול "מורה הוראה בעירובין" - הבשורה החדשה לשנה זו הבעל"ט, בפתיחת מחזור נוסף מקיף יותר, שבו נלמד בעז"ה את כל הלכות עירובין לפי הסדר, עם ההלכה למעשה מבית ההוראה של מוקד העירוב, ועם שיטות פוסקי זמנינו במענה לשאלות המעשיות. מחזור זה מיועד בעז"ה לשנה וחצי, החל מחדש כסלו, עם שיעור הלכה מידי שבוע מאת הרה"ג משה אנגלרד שליט"א, שבו ילבנו את ההלכות והנפ"מ שבהם.

במחזור זה עשוינו דבר מיוחד, שיהיה ניתן להצטרף גם מי שאינו יכול להגיע למקום השיעור, וגם מי שהשעות הפנויות לו הן רק בהשכמת הבוקר או בחצות הלילה, יוכל לקבל את התמונות וסיכומי ההלכות, ולהאזין לשיעורים בזמן שעומד לרשותו.

במסלול זה יתקיימו בעז"ה מבחנים קצרים מידי חודש, שייבדקו ויוסיפו ברמת ידיעת ההלכה למעשה. **פרטים נוספים בנציגי ההרשמה - 05484-83320**

לא רואים את התמורה ושוואלים איפה סוף העירוב

בשבוע זה נערך סיור עירוב יחד עם אברכים מלומדי השיעורים, והפעם בעירוב הפנימי של קרית צאנו בנתניה בעירוב זה ניתן ללמוד הרבה הלכות, כיון שיש בהם גם דברים שאינם סטנדרטים בשאר עירובי השכונות בתחילת הסיור עברנו לאורך חוף הים, ושמונו לב לשלל המתנסים לפני הירידה לחוף, להתרעע על סוף העירוב, שאינו כולל את החוף, "מכאן אסור לטלטל כלל".

יש לציין שלמרות השלט שניכר בבירור, אנו מקבלים תלונות רבות ממשפחות שיצאו בשבת מחוץ לעירוב מחמת של הבחינו בשילוט, ולא ידעו שהעירוב

עכשיו גם אתה תדע עירובין - הצטרף עכשיו לקבוצה - 055-678-3323

בדיקת העיריבה על מנת לדעת לפקח כהלכה

בדיקה אחרת של עירוב מהודר, התקיימה בישיבת עטרת שלמה, לבקשת הבחורים העוסקים בעירוב, עברנו יחד לראות כל פינה וכל חור בגדר, האם יש בו חשש כלשהו, ברמת ההידור הראוי.

בדיקת העירוב בנתיבי ישראל

לשיבה של ציבור יראי ה'. בכל החורים שנוצרו הם כבר דאגו לסגור היטב עם משטחי עץ וכדומה. לאחר בדיקה יסודית, בקושי מצאנו דבר להוסיף ולתקן, והדבר תוקן מיד על הצד הטוב. ובכל זאת גם כאן היה ללמוד את פרטי ההלכות היטב, וזה בעצם היתה המטרה העיקרית, שהעוסקים ידעו להיות עירניים לפרטי ההלכות הנוגעים למתחם זה, על מה לשים דגש ולהקפיד יותר, ומה לא צריך להקפיד. באיזה מקום צריכים לגזום את הצמחים שגדלים בתקופות השנה ובאיזה מקום זה מחלוקת, ובאיזה מקום אין צורך להקפיד כלל, דברים שקשה לבאר אותם בלי לראות את השטח, איפה הצמחים גדלים, וביחס לאיזה גדר.

לדוגמה בקיר הגובל עם כביש 4, שהוא קיר אבל בגובה שלושה מטרים, גדל צמח עבה מכוחו, וגלש לתוך המתחם וידד עד תוך חצי מטר מהקרקע, האם זה פוסל את הקיר מלמשש מחיצה. השאלה הזו נראית מוזרה, איך יתכן שקיר יתבטל מחמת צמח שעליו, אבל יש רבנים שסוברים שיש להחמיר בזה, ומשום כך דאגו בישיבה לפנות את הצמחיה העבותה לאורך הקיר. וכאן יש את המקום לקבוע גדרים, מתי יש לחשוש שזה מקלקל, ומתי אין חשש כלל. וכן עוד הלכות בשערים שנפתחים, עד כמה צריך להקפיד על סגירתם.

בסיום הסיור ראינו שהעירוב כשר לכתחילה כראוי לבחורי ישיבה, וכן רובו ככולו במחיצה והוא מהודר גם לדעת השו"ע. ובני הישיבה קיבלו אישור כשרות בכתב, שיכולים לטלטל במתחם כולו, כל זמן שהאחראים המסורים ממשיכים לעמוד על משמרתם.

מדברי הרבנים בביניסים שהתקיימו בהג הסוכות

בימי חול המועד סוכות התקיימו שלושה כינוסים ללומדי המסגרות של שיעורי הסוכה, בהשתתפות רבנים חשובים שנשאו ונתנו עם הציבור בשאלות אקטואליות, כפי שהוזכר בגליון הקודם שנביא כאן קצת מדבריהם.

במודיעין עלית השתתף הגאון רבי יצחק לוקסנברג שליט"א, חיבר על חשיבות הלימוד במסגרת זו, שעל זה אמרו חז"ל תלמידי חכמים נקראים "בנאים", הלימוד הזה בונה תלמידי חכמים, שר משה מוסר את ההלכות בצורה ברורה עם הנפק"מ, זה עושה שידעו לעסוק בנושא ולהקיפו בצורה מעשית, ולשים לב מתי ההלכה משתנה, ולגדיר ההלכות ומתוך זה כשמועדים אחר כך לנושאים אחרים, לומדים גם אותם בצורה אחרת זה זכות גדולה, ותועלת עצומה. יחד עם זה עמד על שאלה מורכבות שבאה לפניו בהלכות עומד מרובה, והוציא מכיסו גליון תיקוני עירובין שהראו לו שעמד שם על אחד מהנושאים שבשאלה.

הניח בסכך בדורי נפתלין והסכך נפסל מהתורה

בירושלים השתתף הגאון רבי אהרן גרוס שליט"א ממחברי ספר 'הסוכה' הידוע. ועמד על אחת מהשאלות שהתחדשו לו השנה, מעשה באדם שהיה לו סכך קנים גדולים, וכדי שלא יתלעו משנה לשנה, היה מניח כדורי נפתלין בתוך החלל של הקנים, וכך נהג כבר עשר שנים, כעת הוא התעורר לחשוב שאולי זה עושה את הקנים לכלי קיבול, ונחשב כלי עץ המקבל טומאה, וא"כ הם פסולים לסיכוך מהתורה, ולא היתה סוכתו כשרה כלל.

הרב הציע את עיונו בכמה סוגיות בהלכות טומאה וטהרה, בדברי הרמב"ם האם כל הקנה נפסל, או רק החלק שעד הקשר הראשון [כיון שהקנים סגורים באמצע כמה פעמים, והפנימיים לא ראויים לקבל]. והאם צריך שיוציא את הכוחי [הצמר שבפנים] כדי שיחשב כלי, או שמא כיון שלשימוש זה ראוי כן אין צריך שיסיר. והאם יש בהם ביטול ברוב, או שהם דבר שבמניין ולא בטיל.

וסיים בשבח המסגרת הזו ללימוד נושאי כשרות המחיצות למעשה, שבכל סוכה זה שאלה חדשה, והגדיר את הדברים "כמו שאלות של חושן משפט", שכל מקרה משולב מכמה צדדים, ואינו דומה לסעיף אחד בפוסקים אלא צריך להרכיב את התשובה מכמה הלכות.

בבני ברק השתתף הגאון רבי דוד שרייבר שליט"א, שהביא במהירות עשרות שאלות מעשיות ממש, שכל שומע ישתומם לגדל המבוכה שיש בלי ידיעת ההלכה. עוד נשאו דברים הת"ח שבבית ההוראה של מוקד הסוכות, הג"ר דב הלר שליט"א הג"ר יוסף שפירא שליט"א מח"ס יוסף אור, הג"ר אריה רביץ שליט"א ראש מערכת בדיקת הסוכות והג"ר משה נקש שליט"א מהמשיבים בהלכות סוכה.

איך אני יוכל לדעת הלכות עירובין בלי שיש לי מושגים?

כשר או פסול? מהודר או בדיעבד?

אם זה מוצא לדעת הלכות, בהנחייתו של מרצה מפורסם למעשה ע"י "מוקד העירוב"

אתה מוזמן להצטרף אלינו, להבין, לדעת, וגם להתמחות בימים הקרובים מתחילים סדור חדש - לימוד הלכות עירובין למעשה לפרטים ולהרשמה בטלפון 055-678-3323

שני הוטים שהסתבכו זה בזה, מה דינם והאם לחשוש שיקרה

בהמשך היה קו של צורות הפתח, וגם שם היו כמה שינויים מהצורה הרגילה בשאר השכונות, עד שהגענו למקום אחד שחשבנו שתפסנו משהו מיוחד. ברחוב המרכזי בשכונה היו שני חוטים שיצאו מאותו עמוד, דהיינו שתי צורות הפתח לשני מקומות, [באחד מהם היה משולב חצי חוט ברזל], והנה שתי החוטים הסתלסלו באמצע הדרך אחד בשני, ושניהם זזו ממקומם, עד שהם היו נראים בצורה כזו Y.

שני חוטי עירוב שהסתבכו זה בזה ונפסלו

במצב כזה שני הצוה"פ נפסלות, כיון שבשתיהן המשקוף שהוא החוט אינו הולך בקו ישר מעמוד לעמוד, וקיי"ל שאם המשקוף משנה זווית לצד, אינו כשר מעיקר הדין. [הדבר הזה קורה לעיתים נדירות, כאשר יש איזה דבר הבולט באחד החוטים, כגון כאן שבחוט אחד היה חצי חוט מברזל שהוא מזגוג ומתקפל, ואז ע"י רוח או אנטנה של משאית שנדנדה את החוט הוא הסתובב על החוט השני, או באופנים שהחוט הסתבך בשעת קשירתו. אבל אם דואגים שהחוט יהיה חלק וגם מותחים אותו בקשירתו היטב, אין סיבה שיארע דבר כזה]. יצרנו קשר עם אחד מהעוסקים בעירוב בשכונה, והוא אמר שכבר הבחין בכך מעצמו, וכבר הורה שידאג לתקנו.

עשרות פירצות בעירוב אחד שמסתמכות על עומד מרובה

עוד דבר יחיד ובוטל בעירוב בשכונה זו, שיש קטע ארוך שמסתמך על דין "עומד מרובה על הפרץ" בכמה עשרות פירצות כיצד יתכן? בקטע אחד בעירוב הגובל עם השדרה, עשתה העירייה גדר מסודרת אך לא שלמה, אלא עם רווח של מטר וחצי בין חתיכה אחת לשניה.

בבני עומד מרובה בעשרות פירצות בין הגדרות

סיפר הרב האחראי שהוא עמד על הפועלים בשעה שהתקינו את הגדר, והדריך אותם שהרווח יהיה פחות מאורך הגדר, כדי שזה יוכל לשמש לעירוב, ע"י שלכל פירצה יש עומד יותר מהפרץ.

דבר זה הוא יחיד בשכונה זו, כי בדרך כלל מורים הרבנים שלא להשאיר פירצות פתוחות, וכך אומרים בשם מין הגר"ש אלישיב זצ"ל, מחמת ההגבלות ההלכתיות שיש בעומד מרובה, כגון שלא יהיה בקיעת רבים, ושלא יהיה פילוש, ושלא יהיה קרן זוית אפילו רק שאינו מכון ממש, ושלא ישתנה דבר שלא שמים לב שהוא פוסל, [ואיך דנים צורת עומד מרובה חופף, או צורת מעטפה, ע"פ צורת הרשות, ואכמ"ל]. ועכ"פ כאן ניתן ללמוד את ההלכות, והאברכים עברו אחד אחרי השני למדוד את הגדרות אם הם מכוונים, ובמה סובר האחראי שלמרות הסטייה עדיין נקרא זה כנגד זה.

להכשיר ולהציל ישוב שלם בשינוי בחוט אחד

עוד הוספנו לראות ולדון בהלכות רבות בסיור זה, ולאחר מכן עברנו לאחד מהישובים באזור. מיד בתחילת הישוב ראינו בעיה רצינית בחוט הראשון, אבל דילגנו והמשכנו לראות אם זה המצב שמשקף את כל העירוב או לא עברנו על כל ההיקף של הישוב, בישוב זה היו ג"כ דברים ללמוד, כי לא כל ההיקף היה מעמדי עירוב רגילים, אלא היו מקומות שהשתמשו בעמדי תאורה שאינם גבוהים, ועשו להם וי מלמעלה, והחוט היה מעל גבי העמוד ממש. דבר זה מועיל לכו"ע, אלא שמחמת שהם עמדי תאורה, היו מקומות להתלמד על עירנות הנדרשת מהמפקח על העירוב, כגון במקום שהחוט דילג על עמוד שסטה הצידה ועבר צמוד למנורה, שבמקרה זה צריך לראות שאינו מזיז את החוט הצידה. וכן מקום שאילתרו חיבור לקשירת החוט והיה צריך לשים לב שהחוט נמצא מעל העמוד, ולא גולש לצד.

בסיום הסיבוב ראינו שכל החוטים והעמודים היו שלמים לפי כללי ההלכה [ברמה העירונית]. והגענו בחזרה לחוט של תחילת הסיבוב, שבו כאמור היתה בעיה רצינית באותו מקום היה עמוד ישן ועקום, שאף הוסיפו עליו ברזל דק להגביהו, והיה במצב גרוע בעקבות כך עשו עמוד חדש לידו, וכשקשרו את החוט לעמוד החדש, לא הבחינו שהוא נתקע בדרכו בעמוד הישן, שנוטה ומסית את החוט לצד בצורה הניכרת לעין. בדיון זה שוב יש את ההלכה הנ"ל שאם החוט אינו ישר מעמוד לעמוד, אלא משנה זווית באמצע, אינו כשר.

העמוד הישן מזיז את החוט לצד

האברכים שראו שזה עיקר הבעיה של הישוב, ותיקון זה יכשיר את העירוב, הוציאו מהרכב של העירוב את הכלים המתאימים, והסירו את החוט ממקומו והעבירו אותו אחרי העמוד הנוטה, וכעת הוא אינו מפריע לחוט, ויש משקוף ישר כהלכה. השמחה היתה רבה, שבנוסף ללימוד הרב שרכשו בסיוורים אלו, זכו גם לזכות מאות יהודים בשמירת שבת, בעקבות הלימוד של ההלכה למעשה במסגרת שיעורי העירובין של מוקד העירוב.

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות

"אימתי בית המדרש נחשב כשער השמים, דוקא אם אנו עושים את המקום בית אלקים"

וראיתי מעשה שהיה בגדול אחד שהיה הולך לבית המדרש להתפלל, ותכף שפתח את דלת בית המדרש נעמד במקומו ולא נכנס לבית המדרש. והלכו אליו הבעלי הבתים ושאלו אותו, רבינו, למה אינכם נכנסים לבית המדרש? ויען ויאמר אליהם, כיון שאי אפשר להיכנס שם. ולמה? משום שאין זה שער אלקים. שאלו אותו: מדוע אין זה שער אלקים? ויען להם: **אימתי הוא מקום הראוי לעלות תפילותיו ואימתי בית המדרש נחשב כשער השמים ותפילותיו יעלו למעלה? דוקא אם אנו עושים את המקום בית אלקים ואנו מקיימים כל ההלכות השייכים לבית המדרש ואנו מקדשים את המקום, וכיון שבית אלקים הוא, אז נאמר 'זוה שער השמים' אבל אני רואה בבית המדרש זה שכל תפילתכם נשארת למטה בבית המדרש ואינה עולה למעלה, משמע שאין אתם עושים זה המקום כבית אלקים. ממילא אין זה שער השמים ואין אני רוצה להכנס כאן להתפלל, ויותר טוב לי להתפלל ביחידות.**

וכן הובא ב'מדרש פליאה': בשעה שאמרו ישראל 'נעשה ונשמע', מיד אמר הקב"ה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. ובאור הדבר הוא כך: דהנה יש להקשות היאך היה רצון ה' יתברך להשרות שכינתו בתחנונים, והרי הכלל הוא 'מעלין בקודש ואין מורידין'? על כך עונה המדרש, כיון שאמרו 'נעשה ונשמע', ואמרו חז"ל שאמר הקב"ה מי גילה רז זה לבני להשתמש בלשון שמלאכי השרת ואומרים, אם כן ראה הקב"ה שיש ביד ישראל להיות כמלאכים ולעבדו כשירות המלאכים, מיד אמר הקב"ה עשו לי מקדש כי אני רואי לשכון בתוכם.

"כשרואים מישהו שמדבר בשעת התפילה כולם צריכים לצעוק לעברו ששש! ששש! ששש!"

קצת. שום דבר אינו חשוב ביחס לרצונותיו הקטנים וחסרי החשיבות, זהו חילול ה'! גדול עונו מנשוא! אין מחילה לעון שלו. **אי אפשר לשוב בתשובה על עון חילול ה'.** חייבים אפוא לומר את הדברים! צריך לומר את זה שוב ושוב, עד שבסוף יהיו אנשים שקשיבו.

אולם האיש הזה, שהיה 'אריה' בבית הכנסת כשהוא חוזר הביתה משנה שוב את פניו, כאן הוא יודע שצריך לדבר בנעימות וברוגע. הוא מזכיר לעצמו מכאן זה שונה, כאן הקב"ה מבקש ממנו משהו אחר ולכן הוא מדבר בצורה עדינה... **את התקיפות שלך תשמור לאלה שמדברים בתפילה, אבל בבית צריך לדבר בניחותא.**

עלינו לזכור תמיד שאנחנו עומדים לפני ה' ושנחנו אחראים למידותינו, בכלל המידות הללו היא מידת הגבורה והעזות, ומצד שני מידת החסד, להיות רך ופייסני. אנחנו אחראים כלפי ה' על הכל ואיננו יכולים להיכנע לתקיפות וגם לא לעדינות, עלינו לשלוט על עצמינו בכל עת. עבד ה' הוא מי שמזכיר לעצמו בכל עת אודות החובה להיות כל אחד בזמנו ובמקומו. איש כזה חי את חייו בהצלחה. זהו יהודי אמיתי!

ביחורי הלכה

השר"ע סי' קנ"א ס"ה וז"ל וכשנכנס כדי להתפלל מותר למי שנכנס בפתח זה לצאת בפתח אחר. אמנם ברי"ף בברכות שבידנו וברא"ש ובר"י במגילה ובסור הגירסא מצוה לעשותו קפנדריא. וביאר הר"ן דזהו משום שהמצוה עליהם שיתראו בעזרה יפה, ובמעדני יר"ט בברכות כתב דכן נראה מלשון הפסוק הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב שהוא לשון ציווי. ובמג"א כתב דהעיקר כגירסא 'מצוה', ומקשה על המחבר דגרס 'מותר' דקשה במה שכתב את שני הדינים גם אם לא נכנס תחילה כדי לקצר דרכו מותר לעשותו דרך וגם בנכנס בכדי להתפלל שמותר לעשותו קפנדריא ולכאורה זו ואצ"ל זו [ולרמב"ם ל"ק דלא כתב את המימרא של הנכנס שלא ע"מ לעשות קפנדריא, והסור שכן כתבה גרס בנכנס להתפלל שמצוה לעשותו קפנדריא], וכתב דצ"ל דהחדוש בנכנס להתפלל אפי' כיוון ג"כ לקצר דרכו שרי, ואפשר דט"ס הוא בשר"ע וצ"ל מצוה. וכן כתב הגר"א (בהגהות למגילה ולשר"ע) ובמשנ"ב סק"א דצ"ל מצוה.

ויש לעיין, בביהכ"נ שיש לו כמה פתחים ושנים מהפתחים קרובים זה לזה באותו רוח ואחד ברוח שכנגד, האם בעינין שיצא דרך הפתח שמהרוח השני כדוגמת הבאים לעזרה שהבא דרך צפון יצא דרך נגב משום דבענן שיתראו בעזרה יפה ור"נ בעינין שיתראה בביהכ"נ יפה. ואמר לי הגרמ"מ לובין שליט"א, דיותר נכון צד נגדי.

ובשר"ע סי' קנ"א ס"ה כתב את שלושת האופנים המותרים המוזכרים בגמ'

השבוע ביום שלישי ד' מרחשוון חל היארצייט לגאון רבי אברהם לוינזון-אלישיב זצוק"ל, ה'הומלער רב' חתן בעל ה'לשם' ואביו של רבינו הגר"ש אלישיב. ברצוננו להביא מדברי חיזוק שאמר ברבים והתפרסמו בקונטרס מהמכון 'בדרכי הגר"ש' בענייני ביהכ"נ, וז"ל:

באמת, אם נתבונן במה שאנו שומעים ומה שפינו דובר, והיינו, מה שאנו אומרים פעמיים ביום 'נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום', הלא בזה אנו מגלים רצוננו שהקב"ה יקבל השירות ותשבחות ותחנונים ממנו כשם שמקבל השירים ותשבחות ממלאכי מעלה.

ואיך יכול להיות כן, והלא דבר זה יתכן רק אילו אנו נדמה למלאכים, כשם שהם עושים ביראה ופחד רצון קונם, וכשם שהם פותחין את פיהם רק בקדושה ובטהרה, כן אנחנו אלו היינו עושים כן בעת שהיינו יושבין בבית המדרש שהוא בית אלקים, והיינו מרגישים שהקב"ה יושב שם ואינו רוצה שנפתח את פינו לדבר דברים בטלים וכל שכן שאר ליצנות בביתו, רק רצונו שנפתח את פינו לדבר דברי קדושה וטהרה, אז אנו יכולים לבקש מה' יתברך לקבל תפילתנו כמלאכים. אבל בעוונותינו המרובים שקודם התפילה אנו מדברים כל הניבול פה ולשון הרע ונמלא את פינו בכל דבר-שקוף וטומאה, ולאחר מכן אנו מבקשים שיקבל תפילתנו כמלאכים, וזה אי אפשר, ואוי לאותה בושא וחרפה ולבקש ממנו באופן זה.

דברי חיזוק בענין שמירת קדושת בית הכנסת מאת הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל [מתוך 'תורת אביגדור' ויגש תשפ"ד]

יהודי צריך להפוך את חייו למגוון רחב של מעלות והנהגות וללמוד מתי מעלה זו רצויה ומתי יש לאחוז בחברתה. כל המידות הן אמת, מה שקובע האם הן טובות או לא הוא רק כיצד מיישמים בפועל.

לפעמים צריכים להיות 'אריה' גם בבית הכנסת, כשיש אנשים שמדברים בזמן התפילה, עלינו לזכור את דברי השר"ע (סי' קכ"ד סעי' ס"ז) לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"ץ חוזר התפיל, ואם שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא וגוערים בו". קצת זה לא הזמן להיות רך ועדין. **כשרואים מישהו שמדבר בשעת התפילה כולם צריכים לצעוק לעברו 'ששש! ששש! ששש! הקריאות הללו צריכות להישמע מכל עבר.**

כולם עומדים או יושבים בבית הכנסת, ושליח ציבור מדבר עם הקב"ה בשליחותם, והשוטה הזה, קל הדעת הזה, הלך הזה, פונה לשכנו ומשוחח שיחת חולין, פירושו של דבר הוא **שהוא מתייחס בבטול לכל מה שקורה כאן**

בענין קפנדריא

במשנה במגילה כח. בדיני ביהכ"נ תנן, ואין עושין אותו קפנדריא וכו'. ובגמ' (כט.) מאי קפנדריא, אמר רבא קפנדריא כשמה מאי כשמה, כמאן דאמר אדמקינא אדרי איעול בהא. ובגמ' בברכות סג. מבואר דאיסור קפנדריא הוא משום בזיון ודומיא דביתו דאדם מקפיד על כך.

ובגמ' במגילה מבואר דאיכא ג' אופנים שהותר בהם קפנדריא: א. א"ר אבהו אם היה שבל מעיקרא מותר. ולכאורה ההבנה בזה הוא, שלמרות שהרבים ויתרו על השביל בכדי לבנות ביהכ"נ מ"מ איכא יחידים (שלא לפנינו) שלא מחלו [וביהכ"נ נבנה ג"כ עבור האנשים שאינם מהעיר וכדמצינו גבי ביהכ"נ דזכריים דאינו נמכר כיון דנבנה גם על דעת אינשי דעלמא], וא"כ לא חל על הביהכ"נ איסור קפנדריא ומותר גם לאנשי העיר לעשות קפנדריא.

ב. אר"נ בר יצחק הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא. ולכאורה זהו משום שאין זה קפנדריא, דלא היתה מטרתו לקצר דרכו.

ג. וא"ר חלבו אמר ד"ה הנכנס לביהכ"נ להתפלל מותר לעשותו קפנדריא שנא' 'ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב'. וגירסת הרמב"ם (פ"א דתפילה ה"י) כמודפס בגמ' 'מותר' לעשותו קפנדריא. ובכס"מ כתב, דכן גם היא גירסת הר"ף בברכות, (ברי"ף בברכות שבידנו הגירסא 'מצוה' אמנם ברי"ף במגילה וברא"ש בברכות גרסו מותר) וכ"כ

וכפי שהובאו בראשונים. אמנם הרמב"ם פ"א מתפילה ה"ח בדיני ביהכ"נ השמיט את הדין של היה שביטל מעיקרא והנכנס שלא ע"מ לעשות קפנדריא, וכתב רק את ההיתר של הנכנס להתפלל שמוותר לו לצאת בפתח השני. וכתב הכס"מ, ולא ידעתי למה השמיט רבינו כל זה דהא התם ליכא מאן דפליג עלייהו. ואפשר שאף על פי שמוותר אין ראוי לעשות כן מדאמר רבי אלעזר בן שמוע מגילת (דף כ"ז): מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת ומשמע דהיינו בהני גונוי דשרי דאי לאו הכי מאי רבוותי וכו' בפסקי התוספות, ואעפ"כ כתב רבינו דין מי שנכנס להתפלל וכו' משום דהתם מייטנין לה בגמרא מקרא דהכי הוה עבדי בבית המקדש דכתיב ובבא העם וכו', עכ"ל.

ולענין קפנדריא באותו ביהמ"ד מחדד לחבירו, שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שהדבר מותר דכל ביהמ"ד חשיב חדא ביתא, וה"ה לשמותר לעבור דרך ביהמ"ד בכדי להגיע לאוצר הספרים ולעזרת נשים שלומדים בה שהרי היא בית מדרש לכל דבר. וזכ"כ בשם הגריש"א זצ"ל בקונטרס שחיבר חתנו הגרי"י ישראלזון ובספר אבני ישפה, וכן שמעתי שדעת הגר"ק זצ"ל. אולם הגר"צ קוק כתב ל, דדעת הגריש"א להתיר באופן שאין דרך אחרת וכשזה לצורך מצוה.

קפנדריא כשאין דרך אחרת: מצוי שישנם בביהכ"נ חדרים כמטבח וכו' שהכניסה אליהם היא רק דרך ביהכ"נ, ויש לעיין האם נימא דגם בכה"ג הויא איסור קפנדריא דלכאורה ו"ל דכיון דאין מטרתו לקצר דרכו אלא דזהו הדרך היחידי אינו קפנדריא ואין בזה איסור. אמנם יש לומר דאף אי נימא דאין זה קפנדריא מ"מ הוי כניסה שלא לצורך ביהכ"נ, ולא עדיף מלקרוא לחבירו דלא הותר לו ליכנס לקרוא לו (ללא אמירת פסוק) דהרי גם שם אין לו אפשרות אחרת ואינו מתכוון לבזיון ובכ"ז אסור, וע"כ זהו משום כבוד בית ה' דלמרות שאין כוונתו לבזיון מ"מ עושה מעשה בזיון, וה"ה לעושה קפנדריא כשאין דרך אחרת דלמרות שאין כוונתו לבזיון, וכן עושה מעשה בזיון, ולכאורה זהו שכתב רש"י במגילה (כח: ד"ה אי צריכה ליה לאיניש למקרי גברא מבי כנישתא מאי ניעביד, וכתב, מאחר שאין נכנסין בהן שלא לצורך. וכן ברמב"ם (שם ה"ח) כתב, שאין נכנסים בהם אלא לדבר מצוה.

ובבתי הכנסת שיש להם דלת לחדר כיורים וביה"כ, ורוצה לילך דרך ביהכ"נ לביה"כ, בגוונא דאיכא 'בל תשקצו' דהכניסה היא לצורך מצוה להפמ"ג דדייק מהרמב"ם דאם הולך לדבר מצוה אפשר דשרי לעשות קפנדריא, לכאורה יהיה מקום להתיר. אמנם לביה"ל דפליג וס"ל שאין לעשות קפנדריא למצוות הנעשות מחוץ לביהכ"נ לכאורה יכ"ל לאסור.

ויש לעיין בנכנס לביהכ"נ להתפלל ורוצה לילך לבית הכסא מקודם התפילה האם מותר לו לעשות את ביהכ"נ קפנדריא ד"ל דכיון שמטרתו לצורך התפילה ומעשיו מוכיחים לזה, לא חשיב קפנדריא? ואמר לי הגרמ"מ לובין שליט"א: דליטול ידיים (דהוי תחילת עבודה) אפשר, ולבית הכסא צ"ע.

קפנדריא ע"י אמירת פסוק: הביה"ל (סעי' ה') בד"ה לעשותו דרך כותב, שמוותר לעשות קפנדריא ע"י שיקרא או שישעה שם מעט וכו', עכ"ל. וזכ"כ בכל בו סי' י"ז ובאורחות חיים סי' י"א [א] ולכאורה כוונתו למבואר בסעי' א', ואם צריך ליכנס לצרכו כגון לקרוא לאדם, וכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואח"כ יקראנו כדי שלא יהא נראה כאלו נכנס לצרכו וכו'. ובמשנ"ב שם (סקי"ב) כתב לבאר, שלא יקדים לקרוא לחבירו מקודם שיאמר דבר תורה, דיהיה נראה דאמירת הדברי תורה הוא רק טפל.

אמנם באור שמח (פ"א מתפילה) כתב לדייק מלשון הרמב"ם שאין מועיל עשיית קפנדריא ע"י אמירת פסוק, שאחר שכתב שמוותר לקרוא לחבירו ע"י אמירת פסוק כתב שהנכנס להתפלל שמוותר לו לצאת בפתח השני, דמשמע דבנכנס לקרוא לחבירו לא מהני אמירת פסוק לצאת בפתח האחר. ולכאורה ביאור דבריו דרך בנכנס לביהכ"נ ללמוד או להתפלל דמקיים את ייעוד ביהכ"נ

סיפר מזכה הרבים הרב מיכאל גרינוולד שליט"א, אדם אחד לקח את ביתו לבדיקות, מאחר שזמן מה לא הרגישה טוב. בתחילה חשבו שמדובר במשהו קל, אבל לתדהמת הרופאים התגלה אצל הבת המחלה כבדה! הם אבתנו בשלושה גידולים, דבר שמאוד נדיר.

ביום חמישי בשבוע הייתי עם אבא של הילדה בבית החולים. הרופא אמר לו, "אם הבת שלך תחזיק מעמד עד יום שני, נעשה ניתוח" כשהאב שמע את זה, הוא נראה הרבה יותר חולה מהבת. נראה כאילו נשמתו עומדת עוד רגע לפרות. יצאנו החוצה. ראיתי שם חבר, עומד עם עוד אדם. שאלתי אותו מה הוא עושה שם, והוא התפלא "מה, לא שמעת?"

התברר, שבשבת אחת, אותו אדם קיבל דום לב בביהכ"נ. נתנו לו מכת חשמל, אבל הדופק לא חזר. נתנו לו עוד שלוש מכות חשמל, אבל גם אחרי ארבע מכות, הדופק לא חזר. איש "עצלה" שהיה שם, צעק בהתרגשות "תפסיקו לדבר בתפילה! הוא זקוק לזכויות גדולות, לרחמי שמעים", מחמת הנסיבות - הלבבות היו מאוד פתוחים לשמוע ולקבל. הדבר אירע, אגב, שבועיים לפני חתונת ביתו של אותו אדם. מתפללים רבים קיבלו על עצמם באותו רגע להיזהר ביותר בקדושת בית הכנסת. השוק החמישי החזיר לו את הדופק מיד, ואז העבירו אותו לאמבולנס.

באמבולנס הוא שוב איבד את הדופק, וכבר חשבו לקבוע את מותו, אך אחד הרופאים צעק "תנו עוד שוק, אין לו להפסיד!" נתנו לו עוד שתי מכות חשמל, והדופק חזר. הוא הגיע חי לבית החולים. בבית החולים השתפר המצב שלו, אבל הרופאים אמרו, שמאחר שלא הגיע חמצן למוח במשך זמן רב מדי, הוא יישאר צמח לכל החיים, אין סיכוי שיתעורר.

אחרי שבועיים הוא היה בתחונתו של הבת שלו. ער בהחלט, מתפקד, שמח. ומודה לגורא יתירם. אמר לי היהודי הזה, "אני משתדל בכל כוחי לעזור את האנשים לוהירות מדיבור בבית הכנסת. העניין הזה 'בוער' בעצמות שלי..."

הותר לו קפנדריא וכדנפקא ליה מקרא, אבל לא בנכנס לשם דבר אחר. ולכאורה דברי האו"ש הם רק אליבא דהרמב"ם דלא הזכיר את המימרא של הנכנס שלא ע"מ לעשותו קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא, וס"ל דרך בנכנס להתפלל מותר לצאת בפתח השני אבל בנכנס לדבר אחר אין להתיר. משא"כ לשאר הראשונים ולשו"ע שכן הזכירו את הדין של הנכנס שלא ע"מ לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא שאין לדייק כן (ומלבד מה שהמ"ב גורס בהנכנס להתפלל דמצוה לעשותו קפנדריא).

וה"ה להקשות ע"ד הביה"ל, בהיתר קפנדריא ע"י אמירת פסוק, דבמ"ב סק"ד ובשעה"צ סק"ב כתב שלא הותר ליכנס מפני החמה והגשמים ע"י אמירת פסוק כיון דעיקר כוונתו היא לינצל מהגשמים, ולא דמי למה שמוותר לקרוא לחבירו ע"י אמירת פסוק דהתם אין לו עצה אחרת משא"כ בחמה וגשמים אפשר שילך לבית של חול. וא"כ לכאורה תיקשי שגם בקפנדריא יש לו אפשרות אחרת.

ונראה ליישב דשאני הנכנס מפני החמה והגשמים משתמש בגוף ביהכ"נ בכדי להצילו מהחמה והגשמים ולכן חמיר טפי, משא"כ בנכנס לקרוא לחבירו שאינו שימוש בעצם ביהכ"נ אלא מצד שימוש שלא לצורך כמבואר ברש"י (כח: ד"ה האי מאן) בזה הותר ע"י אמירת פסוק דאין צריך שכן כניסתו לביהכ"נ היתה רק בכדי לקרוא לחבירו, (ולזה כותב המשנ"ב סקי"ב שקודם ילמד ואח"כ יקרא לחבירו שלא יהיה נראה אמירת הד"ת טפל). וכן בקפנדריא אין מטרתו להשתמש בביהכ"נ דמצידו שלא יהיה כאן ביהכ"נ ולכן יש להתיר ע"י אמירת פסוק שאין צורך נראה מזלזל בביהכ"נ כיון דעצמ' מעט לומר פסוק (ואפשר להוסיף עוד, דקפנדריא ע"י אמירת הפסוק עדיפא מלקרוא לחבירו דהותר רק מחמת שאין לו אפשרות אחרת, דלמרות שלכאורה קפנדריא זהו מעשה בזיון גדול יותר, מ"מ ע"י שאומר פסוק ושוהה מעט ביטל קצת את עשיית הקפנדריא משא"כ בקורא לחבירו שהדבר ניכר שכוונתו בכדי לקרוא לחבירו, וכענין סברא זאת כתב הערה"ש דמותר ליכנס מפני החמה והגשמים ע"י אמירת פסוק אף שנראה שנכנס מפני זה (ודלא כמ"ב, מ"מ כיון שלומד פסוק או הלכה לא מיכיר כ"כ שנכנס מפני החמה והצינה).

ועוד נראה ליישב, דקפנדריא נמי חשיב אין לו אפשרות אחרת דהרי יכול לקצר דרכו רק דרך ביהכ"נ והוי כלקרוא לחבירו דאין לו עצה אחרת, דבכל מקום שצריך ליכנס לביהכ"נ היתירו לו רבנן ע"י אמירת פסוק או שהיה, משא"כ בנכנס מפני החמה והגשמים שהרי יכול לילך לבית אחר ואינו צריך את ביהכ"נ ואפשר לו ליכנס לבית של חול לכן לא הותר לו.

דינים העולים: א. אסור לעשות קפנדריא לביהכ"נ, ובגמ' בברכות סג. מבואר דזהו בזיון ודומיא דביתו דקפיד.

ב. מבואר בגמ' דאם היה הדרך עובר קודם שנבנה ביהכ"נ מותר לעשותו קפנדריא, וכן אם נכנס שלא ע"מ לעשותו קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא. ונפסק בראשונים ובטוש"ע [והרמב"ם השמיט דינים אלו, וכן בפסקי תוס' כתב דאין לעשות קפנדריא בכה"ג].

ג. נכנס לביהכ"נ ע"מ להתפלל, נחלקו הראשונים אם מותר או שמצוה לעשות קפנדריא. ובשו"ע כתב דמותר לעשות קפנדריא, ובמ"א ובמשנ"ב כתבו דצ"ל מצוה לעשות קפנדריא [וכ"כ בהגר"א]. ויותר נכון לצאת בפתח המרוחק דבעינן דומיא דביהמ"ק שיתראה בעזרה יפה.

ד. מותר לעשות קפנדריא באותו ביהמ"ד מחדד לחבירו, דכל ביהמ"ד חשיב חד ביתא, (ועיין לעיל).

ה. אין ליכנס לביהכ"נ בכדי לילך למקום אחר אף כשהאפשרות כניסה היא רק דרך ביהכ"נ ואין דרך אחרת. ובכדי לילך לבית הכסא בגוונא דאיכא בל תשקצו לדעת הפמ"ג יש מקום להתיר אבל לא לדעת הביה"ל. ובכדי ליטול ידיים לפני התפילה כיון הוי תחילת עבודה מותר, ובכדי לילך לביה"כ לפני התפילה צ"ע.

ו. בביה"ל מתירים עשיית קפנדריא ע"י אמירת פסוק, וכן כתוב בכלבו ובאורח, ובאו"ש מדייק מהרמב"ם לאסור. [והדברים נכתבו ע"י י.ס. כולל חז"ר]

סיפור השבוע

את כל זה סיפר האיש בנוכחות אביה של הילדה החולה. שמע האב, ומיד קיבל על עצמו להיזהר ביותר מדיבורי חולין בבית הכנסת. ביום שני הכניסו את הילדה לניתוח. פתאום יצא הרופא הבכיר מחדר הניתוח, ואמר לרופאים האחרים, שעמדו להיכנס ולעזור לו: "אתם יכולים ללכת!" האבא פרץ בכבי נורא. הוא חשב, שהניתוח בוטל מכיון שאין כבר מה לעשות, הכל אבוד ר"ל... אבל אז פנה אליו הרופא, ואמר: "אתה עושה צחוק מאיתנו? התלפת ילדה?" האבא חשב, שמישהו פה יצא מדעתו, או הרופא או הוא. "בוא תיכנס ותראה בעצמך", אמר לו הרופא. "לפני הניתוח ביצענו בדיקה אחרונה, ומה אנחנו מגלים? שני גידולים נעלמו לגמרי, ומהשלישי נשאר רק 5%, שזה לא מצריך אפילו טיפול! (כבוד בית ה')

סיפר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: "אברך אחד שאשתו חלתה ל"ע בא לשאול אותי במה כדאי להתחזק לרפואתה. אמרתי לו **שיקבל על עצמו לא לדבר בבית הכנסת**. ואכן, הוא קיבל על עצמו והמחלה נעלמה כליל. היא הלכה לבדיקות וכו' אין כלום. והיא באה לבדיקות מדי חצי שנה - ואין גרורות. הוא המשיך בקבלה הזו על כבוד בית הכנסת בתור שמירה. **אלא שאחרי זמן מה הוא הודמן לאחד מבתי המנוחות ואומרים לו שאניו 'ראש המדברים' באותו בית הכנסת...** הוא בא אלי ודמעתו על לחיו: מה לעשות? אני רוצה שאשתי תמשיך בס"ד להיות בריאה, ואנחנו רואים שזה עוזר, והנה אבי משוחח בבית הכנסת...! אמרתי לו - אני אדבר עם אביך. פירצתי בזה גדר, כי מ"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל לא התיר לספר על מחלות, אבל לכבוד קדושת בית הכנסת התרתי לעצמי. קראתי לאב ואמרתי לו: **אתה לא ידע, אבל כלתך בסכנת נפשות! בנק קיבל על עצמו את הנושא של שיחה בטילה בבית הכנסת! ולסוף, האב נהיה הממונה באותו בית כנסת על איסור הדיבור...**"

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

לך תשפ"ה

ללכת לשם שמים

ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (יב, א)

מדרש ב' לך אמר ר' לוי שני פעמים כתוב לך לך - לך לך מארצך וממולדתך ולך לך אל ארץ המוריה. איזה מהם גדול? כשהוא אומר אל ארץ המוריה, הרי זה גדול. והקשו המפרשים הלא בודאי גדול העקידה שהוא נסיון לשחוט את בנו יחידו מהנסיון של לך לך מארצך שהוא רק לקבל באהבה את הגלות?

ושמעתי מהגאון ר' חיים סאלאוויציג שליט"א האבד"ק בריסק שאמר בשם רבינו הקדוש ש"ב ר' יהושע ליב דיסקין זצ"ל כי הגאון בעל ישועות יעקב ז"ל ביאר כי במצוה שיש בו הנאת הגוף הוא נסיון גדול שיעשה אדם המצוה רק לשם שמים בלבד ויבטל את כל הנאת גופו שיש לו מהמצוה הזו. והנה בלך לך מארצך כתוב שם ואברכך ואגדלה שמך, "וילך אברהם כאשר דבר אליו השם" (שם, ד) - רצה לומר לא בשביל קבלת השכר שהבטיח לו ה', כי אם רק ואך בשל צווי השי"ת וזהו נסיון גדול.

[הגאון רבי חיים אליעזר ניצבערג זלה"ה - הקדמה לס' "צואת ר' פינחס מיכאל האבד"ק אנטספילא" (פינסק תרע"א) אהל יהושע]

מה זה היא שעמדה

ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה... ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (טו, יג)

שמעתי מהרב הצדיק ה"ר יהושע ליב דיסקין ז"ל בהיותו רב בבריסק בחה"פ על הסמיכות בהגדה שסידר המסדר ידוע תדע כי גר וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול והיא שעמדה וכו', למה נסמכו זה לזה?

אלא ידוע כי לא איש אל ויכזב וגו', והא הרי מצינו שהקב"ה אמר ארבע מאות שנה, ולסוף מדלג על ההרים מאברהם מברית בין הבתרים. ומשנולד יצחק, הא בפירוש אמר בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה? אלא ה' צופה ומביט עד סוף כל הדורות על כל הקמים עלינו ועל כל אשר יגזור עלינו גזירות אכזריות ושמודות. ואם גזירת המלך הראשון תקוים חלילה, אזי כל הגזירות שיצאו אח"כ מהמלכים חלילה תקוימנה ג"כ, לכן מה עשה הקב"ה? גזר גזירה על ארבע מאות שנה, והתחיל לחשוב משנולד יצחק ומברית בין הבתרים זה מדלג על ההרים וגו' בכדי שיהיה יסוד שכל גזירה שיצא ממלך בשר ודם תבטל. ולז"א גע"ד וז"ש ידוע תדע וגו' והיא שעמדה לאבותינו ולנו, פי' שזו תעמוד לנו עלינו כל הימים, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו וכו'. וע"כ נסמך מאמר והיא שעמדה. וכן במה שגזר וכו' אחר ידוע תדע וגו' והיא שעמדה וכו' אחר ידוע תדע וגו'. [הגאון רבי חיים יהודה ליב בוכמאן זלה"ה - מגיד מישרים דבריסק דליטא - "מבאר חיים" - (ירושלים תרע"ד - דרוש יד לפרשת בהעלותך, דף עד.)]

ישמעאל פרא אדם

והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו (טז, ב)

בצעירותי שמעתי מפי הרה"ג ר' נטע צבי וייס זצ"ל מ"מ דמתא דירושלים וכה סיפר פ"א הלך הגאון הנודע הרב ר"ל מבריסק זצלה"ה בלויית עשר מאנשיו בעיר העתיקה, ובהגיעם אל השער הנקרא שער שכם ירה שגן אחד אבן ופגע במצחו של הגאון, קרוביו התנגעו והתרעשו מאד על החוצפה הנועזת הזאת, ואז - כך סיפר הרנ"ו שהוא היה בין המתלוצצים - אמר הרב מבריסק חידו"ת זו: הכתוב אומר גבי ישמעאל והוא יהיה פרא אדם, וקשה הלא עפ"י דקדוק שם העצם הא תמיד קודם לשם התואר כגון אומרים ראובן החכם, שמעון הסנדלר, אך לא אומרים חכם ראובן, וא"כ למה אמר הכתוב פרא אדם, הלא הוא התואר ואדם הוא העצם, והיה לו לומר והוא יהיה אדם פרא? ותרץ ומכאן אנו למידים כי "פרא" הוא העצמות של ישמעאל ו"אדם" הוא תואר מקרי לבד. ודפח"ח. [הגאון רבי משה יאיר ויינשטוק זלה"ה - "קדושת התורה ודקדוקיה" (עמ' רד)] *

בזכות אברהם אבינו יד ישמעאל תהיה בכל, אך לעתיד לבוא תהיה יד כל בו, על כך אמר הרב מבריסק כאשר הישמעאלים הינם פראים שולטים הם בחלקו הגדול של העולם, אך לאחר שנהפכים הם במעט לתרבותיים נלקח השלטון מידיהם כדכתיב פרא - ידו בכל, אדם - יד כל בו.

[רשימות הגאון רבי שלמה סובל זלה"ה - קו' "בית חיינו" (חנוכה ופורים, עמ' מה)]

ומלכים מחלצין יצאו

בכתבי הרב שמאי יארמוש ז"ל, שהיו בגנזי רבי יצחק אביגדור אורנשטיין ז"ל מסופר על רבי אברהם מפוזנא שהיה מפעם לפעם נוסע ללובלין לבית ידידו הרב דשם רבי עזריאל הלוי הורביץ שהיה ידוע בשם: "רבי עזריאל ראש הברזל", ששניהם למדו אצל החמדת שלמה. באחת השנים, לקראת שבת פרשת לך לך בא רבי אברהם לבקר בלובלין ובבוקר יום השבת הלך לשמוע קריאת התורה בבית מדרשו של החוזה מלובלין, ר' אברהם שהיה מהפרושים, ובא להתפלל בשטיבל החסידי נעמד בקצה בית המדרש ליד התנור, בקריאת התורה ביקש החוזה לקבל עליית חמישי ולא כדרכו לקבל שישי, ובעליית שישי כיבד החוזה את רבי אברהם, את הקריאה בתורה קרא החוזה עצמו וסיים בפסוק "ומלכים מחלצין יצאו" וסלסל בקולו, כשכל מתפללי בית המדרש מבינים את הרמז.

אחד מתלמידיו הגדולים של החוזה היה הצדיק רבי אהרן משה מבראד מח"ס אור פני משה, וכששמע ברכה זו מהחוזה באותה שבת, אמר לרבו: "הלואי ואזכה לראות בנים אלו" עליהם כיוון הרבי בברכתו: "ומלכים מחלצין יצאו", אמר לו החוזה: "תזכה לראותם בארץ ישראל ולא את כולם", ואכן כך היה, ונולדו לר' בברהם חמשה בנים שהאירו ארץ פולין, ובניהם רבי נחום משאדיק ועוד. כשעלו בני הגאון רבי אברהם לירושלים זכה לראותם, ורק את חלקם, כי שני בניו של ר' אברהם כבר נפטרו בפולין. (ארח דוד - וראה שם אודות כל המשפחה)

מעלה ז' תמוז ש' ת"ר תנצב"ה" (חלקת מחוקק חוברת ד' דף א, ב), ומהעשרה אמרו שנפטר בשנת תר"ה, ואליעזר ריבלין בספר תולדות חכמי ירושלים (ח"ג עמ' 223) כותב שמהסכמתו לספר "חבת ירושלים" ועל ספר "שערי צדק" מבואר שנפטר אחרי שנת תר"ח. ובחרם הראשון של גדולי ישראל על בתי הספר משנת תרס"ז מופיעה חתימתו של רבי אהרן משה מבראד בשנת תרס"ז. והנה ספר "סדר צוואת הרב הצדיק מוהר"ר אהרן משה" שייל בטשערנאוויץ בשנת פטירתו, שנת "כי טוב לישראל" (תר"ח), וא"כ אי"ז מדויק שבאותו יום שראה אותם ר' אהרן משה הוא נפטר.

1 שהיה רב הכותל המערבי, ונרצח בעיר העתיקה י"ד אייר תש"ח. סיפור זה מובא לראשונה ע"י הרב מנחם מנדל משיי זהב ז"ל, בספרו ירושלים בתפארתה (ירושלים תשל"ד עמ' צ"ו). ומשם נעתק לספר ירושלים של מעלה (חלק ב' עמ' 93-106). ולספר זר זהב (עמ' רס"ג).

2 בספר ירושלים בתפארתה שם מסופר, שבאותו יום שעלו האחים לארץ ישראל נפ' ר' אהרן משה הנ"ל. אך הנה האחים עלו בתחילת שנת תר"ה, ועל מצבת רבי אהרן משה כתוב: "מנוחת איש תם אדמו"ר הרב הצדיק המפורסם בוצינא קדישא מגזע צבי מוהר"ר אהרן משה מבראד זצוקלה"ה נתבקש בישיבה של

בצילו של מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל

שכר על כל פסיעה

ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. [לך לך יב, א]

ולמה לא גלה לו כדי לחבבה בעיניו וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה (בראשית רבה לט), מה ענין דבר זה שלא נתגלה לו המקום אליו אמור לבוא, לדבר זה שיקבל שכר על כל פסיעה ופסיעה, אלא אם היה הקב"ה מצווה מפורש לבוא אל ארץ ישראל, נמצא כי המצוה עצמה איננה כי אם להגיע לארץ ישראל גופא, וההליכה עצמה איננה כי אם הכשר מצוה, והיכי תמצא גרידא היא לקיים המצוה ולבוא שם, אכן באם אין מתגלה לו המקום אשר הוא אמור להגיע לשם, נמצא הציווי הוא על עצם ההליכה, באשר אינו מצווה כלל על הגעה למקום, כי אם על הליכה עד אשר יראהו ה', והרי הקיום מצוה בעצם ההליכה גופא וכך גם השכר על כל פסיעה ופסיעה.

ומשמיה דמרן הגר"ח זצ"ל מטו להעיר בסדר ציווי היציאה דלכאורה הי' צריך שיהי' כתוב בהיפוך, דהיציאה מקודם הוא מבית אביו ואח"כ ממולדך ומארצך. ותי' דהקב"ה רצה לתת תו שכר על כל יציאה ויוציאה, ולכן אם הי' אומר לו כסדר ע"כ הוי זה יציאה אחת דזהו סדר היציאה, וע"כ הקב"ה אמר לו ציווי בהיפוך דיוצא מכך דאיכא ג' יציאות אף דבמעשה אחת היא, וקיבל שכר מצוה על כל יציאה ויוציאה.

ויש להוסיף דדברי מרן הגר"ח עומדים ע"פ דברי מרן הגר"ב, דהא דשייך שיהי' שכר מצוה על כל יציאה ויוציאה, הוא רק משום דלא אמר לו המקום, לפיכך המצוה היא נמי גוף היציאה, ובמצות היציאה הי' ג' ציוויים, אבל אם הי' אומר לו ללכת אל ארץ כנען הרי גם עצם גוף היציאה הי' רק הכשר וכמו ההליכה, דאז עיקר המצוה היא הביאה בא"י. (הגר"ח"ש ליבוביץ זצ"ל בשם מרן הגר"ב זצ"ל – המאור שבתורה עמ' צד)

קנין עבדים

הימול לכם כל זכר לדדתיכם יליד בית ומקנת כסף וגו'. [לך לך יז, יב] וקשה, דהא קודם מתן תורה הי' להאבות דינים דב"נ, והרי בב"נ דינא הוא דאין קונים זה מזה דאין קנין הגוף אלא רק למעשה ידים, וא"כ על מה נתחייב אברהם במילתם.

ושמעתי לתרץ מאבי מרן הגר"מ ליבוביץ זצ"ל דהך הלכה דאין קונים זה מזה נתחדשה רק לאחר מתן תורה, דנתחדש שרק לישראל שייכא קנין הגוף, והופקע כוח זה מב"נ.

והגר"מ ביאר בזה מה דאיתא בהגדה של פסח ואילו לא הוצאתנו הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים לפרעה, ולכאורה במה היה השעבוד עד היום והרי אין קונים זה מזה. ועל כרחק דזה גופא פעל היציאה דקבלו ע"כ את התורה והופקע קנינם. ואדרבה עד מתן תורה הרי מום זכות קנינו בנו היה קונה ממילא גם כל הצאצאים. (הגר"ח"ש ליבוביץ זצ"ל בשם אביו הגר"מ בן מרן הגר"ב זצ"ל – המאור שבתורה עמ' קלה)

מתי נחשבים האבות כמהולין

בעצם היום הזה נמול אברהם וגו' וברמב"ן כתב, דתחילה נזדדו אברהם במילה שלהם ומל אותם בעצמו או שזמן להם מוהלים והוא עמד עליהם ואח"כ מל את עצמו, שאילו היה מקדים מילתו לא היה יכול להשתדל במילתם [ונראה דהא דאברהם מל את עצמו הוא משום דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו].

ושמעתי מזקני מרן הגר"ב זצ"ל להקשות דהאין צוה לאחרים שימולו, והא מילת עכ"ם פסולה [ולשי' השאג"א היקשה כן].

ותי' מרן הגר"ב דנראה דהאבות בעצמו הוי כמהולים משעה שנצטוו פי' קודם מילתו, והיינו דע"י הדין מילה דחל עלי' הופקע שם ערל מיניה, יעוין כן בגמ' (ע"ז כו, א).

ויבואר בכך מה דמק' למה אברהם לא מל בעצמו קודם הציווי הא איתא שקיים כל התורה כולה, ומת' בזה הרבה אמנם לדברינו הוי שפיר דקודם הציווי הי' נפסל המילה מחמת מילת ב"נ, ורק מחמת הציווי דחשיב כבר כמהול הי' יכול למול עצמו.

ולפ"ז נמצא דגם יליד בית ומקנת כסף שלהם היו כשרים למול תיכף מיד ע"י חיובם במילה, ומהם אפשר דזמן את המוהלים. אולם לפ"ז יוצא דגם עתה ביליד בית ומקנת כסף ג"כ כשרים למול [אפי' קודם מילתם] דהוי כמו שמולין וצ"ע [יעוין נידון זה בחי' הגר"ח על הש"ס בענין מילת אשה ועבד].

והנה יש לדון ע"פ מה שכתבו הגרע"א (יו"ד סי' רס"ז ס"א) והמקנה (קידושין כט, א) להסתפק בדין מילת עבדו האם דין מילה שיש בעבד הוא משום חיובא גופיה דהעבד, דעבדים מחויבים במילה, או דהוי רק חיוב דהאדון והיינו דהתורה חייבה את האדון במילת עבדיו. ובמנ"ח (מצוה ב' סק"ו סק"ט) צידד בדעת התוס' דסברי דהעבד אינו חייב, אולם נקט דהעבד עצמו חייב למול, וכדמשמע בדברי הרמב"ם (פ"א מהל' מילה הל"א) דעבד עצמו חייב למול ואם לא מל חייב כרת. ומעתה אם נאמר כהצד דהוי רק חיוביה דהאדון, הרי דברי מרן הגר"ב דלא יעמדו, דיליד בית יכולים למול אפי' קודם מילתם ואינם מחשבי כערלים מחמת חיובם במילה, דהא להם גופיה אין חיוב, וכל החיוב הוא חיוב דהאדון דצריך למול את עבדו. אולם נראה דאף דהחיוב הוא של האדון מ"מ הרי דגוף החיוב בחפצא של העבד, ולמעשה מכוח האדון חל תורת חיוב מילה עליו, וע"כ שוב נפיק מיני' דין ערל ושאיני מעכ"ם.

והנה בדברי הרמב"ן שעמד בזה, דלמה תחילה נזדדו אברהם במילה של יליד ביתו ורק אח"כ מל עצמו, נראה לתרץ באופן אחר, דלגבי הילדי בית הוי מילתם בגדר מילה שלא בזמנה. דהחיוב מתחיל מיד ולא נעמד במצוה של זמן יום, ואיכא בזה דינא דשהויי מצוה לא משהינן, וע"כ חיוב מילתם שכבר נתחייבו היתה קודם ממילתו שהי' תלוי בזמן של יום, דרק משום דין דוריון מקדימין הי' צריך להקדים מיד בתחילת היום. והרמב"ן י"ל דסובר דגם מילתו של אברהם לא הי' בגדר דין מילה בזמנה דזה תלוי רק ביום השמיני. (הגר"ח"ש ליבוביץ זצ"ל בשם מרן הגר"ב זצ"ל – המאור שבתורה עמ' קמא)

עובדות בעניני ברית מילה

פעם הזמינו את רבינו לשמש כסנדק בברית מילה אצל אנשים נחותי דרגה באופן מיוחד ורבינו נאות. התלמידים בישיבה ניסו לשכנעו שלא ילך, וגם דברו עם הרבנית, אולם רבינו עמד על דעתו ללכת.

בדרך נתלוה אליו תלמידו הגר"ר נח שיעמונוביץ. אחרי הברית בירך את הורי הרך הנימול "זאל ער זיין א גאון און א צדיק" (שיהיה גאון וצדיק). בדרך חזרה שאלו ר' נח: "הלא אין להם מושג מה זה?" השיב לו רבינו, אדרבה: "זה מה שרציתי, שיהיה להם מושג וידעו שזו הברכה". (מפי רבי לוי שיינין – הרב הדומה למלאך עמ' 335).

בברית של נכדו

חותנו של בנו הגר"מ היה רב דלעכוביץ ר' משה בער מובשוביץ זצ"ל, זה היה עיר קטנה ע"י בארנוביץ שהיתה עיר גדולה מאוד, ושם היה בית חולים גדול שלשם היו מכניסים רק קצינים ושרים ומשפחותיהם, וחמיו של הגר"מ עם קשריו המסועפים כי היה יליד ברנוביץ הפעיל שבתו מרת צייטא לאה תוכל ללדת בב"ח זה, ואז היו נשארים בב"ח אחר הלידה תקופה מה, וע"כ את הברית היה צריך לעשות שם, אך לא היה אפשר להכניס שם אנשים זרים, וגם בזה הפעיל קשריו שיוכלו להכניס מנין אנשים להברית, ובדיוק פגע הגר"מ בר' דוד פוברסקי זצ"ל וקראו לבוא לברית. זה היה אחר שהוציא ספרו הראשון ישועות דוד וכבר שלחו לר' ברוך בער, ואמר הגר"מ לר' ברוך בער שזהו האבך שכתב הספר הנ"ל, א"ל ר' ברוך בער "איהר האט א' לייכטע הבנה". לאחר שנים רבות כמה פעמים שישב הגר"ח"ש אצל הגר"פ שאלו מה התכוון לומר באומרו לייכטע הבנה, מה רצה לומר? (זכרונות הגר"ח"ש זצ"ל)

והיה מספר הגר"ד שכאשר הגיע רבינו לברנוביץ לשמש סנדק לבנו בכורו של בנו רבי יעקב משה (ה"ה הגר"ר חיים שלמה לייבאוויץ ראש ישיבת קמניץ בירושלים) והיותו והבין שאם יגיע וישתתף בסעודה מסתמא ידבר בלימוד לכן נשאר עד שרבינו דיבר בסעודה והרחיב בענין לשמה במילה, בסוכה, במצה, ובכתיבת הגט. והיה הגר"ד אומר שהסימן שרבינו כותב ב"ברכת שמואל" על לשמה גיטין זה רק תמצית אבל בברית דיבר בהרחבה על כל הענין. (– הרב הדומה למלאך עמ' 335).

*

סיפר מרן הגר"מ זצ"ל שהוא זוכר הברית של אחיו רבי מאיר זצ"ל והיה הברית בבריסק ובא שם הגאון רבי ברוך בער זצוק"ל וערך הברית בשעה 9:30 והשתתפו גם הבחורי ישיבה והיה שם סעודה מיד לאחר הברית ונמשך עד 11:30 ולא כמו שנהגו היום שדוחים הסעודה לאחר הברית וכך נהגו אבותינו ואבות אבותינו עד משה רבינו עליו השלום.

*

בהקדמת הברכ"ש ח"א מוזכר שיעור שנאבד בדרך, והוא קונטרס שלם בעניני ברית מילה, וסי' יח' ביבמות הוא חלק קטן מזה, והכל נאבד. (זכרונות הגר"ח"ש זצ"ל בקובץ תבונות)

פלפולא דאורייתא

שיעורו של הגאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי רעה

פרשת לך לך תשפ"ה

גיליון מס' 50

כלאים בהנדרסה גנטית

בשבת להקל, משום שלא יוצא בשימוש קל אלא מה שמעל המגבון, ובמכתב לבעל הארחות שבת הגר"מ רובין שליט"א שטען שבבדיקה מדעית התברר שתמיד יוצא נוזל אף מתוך המגבון, הגיב מעכ"ת שההלכה נמסרה לפי מה שנראה לעין, והנה הדברים צ"ב שהרי אם נשאל כל אדם רגיל יאמר שוודאי יוצא נוזל מהמגבון, אלא שהרב חידש שהדבר יוצא מעל המגבון, וד"ו הוכח כלא נכון מבחינה עובדתית, וא"כ היאך שייך לומר שהתורה נמסרה לפי מה שהעין רואה, אלא שעדיין יש שטענו שמה שאנו רואים זה לא מה שעליו עוברים משום סוחט, וא"כ זו כביכול טעות אופטית, אלא שיל"ד האם גם באופן זה נאמר הכלל שהתורה נמסרה לפי מה שנראה לעין.

ח'. ושמעתי מידידי הרה"ג שלום יצחק מזרחי שליט"א ראי' שלא אומרים שהתורה נמסרה לפי מה שנראה לעין, ממתני' בפרה [פ"ו מ"ג] לגבי הזאת מי פרה דבעי' מים חיים, ומים שיוצאים מספוג אינם מים חיים, ואם נפל ספוג לתוך הכלי שמזה ממנו, אם המים בגובה יותר מהספוג, יכול להזות, אולם אם המים בגובה הספוג לא יכול להזות כיון שוודאי המים יצאו גם מהספוג, למרות שהדבר אינו ניכר לעין. אולם שמעתי לדחות ראייה זו, שהנה זה פשוט שאתרוג שמהונדס מבחינה גנטית, אף אי זה נחשב כלאים, מ"מ מצוות אתרוג לא מקיימים בו, משום שסו"ס אינו אתרוג, וא"כ אף בענין מים חיים, מכיוון שסו"ס אי"ז מים חיים, לא אכפ"ל שלא רואים את המים היוצאים מהספוג. [והיה מי שהתיר משום שהמים הולכים לאיבוד, והדברים ג"כ תמוהים שהרי המים אינם הולכים לאיבוד, וזה יעודם ושימושם].²

ו'. הנה ישנם תולעים קטנים מאוד, שאינם נראים לעין רגילה, אלא לאחר בדיקה בזכוכית מגדלת משוכללות או במיקרוסקופים המצויים במעבדות בלבד, ויש מי שכתב שאף כלפי שמיא אם אכל את אותה תולעת שאינה נראית, לא עבר עבירה כלל, משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, והתורה נמסרה כפי שנראה לאדם, וכפי שידוע המעשה שהיה עם הגר"ח מברסק והחזון איש [מובא במעשה איש ח"א עמ' כ', ובתשובות והנהגות סוכות עמ' יב], שהגר"ח בדק אתרוג בזכוכית מגדלת, ואמר לו החזון איש מנין שהתורה מצווה לבדוק את האתרוג בזכוכית מגדלת, אולם יש לחלק שבאתרוג יש דין "הדר" וזהו ההדר הנראה לעין ומה שאין כן בשאר איסורים שבתורה התלויים במציאות.

ז'. ושמעתי מהגר"ר חיים ברטלר שליט"א לדון האם טענה זו שהתורה

הנה בימינו לאור ההתפתחות העצומה של מדעי החקלאות, ישנה אפשרות רבה להשביח זנים שונים של פירות וירקות, לאו דווקא על ידי כלאים ממש, של חיבור של שני מינים, אלא אף על ידי חיבור של גנים של פרי אחד בתוך הפרי השני, [עוד שלאחרונה הצליחו לייצר עץ שבכל ענף הוא מוציא פירות אחרים]¹ ויש לדון האם הכלאה זו, גם אסורה מדין כלאים.

א'. כתב החזו"א [כלאים סי' ב' סקט"ז] וז"ל "נראה דאין חילוק בהרכבה, בין מרכיב גוף למרכיב שרף, שאם נוטל שרף ונותנו בסדק, והוא חוזר ועושה ענף מאותו השרף הרי זה מרכיב גמור", ולפני משפט זה כתב החזו"א שיש בדבר ג' אופנים, שאם זה רק מיטיב את האילן שרי, ודמי לאדם שמשקה את האילן, ואם משנה את הפרי, או שאינו משנה את הפרי לגמרי, אבל בכל זה הוא מתאחה בפרי, ואינו כדבר חיצוני לפרי, ובכה"ג אסור, ולפ"ז לכא"ר באופן שעושים כן כדי לשנות את המרכיב הגנטי של הפרי, תלוי אם הדבר יוצר שינוי בגוף הדבר, אף אם לא מבנה חיצוני, או שרק מחזק את הפרי דאז שרי.

ב'. ויש שהתירו משום שהדנ"א של הכלאים אינו דבר חי מצד עצמו, ואין לו יכולת התפתחות עצמית, ועל כן אין זה נחשב הכלאה, ובמנחת שלמה [ח"ב סי' צז אות כז] כתב הגרש"ז אורבך זצ"ל לאסור הנדסה גנטית בכלאים, ודחה מי שרצה להתיר משום שהגנים אינם נראים לעין, שהלא האדם עושה מעשה בידים, וא"כ אי אפשר לומר שהוא לא מכיר בפעולה זו, שזו כל מטרתה, והוא מחשיב את החלקים המזעריים הללו.

ג'. ובעצם הסברא שהתורה לא אסרה אלא את מה שנראה לעין, וכמו שיש שכתבו לענין תולעים שאינם נראים לעין, יש לפלפל בגדר סברא זו, ונבאר את הדברים, מצינו לכמה מהפוסקים שכתבו בכמה עניינים, שהתורה לא אסרה אלא את מה שנראה לעין. ובחודש תמוז תש"פ עליתי למעוננו של הגר"א וייס שליט"א והזכיר בדרך אגב את ענין התולעים, ואמר ששמע בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל שאינו מבין מה הרעש שעושים בנושא, הלא וכי עד שהגיע הרב משה וייס שליט"א לעולם, כל עם ישראל אכלו תולעים, והיה נוכח עמי מומחה הכשרות הרב יוסף דורפמן שליט"א שתמה בפניו שהלא מצינו באחרונים כמה אזהרות בענין התולעים, כגון לענין המרור בליל הסדר, והזכרתי בפני הגר"א וייס את דבריו בשו"ת מנחת אשר [ח"א סי' י"ד] לענין שימוש במגבונים בשבת.

ד'. במנחת אשר [ח"א או"ח סי' יד] כתב לגבי שימוש במגבונים

¹ ואינה יש אנשים שנוטלים כמה אתרוגים בזה אחר זה ולעיתים נוטלים כמה אתרוגים מאותו זן, ולכא"ר אין בכך טעם, שהלא ממה נפשך, אם אחד מורכב כולם מורכבים, אולם שמעתי מהגר"א בייפוס שאינו כן, ויכול להיות מצב תיאורטי שאף בשני אתרוגים מאותו עין, אחד מהם יהיה מורכב והשני לא יהיה מורכב.

² ובדרך אגב, שמעתי מהגר"ר ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א לענין מכוונת הגילוח של מכוון צומת, ששאל אותם איך המכוונה פועלת ומדוע אי"ז תער, והשיבו

לא אסרה אלא מה שנראה לעין רגילה, האם זה גם לאדם שכבר הסתכל במיקרוסקופ וראה תולעת, האם מותר לו לאכלה, כלומר האם זה היתר אף על תולעים ממש, שכאלו תולעים לא אסרה תורה, או דלמא שזה היתר על הגברא שאינו מחויב לבדוק בצורה כזו, ואי נימא כהצד השני, א"כ אין מקום לטענה מה היה בדורות קודמים, משום שאז לא היו אמצעי בדיקה משוכללים כמו בימינו, ולאחר שאנו יודעים שישנם תולעים מסוימים שאינם נראים בעין רגילה, א"כ כעת אסור לאכול ללא ניקוי הירק בצורה מקצועית, ולענ"ד מסתבר טפי הצד הראשון שהתורה לא אסרה דבר זה, אף אם יודע שאכן יש תולעים.

ח'. וראה בקובץ היכלא [כרך ט' עמ' שלח] במכתב הגר"מ רובין שליט"א אל הגר"א וייס שליט"א משנת תשע"ט ובו תמה על דבריו בשו"ת מנחת אשר [ח"א סי' מ"א] שאין לחוש לתולעים שאינם נראים לאדם בינוני, וטען שכדי לומר את הסברא שהתורה נמסרה לפי מה שנראה לעין, צריך ללמד אדם איך בודקים תולעים, ואיך ניתן לבדוק, יענ"ש.

ט'. והנה בבכורות [נדב, אמרי' שמרחק הראייה של רועה הוא עד ט"ז מיל, שזה כשישה עשר ק"מ, וכיום אין מציאות שאדם רואה לכאלו מרחקים, וא"כ בוודאי שראיינונו נחלשה, וא"כ אולי בזמן חז"ל הצליחו לראות אף תולעים בגודל מיקרוסקופי, אלא שיש שיאמרו שאעפ"כ מכיוון שכיום רוב האנשים אינם רואים טוב, ע"כ ציווי התורה הולך לפי מה שנראה לעין, א"כ הלא כיום למעלה משמונים אחוזים מהגברים החרדים הם מרכיבים משקפיים, אטו נאמר שאדם לא צריך לבדוק מתולעים עם משקפיים, אלא שיש לחלק בין מיקרוסקופ שלמרות שהוא קיים בימינו, אבל עדיין אדם לא הולך איתו לכל מקום, לבין משקפיים שאדם הולך איתם לכל מקום, ונחשבים כחלק מגופו.

י'. ולכאן יש לתמוה איך אפשר לומר שהתורה נמסרה לפי מה שנראה לעין, הלא כל אדם יאמר שלעין שלו אי"ז נראה, ונתת תורה כל אחד בידו, אולם מצינו כבר בדומה לזה, דהנה ישנו לאו בתורה לגבי שמן המשחה וקטורת, "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו", ומקשה המנחת חינוך [מצוה קט אות ב'] שהלא א"א לצמצם, וא"כ איך אפשר לדייק בדיוק כציווי התורה, ומתוך דאם אי אפשר לצמצם, א"כ איך קיימו את המצוה עצמה, וע"כ התורה ציוותה באופן שנראה כמו השיעור, וא"כ האיסור הוא באופן שנראה כמו השיעור, [ואין להקשות דהו"ל התראת ספק, כיוון שיכול לומר שלדעתו היה זה פחות מהשיעור, דאיה"נ, ובכל עונשי התורה, האדם העובר את העבירה צריך לומר שהוא יודע מהאיסור, ואעפ"כ הוא עושה אותן], וא"כ ציווי התורה נהיה כביכול אינדיבידואלי, שכל אדם לפי מה שנראה לו.

יא'. ואחת הטענות שבוודאי התורה לא אסרה אלא מה שנראה לעין, מזה שאם נאמר שאסור לאכול תולעים אלו, יש איסור לנשוך, שהרי אנו בולעים חידקים, ומעודי לא הבנתי טענה זו, דמהיכ"ת לאסור אכילת חידקים, וכי הם שרץ, ואולי משום שחוששים שמדובר בחידקים שגדלים על מצע איסור, [עיי' שו"ת מלמד להועיל יו"ד סי' כ"ח, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' ע"ג בסוף התשובה] ואיני בקיא בדבר זה לדעת האם שייך שהחידקים שגדלים על מוצר יעברו דרך האויר.

יב'. וכמו"כ יש לדון בסברא זו שהתורה נמסרה לפי מה שנראה לעין, משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, האם זה נאמר גם לענין

³ ובחזו"מ סוכות תשע"ז עליתי לסוכתו של מרן הגר"ד לנדו שליט"א וישב אצלו הגר"ש ספראי שליט"א מר"י בית שמעיה, וסיפר על אדם ליטאי שחמיו חסיד חב"ד וחמיו לא מסכים שישן בסוכה, משום שהם אינם יושנים בסוכה, והגר"ש הציע שישן תחת מיטה בסוכה, שהמיטה בגובה שמונים ס"מ, וממילא לדין אליבא דהחזו"א הוא ישן בסוכה, ואילו לשיטת חב"ד דאולי לשיטת הגר"א נאה, לא ישן בסוכה, ונהנה הגר"ד מהדברים, אלא שאמר שבדאורייתא יש לחוש לשיעור הקטן לחומרא, ולפי"ז יל"ד בגר שנתגיר שטבל במקווה בשיעור של הגר"ח נאה שלא יצטרך לקיים את החומרות של החזו"א כיוון שלשיטתו הוא גוי, אלא שלדברי הגר"ד שבדאורייתא יש לחוש לשיעור הקטן, תהיה נפק"מ בין דאורייתא לדרבנן.

וכן אדם שנוולד לאב שנוהג כר"ת לקולא, ואביו מל אותו לפי ר"ת, כלומר שלדין נימול ביום השביעי, ואם לא ניתנה בעצמו כר"ת, הרי שמחויב בהספת דם בריית, וכמו

פולמוס שיעורי תורה, האם נוקטים כפי השיעור הגדול, משום שהתקטנו הזיתים והביצים, וכדברי הצ"ח ופסקיו של מרן החזו"א, שטענת החזו"א וסיעתו שהתקטנו הביצים, והלא בוודאי שלא ביום א' זה קרה, ועד שגילו דבר זה, היה זה בבחינת שזה נראה לעין באותו גודל, והשאלה האם דברים שנעשו לפי השיעור הקטן הם פסולים למפרע³, וכעת נתאר לעצמנו שרבי אפרים זלמן מרגליות שהוא אבי טענת התקטנו השיעורים, וממילא השיעור האמיתי הוא גדול יותר, יושב לו כליל הסדר עם בני משפחתו, ולפתע עולה בראשו שיש להגדיל את שיעור הרביעית בארבע כוסות, וכן את שיעור כזית למצה ומרור, וזה משום שהתקטנו השיעורים, וכמובן שמיד כל בני משפחתו רצים מדלת לדלת ואומרים לכולם לקיים את מצוות הלילה בשיעור הגדול, ואז מגיעים למדני עיר וטוענים שא"כ אף הכלים שהם אוכלים בהם, נטבלו במקווה בשיעור הקטן, ואף העופות שהם אוכלים, הלכו לפני השחיטה בשיעור ד' אמות הקטן, וכן גר שנתגייר וטבל במקווה בשיעור הקטן, וכן הלאה, האם אכן חידשו כולם את כל הכלים ושאר הדברים, ועשו כל דבר מחדש, כולל בדברים שנוגעים למפרע.

יג'. והנה ההסבר בענין זה שהתורה לא אסרה תולעים שאי אפשר לראות בעין, הוא דין כלפי דבר האיסור עצמו, שאותו התורה לא אסרה, ולא בפעולות, וכמו שאין להתיר מכונות גילוח, שהתער אינו ניכר לעין, וכלפי חוץ נראה שהמכונה טוחנת את השער, וא"כ אף באיסור כלאים בהנדסה גנטית, אין להתיר מטעם זה, מכיוון שעל פעולות איסור אין לומר סברא זו.

יד'. ושאלת ההנדסה הגנטית, יש לה השלכה גם לענין פולמוס עוף הבראקאל שהתחולל בקיץ תשע"ז, שהתברר שעופות הפטם שאנו אוכלים הם מהונדסים גנטית עם עופות אחרים, וא"כ עדיף לאכול זן מסוים שלדברי המעוררים, ובראשם הגר"מ ש"קליין והגר"מ לובין, הוא נקי מהכלאות אלו, ואילו המתנגדים ובראשם הגר"מ שטרנבוך אמרו שחלילה לומר שעם ישראל נכשל באכילת עוף ללא מסורת, ואדרבה העוף השני הוא ללא מסורת, ומלבד כל השיקולים הנוספים שהעלו בפולמוס זה, ישנה נקודה אחת משמעותית, מה המשקל לענין מסורת העופות, העובדה שאינה מוכחשת, שבעופות הפטם ישנה תערובת כלשהיא ע"י הנדסה גנטית, אכן כל זה לענין מסורת העופות, אולם לענין איסור כלאי בהמה, כתב הגר"שז אוירבך במנחת שלמה הנז', שהאיסור הוא דווקא במעשה הרבעה.

הבהרה

מטרת עלון זה היא לעורר את לב המעיין, ולא לפסוק הלכה, כמו"כ כמובן שאין במסגרת מצומצמת זו כדי להקיף את כל הנושא שעליו נכתב העלון, והדברים בבחינת תן להכם ויהכם עור, ובמקום שאמרו לקצר א"א להאריך.

לע"נ כתוב מלרה בת סלחה ע"ה

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל

0556770051 או בטלפון zx0527103930@gmail.com

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון או בטל' 0733718752

וכן ניתן להוריד את העלונים בעמודות קול הלשון

השיעור מתקיים מידי שבת אחה"צ שעה וחצי לפני השקיעה למשך

חצי שעה בבית דבנסת חניכי הישיבות רח' בירנבוים 12 בני ברק

שפסק ברמ"א [יו"ד סי' רס"ה ס"ז] שמי שנימול בשביעי מחוייב בהטד"ב, [אכן אינו מחוייב להניח תפילין דר"ת, כיוון שאינו הולכים כר"ת "האיש" אלא השיטה, וידוע שהגרח"פ שיינברג צ"ל שהיה מניח תפילין כל היום, היה מניח מהשקיעה עד השקיעה דר"ת, תפילין דר"ת. אולם יש להעיר שהלא תפילין דר"ת פסולות לפי ר"ת, כיוון שלדעת הב"ח דברי ר"ת במנחות כט"א, שיש להניח את המזוזה במאוזן ולא במאונך, נאמרו גם על תפילין, וא"כ התפילין דר"ת המצויות כיום פסולות לר"ת. וכמו"כ יש להעיר באדם שהגיע להגרא"ל שטיינמן צ"ל ואמר שהוא צאצא של ר"ת, ורוצה להניח תפילין דר"ת, ואמר לו הגרא"ל שהוא צאצא של רש"י, והיינו שהלא גם ר"ת היה צאצא של רש"י, ולא הניח תפילין של רש"י, וע"כ אין לחוש לזה, אולם לפמשנ"ת בלא"ה מה שמכנים היום תפילין דר"ת הם פסולות לר"ת].

כניסת שבת ב"ב 4:25
ציאת שבת ב"ב 5:23

פרשת לך לך

גיליון 124
שנה ג'
תשפ"ה

משלח גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת לך לך

הדימוי לעפר שאין חשיבות לכל גרגיר בפני עצמו

"ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה" (יג, טז)

מבואר בכתוב שמלבד הריבוי, יש מעלה בעצם מניעת האפשרות לספור. וצריך ביאור.

מבאר בספר "לוי חן" שכל דבר שסופרים מראה על הפרדת כל פרט לעצמו, וכמו שאמרו 'דבר שבמנין לא בטל' והיינו שחשוב לעצמו ואינו חלק מהשאר, ודבר שאין אפשרות לספור אותו, זה מראה שכולו יחידה אחת.

וכך עפר הארץ, אין חשיבות לכל גרגיר לעצמו אלא התקבצות כולם היא עפר. לכן בירך הקב"ה את אברהם שזרעו יהיה כעפר, שיהיה מן הנמנע לסופרם, משום שכל יחיד מעלתו שהוא חלק מהכלל, שכל ישראל כגוף אחד כמבואר בחז"ל. ולכן גם לדורות אסור למנות את ישראל.

אברהם הלך למלחמה כיון שסמך שאלוקיו יהיה בעזרו

"וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות" (יד, יד)

למה לקח אברהם דוקא מספר שלש מאות ושמונה עשרה כמנין אליעזר (עי' רש"י)?

ביאר ה"כלי יקר" להורות שהיתה המלחמה כל כך חזקה עליו עד שלא היה שום אפשרות בדרך הטבע לנצחם, ומ"מ הלך אברהם למלחמה כי סמך שאלוקיו יהיה בעזרו. ולכן לקח אנשים כמספר אלי-עזר שהניצחון רק בעזר אלוהי ולא מצד הפעולה האנושית.

האדם זקוק להתחזקות תמידית כנגד יצרו הרע

"ויאמר אברהם למלך סדום הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ. אם מחוט ועד שרוך נעל וגו'" (יד, כב)

פרש"י הרימותי ידי - לשון שבועה. ומכאן למדו חז"ל (ספרי פ' ואתחנן) שצדיקים משיבין את יצרם שלא לעשות.

שמעתי מפי הגה"צ רבי רפאל טיקוצינסקי זצ"ל (תשל"ו) ששאל מדוע אברהם אבינו שהיה בדרגה רוחנית גבוהה ביותר, לאחר שנאבק במשך חייו נגד עובדי אלילים [ומשום כך נקרא 'אברהם העברי' שכל העולם כולו מעבר אחד ואברהם מעבר השני], היה זקוק להשביע את עצמו שלא יקח מהשלל, ולא הסתפק בהחלטתו הברורה?

וביותר, הרי נאמר קודם לכן "ואברם כבד מאוד במקנה בכסף ובזהב", ומתוך עושר כזה, וזקנה (למעלה מגיל שבעים וחמש), חשש אברהם שלא יתגבר על יצרו שלא לקחת מהשלל? אתמנה.

וביאר, מכיון שטבע האדם נוטה לרע וכמ"ש "כי יצר לב האדם רע כל היום", והיינו היצה"ד שהקב"ה קראו רע (סוכה נב), **וכתב החובת הלבבות** "יצרך המנוסך בכוחות נפשך, ואתה ישן לו והוא ער לך וכו'", האדם זקוק לשמירה תמידית והתחזקות תמידית, כי בלי זה קיימת סכנה של שליטת היצר שהוא טבעו של האדם.

לכן למרות שהיה כבד במקנה בכסף ובזהב וכו' חשש שמא יכשל ולא יעמוד בהבטחתו שלא לקחת מן השלל.

עניני חינוך - שהחינוך יהיה 'בר קיימא'

רש"י בפרשתנו מלמדינו הגדרה מהו חינוך. על הפסוק "וירק את חניכיו ילידי ביתו" אומר רש"י "זה אליעזר שחנכו למצוות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, כמו חנוך לנער".

מה התוספת שכתב רש"י 'שהוא עתיד לעמוד בה'? אלא ש'חינוך' הוא זה "שעתיד לעמוד בה" - שתהיה קיימת ותהיה לה עמידה עצמית (בשם מהר"ם שפירא זצ"ל).

ודבר זה מדויק בלשון המשנה באבות "והעמידו תלמידים הרבה" ולא אמר "למדו תלמידים הרבה", משום שהמטרה היא להעמידם שיוכלו אח"כ לעמוד בכוחות עצמם.

פעם התאונן ראש ישיבה בפני מרן החזון איש זצ"ל על כך שבישיבתו יש רק מעט תלמידים. אמר לו החזון איש: שנינו באבות "והעמידו תלמידים הרבה". לא אמרו 'והעמידו הרבה תלמידים', כי אם להעמיד הרבה את התלמידים שישנם, בין רב בין מעט (פאר הדור ח"ב).

כדאי צער ועינוי בשביל חינוך הילדים

"והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו" (טז, יב)

ופלא הדבר, שהמלאך נגלה להגר כדי לנחמה, ציערה שבנה יהיה פרא אדם? מדוע היה צריך להכאיב לה בידיעה זו? **מבאר אברבנאל** שהמלאך רצה לפייסה ולשכנעה שתשוב אל גבירתה שרה. אומר לה המלאך שהיא עומדת ללדת בן, ואם תשארי כאן במדבר, מה יהיה עם חינוכו? הרי במדבר בודאי הוא יהיה לפרא אדם [] לכן כדי שיתחנך אצל אב קדוש כאברהם כדאי לה לשוב לבית אברהם, ואפילו להתענות תחת יד אדוניה, כדי להצילו ממיתה רוחנית.

החינוך בבית אברהם השפיע...

"ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם" (טז, טז) ופרש"י לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן י"ג שנה כשנימול ולא עיכב.

ובהמשך נאמר במפורש "וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמולו את בשר ערלתו" (יז, כה) וכתב ה"שפתי חכמים" שכל הכתוב ללמד שישמעאל עשה כן מחמת ציווי ה' ולא בגלל שאביו כפאו.

ויש להעיר, אם הכתוב בא לומר את שבחו של ישמעאל שנימול ולא עיכב, א"כ מדוע הוצרך הכתוב להודיע כן תחילה בצורה עקיפה ע"י שצינו את גילו של אברהם אבינו בלידת ישמעאל?

אלא שהתורה באה לרמז בזה מכח מה הגיע ישמעאל לידי יראת שמים זו שנימול בן י"ג במסירות נפש, מהחינוך שקיבל בבית אברהם...

כופין על מידת סדום

"ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד" (י"ג, י"ג)

בהנאה על בעליו מותר לאחרים להשתמש בו בעל כורחו של בעליו (גם לשיטות שסוברות שאסה"נ הוא שלו), לפי שכופין על מיד"ס.

כל זה הוא כשהבעלים מוחים שלא ידור בביתו בזה מצינו מחלוקת אם אעפ"כ כופין אותו ליתן לו לדור.

אבל כשהבעלים אינם נמצאים כתב הנתיבות (בסימן קמ"ו ס"ק ט' ור"נ ס"ק ט"ז) **שמותר לכתחילה לדור בחצר חברו שלא מדעתו**, וכ"כ בשו"ת חת"ס חו"מ (סימן ע"ט ד"ה ו"ל") וכך מבואר במהרש"א ב"ק דף פ"א, ששלא מדעתו שרי כשבילי הרשות עיי"ש, אבל אם הוא מוחה יכול למחות ואין כופין אותו על כך.

אם כשדר שלא מדעתו יכול לתבוע תשלום עבור השימוש?

בשו"ע חו"מ סימן שס"ג סעיף ו' נפסק שהדר שהדר בחצר חברו שלא מדעתו ואותה חצר אינה עשויה להשכיר אינו צריך להעלות לו שכר. אבל אם א"ל צא ולא יצא חייב ליתן לו כל שכרו.

מבאר הסמ"ע שמכיון שבכה"ג שמחה בו שיצא אין כופין על מיד"ס ולפמש"כ הרמ"א בסמוך היינו כשיכל להנות רק לא רצה, לכן אם דר בה צריך להעלות לו שכר.

ע"ע "משולחן גבוה" עה"ת ח"ב ב"ק דף כ"ב, בענין העברת מקרר דרך השכן בכפיה לכתחילה.

הדר בבית חברו וחיסרו בשימוש חשמל ומים

בגמרא שם אמרו: רבי יהודה אומר אף זה הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר... משום שחורוריתא דאשייתא."

במלחמת "עופרת יצוקה" רבים מתושבי הדרום עזבו את בתים עקב הסכנה שהיתה. כשראובן חזר לביתו התברר לו ששכנו גר במשך שבועיים בביתו, ונימוקו עמו שבדירה זו היה חדר בטחון חדיש.

ראובן תבע את שכנו שישלם לו דמי שכירות עבור השבועיים שגר בדירתו. וטענתו שאע"פ שבאותו זמן הדירה לא קיימה לאגרא דבין כך לא היה משכירה לאחרים, מ"מ מבואר שאפילו כשיש רק "חסר" כל שהוא כגון שנתלכלכו הקירות חייב לשלם על כל מה ש"נהנה", וא"כ כיון שזה השתמש בחשמל ובמים בודאי יש כאן חסרון וצריך לשלם את כל דמי השכירות!

הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל פסק ש"חסר" מחייב בתשלום כל מה שנהנה זה רק כשיש חסרון בעצם השימוש בבית, כגון "שחורוריתא דאשייתא" שמשחיר הכתלים. משא"כ השימוש בחשמל ומים אין זה שייך לעצם השימוש בבית. והראיה לכך שכשעוברים דירה צריך השוכר לשלם את המים והחשמל בתשלום בפנ"ע, ואין זה כלול במחיר השכירות, נמצא שבעצם השכירות אין חסר כלל ולכן פטור מתשלום. והוסיף סברא נוספת לפוטרו מלשלם דבזמן המלחמה היו גניבות רבות מבתי רבים, ולכן בודאי בעה"ב נהנה שיש מי שדר בתוך ביתו.

משפט סדום-למעלת ארץ ישראל

הרמב"ן בפ' וירא" כתב שמשפט סדום היתה למעלת ארץ ישראל, כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות. וכאשר תקיא את הגוי כולו מפני תועבות הקדימה וקאה את העם הזה שהיו רעים לשמים ולבריות.

ראה הקב"ה שיהיה לאות לבני מרי לישראל העתידיים ליורשה כאשר התרה בהם, "גפרית ומלח שרפה כל ארצה... כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבאים אשר הפך ה' באפו ובחמתו" (דברים כ"ט, כ"ב). **כי יש באומות רעים וחטאים מאוד, ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל כי שם היכל ה'.**

רבי שמואל רוזנבסקי זצ"ל (זכרון שמואל) הוסיף לבאר שא"י יש לה כח גידול רב, שקרקע א"י מגדלת במהירות, אולם תלוי מה זורעים בה. אם זורעים בה סם המות ג"כ מגדלת אותה באופן מהיר מאוד. מעלת א"י "ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה תמיד" וכלל ידוע הוא שכל שמעלתו גדולה יותר הרי בלי אותה מעלה הוא נחות יותר. א"י בלא תורה ועבודת המידות היא מגדלת את הרע והשחיתות!

א. אם כשכופין על מידת סדום בעינין שיאמר רוצה אני

יש לחקור בהאי כללא ד"כופין על מידת סדום" (ב"ב דף י"ב, ב' ונ"ט, א') האם בעינין כפיה עד שיאמר רוצה אני, ובלא שיאמר רוצה אני חשיב גזלה אע"פ דהוי מיד"ס. או דילמא כיון דזו מיד"ס אין לו זכות כזו בדיני התורה, כיון שדיני התורה הם לפי הצדק והיושר ואינם דיני סדום!

בב"ב (יב:) אמרו שבירושה כשל אחד האחים יש קרקע אמצרי דבי נשא ססמוכה לאחת מהקרקעות שבירושה, כגון זה כופין על מידת סדום שיקבל חלקו אמיצר שדהו.

הקשו שם תוס' מדוע הוצרכו לדרוש מפסוק שבכור נוטל את שני חלקיו כאחד מדכתיב "פי שנים" מקיש חלק בכורה לחלק פשוט, הרי מצד דינא דכופין על מידת סדום ראוי ליתן לו יחד את שתי חלקיו?

מקושיית תוס' הוכיח בשיעורי ר' שמואל (אות ר"כ) ובחידושי ר' נחום (אות קס"ח) דלכאורה צ"ע מדוע לא תירצו דנפקא מינא דאפשר לרדת לנכסיו בלא הסכמת הפשוט וליתן לבכור אחד מצרא, דמכח הדין דכופין על מיד"ס הוא רק שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני? אלא מוכח דס"ל לתוס' דמשום הדין שכופין על מיד"ס אפשר לרדת לנכסיו ולעשות החלוקה באופן זה, ומשתנים דיני הממון מחמת הדין דכופין על מיד"ס ופקעה זכותו של הפשוט משדה הסמוכה למיצר אחיו.

[מקושיית תוס' שהקשו אמאי איצטריך קרא בבכור דיהבין ליה אחד מצרא תפ"ל מטעם דכופין על מיד"ס, מוכח דסברי **שדין זה שכופין על מיד"ס הוא דין תורה**. יש בזה משום מצות "ואהבת לרעך כמוך" ושאר המצוות שמצינו בתורה שיש חובה לגמול חסד איש עם רעהו כגון פריקה וטעינה והשבת אבדה, וע"ע שו"ת מהר"ל דיסקין פסקים סימן ר"מ.]

מדינא דזה נהנה וזה לא חסר מוכח דא"צ שיאמר רוצה אני

בשיעורי רבי גרשון (ב"ב י"ב, ב') כתב הוכחה נוספת ליסוד הנ"ל מדברי התוס' שם בב"ב י"ב, ב' שכתבו שמה שכופין על מיד"ס בזה נהנה וזה לא חסר, היינו בשכבר דר בחצר חברו שלא מעלה לו שכר. והנה התם ודאי אין הבאור שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני והיינו עד שימחול לו על השכר, דהא לשון הגמ' בב"ב ד' ד"ה נהנה וזה לא חסר פטור ומשמע שפטור ממילא וא"צ בכפיה כדי לפוטרו.

והבאור בזה הוא שלתבוע שכר באופן של זה נהנה וזה לא חסר זו מיד"ס, כיון שהוא לא ניזוק כלל ומה איכפת לו שחברו נהנה, ולכן אין בדיני התורה ככה"ג חייב נהנה.

ב. בית שעימוד ללא שימוש אם מותר לדור בו לכתחילה

שיטת תוס' בב"ב דף כ"ב, כ"ה ("איתנהי") שהדין שבזה נהנה וזה לא חסר פטור, היינו דוקא לאחר שדר בחצר חברו שלא מדעתו דאינו צריך להעלות לו שכר כיון שהבעלים לא נחסר. אך כשבא בתחילה לדור בחצר אינו יכול לדור בה נגד רצון הבעלים, אע"פ שהבעלים לא נחסרו בכך.

והטעם משום דס"ל לתוס' שלא התחדש דין כופין על מיד"ס **להפקיע** את זכות הבעלים, וכיון שהוא בעלים על החצר יש לו זכות למנוע אחרים מלדור בה. ולא דמי לחלוקת שותפין או יורשין שמכיון שיש להם זכות שוה בממון המשותף, לכן שייך לכפות על מיד"ס.

אולם המרדכי (בב"ק סימן ט"ז) כתב בשם הראב"ה שאפילו **לכתחילה** מצי הלה לכופו לדור בעל כורחו בבית דלא קיימא לאגרא, משום דכופין על מיד"ס.

הרמ"א הביא להלכה את דעת המרדכי בחו"מ סימן שס"ג סעיף ו' וכתב שלא יכול לכופו לכתחילה שניחנו לדור בו, אע"פ דכופין על מיד"ס במקום שזה נהנה וזה אינו חסר. הני מילי בדבר דאי בעי להנות לא יוכל להנות אז כופין אפילו שניחנו לדור, אבל ככה"ג דאי בעי בעל החצר להנות ולהרויח להשכיר חצרו היה יכול אלא שאינו רוצה, אין כופין אותו לעשות בחנם.

לפ"ז כתב בשו"ת "בית יצחק" (או"ח סימן נ"ט ס"ק ד') שדבר האסור

עמק השבוע

גליון לה

פרשת לך לך תשפ"ה והימים שאחריה

עיונים וביאורים במדות הימים בשבוע הבא
מאת הרב ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים 'ניגת ראובן', עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

יום אמירת המי שבירך לבה"ב בבי האי שתא

שאחר ר"ח למי שיתענה בה"ב ואחר אותו שבת מתחילין להתענות הבה"ב. עכ"ל. הרי מבואר דתמיד אומרים ה"מי שבירך" לברך מי שמתענה בה"ב בשבת אחרי ראש חודש. וא"כ היות ושבת פרשת נח היתה ראש חודש, לכך לא אמרו אז המי שבירך, ורק בהאי שבת, שבת פרשת לך לך יאמרו המי שבירך בעז"ה ואח"כ יתענו בה"ב בשבועת פרשת וירא.

ר"ח מברכין מי שיתענה בה"ב. עכ"ל. ועיי"ש באליהו רבה דאיתא וז"ל כתב מהרי"ל בשבת שמברכין ראש חודש אין להזכיר שנאמר ביום טוב היה בטוב מכל שכן בשבת והוא ראש חודש, עד כאן, וכן נוהגין דאף כשחל ראש חודש בשבת מברכין בשבת אחריו אם כן אי אפשר להתענות בתשרי וניסן גופיה. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב שם בס"ק ג' דאיתא וז"ל ומברכין בבהכ"נ בשבת הראשון

עיין בשו"ע או"ח סי' תצ"ב דאיתא וז"ל יש נוהגים להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח, וכן אחר חג הסוכות, וממתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי, ואז מתענים. עכ"ל. והנה לפ"ז לכאורה היה לן להתענות בה"ב בשבועת פרשת לך לך, דהרי שבת פרשת נח כבר היה אחרי תשרי. אבל עיי"ש במג"א בס"ק ג' דאיתא וז"ל וכ"כ בי"ד סימן ר"כ בש"ך שבשבת הראשון שאחר

זמן אמירת המי שבירך לבה"ב

דאיתא ומה שנשתרבה המנהג שכשיש חולה אותו החזן הס"ת בידו לאחר אשרי ואומר מי שבירך ומפסיק הרבה בין אשרי לקדיש שלפני העמוד שלא כדיו הוא. עכ"ל. וא"כ יש לחלק בין המי שבירך לבה"ב למי שבירך לחולה וברכת החודש, דהמי שבירך לבה"ב הוא קצר מאוד ולא חשיב "הפסק הרבה" ולכן עדיף לאומרו אחרי אשרי כדי שלא יצטרך להניח הס"ת, אבל המי שבירך לחולה וברכת החודש הם יותר ארוכים, ושפיר חשיב "הפסק הרבה" ולכן יש לאומרו קודם אשרי. וא"ש.

שלפני העמוד שלא כדיו הוא. עכ"ל. והנה לכאורה י"ל דהטעם דמברכים אחרי אשרי ולא מקודם הוא כדי שלא יצטרך ליקח הס"ת ולחזור להניחו, אלא עדיף ליקח הס"ת לברך המי שבירך ולהמשיך עם חזרת הס"ת לארון הקודש. אבל עדיין קשה הרי גם המ"ב מייירי במי שאומר המי שבירך כשאוחז הס"ת בידו, ואפ"ה כתב שלא להפסיק בין אשרי להקדיש ע"י המי שבירך. ועוד יש להעיר דגם כשמברכים החודש אוחזים הס"ת, ואפ"ה עושים כן קודם אשרי ולא אחריו. והנראה ליישב כל זה בעז"ה, דעי' בלשון המ"ב הנ"ל

הנה באיזה מקום בסדר התפילה עושים ה"מי שבירך" הנ"ל. עי' בלבוש בס"י תצ"ב ובפמ"ג שם שכתבו דיש לברך אחרי "אשרי" קודם יהללו בעוד הס"ת בידו כדי לברך את העם עם הס"ת. והעיוני מדברי המ"ב בס"י רפ"ד ס"ק ט"ו וז"ל אחר אשרי לא יאמר שום דבר דהקדיש שאומרים לפני העמוד קודם תפלת י"ח הוא קאי על אשרי שאמר בתחלה וע"כ אין להפסיק ביניהם ויהללו שאומרים אין הפסק, ומה שנשתרבה המנהג שכשיש חולה אותו החזן הס"ת בידו לאחר אשרי ואומר מי שבירך ומפסיק הרבה בין אשרי לקדיש

גדר אמירת המי שבירך לבה"ב

ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה **אולי חטאו**. עכ"ל. [ועי' גם בטור באו"ח סי' תכ"ט דאיתא וז"ל רגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסוכות מפני שהם ימי משתה ושמחה **ושמא מתוך כך באו לידי עבירה** וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל.] ודברי הני ראשונים הובאו באחרונים להלכה, עי' בלבוש בריש סי' תצ"ב דאיתא וז"ל יש אומרים הטעם שמתענין על העבר שמא חטאו בימי המועדים שהם ימי המשתה ושמחה וסמכו אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' העלה איוב עולות וגו' אולי חטאו בני וגו' הכי נמי הואיל וימי המועדות הם ימי

מעשה דאיוב דכי הקיפו בניו לשבעת הימים הקריבו עולות מספר בניו אולי חטאו וברכו השם בלבם וכן בשמחה ומשתה של ימי המועד **אולי חטאו**. עכ"ל. וכן עי' במרדכי על תענית אות תרכ"ט דאיתא וז"ל ותענית שלאחר הפסח ושלאחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הו' כתענית יחיד וטעמו של דבר שמתענין י"א **שמא חטאו** בלשונם ובלבם כדחזינו באיוב אולי חטאו בני. עכ"ל. וכ"ה בטור באו"ח סי' תצ"ב וז"ל נוהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח והחג ממתינין עד שיעבור כל חודש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאינן רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חטאו בני וגו'

עיין באו"ח סי' תק"נ דמבואר שיש ענין "להכריז" צום שאינו חובה. אבל למה הכא "מברכים" המתענים בה"ב. ובאמת עיין ברא"ש במס' תענית פ"א סימן כ' דאיתא וז"ל והראב"ד ז"ל כתב דנראה לו דהנך תעניות דמתענין באייר ובמרחשון כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד להו ולא חובה ניהו ולא על מילתא ידיעה עבדי להו ואע"ג דמכריז עלייהו **בני כנישתא** כיחידים דמו ואפי' שליח צבור לא יאמר עננו אלא בשומע תפלה. עכ"ל. הרי מבואר דמכריזים על הני תעניות. וא"כ צ"ב, למה אנו "מברכים" המתענים. וי"ל בזה, ובהקדם, דהנה ע"ע ברא"ש שם דאיתא וז"ל תענית שני וחמישי ושני שלאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן כל תפוצות ישראל וכו' סמכו להו

המשתנה ושמוחה חוששין אולי חטאו. עכ"ל. וכ"ה בשו"ע הרב שם וז"ל נהגין במדינות אלו להתענות שני וחמישי ושני אחר פסח וכן אחר חג הסוכות לפי שחוששין שמא מתוך משתה ושמוחה המועד באו לידי עבירה לכן מתעניין לתשובה ולכפרה כמו שמוצינו באיוב שלאחר שהקיפו ימי המשתה ושמוחת בניו העלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל. וכ"ה במ"ב שם וז"ל שחוששין שמא מתוך משתה ושמוחה באו לידי עבירה כמו שמוצינו באיוב שהביא קרבנות. עכ"ל.

והנה יש הרבה נוסחאות אחרות בראשונים בבאור השורש דתעניות בה"ב, דע' בכלבו בסי' ס"א דאיתא וז"ל נהגו כל ישראל להתענות שני וחמישי אחר הפסח עד שבועות ושני וחמישי מסוכות ועד חנוכה משום דאמרי סקבא דשתא רגלא כלומר שברגל אוכלין ושותין שבעת ימים יותר מדאי ומרוב אכילה ושתייה והשמחה פוחזין וחוטאין תמיד ומנאפין וצריכין להתענות לכפר עליהם. עכ"ל. ועד"ז עי' בארחות חיים בהל' תענית דאיתא וז"ל נהגו יחידים להתענות שני וחמישי מר"ח אייר עד שבועות ושני וחמישי מר"ח מרחשון עד חנוכה וכשהתחילו להתענות מתעניין שני וחמישי מר"ח ומפסיקין בר"ח ואין מתחילין ואין מפסיקין אלא בשני לעולם לכך מתחילין ביום שני ראשון של אייר ומסיימין ביום שני ראשון של מרחשון וכן נמי במרחשון מתחילין ביום שני ראשון של מרחשון ומסיימין ביום שני ראשון של מרחשון ויש מתעניין בה"ב אחר שבועות והטעם לכלל משום דאמרינן סקבא דשתא רגלא כלומר ברגל אוכלין ושותין ז' ימי יותר מדאי ומרוב אכילה ושתייה והשמחה פוחזין וחוטאין תמיד ומנאפין וצריכין להתענות לכפר עליהם. עכ"ל. ועי' בספר האשכול הלכות שני וחמישי דאיתא וז"ל אבל נהגו מעולם במדינות האלה להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח ואחר החג וסמכוהו על מ"ש באיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וכו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני, וברגלים האלה שנמשכו ימים הרבה במשתה ושמוחה באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים לכן ראוי להתענות ולהתודות וכו' וחכמים מצטערין על כך כדאמר' בירושלמי וכו' כלום אסרו לעשות מלאכה בחה"מ כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינון אוכלין ושותין ופוחזין. עכ"ל.

והנה אותם ראשונים לא כתבו דהחשש הוא "שמא חטאו" אלא הם כתבו ד"חוטאים תמיד" ו"באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים". והנה בשלמא לפי אותם ראשונים מובן שורש התעניות, דהרי כיון שחוטאים תמיד במועדות לכן צריכים

לכפרה, אבל להרא"ש ודעמי' (שהובאו להלכה) דמתענים משום "אולי חטאו", מהו שורש התעניות, מהו הפירוש דמתענים משום ד"אולי חטאו", הרי אם חטאו יתענו ואם לא חטאו לא יתענו.

ונראה שמוכח מזה דהמתענים בה"ב אינם מתענים משום ד"אולי הם בעצמם חטאו", אלא הם מתענים משום דאולי אחרים חטאו, דהמתענים באים לכפר על כלל ישראל. וז"ל דלכך כתבו הראשונים "אולי חטאו", דבאמת אין אנו יודעים אם חטאו, אבל יש בזה חשש גדול, ולכן מתענים, אבל אין אנו יודעים בבירור אם חטאו כיון דהמתענים אינם דוקא החוטאים.

והנה הראשונים הביאו סמך לתעניות בה"ב מהא דכתיב בריש איוב "והלכו בניו ועשו משתה בית איש וימונו ושלחו וקראו לשלשת אחיהם לאכול ולשתות עמם, ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבם ככה יעשה איוב כל הימים". והנה מבואר שם שאיוב הביא הקרבנות, ולא בניו, ואם מודמים תעניות בה"ב להקרבנות של איוב אז מבואר כנ"ל שהמתענים מתענים לכפר על הכלל, ולא מתענים לכפר דוקא על עצמם. (עיין במס' סנהדרין דף קא ע"א דאיתא העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב, וכן עי' במסכת כלה פרק א' דאיתא העיד ר"ש ואמר כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב, וז"ל עי' איזה פסוקים חשיבי "קריאת פסוק בזמנו" בתעניות בה"ב. ולהנ"ל י"ל ד"הפסוקים בזמנם" הם הני פסוקים באיוב, וקריאתם בהני תעניות מביא טובה לעולם.)

שוב מצאתי בעז"ה שיש מן הראשונים שכתב להדיא כדברינו, דע"י בנמוקי יוסף (מהד' בלוי) במס' מגילה דף לא ע"ב דאיתא וז"ל באותן תעניות שעושין מראש חדש מרחשון עד כסליו שני וחמישי ומראש חדש אייר ואילך שעושין שבע קורין ג"כ בשחרית ובמנחה ויחל אם היו שלשה מתעניין אע"פ שאינן על הצרות שעברו לפי שעושין אותן משום הרגלים שעברו שהיה אדם שמח ובטל ממלאכה ואי אפשר דליכא אינשי שבאו לידי עבירה מתוך הבטלה כדאמרינן בפרק עשרה יוחסין סקבא דשתא ריגלא כלומר חבורה של כל השנה דהיינו עבירה היא הרגל ששם מתחברים האנשים עם הנשים בגנות ובפרדסים ופעמים באין לידי עבירה לפיכך חזקנים ואנשי מעשה מתענים עליהם לכפרה. עכ"ל.

[יש עוד מקור דהתעניות בה"ב הם תעניות שיחידים מתענים על דבר הנוגע להכלל. דע' בטור

באו"ח סי' תכ"ט דאיתא וז"ל הכי איתא בפ"ק דמסכת סופרים מפני מה אין מתעניין בניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם ביי"ב יום וכל אחד עשה בימיו י"ט ואין מתעניין בו עד שיעבור ניסן והבכורות מתעניין בערב פסח ותלמידים מתעניין בו שני וחמישי ושני מפני חילול השם ג' ימים, ונ"ל דהנך ג' ימים אחר הפסח קאמרו כמו שרגילין באשכנז להתענות ג' ימים אחר הפסח וכן אחר הסוכות מפני שהם ימי משתה ושמוחה ושמא מתוך כך באו לידי עבירה וסמכו אותם אקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וגו'. עכ"ל. הרי דהטור סובר דהא דאיתא במס' סופרים ד"תלמידים מתעניין בו שני וחמישי ושני" הוא מקור להתעניות בה"ב, ונראה דהני "תלמידים" היינו יחידים המתענים על דבר הנוגע להכלל, דלכאורה פשוט ד"חילול השם" היינו חילול השם בכללות מצב הבריאה (לדאבוננו), ולא חטא חילול השם של איש פרטי. וכן מוכח מהא דאיתא בגירסא שלפנינו במס' סופרים "והתלמידים מתעניין בו שני וחמישי מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף".]

הנה הערנו דלמה אומרים "מי שבירך" להתענים בה"ב. ולפי הנתבאר הוא מובן מאד, דהני שמתענים בה"ב אינם מתענים בשביל כפרת עצמם, אלא הם מתענים בשביל הציבור, לכך יש לברכם. וא"ש למאד בס"ד.

[אולם יש להעיר לכאורה מדברי התמים דעים סי' קע"ז וז"ל מה שאמרו רבותינו ז"ל סקבא דשתא רגלא שמעתי מפי בקי כי סקבא ענין קלקול ופירש הענין קלקול כל השנה הרגל כלומר בימי הרגל עשוי לקלקל מעשיו יותר מכל שאר השנה לפי שדרך העולם להתענג בימי הרגל במאכלים ובמשתאות ובמיני מלבושים שהם ימים מחודשים והתאוות מתחדשות ומתעוררות בהם ובני אדם קרובים לבא לידי קלקול מעשים ולידי מכשול עונות, ומטעם זה נהגו יחידים הדורות ואנשי מעשה להתענות אחר כל רגל ורגל משלשה רגלים שלש תעניות שני וחמישי ושני כי שמא בשמחת הרגל נתלכלכו בחטא או הם או אנשי ביתם וצריכים לבקש רחמים לכפר בעדם ובעד ביתם וזה באמת מנהג יפה הוא וראוי לנהוג בו. עכ"ל. הרי דהתמים דעים כתב "שמא" בשמחת הרגל נתלכלכו בחטא, ואפ"ה כתב דהתעניות הן לכפר על עצמם או על אנשי ביתם, ולא כתב דהתעניות הן לכפר על הכלל. (ויל' דהתמים דעים יישב הא דאיוב הביא הקרבנות ולא אחרים בזה שכתב "או אנשי ביתם", דאיוב לא הביא הקרבנות לכפר על אינשי דעלמא, אלא על בניו, דהיינו אנשי ביתו.) וצ"ע.]

שורש תעניות בה"ב

אבל עיין במחזור ויטרי דאיתא וז"ל לאחר הפסח מר"ח אייר רגילים בני הגולה לגזור שלש תעניות וכן לאחר סוכות ממרחשון מתעניין שני וחמישי ושני בהם מפגינן ימי גלותנו. עכ"ל. (עיין"ש)

ונשים לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על זה וי"א לכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות. עכ"ל. הרי מבואר דתעניות בה"ב מוכפריין על עבירות הרגל, וכ"ה בלשונות הראשונים והפסוקים הנ"ל.

אשר מדרך העולם לשמוח בה ביותר, על כן הזהירם שתהיה השמחה לפני ה' דווקא לא כשמחת הרקים אשר כל מזימותם הרגו בקר ושחוט צאן, השותים במזרקי יין, ומרבים מחלוקת בישראל ובשמחה זו החריבו ב' בתי מקדשים וגלו בראש גולים כמ"ש כי בשמחה תצאו, כארז"ל סקבא דשתא ריגלא, כי בעבור שהיו שמחים שלא לשם שמים סבבו כל חלי וכל מכה. עכ"ל.

כי אע"פ שהמה אנשים חשובים ועמך כולם צדיקים מ"מ בשתותם במזרקי יין ואוכלם בשר לתאוה בשבתות ויו"ט לבם רואה הוללות וסכלות הרבה וע"ז אמרו חז"ל סקבא דשתא ריגלא כי רובי עוונות נולדים מימי החג. עכ"ל. וע"ע בכלי יקר על ויקרא פכ"ג פ"מ דאיתא וז"ל ושמחתם לפני ה' אלהיכם אין שמחתם לפני ה' כי אם בזמן שהם באגודה אחת ובפרט שהשמחה דווקא בחג זה לפי שהוא זמן אסיפה

בהערת המהדיר שהעיר שאכן רוב הסליחות הנהוג לאמרים בתעניות בה"ב אכן מכוונות לצרות הגלות. ויש להעיר דאולי יש דרך לומר דהתעניות קשורות ל"שמחת הרגל" ול"גלות" בהדי הדדי ע"פ הא דאיתא בכת"ס במס' חולין דף כו ע"ב וז"ל משחז"ל פ' עשרה יוחסין סקבא דשתא רגלא דכל צרות שלא יבואו הוא בחטא שעושים מתוך שמחת הרגל. עכ"ל. ועי' בכת"ס בדרשות דאיתא וז"ל אמנם יש אנשים שאינם עוצרים חיל כאלה

מקורות בפסוקים ל"סקבא דשתא ריגלא"

(ה') עי' בישעיה פרק כ"ט פסוק א' דכתיב "הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על שנה חגים ינקפו". ועי' בהגהות הרד"ל בקידושין דף פ"א דאיתא וז"ל סקבא דשתא ריגלא הערוך פ"י לשון חבורה ונ"ל סמך לפ"ז מהמקרא ממ"ש ישע"י כ"ט ספו (עונות) שנה על שנה חגים ינקפו שפי' ינקפו ג"כ לשון חבורה ונקוף ולומר שבחגים ורגלים הוא שעת הנקיף וחבורה ותפסו חז"ל לשון נקיף השייך ברגל ענין נופל על רגלים. עכ"ל.

(ו') עי' בישעיה פרק א' פסוק י"ד דכתיב "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח נלאיתי נשא". ועי' בדרושים נחמדים ממחר"ם שיף דאיתא וז"ל חדשיכם ומועדיכם היו עלי לטורח, אמרו רבותינו ז"ל לא די שמזנין אלא שמטריחין עלי איזה צורה כו' של בעל או של בועל, היאך תלוי בחדשיכם כו', יובן עם מ"ש הרמב"ם הביאו הטור בהלכות י"ט ס"ס תקכ"ט חייבין ב"ד להעמיד שומרים ברגלים שיהיו משוטטים ומתפשטים בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם אנשים ונשים ולא יבאו לידי עבירה כו' וכמ"ש סקבא דשתא ריגלא, ולז"א חדשיכם ומועדיכם כו' היו עלי לטורח, כי אז רגליך להתקבץ ולבא לידי זנות ומטריחין. עכ"ל. ועי' בספר ת"ת לאיכה פ"ב פ"ו דאיתא וז"ל ויש להוסיף ביאור ולפרש עם זה כונת הפסוק בישעיה א' חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי עפ"י המתבאר בביצה ט"ו ב' דהלשון לכם מורה על הנאה גופנית כולה בלא חלק לחפצי שמים וזוהי הכונה חדשיכם ומועדיכם בעת שהם כולם לכם לבד שנאה נפשי, וטעם השנאה הוא כמס"כ הערוך בבאור מאמר חז"ל סקבא דשתא רגלא דמכיון שאוכלין ושותין ובטילין ממלאכתן מתיחדין ובאין לידי עבירה. עכ"ל. וראיתי הובא מהסבא מקלם באור רש"י א' עמ' כ"ד וזה"ל בשבת היה צריך האדם להרגיש בעצמו קדושה יתירה ואנחנו רואים להיפוך כענין סקבא דשתא ריגלא, והענין הנה כתוב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, פי' חדשיכם ולא שלו ית"ש ולכן שנאה נפשי וגו', הרי עד כמה מפסידה התאוה את נפש האדם ועל כן שומר נפשו יתרחק מאד מתאוה. עכ"ל.

להשגיח על זה בימי הקיץ הללו הנכנסים לבל יכשלו בחרבונני קיץ ואחז"ל סקבא דשתא ריגלא, והנה יש כאן מקום עיון גדול היתכן שיהי' מקום לשליטת טומאת היצ"ה בשמחת ימים הקדושים הנעשים לכבוד שמו הגדול, אבל האמת הוא כך כי ג' שותפים באדם הקב"ה ואביו ואמו והנה בחלק הקב"ה שהיא הנשמה חלק אלוה ממעל בודאי לא הי' שום אחיזה ושליטה לחצוני' אי הי' כל השמחה רק שמחת הנפש אבל מחמת חלק החומר מאביו ואמו הוא אויל המתעה המושרש בטומאות אויר הארץ העמים לזה צריך שמירה שלא יתבטל הנפש הקדושה ברוב חד בתרי בחלקת אביו ואמו והיינו דקצווה דוד המלך ע"ה הן בעון חוללתי ובחטא יחמנתי אמי, וע"כ צריך שמירה רבה בימים הקדושים שעלולים ביותר לחטא, והיינו איש אמו ואביו תיראו שכל אדם יירא מחלק אביו ואמו וע"כ את שבתותי תשמורו לבל יחטאו בהם כנ"ל. עכ"ל.

(ג') עי' בדברים פרק ט"ז פסוק ט"ו דכתיב "שבעת ימים תחג לך אלהיך במקום אשר יבחר ד' כי יברך ד' אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח". ועי' בפירוש בעלי התוספות עה"ת שם דאיתא וז"ל והיית אך שמח שלא יגיס לבו לפנות לבטלה כדאמר' סקבא דשתא ריגלא פי' גרוע שבכל השנה זו הרגל לפי שלבו של אדם גס בו וקל להרהר ולכן נהגו העולם להתענות אחר הרגלים שני וחמישי ושני. עכ"ל.

(ד') עי' בדברים פרק ט"ז פסוקים ט"ז-י"ח דכתיב "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ד' אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ד' ריקם, איש כמותנת ידו כברכת ד' אלהיך אשר נתן לך, שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלהיך נתן לך לשבטך ושפטו את העם משפט צדק". ועיין בבעל הטורים שם דאיתא וז"ל סמך שופטים ושטרים לרגלים וכו' כי השופטים מזהירים העם שלא לחטא ברגלים כדאמרינן סקבא דשתא רגלא. עכ"ל.

הנה ראינו דרוב המפרשים סוברים דתעניות בה"ב הן מיוסדות על הענין ד"סקבא דשתא ריגלא". ויש להאי ענין כמה רמזים בפסוקי התורה ובנביא.

(א') עי' בויקרא פרק י"ט פסוקים כ"ט ול' דכתיב "אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה, את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ד"ל". ועיין במושב זקנים שם דאיתא וז"ל את שבתותי תשמורי סמך זה לומלאה הארץ זמה וזהו שאמרו סקבא דשתא ריגלא וכן בשבתות כשאוכלים ושותים דכתיב (הושע ד' י"א) זנות ויין ותירוש יקח לב. עכ"ל. ועי"ש גם בבעל הטורים דאיתא וז"ל ומלאה הארץ זמה וסמך ליה את שבתותי תשמרו לומר סקבא דשתא ריגלא, שאוכלין ושותין ושמחין בשבתות, והיינו דכתיב זנות ויין ותירוש יקח לב. עכ"ל. ועי"ש גם במשך חכמה דאיתא וז"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כו' פירוש, דיגיעת דרך ארץ משכחת עון, (אבות ב"ב) ובשבתות וי"ט בטלים ממלאכתך ויכולים לבוא לידי עבירה, וכמו שאמר סקבא דשתא ריגלא, וברמב"ם סוף הלכות א"ב חייבין ב"ד להושיב שומרים ברגל וכו', וכן במקדש בנשים יולדות וזבות שמביאות קרבנותיהן למקדש, וכמעשה שהיה אשר ישכבון את הנשים הצובאות וכו' (שמואל א' פ"ב פכ"ב) ולכן אמר שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, שלא יהא שום נדנוד זימה ולא תזנה הארץ אני ה' וקצת מזה מצאתי בבעה"ט. עכ"ל.

(ב') עי' בויקרא פרק י"ט פסוק ג' דכתיב "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ד' אלהיכם". ועיין בכת"ס שם דאיתא וז"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו יש לפרש ע"ד מוסר כך עפ"י מ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט וכן הוא בשו"ע א"ח סוף הל' יו"ט שיש להדייני' להשגיח על העם בשבתות וי"ט ולהושיב שומרים בגנות ופרדסים שלא יפרצו שם מרוב שמחת שבת וי"ט וישמן ישורון ויבעט ולכן הקריב איוב קרבנות בעד בניו אחר ימי המשתה שלהם כי אמר אולי חטאו בני כמ"ש הב"י, ובאמת ביותר יש

”סקבא דשתא ריגלא” מיוחד לפסח וסוכות

וכו' כלום אסרו לעשות מלאכה בחה"מ כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגיעין בתורה ואינן אוכלין ושותין ופוחזין. עכ"ל. ועיי' בספר מנהגים דבי מהר"ם במנהגים לבין פסח לעצרת דאיתא וז"ל ונהגו להתענות באייר שני וחמישי ושני ולעולם יש להתענות אותם קודם ל"ג בעומר ואומרים בהן סליחות בתפילה וכשחל ר"ח אייר בשבת אין גוזרין בו תעניות עד שבת שלאחריו והטעם לפי שבפסח בחול המועד נוהגים בו קלות ראש גם משום חומרא דחמין מתענים ויש לזה סמך מאיוב ויהי כי הקיפו שבעת ימי המשתה העלה עולות וכו' כי אמר אולי חטאו וכו'. עכ"ל. ועיי' בספר פרי צדיק פרשת קדושים אות ד' דאיתא וז"ל סקבא דשתא רגלא וכו' כפי הנראה עיקר החשש משום חול המועד וכו'. עכ"ל. ועיי' שם. וגם לפ"ז מובן הא דרך מתענים אחרי פסח וסוכות, ולא אחרי שבועות, דליכא חוה"מ בשבועות.

דכין שאוכלין ושותין ובטלין ממלאכתם מתייחדין כו'. עכ"ל. ודברי רש"י ותוס' צע"ע. עכ"פ העירוני דלפי רש"י ותוס' מובן הא דרך מתענים אחרי פסח וסוכות, ולא אחרי שבועות, דהא עיי' במס' ברכות דף יז ע"ב וברש"י ותוס' שם דמבואר שרק לפני פסח וסוכות היו מתאספין לדרשא, אבל לפני שבועות לא היו מתאספין כל כך לדרשא. הנה עיי' בספר האשכול הלכות שני וחמישי דאיתא וז"ל אבל נהגו מעולם במדינות האלה להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח ואחר החג וסמכוהו על מ"ש באיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וכו' והעלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני, וברגלים האלה שנמשכו ימים הרבה במשתה ושמחה באים לידי קלות ראש ויחוד אנשים ונשים לכן ראוי להתענות ולהתודות וכו' וחכמים מצטערין על כך כדאמר בירושלמי

הנה ראינו הא דאיתא במס' קידושין דף פא ע"א סקבא דשתא ריגלא. והנה עיי' ברש"י דאיתא וז"ל סקבא דשתא ריגלא ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה ימות הרגל שיש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה ונותנים וגו' ואם זה ע"ז, עכ"ל, ועיי' שם בתוס' דאיתא וז"ל סקבא דשתא ריגלא פירוש ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה כלומר ימות הרגל שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונותנים עין זה על זה וי"א לכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות. עכ"ל. ויל"ע למה רש"י ותוס' דוקא הזכירו הדרשא, ולא כשאר מפרשים הנ"ל שהזכירו שמחת החג בכללותה. ועיי' שם במהרש"א דאיתא וז"ל סקבא דשתא ריגלא פרש"י שיש שם קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה כו' וכה"ג אמרו בב"ה שעשו תיקון גדול פ' החליל ולפירושו ה"ל שבתא דריגלא דאז עיקר הדרשה ובערוך פ' בריגלא מושג ומשום

מי שאינו מתענה בה"ב האם יקרא פרשת עולה

פרשת הקרבן יהיה לנו במקום הקרבת הקרבן, בין שנקרא בכתב בין שנקרא בעל פה, כמו שאמרו רז"ל (מנחות דף קי ע"א) כל העוסק בפרשת עולה כאילו הקריב עולה, בפרשת חטאת, כאילו הקריב חטאת, בפרשת אשם, כאילו הקריב אשם. עכ"ל. הנה לפ"ז מי שמאזיח סיבה אינו מתענה בתעניות בה"ב אולי כדאי לו בהני ימים במיוחד לקרוא פרשת עולה, דאף שאין לו "תענית במקום קרבן", אבל הא מיהא יהא לו "פרשת עולה במקום קרבן".

אך העולה תוסיף על כפרתו, ויסיף להתרצות בה אל השם יתברך, עוד אמרו (ירושלמי יומא פ"ח ה"ז) עולה מכפרת על העולה על רוח בני האדם מהרהורי הלב ומחשבת העברות, וכן כתוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם, ועתה כי אין לנו קרבנות בעונותינו ובעונות אבותינו, אם חטא בהרהורי הלב או שעבר על מצות עשה, יקרא פרשת העולה אשר בתחלת סדר ויקרא ובתחלת סדר צו את אהרן, כי מקרא

עיי' במ"ב בסי' תצ"ב שביאר הטעם לתעניות בה"ב וז"ל חוששין שמא מתוך המשתה והשמחה דפסח וסוכות באו לידי עבירה כמו שמוצינו באיוב שהביא קרבנות, והתענית במקום קרבן. עכ"ל. הרי מבואר דגדר התענית היא "תענית במקום קרבן". הנה עיי' בשערי תשובה לרבינו יונה בשער הרביעי אות ז' דאיתא וז"ל ואמרו רז"ל (יומא דף לו ע"א) תו"כ ויקרא) עולה מכפרת על מי שעבר על מצות עשה אחרי התשובה, כי אמנם נתכפר עונו בתשובה,

בענין תפילות בה"ב למי שאינו מתענה

אבינו מלכנו ואף כשאין בביהכנ"ס בני אדם המתענים. וראיתי מביאים מהלוח א"י שכשמשנים הנוסח הנ"ל יכולים לומר תפילת ציבור קבעו וכן בהמשך הסליחה הזאת במקום לומר הקדשנו צום יאמרו הקדשנו תפילה. עכ"ל. ואפשר דמבואר בזה דלא כמו כמה שכתבנו בדעת המ"ב, דנוהגים לומר הסליחות אף אם אין מתענים כלל.

סליחות, אלא שאינם יכולים לומר "ציבור" משום שאין ציבור שמתענים, או האם גם שאר אינשי אומרים הסליחות. הנה עכ"פ יש להעיר דלכאורה מדויק במ"ב דאם אין מתענים כלל אז לא אומרים הסליחות כלל. אבל עיי' בספר אשי ישראל עמ' תק"ג דאיתא ששמוע מהגרש"א ז"ל דלאחר סליחות אומרים

עיי' במ"ב בסי' תצ"ב ס"ק ה' דאיתא וז"ל ויכולים לומר סליחות אפילו אין בבהכ"נ עשרה מתענים רק שלא יאמרו הסליחה של תענית צבור קבעו וכו' (בה"ט) ובפמ"ג כתב שידלג רק תיבת צבור, ומ"מ הסליחה של אפפנו מים וכו' בודאי אין נכון לאומרה כל שאין צבור מתענין. עכ"ל. ויל"ע בכונותו, האם כוונתו דרק המתענים אומרים

לע"נ שלמה חי דוד יצחק בן אברהם זצוק"ל, ראש ישיבת חיים ברלין בנו יורק

אותלמופת
עיבוד שוחר טקסט ליצירה
otl101@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים
י. בלוי
עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר
בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
המלאי מוגבל! הזריז נשכר!
לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

תורת המקדש

בירורי הלכה בעניני המקדש והקרבנות
ל"ע"נ הגאון רבי אברהם נח גרבה זצ"ל

חשון תשפ"ה

אור חדש על ציון תאיד

בס"ד במשך כ-12 שנה (משנת תשע"ב) יצא לאור הגיליון הנודע 'תורת הקרבנות', שרכש לעצמו מקום מכובד בין תופסי התורה ויושבי בית המדרש בכלל, ואצל לומדי קדשים בפרט.

זכה הגיליון להיות שופרם של עמלי תורת הקדשים, מנער ועד זקן, מגדולי הדור ומאורי האומה זללה"ה ויבלחט"א, שדברי תורתם הובאו רבות בגליון, ועד בני הישיבות צורכים צעירים שטעמו מנופת צופו של סדר קדשים, והעלו גם הם על הכתב מפרי עמלם.

במשך השנים פורסמו בגיליון אלפי מכתבים ומאמרים בנושאים שונים בבירור הסוגיות אליבא דהלכתא, ומאות נושאים יחודיים נידונו בו. כמו כן הופיעו בו סיכומי הלכות רבים שנכתבו ע"י חבר ת"ח בצורה מפורטת עם מקורות.

בתקופה האחרונה הוכר הצורך בגיליון לפי סדר לימוד קבוע בעיון והעמקה אליבא דהלכתא, שיתן מענה בין לבאים להיכנס בשערי הקדשים, ובין לאלו שכבר זכו לעסוק בתורת הקדשים, ורוצים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

מכיון שכך הוחלט במכון תורת הקרבנות על הוצאת גיליון חדש "תורת המקדש" על סדר קדשים, כאשר תחילת הלימוד הוא במסכת תמיד, שהיא המסכת הכוללת את עיקר סדר העבודה בבית המקדש. מטרת הגיליון לפתוח לכל אחד ואחד מהלומדים את האפשרות לעסוק במשניות מסכת תמיד בעיון גדול, עם המפרשים והנידונים המדוברים, עד ההלכה למעשה. ובהמשך אי"ה ימשיכו לעסוק במסכתות אחרות של סדר קדשים לתועלת הציבור.

כמו כן נקווה שעל ידי הוצאת הגיליון, יתעוררו לומדי התורה בכל אתר ואתר, לעסוק ביתר שאת בעניני קדשים להלכה, על מנת להתכונן לעבודת המקדש כפי שהאריך מרן החפץ חיים זצוק"ל בכתביו הרבים.

ואין לנו כבוד שמים גדול יותר מהעסק בבירור הלכות הקרבנות, כאשר ניכר בזה שגם כאשר איננו זוכים להקריב קרבנות בפועל, מכל מקום גוברת בנו הציפייה לעבודת הקרבנות החביבה ביותר לפני ד', ואנו עוסקים בה כדי להיות מוכנים ליום שבו תשוב העבודה למקומה.

בית המקדש. מילים שמביעות ערגה... כל יהודי באשר הוא, ליבו ונפשו מסורים בציפייה לבית המקדש.

טלטלות רבות עבר עם ישראל. קרוב לאלפיים שנות גלות, נשפכו נהרות של דם, צרות ניתכו, שנאת העמים לישראל שלטה בעולם, ובכל זאת עם ישראל אינו מתייאש. הוא נאחז בתקוה הגדולה - תקות הגאולה השלימה, שבמרכזה עומדת הציפייה לבנין בית המקדש ולהשראת השכינה.

'בית המקדש' מלבד היותו המקום הנבחר להקרבת הקרבנות, הרי הוא גם מרכז חיי התורה של עם ישראל - 'כי מציון תצא תורה' (ישעיהו ב). מקום מושב הסנהדרין גדולי התורה - צריך גם הוא להיות בבית המקדש, ואף אומות העולם יבואו בעתיד לדרוש את השם בבית המקדש, כנאמר בפסוק שם 'לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו'.

חיבורים רבים נכתבו על צורת בית המקדש השלישי. ספרים שלמים מתארים כיצד ייראה בית המקדש על כל חדריו גזכיו ועליותיו. אך לעומת זאת מעטים מאד עסקו בבירור תורת העבודה במקדש. אם נתבונן בדבר, הרי לימוד צורת המקדש נצרך בפועל רק בשעת הבנייה עצמה, ובפרט שלדעת רבים בית המקדש ירד בנוי מן השמים. אך ידיעת פרטי העבודה במקדש תידרש מאיתנו מידי יום ביומו. בכל קרבן שנקריב, יהיה צורך לדעת טרם ההקרבה, את כל דיניו ואת פרטי הלכותיו.

על אחת כמה וכמה סדר עבודת התמיד, אשר פרטיה רבים וסוגיות רבות בש"ס עוסקים בה, שבוודאי נחוץ לכולנו לברר היטב את דיניה לפרטי פרטים, כדי להיות מוכנים ועומדים ליום בו יבנה בית המקדש בתפארתו במהרה בימינו.

ואם בכל התקופות כך, הרי בתקופה זו שהאומות מתגרות זו בזו ועם ישראל נמצא במצור, עלינו לצפות יותר מתמיד לגאולה, ובפרט שכל הסימנים שאמרו חז"ל על ימי עקבתא דמשיחא כבר מתקיימים לנו עינינו, כמו שכתב מרן החפץ חיים זצוק"ל וא"כ ודאי עלינו להתכונן ביתר שאת וביתר עוז לעבודת בית המקדש שייבנה בקרוב ממש בב"א.

המשנה, פסקי הלכות ממרן החפץ חיים זיע"א עם ביאורים, סיכומי וביאורים דינים עד ההלכה למעשה, וכן תמונות להמחשת הפרטים המוזכרים במשנה ממפעל 'מראה כהן' שעל ידי המכון. נשמח לקבל תגובות והערות מהלומדים על המדורים השונים, ויפיעו אי"ה במדור התגובות עם תשובות הרבנים שליט"א אשר ישיבו לשואלים, ועי"ז ישוטטו רבים ותרבה הדעת כדרכה של תורה.

כעתירת מכון תורת הקרבנות

זכות היא לנו שהגיליון יוצא לאור לעילוי נשמת הגאון הגדול **רבי אברהם נח גרבוז זצוק"ל** (שנלב"ע בשנה החולפת), אשר זכה להעביר ולמסור בהיכלי הכוללים והשיבות את משנת רבותינו לבית בריסק בתוספת דברי רבותינו כמרן החזו"א ועוד, ומלבד זאת הוסיף וביסס יסודות וביאורים רבים מדיליה להאיר עיני הלומדים, ומשנתו סדורה בספרי 'מנחת אברהם', אשר עריכותם נודעת ביותר לכל העוסקים בסדר קדשים.

בגיליון יופיעו אי"ה מדורים קבועים מגדולי הרבנים ראשי הישיבות ומורי הוראה שליט"א, וכן מדורים מיוחדים של ביאורי

דברים היוצאים מליבו הטהור של מרן החפץ חיים זיע"א

לך נא וראה מה שאמרו חז"ל (סנהדרין דף צ"ח) לענין משיח, שראהו רבי יהושע בן לוי דהוי שרי ואסר כל מפה בפני עצמה ולא הכל ביחד, והטעם כי פן יאמר לו הקב"ה שילך לגאל בניו ולא יצטרך לעקב. ועתה נוכל ללמד בקל וחומר, אם רגע אחד אינו כדאי לעקב לכלל ישראל, מה נאמר כשיבוא משיח צדקנו ויאמר לנו בשם ה' להקריב קרבנות הקבועים בשם כלל ישראל וקרבנות האמורים בספר יחזקאל, ואנחנו נהיה מכריזים להמתין עכ"פ איזה חזשים שנהיה בקיאים בהלכותיהן.

(מתוך תורה אור פרק יב)

כתיב (מלאכי ג') ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים. וכינן שהישועה בהגלות כבודו יתברך תהיה פתאום, לא יהיה אז זמן להכין עצמם לעבודה, ואשר הלמוד הוא לא לשעה ושתיים כי אם לכמה שנים, ולמוד הלכות עבודה להלויים גם כן היה נצרך חמש שנים כמבאר במסכת חלין, ובפרט לפנה"ס שצריך לידע כל עניני הקדש והמקדש. ואם כן צריך להכין עצמם מקדם שפאשר בא יבא פתאום נהיה מוכנים לעבודתו יתברך.

מרן הגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון

נמצאים בימים גדולים וכל מה שקורה הוא הכנה לביאת המשיח, ומי שמחובר לביאת המשיח מתכוון בכל יכולתו לזה. וכך כאשר "פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים", כמה שיהיה כל אחד מוכן יותר ומחובר יותר, יהיה בדרגה גבוהה יותר.

ובאמת שקודם ביאת המשיח ודאי שיש להתכוון בכל החלקים, וכשיבואו ימות המשיח הרי לא יוכלו לפעול ולגדול למעלות יותר גבוהות כמו שכתוב "ימים אשר אין בהם חפץ". אמנם בפרט בחלק זה שלשמו התאספנו כאן, לחזק את לימוד סדר קדשים בעיון אליבא דהלכתא, צריך כל אחד להתכוון במה ששייך אצלו, הכהנים והלויים בלימוד סדר עבודתם, והישראלים בחלק של הבאת הקרבנות, וככל שנהיה מוכנים יותר נזכה לקרב את ביאת המשיח.

יעזור הקב"ה שנזכה בגאולה שלמה במהרה בזכות עוסקי התורה, עמלי התורה, ובפרט אלו שעוסקים בתורת הקרבנות, ונזכה בקרוב ממש לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן.

(מתוך משאו בכנס 'תורת הקרבנות')

החפץ חיים כותב באגרת שהכהנים צריכים להיות מוכנים לעבודה, וכן הישראלים צריכים לדעת את הלכות העבודה כדי שידעו להדריך בהם את הכהנים. ואמנם בילקוט ירמיהו ל"ג לפי ביאור הזית רענן שם משמע שלכהנים יש מעלה נוספת ומיוחדת בזה, שכהן שלומד את ההלכות נחשב לו כאילו הקריב, ואילו ישראל שעוסק בהם הרי זה כאילו נדר קרבן והביאו לבית המקדש להקרבה.

וראים מדברי החפץ חיים שבדור שלנו יש ענין מיוחד שכל אדם יכין את עצמו להקרבה בבית המקדש. כך היה חי את הדברים למעשה, וכמו שמספרים עליו שכל כולו היה בוער באש של האמונה בביאת המשיח וההכנה לגאולה העתידה, וברור שהח"ח שראה את השואה המתקרבת, ראה גם את המהלך של הגאולה. וכך הגדיר החפץ חיים שאותם אלו שעוסקים בהלכות הקדשים יש להם הכנה מיוחדת לביאת המשיח.

ומאז שנסתלק הח"ח הרי עם ישראל נמצא כסדר במצב של סכנות נוראות, ובפרט בתקופה זו עם כל הצרות שיש בה, רואים שאנחנו

ניתן לשלוח הארות והערות בעניני קדשים

למדור 'תגובות מהלומדים' (עד 400 מילים)
מייל: t8429433@gmail.com | פקס: 072-3377748

למענה ההלכתי וקו מידע: 0777-22-3333

ז"ל ע"י מכון 'תורת הקרבנות' בני ברק

בכל ענייני הגיליון:
6183442@gmail.com | 058-328-5502

לתרומות בכרטיס אשראי: 0777-22-3333 שלוחה 7
או בעמדות נדרים פלוס | קהילות-קופת תורת הקרבנות

פלא ישועות

עלון מס' 4 - פרשת לך לך

זמני כניסת ויציאת השבת

יציאת השבת	כניסת השבת
ירושלים 17:21	ירושלים 16:08
חיפה 17:21	חיפה 16:16
תל אביב 17:23	תל אביב 16:24
באר שבע 17:24	באר שבע 16:27
בית שמש 17:22	בית שמש 16:15

דבר המערכת:

שמחים ומודים להקב"ה על זכות הפצת תורתו של רבינו ה'פלא יועץ', ברוך השם עלון זה זוכה למשוב חיובי מקהל הקוראים, כאן המקום להודות לרבים וטובים אשר שיתפו אותנו בשבועות האחרונים בניסים ונפלאות שחוו בזכות הצדיק בעל הפלא יועץ, ולכל אלו ששלחו שמות לתפילה בשבועות הקרובים אי"ה יהיה בציון הקדוש שליח תלמיד חכם מופלג מטעם העלון, ולאחר שיעשה כסדר שהזכיר רבינו, יתפלל עבור כל אחד ואחד, ויזכיר שם שם בפרטות על הציון הקדוש ובעזר השם יזכו לישועות גדולות איש איש כבקשתו. עדיין ניתן לשלוח שמות לכתובת המייל yeshuotp@gmail.com, שנתבשר כולנו בבשורות טובות ישועות ונחמות.

נפלאות הפרשה

דעבד רחמנא, לטב עבד (ברכות ס, ב). ומתוך כך יקבל עליו דין שמים בשמחה, ולא יקוץ בתוכחתו:

שורש האמונה-להאמין בדברי תורה ודברי סופרים

ושרש הכל להאמין בכל דברי התורה ובכל דברי סופרים, ואם אין דעתו סובלתו יתלה בחסרון ידיעתו וקצר השגתו, אמנם יאמין באמונה שלמה שכל דבריהם חיים וקיימים ונאמנים, לעד ולעולמי עולמים. בוא וראה כמה גדולים דברי חכמים, שאמרו שכל התורה כלה כלולה וספונה במדת האמונה. ורבים אומרים בפיהם שהם מאמינים בני מאמינים, אבל מעשיהם משנים, ואתי מעשה ומפיק מידי דבור. ועל הכל יביא אלקים במשפט לאשר הלך חשכים, מלבד ענש העברה עצמה, נוסף גם הוא ענוש יענש על היותו ממחסרי אמונה. או אם מאמין ואף על פי כן לא חס לילך בדרך נכונה, זהו עזות פנים ומצח אשה זונה:

מצוות האמונה-היא מצוות עשה, ועצות להגביר האמונה.

והנה גם מצוות אלו, להאמין במציאות ה' ולהאמין בהשגחתו, הם ממנין תרי"ג מצוות, והם מצוות תדירות שיכול לקימן בכל עת ובכל רגע על ידי זכירה לבד. הנה כי כן טוב לגבר שיזכר בפה ואל ישכח בלב, וכפעם בפעם אמור יאמר העבד הישראלי מה לך יצרי, תמיד תרדפני. יגער ה' בך השטן, כי אני יהודי בן יהודי, ואני מאמין באמונה שלמה במציאות ה' לנגדי תמיד ובהשגחתו פרטית בפרטי פרטות, וכי הוא משלם שכר טוב על כל דהוא דבר טוב מחשבה, דבור ומעשה וענש רע ומר על כל דהוא דבר רע, אפלו על שיחה קלה ועל כל מחשבה רעה. הנה כי כן ראוי לי לעשות כך וכך, ולהתנהג בדרך זה באופן זה, ולמשך ידי ולהזהר ולהשמר מזה וזה, עד שיהא זך וישר פעלי במחשבה דבור ומעשה, לא ימצא בהם נפתל ועקש, כדי שלא תהא אמונתי כוזבת, ככה אעשה ולא אשנה. וכזאת וכזאת החי יתן אל לבו, ויתמיד במחשבתו ויעמיק בה לארכה ולרחבה ללכת בשבילי אמונה, והיו ידיו אמונה, ידים מוכיחות כאשר היתה באמונה. אז טוב אמונה, לזכות לחיי העולם הבא למנוחה נכונה, ועקר הכל לעשות

נחת רוח לפני שוכן מעונה:

בהיות ופרשתינו עוסקת בדמותו של אברהם אבינו, אשר התורה מעידה עליו 'והאמין ב-ה' ויחשבה לו צדקה', וכן הוא אומר בנביא 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך'. והוא מי שהניח וקבע בליבנו את האמונה השלימה בבוא יתברך, מצאנו לנכון לילך ולדוש בדרכיו של רבינו ה'פלא יועץ' בעניני אמונה:

ביאור צדיק באמונתו יחיה

אמונה היא היתה לראש פנה. כי המאמין בה', אשר מלא כל הארץ כבודו ועיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעליו, צדיק באמונתו יחיה, כי בודאי יזהר בקיום כל המצוות ובדקדוקי המצוות, ויהא זריז במצוות ויזהר להיות נקי מכל חטא, ויתגבר כארי לעבודת בוראו, ולא ישוב מפני כל. כי בעיניו יראה ולבבו יבין כי שם ה' נקרא עליו ועיניו משוטטות בכל הארץ. עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיו בספר נכתבים. ויבוש מפניו ויעבד עבודתו עבודה שלמה ביראה ואהבה ושמחה רבה, ויאמין באמונה שלמה כי יש שחר טוב לצדיקים לפי רב המעשה ולפום צערא אגרא, וענש רע ומר לרשעים על כל דבר פשע. ופלא ומאזני משפט ביד ה' לתת לאיש כדרכיו כפי ערכו והשגתו ויכלתו ולפי הטרחה והשמחה מערכה לקראת מערכה:

להאמין בהשגחתו יתברך בתחתונים

ויש עוד גדר אמונה אחרת, אשר ממנה נמשכות כמה מעלות טובות, דהינו להאמין בהשגחתו יתברך בתחתונים על כל פרט ופרט, ושאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרין עליו מלמעלה (חולין ז ב), ומפי עליון תצא הרעות והטוב, בין הבאות בידי שמים בין הבאות בידי אדם, כי הרבה שלוחים למקום הן לטוב והן למוטב, והוא הנותן כח לעשות חיל (דברים ח יח), כי לא לחכמים לחם ולא לקלים המרוץ (קהלת ט יא), ומתוך כך לא יחוס על חסרון ממונו במקום עבודת קונו לעשות רצונו, ולא יגע להעשיר במידי דאסיר, רק יכלכל דבריו במשפט כהגן וכשורה על פי התורה, ולא יקפיד ולא יחניף ולא ישנא את אחיו ולא יקם ולא יטר, כי ידע ויאמין כי ה' אמר לו קלל, והכל מאתו לנכות את מעותיו לטובתו. אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא (דברים לב ד). צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו (תהלים קמה יז). וכל

הנחת רבינו הקדוש הפלא יועץ זיע"א

ואם אהבה לחיות בפנים חי ולפניו בחיפול
אשלם במיטתה לכל מאן
דלקטי לי קנייה הנאה
רבי חיים חיים

ביום רבינו הקדוש הפלא יועץ זיע"א קודם הסתלקותו

מי שיבדק על קברי משהוא טוב
מקדוה ויחפול בלב נשבר
אני צרף בקבר
שתתקבל תפלתו

אשיחה בגדולתך

בהסכמה שכתב הגאון הגדול רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצ"ל למחבר שליקט וערך קטעי מוסר מאת הפלא יועץ' כ' כר: "נ"ב באתי להוסיף בקשתי למנהלי הת"ת והרביים של התלמידים יקבעו שיעור ללמוד לתלמידים, ועצה טובה אשר יצא עי"ז תועלת רצויה שהרב שיתן שיעור בליקוט ספר הקדוש 'פלא יועץ' מלפני שילמד שיהי' דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב התלמידים". (ליקוטי פלא יועץ).

אשיחה בנפלאותך

נשתף בשניים מהמקרים שעלו על שולחנו: אחד שהיה מסובך במשפט על סכום כסף גדול אשר יכל לפגוע בו כלכלית בצורה קשה, והמשפט החל בצורה מאוד שלילית כלפיו עד שעורכי דינו לחצו עליו לבחור באפשרות של פשרה, אך הוא לא ויתר עלה על מטוס והגיע להתפלל בציון הקדוש בלב נשבר אחר טבילה, וראה זה פלא בדיונים שנערכו אחר כך לא יכלו להכיר את השופט ממש נהפך ליבו וכמובן שזכה במשפט, וכלשונו: "נתתי את השוחד הכי טוב".

עוד מכתב של קורא ששיתף אותנו בהתמודדות רוחנית שהיה לו עם אחד מילדיו, והיה כפסע קודם הוצאתו מהבית, ולאחר שקיבל על עצמו ללמוד בספר הקדוש 'פלא יועץ' בכל יום ונדב צדקה לעילוי נשמת הצדיק, רואה שינוי למעלה מדרך הטבע והילד חוזר ומתקרב לאבינו שבשמים.

נפלאות הזמן

ללמוד זה ולהרויח טובה הרבה, השם יתן בלבם לקרבה אל הקדש לעשות נחת רוח ליוצרנו, יום ליום יביע אמר (תהלים יט ג). ולילה ללילה יקבע לעצמו איזה למוד כאשר תשיג ידו, ובזה יוצא ידי חובתו ומקים קרא דכתיב (יהושע א ח) והגית בו יומם ולילה. אבל לא נאמרו השעורים הללו אלא למאן דדחיקא לה שעתא טובא, והוא טרוד מאד בפעלו ועבודתו מן הבקר עד הערב על המחיה ועל הכלכלה, אפלו הכי אין פוטר אותו מקביעות עתים לתורה, המעט הוא כמו התפלות שחרית מנחה ערבית:

ומעלת הקביעות הוא, שיהא אותו עת קבוע לו ללמוד, לא יחליפנו ולא ימיר אותו, אפלו אם יש לו עסק רב וחושב שמוצא להרויח הרבה באותו עת, לא יחוש ולא ישוב מפני כל להניח קביעותו, והשם ישלם לו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב (תהלים לד יא). אבל אם יש לו עתות הפנאי אין פוטר אותו מיום הדין הגדול והנורא אפלו עסק בתורה רב היום, וכדכתיב (איוב ז יט) לא תרפני עד בלעי רקי, ופרשו רבותינו זכרונם לברכה שאפלו על זמן מועט כדי בליעת הרק, עתיד לתן דין וחשבון במה הוציאו, או לנו מיום הדין ומעמק הדין. וידוע מאמר רבי ישמעאל לבן אחותו לאחר שלמד כל התורה כלה, והיה רוצה ללמוד חכמה יונית ואמר לו, צא ובדק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמד בה חכמה יונית (מנחות צט ב). ואיתא במדרש על הפסוק (תהלים קיט קכו), עת לעשות לה' הפרו תורתך, כל הקובע עתים לתורה - מפר ברית (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתעח). ופרשו המפרשים (רש"י שם), דרצונו לומר, שקובע עתים וסומך על זה להוציא שאר העתים שהוא פנוי בש"י פה"י ומפנה עצמו לבטלה: **והאיש אשר הוא יהודי ומאמין בתורה ובדברי רבותינו זכרונם לברכה, כי הא-להים יביא במשפט על כל יחוס על נפשו ועל כבוד קונו, וישמע דברי חכמים, ויברח מן העברה, ויעשה טוב בכל מכלל, ותתענג בדשן נפשו. וכל דבר טוב צריך חזק והתגברות על יצרו מדי יום יום, והבא לטהר מסייעין אותו מן השמים (שבת קד א):**

בגמ' עירובין סה. ישנם שני מאמרים הנראים כסותרים זה את זה מחד: 'אמר רב יהודה: לא איברי ליליא אלא לשינתא', ומאידך: 'אמר רבי שמעון בן לקיש: לא איברי סיהרא אלא לגירסא'. ובתוס' שם חשו בסתירה זו ובד"ה אלא כתבו שרב יהודה מדבר על לילי תקופת תמוז הקצרים, אך לילות החורף הארוכים אדרבה יש להקדישם ללימוד התורה, ונביא מדברי רבינו הפלא יועץ בשבחה של קביעות העתים לתורה ובחיובה.

קביעות עתים לתורה הוא אחד מהדברים ששואלים לאדם ביום הדין קביעות עתים לתורה (שבת לא, ב), והן עתה נתפרסם בכל תפוצות ישראל ספר חק לישראל. והוא מהדברים שמעט מחזיק את המרבה וחשוב הרבה, שבמעט זמן לומד כל מיני למודים, וידו בכל, והוא מסדר על פי הסוד מגורי האר"י ז"ל, ובונה בשמים עליותיו ולומד ממנו חכמה ומוסר ודינים. ומה טוב ומה נעים מנהג איזה ערים, שנאספים באגודה יראי השם וחושבי שמו ללמוד סדר חק לישראל, והחכם שבהם קורא בקול רם, ומפרש להם ההלכה ולפעמים הזהר הקדוש, וסדר יוסף לחק, באפן שכל אדם אפלו היותר עם הארץ יוכל לזכות ללמוד הלמוד הזה אחר המקרא ונוסף גם הוא מעלת הלמוד הזה ברבים ואמירת קדישים, וכל כך חשוב הלמוד הזה:

וצר לי על רבים מאחינו בני ישראל שהם להוטים אחרי התהו, ועד שלא נגמרה התפלה בורחים להם לפעלם ולעבודתם ומאבדים טובה הרבה. שאם היה יכולת בידי הייתי אוחד את כל אחינו בני ישראל בצוואר כסותם, והייתי קושר אותם בכבלים של ברזל, ובחבלי עבותות אהבת השם יתברך, שיעמדו זמן מועט ללמוד, ואפילו מי שאין לו ספר יהא שומע כקורא וירויחו טובה הרבה. וכמו שבמשא ומתן וסחורה של העולם הזה נמצא לפעמים שלוקח אדם חפץ בזול ומרויח בו הון עתק, כן הדבר הזה, שבמעט שלומד מרויח הרבה יותר מאם יעסק כמה שעות בנגעים ואהלות:

וגדול קביעות עתים לתורה, דהא קימא לן (כתובות טו, א) כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ונמצא, השם יחשב לו כאלו עוסק בתורה חצי היום, ורב חסד מטה כלפי חסד וקב"ע את קובעיה"ם שכן הרבה כאלו למדו כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשון. ומי ראה כזאת ושמע כאלה ולא תאוו נפשו לזכות

שנה שמחה

במעונו

פנינים עובדות והליכות בעניני
השמחות הנמצאים בפרשה

גליון מס' 2

פרשת לך לך

• לברית מילה •

לובשים טלית ותפילין בברית

אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את אברם. [לך לך יז, כג]

ובמש"ח כ' וז"ל "ובחולין (פט, ב) בשכר (שאמר אכן דברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל) זכו בניו (לשתי מצוות) - לחוט (של תכלת) ורצועה (של תפילין). ויתכן שבתפילת שחרית, שאברהם תיקנה, כל ישראל מלובשים בתפילין וטלית גדול משום זה".

ונראה להוסיף עפ"י, דהנה בברית מילה אנו נוהגים ללבוש טלית ותפילין, ולהנ"ל נראה דכיון דהברית שעושים הוא בריתו של אברהם אבינו, לובשים טלית ותפילין דגם בזה זכו בזכות אברהם.

עוד נראה להוסיף דהנה רק בשחרית מצינו את ענין תפילת ותפילין שמתפללים מיד בתחילת הזמן, ויתכן ע"פ הנ"ל, דהרי אצל אברהם מצינו (להלן יז, ו) ביחוד את ענין הזריזות, ולכן בתפילה שהוא תיקון אנו משתדלים לעשות כפי מעשיו בזריזות. ועי' במאירי יומא כח, ב דכ' "כל היום כשר למילה שנה" וביום השמיני וכו' ומ"מ ראו לזריזים להקדים בה בשחרית שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיצא בה וישכם אברהם בבוקר".

ברית מילה מצוה בלא טעם

ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני א-ל ש-ד-י התהלך לפני והיה תמים. [לך לך יז, א]

הנה יש להתבונן במצות ברית מילה שעושים את זה לתינוק בן ח' ימים שאין לו עי' כלל דעת וכונה למצוה, ולכא' הוא תמוה דכל המצוות הרי הוא כשאדם ידוע מה הוא עושה והוא בן דעת, וכאן נאמרה מצוה באופן כזה וצ"ב.

ונראה דהנה באבן עזרא כאן כ' וז"ל "והיה תמים. שלא תשאל למה המילה". מבואר כאן ענין מופלא שמצוות מילה נאמר שלא ישאל על טעמה ועניניה, וא"כ היה אפשר לומר דזהו הענין שמלים תינוק בן ח' ימים דעיין לא יודע ולא מבין טעם המצוה ודוקא אז הוא זמן שצריך למול אותו, כיון שהוא חלק מהברית שאברהם לא ידוע טעם המילה. [ועי' בבית הלוי מש"כ ע"ז].

והנה בזה יתבאר מנה שמברכים בברית, וחק בשארו שם, והיינו המילה זה חק בלי טעם, כי כך נצטוו אברהם שלא ידע טעמה, שו"ר באבדורהם בסדר המילה דכ' "ואמר חק שאין בה טעם ידוע לנו אלא גזירת מלך".

והנה בתנחומא (לך לך, כ) איתא "חביבה המילה שנשבע הקב"ה לאברהם שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנם וכו' וכן ישעיה אומר לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק (ישעיה ה) למי שאין בו חק ברית מילה ומנין שהיא נקראת חק שנה' (תהלים קה) ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם". אכן אכתי צריכים לדברי האבן עזרא בהסבר שנקרא חק, דבלשון הפסוק נראה דרק אצל יעקב נקבע לחק, ובברכה מבואר דכבר אצל אברהם חוק בשארו שם, וע"כ הוא כמ"ש האבן עזרא דגם לאברהם לא נתגלה טעם המילה.

וידידי רבי אברהם יעקב מנדלבוים שליט"א הוסיף עפ"י, דבזה יש לישב קו' הראשונים אמאי אברהם לא מל את עצמו קודם שנצטוו הרי קיים אברהם את כל המצוות קודם שניתנו. ולהנ"ל ניחא דהא כיון דאברהם הרי לא ידע טעם למצוות מילה א"כ לא ידע שצריך לקיים את המצוות מילה קודם שנצטווה, דאצלו זה היה

חוק, וע"כ לא מל את עצמו קודם שנצטווה. וביאר עפ"י דברי הגמ' בגדרים (לב, א) "אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים אחזתו רעדה אמר שמא יש בי דבר מגונה כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך". ולהנ"ל הביאור, דאברהם חשש שיש תביעה עליו כיצד לא חשב לבד על הדבר מגונה שיש בו, וע"ז אמר לו ה' דלא היה שייך קודם כיון דזה ברית ביני ובינך, ודפ"ח.

והנה להלן כתיב (כא, ד) כתיב "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים כאשר צוה אתו אלקים". ולפי המתבאר דיש ענין מיוחד במילה של חק, א"כ נראה דזהו כונת הפסוק וימל אברהם וגו' כאשר צוה אתו אלקים, היינו דעשה את הברית מחמת הצווי ה' ולא מחמת שהבין את הטעם המילה, וכעין מש"כ הבית הלוי (בפר' כי תשא) בהא דעשו את המשכן כאשר צוה אותו ה', דהכונה שעשו מחמת צווי ה' ולא מחמת רצונם ודעתם ע"י"ש.

• לידת בת •

נשים בברית מילה

ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני א-ל ש-ד-י התהלך לפני והיה תמים. [בראשית יז, א]

יש להעיר דהנה מצינו כמה הברית היא ענין נשגב, דא"י רק הסרת הערלה, דכבר ביאר הבית הלוי כאן באריכות דמלבד הסרת העלה איכא קיום מיוחד של ברית עם הקב"ה, וא"כ צ"ע כיצד הנשים פטורות מזה, דלכא' מפסידות בזה ענינים נפלאים ובמה הכריתת ברית שלהם.

ומצאתי בזה מציאה נפלאה במהרי"ל (ליקוטים או"י נ"א) וז"ל "איתמר ספ"ק דעירובין לעתיד ישב אברהם אבינו בפתחו של גיהנם ומעלה משם כל הנימולים, מלבד מי שבא על העכו"ם סותם מילתו בערלה שאין מכירין אותו להעלות וישאר שם עם כל שאר פושעים שאינם עולין. ועל זה פוקרים העבריינים אמאי עבירה זו גדולה יותר משאר ראשי עבירות שעשאו עולין. אמר מהר"י סג"ל ששמע ממה"ר יצחק וידיא לפתור להמון העם. שהכל יודעים הטבע שאמר קשה לפרוש מן הערלה, ר"ל שהאשה נהנית יותר מבעילת ערל מבעילת הנימול, והשתא כשמרגיש הנימול הזקוק עם הגויה שאינה משתוקקת אליו כמו אל העכו"ם ויצרו תקפו לחבב את עצמו אליה כמו הערל, מצייר בדמיונו בשעת התשמיש לחבבה אליו כאילו הוא ערל גמור. לפיכך עונשו גדול עד התכלית שדימה עצמו לעכו"ם גמור". וא"כ מבואר שבזה שאשה מתחתנת עם מהול יש גם לה את ענין המילה.

וכע"ז איתא בס' חצי משנה (ליקוט מבעלי התוס') עה"פ (להלן לד, יד) "ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחתנו לאיש אשר לו ערלה כי חרפה הוא לנו". וז"ל "חרפה כי כשהוא נימול והאשה טהרה וטבלה את עצמה מטומאת דמים וכשנעשה לבשר אחד הרי האשה כבעלה וכאילו גם היא נימולה, ואם נבעלה לערל הרי הוא כמזהו וזהו כמו חרפה היא לנו לתת את אחותינו הרי הערלה חרפה לאשה כשנבעלה כמו לאיש ולכן לא נתעברה שרה עד שנמול אברהם" עכ"ד, והאיר ידידי רבי אברהם יעקב מנדלבוים שליט"א לדברי הגמ' בע"ז (כז, ב) "אשה כמאן דמהליא דמיא" והיינו כמו שמבואר שמחתם בעלה חל עליה גם שם מהולה.

ועפ"ז יתכן לפרש נוסח ברכת המילה המבואר בגמ' (שבת קלז, ב) "והמברך אומר אשר קידש ידיד מבטן חוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן

בשכר זאת א-ל חי חלקנו צוה להציל ידידות שארינו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו ברוך אתה ה' כורת הברית". וכ' המהרש"א שם לבאר וז"ל "ועל כן בשכר זאת צוה הקב"ה לאברהם להציל ידידות שארינו דהיינו גופינו משחת דהוא הגיהנם כמ"ש בפ' עושין פסין שאברהם יושב על פתחו של גיהנם ומסיק משם למי שאין בו דבר ערוה ועבירה וכל הבא על הנכרית נמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה והיינו למען בריתו אשר שם כו' ודו"ק" עכ"ד. אכן אכתי צ"ב מהו הכונה "שארינו", ויתכן דהכונה שאר זה אשה כדאמרין בגמ' יבמות (כב, ב) שארו זו אשתו. וא"כ הכונה דגם הנשים יצלו מהגהנום מחמת שנישאו למהול, ולא לערל.

וביותר דהנה המהרש"א בחידושי הלכות (שבת סח) כ' וז"ל "בתוס' פרק כל המנחות דבריהם מבוארים יותר וז"ל אור"ת ידיד מבטן היינו אברהם שנקרא ידיד כדאמר' הכא וקדשו הקב"ה מבטן שדורש במדרש דכתיב באברהם כי ידעתיו וכתיב בירמיה בטרם אצרך בבטן ידעתיו חוק בשארו שם זה יצחק שקראו הקב"ה יצחק עד שלא נולד וצאצאיו כו' עכ"ל ע"ש וגראה לפרש לפי דבריהם דשארו קאי על אברהם ואין שארו אלא אשתו ור"ל דבעוד שהיה יצחק בבטן אשתו של אברהם שם חק לו וק"ל עכ"ד, ומעתה א"כ אם תחילת הברכה שארו הכונה לאשה נוכל לומר דזה גם סוף הברכה, וכמ"ש.

• בר מצוה •

רמז לבר מצוה

בכת"י המיוחס לתלמיד המהר"ם מרוטנבורג כותב על הפסוק גם זרעך ימנה' (בראשית יג טו) דהנה מאות ג' עד אות מ"ם סופית יש י"ג אותיות והיינו גם' כלומר דלאחר י"ג שנה אז זרעך ימנה במנין עדת ישראל להצטרף עם שאר העם למנין עשרה.

מילת ישמעאל ביום הבר מצוה

האם מילת ישמעאל היתה בגדלותו או בקטנותו. בפנים יפות לבעל ההפלאה (בראשית יז, כו) כתב דהנה מבואר ברש"י עה"פ בעצם היום הזה נימול אברהם וישמעאל בנו' דבאותו היום שמלאו לישמעאל י"ג שנה אז הוא נימול ולכאורה יקשה איך אברהם גייר את ישמעאל ע"י המילה שהרי בשעת המילה עדיין ישמעאל היה קטן ואין לו דעת להתגייר כיון שלגדלות צריך שיהא בן י"ג שנים ויום אחד' ובאותו היום עדיין לא נשלם לגמרי שנת ה"ג ולהלן יבואר אם צריך מעל"ע ולכאורה מכאן יש להביא ראיה לדברי רב הונא כתובות יא שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין או דהוי כגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון אלא שאכתי קשה לפי מה שכתבו התוס' שם שהדין של גר קטן שיכולים לגיירו הוא רק מדרבנן כיון דאין זכין לקטן מן התורה דזכיה מטעם שליחות ואין שליחות לקטן וביותר שהרי במילה יש גם צער ואינו זכות גמור ולפי"ז יקשה איך מל אברהם את ישמעאל כשהיה קטן.

וכתב ליישב דיש לומר שבאמת אברהם לא מל את ישמעאל לשם גירות אלא מדין עבד כנעני' שהרי הוא בן הגר שפחתו וולדה כמותה וכמו שאברהם מל את כל ילידי ביתו ומקנת כספו כך מל גם את ישמעאל וכמו שיכול למול את עבדיו הגדולים אף בעל כרחם וכמבואר ביבמות מוח דעבד איש אתה מל בעל כרחו כך ג"כ יכול למול את עבדו הקטן דאין צריך דעתו כלל ולכן אף שישמעאל היה עדיין קטן מל אותו אברהם מדין עבד כנעני שא"צ דעתו עכ"ד הפנים יפות.

אמנם בעיקר נידון זה יעוין בתרגום יונתן בן עוזיאל שכתב על הפסוק בעצם היום הזה (בראשית יז, כו) ככהן יומא הדין בארבעת עשר שנין גזר אברהם וישמעאל בנו עכ"ד הרי דמבואר שפירש שישמעאל נימול בשנת הארבע עשרה ויש לתמוה שהרי בפסוק בראשית יזכה נאמר וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה' בהמולו את בשר ערלתו וצריך ביאור איך התרגום יונתן מבאר דלא כמו דנאמר בפסוק במפורש ובפרדס יוסף בראשית יזכו עמד בקושיא זו וכתב לבאר דמכאן ראיה דאין צריך לשנות גדלות שיהיה מעת לעת' דהיינו שאין אומרים לדוגמא שאם נולד בסוף היום של ראש השנה שאינו נחשב גדול עד סוף היום אלא דכבר בתחילת ליל ראש השנה נחשב לגדול וזהו מה שנאמר בעצם היום הזה' דהיינו אף שעדיין לא הגיעה אותה השעה שנולד בה ישמעאל אולם שנתו ה"ג נשלמה כבר בתחילת הלילה וא"כ על כרחך למחרת ביום כבר נחשב בעצם שנת ארבע עשרה לחייו אלא שכיון שמכל מקום עדיין לא הגיע השעה שנולד בה כתבה תורה שהיה בן י"ג.

ושוב ראיתי מובא שהג"ר שלמה קלוגר עמד בנידון זה וכתב הו"ד בכת"י חכמת התורה שנת תקפ"ב נשאלתי מדוע שינה בתרגום יונתן שישמעאל היה בן ארבע

עשרה מה בעי בזה וגם בקרא נאמר בן שלש עשרה והשבתי דהיה קשה לו דבעצם היום הזה הוא מיותר ולמה חזר ואמרו וכו' ולכן מפרש דהכא דאמר שישמעאל הוי בן שלשה עשרה שנה לא נדע הכוונה אם הכוונה שכבר נעשה בן שלשה עשר ונכנס לשנת י"ד או הכוונה דנכנס לשנת השלש עשרה אך באמת נ"מ הוה לדינא אימתי נעשה בר מצוה דיש לומר דלכך המתין הקב"ה עם המילה עד עכשיו שיהיה נעשה ישמעאל בן י"ג שנה שאז נעשה בר מצוה ואם כן אם נעשה כבר בן י"ג ונכנס לי"ד לא הוי התחלת בר מצוה עד שנת י"ד ואם הכוונה שיצא משנת י"ב לכלל שנת י"ג אז נעשה בר מצוה בהתחלת שנת י"ג ולכן קמ"ל קרא בעצם היום הזה כעין שדרשו חז"ל בעלמא בעצמו של יום יומא פא דמשמע בתקפו ובגבורתו של יום כן הכוונה הכא בעצם היום הזה שכבר הוי בעצמו של יום שכבר נעשה בן י"ג ונכנס לשנת י"ד אז נמול אברהם וישמעאל בנו ובא ללמד דנכנס כבר לשנת י"ד ואפשר עוד דס"ל להתרגום יונתן דבר מצוה בעינן שיכנס לשנת י"ד דוקא וזה מרמז בעצם היום הזה דהיינו בעצמו של יום דייקא דס"ל להתרגום כדעת הסוברים דבשנים בעינן מעת לעת' דווקא ובעינן שעות בשנים לדין בר מצוה עיין בש"ך חו"מ סימן ל"ה ובמגן אברהם סימן נ"ה ולכן הוא ס"ל דבעינן שעות ומעת לעת דוקא ולכן אמר הכתוב בעצם היום הזה היינו בעצמו של יום אחר שכבר נשלם מעל"ע מעת הוולדו והתחיל לכונו לשנת י"ד אז נמול ישמעאל דאז נעשה בר מצוה. (אוצר בר מצוה ס"פ)

• לנשואין •

יהדות בכבוד אשתו

ולאברהם הטיב בעבורה (יב, טז)

בגמרא בבא מציעא נט ע"א אמר רבי חלב, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר: "ולאברהם הטיב בעבורה" והיינו דאמר להו רבא לבני מחזאי אוקירי לנשייכו כי היכי דתיעתרו. מה פשרה של סגולה זו המכבד את אשתו זוכה לעשירות.

מבארים רבותינו האשה נתקללה (בראשית א) "ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך" קללה זו משפילה את כבודה של האשה כאשר הבעל מקל עליה את צער הקללה והוא מכבדה מידה כנגד מידה משלם לו הקב"ה שגם קללתו "בזיעת אפיך תאכל לחם" תוקל מעליו הוא זוכה לעשירות.

האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל אמר לחתן תחת חופתו עכשיו קראנו בכתובה ואנא אפלך ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיך, התחייבת לפרנס את רעיתך, מהיכן תקח כסף לפרנסה? הרי אתה מתעתד ללמוד בכלל, מנין יהיה לך כסף לקיים את חוביך? אלא שבתוך הדברים נאמר "אוקיר", כלומר החתן מתחייב לכבד את רעייתו, ואמרו חז"ל [בבא מציעא נ"ט] אוקירי לנשייכו כי היכי דתיעתרו. [תרגום: כבדו נשותיכם כדי שתתעשרו]. כאשר תכבד את רעייתך כראוי יהיה לך ממילא כסף לפרנסה.

אסור לקדש את האשה עד שידאנה

ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. [לך לך יב, יא]

ופרש"י עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם ועכשיו הכיר בה ע"י מעשה.

ובמהרש"א ב"ב (טז, א) הק' דהיאך אמרינן דאברהם לא הסתכל בשרה, הא מבואר בגמ' קידושין מא, א דאסור לקדש את האשה עד שיראנה, שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ואברהם קיים את כה"ת אף עירוב תבשילין. ות' המהרש"א דודאי ראה אותה בנעוריה קודם שנשאה, אלא דלאחר שנשאה לא ראה אותה מתוך צניעותה והוא חשב כי לא עמדה ביופיה ולכן אמר "הנה נא ידעתי וגו'".

ועוד ת' שלא קיים אברהם את כל התורה אלא רק אחר שנימול, והנשואין לשרה היו לפני שמל, [ועי' מש"כ בזה להלן בענין קיום מצוות של האבות], וקצ"ב דהא סיבת הדין מבואר בגמ' שם דהוי מדין ואהבת לרעך כמוך, והא דין זה הוי אף בב"ג, דהא ב"ג מצווה במצוות השכליות וכמבואר ברבינו נסים גאון בפתיחה לברכות. וא"כ אף אם לא קיים את התורה מדין ישראל עד שמל אכתי היה צריך לראותה מהל' ב"ג. [ויש אריכות בכ"ז ואין כאן מקום בגליון]

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 103 | פרשת לך לך תשפ"ה | י"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות' | k.gilyonot@gmail.com

הבן יקיר לי

לאכיו 'מתי גומרים כבר?' ופשוט לא היה מסוגל לשבת על מקומו. הוא דפק בכיסאו, הרעיש, צחקק, ובאופן כללי לא נראה היה כי הוא מסוגל לעמוד בצפייה הפשוטה מילד בן תשע או עשר המגיע להתפלל שחרית בבית הכנסת...

ריחמתי על הילד, שנראה היה אומלל, וריחמתי גם על ר' יצחק, שסבל את הבזיונות הללו בשתיקה. אבל יחד עם זאת לא יכולתי להבין מדוע הוא אינו מאפשר לילד לצאת החוצה לכמה דקות כדי לפרוק את מרצו הרב ולהתרגע מעט, כך שיוכל לחזור לבית הכנסת ולהתפלל כבן אדם?

מדוע במקום זאת הוא גורם סבל משמעותי לכל אלו שיושבים בספסלים סביבו, ושרק מפני כבודו אינם אומרים לו דבר?

ותמיהתי גברה עוד יותר כאשר לאחר סיום התפילה, ראיתי כיצד הילד המדובר מציק לילדים אחרים ומדבר בשפה שאינה מתאימה לילד טוב ומחונן, ואכיו – שדרש ממנו לשבת בבית הכנסת – אינו מעיר לו על כך!

"זה מה שקורה כאשר שמים דגש רב מדי על עבודת השם בתחום אחד בלבד – "חשבתי לעצמי בתרעומת, "כתפילה מצייקים לכל המתפללים מרוב צדיקות, ואחרי התפילה כבר אין אנרגיה למנוע מן הילד להציק לילדים אחרים מתוך שובבות!" אבל לאחר מכן התעשתתי, והחלטתי שעלי לדון את ר' יצחק לכף זכות.

לאחר שהות של קרוב לשמונה שנים בארצות הברית, ליד הודיה של רעייתי, שכתי ארצה לביקור ושכרתי דירה לשכירות לא רחוק מן האזור בו התגוררו הורי בילדותי. נהניתי והתרגשתי לפסוע עם ילדי ברחובות המוכרים בהם השתוללתי והשתובבתי כאשר הייתי ילד, להכיר להם את הגינות הציבוריות ואת חנות המכולת, שאומנם השתנתה מאד במשך הזמן שחלף אבל עדיין נותרה בעיני אותו מקום קסום כשם שהייתה כאשר הייתי מגיע אליה ובידי המזיזה קמרון מטבע בן חמישה שקלים, בעזרתו אוכל – להרגשתי – לרכוש לי כל מנעמי עולם...

גם השיבה אל בית הכנסת בו התפללתי כילד ונער צעיר הייתה מרגשת ומלאה נוסטלגיה, אולם את הנאתי מתפילת השבת הראשונה במקום – הפריע דבר מה...

הייתה זו התנהגותו של אחד מנכבדי בית הכנסת, ר' יצחק אכנה אותו, יהודי נכבד מאוד אב למשפחה ברוכה שבה למעלה מעשרה בנים בטווח גילאים רחב, שעסק רבות בחינוך ילדי תשב"ר. ר' יצחק זה – זכרתי עוד מילדותי – היה אדם קפדן במקצת, ותמיד דרש מילדיו לשבת לצידו לאורך כל התפילות. ילדיו-חברי שהיו דומים לאביהם באופיים אכן ישבו והתפללו יפה גם כאשר בני גילם השתעשעו בחצר, אבל הילד שישב כעת לצידו של ר' יצחק... אמנם התפלל שחרית יפה, אבל כבר באיזור חזרת הש"ץ איבד כליל את סבלנותו... כל רגע לחש

האם תוכלו, קוראים יקרים, לעזור לי במשימה הזו?

יש לכם סיפור על כף זכות? שלחו לנו! | אימייל: k.gilyonot@gmail.com

ממכתבי הקוראים

"מה הם עושים עם זה?" תהינו, "אולי הם מנסים לאתר עתיקות למכירה?"

אבל מחברות של ילדים דפי שכפול של בנות סמינר בטוח אי אפשר למכור, והאנשים הללו הכניסו גם דברים כאלה אל תוך מכונתם.

"אולי הם ושלום הם רוצים להשתמש בנייר למיחזור?" עלה בנו רעיון מטריד אחר, אבל אם כך, מדוע הם לא לקחו ערמות עיתונים חינוכיים שהיו מונחים על הגדר ממש מולם?

התחלנו לחשוב מה יכול לגרום לאנשים כאלו לכרז ולקחת את הגניזה, הם עבדו קשה, במשך זמן יחסית ארוך אפילו שלא היו כל כך צעירים... הרבה בזכות העלון המיוחד שמלמד איך לדון לכף זכות בצורה הטובה ביותר השתדלנו למצוא צידוק הגיוני כלשהו להתנהגותם.

אנחנו גרים בצומת מאד מרכזית בעיר בני ברק, ותחת הבית שלנו יש מתקן של גניזה.

יום אחד הסתכלתי בחלון וראיתי זוג אנשים שלא נראו דתיים, שהגיעו עם רכב, והתחילו לקחת כל מיני דברים של גניזה שהיו ליד המתקן (לא בפנים), הם לקחו הרבה ארגזים שאנשים הניחו ליד המתקן וגם כל מיני דפים קדושים שנפלו מהמתקן של הגניזה. זה היה נראה ממש מוזר, מה פתאום אנשים שלא נראים שומרי תורה ומצוות, מה להם ולגניזה?

הם לא לקחו זבל, רק גניזה ולכן זה היה ממש מוזר, הם מילאו את הרכב שלהם עד שכבר לא היה מקום, ועד שהמדרגה ליד המתקן הייתה ריקה מדפים ואביזרי קדרשה.

יתגלגלו כך על הרצפה, והכניסו אותו אל תוך רכבם כדי להביא הכל לעירם ולגנח הכל שם.
התרגשנו מאוד מהסיפור וגם מכך שבזכות העובדה שניסינו לרק אותם לכף זכות, ניצלנו מלדון אנשים טובים אלו לכף חובה!
תודה רבה!
א.ג.

לאחר כמה דקות ראינו את אחד השכנים מדבר עם אחד מהאנשים הללו, ושמע מפייה סיפור מרגש ממש: והאנשים הללו גרים במקום בו לא עולה כסף לשים את הגניזה במתקנים, וכאשר הם עברו ליד הבנין שלנו וראו את הגניזה מפוזרת סביב המתקן שעלה על גדותיו - הם החליטו שהם לא נותנים לגניזה ככה להתגלגל על הרצפה בכזה בזיון, הם אספו דף דף, ניר ניר ולא פספסו אף איזור על מנת שלא

כל אחד והפקאלה שלו – פתרון הסיפור שהופיע בגליון חג הסוכות

"זה... נראה שאתה כועס עלי", לראשונה מזה הרבה שנים ראיתי את אחי נבוך, "גם לא נפגשנו המון זמן אצל ההורים".
הערפתי להתחמק, אבל הוא לחץ: "ניפגש בסוכות?" הוא שאל, "אמרתי לאמא שאני אתאים את עצמי אליך, מתי שאתה תבוא, אבוא גם".

"ותביא איתך שקיות ענקיות וגדרשות ממתקים שאין ילד שיכול לעמוד בפניהם?" הייתי ציני.
"בהחלט", הוא אמר, "ברור".
"מה כל כך ברור כזה?" כעסי עלה והצית אותי.
"שאביא ממתקים, כמו תמיד. שיהיה לילדים נחמד בצהריים".
"לילדים שלך, אתה מתכוון". עדיין הייתי שבו בתפיסתי הראשונית.

"מה זאת אומרת?" הוא היה נבוך, "הילדים שלך לא נהנים?"
"ממה בדיוק הם אמורים להנות?" החזרתי לו בשאלה, זועם כולי.
"להיפך, הם סובלים. אתה יודע כמה הבטחות אני צריך להבטיח להם בכל פעם מחדש כדי שלא יתחננו לילדים שלך לקבל קצת ממתקים?"

"אתם לא נותנים לילדים ממתקים?" הוא באמת לא הבין, "נהייתם צמחוניים? אבל את הממתקים שסבתא מחלקת הם כן אוכלים!"
"את הממתקים שסבתא מחלקת", הדגשתי את המילה האחרונה.
"ומה ההבדל בין הממתקים שסבתא מחלקת לממתקים שלנו?"
"שאת הממתקים שלכם הילדים שלך אוכלים לבד, וסבתא מחלקת שווה כשווה לכולם".
"הילדים שלנו אוכלים לבד?" הוא היה מזועזע, "במבנה בכמות שמספיקה לשלוש משפחות לשבעיניים?"

"ושוקולדים, וכל מיני מציצות יוקרתיות וטופים חמוצים וכאלה בטעם שוקולד -- " מניתי את הממתקים שהענימו יותר מכל את רוחם של ילדי.

"אבל - - - " הוא גמגם, "הבאתי תמיד מספיק לכולם! והשקיות תמיד נגמרו עד תום, שום דבר לא נשאר!" הוא אחז בראשו, "אתה רוצה להגיד לי שהילדים שלי אכלו את הכל לבד? ואני כבר שנים מנסה להבין לאיזה מוצר מזון בבית של אמא הם רגישים, ולמה בכל פעם אחרי שאנחנו מתארחים אצלה הם מקיאים כמוצאי שבת!"

בגליון הקודם שמענו על מתח גדול שנושא מספר הסיפור בליבו, בשל העובדה שבשכנות משפחתיות – מביא אחיו שקיות גדולות, גדרשות ממתקים, לילדיו – ואינו מעלה על דעתו להתחשב בילדי המשפחות האחרות הנוכחים גם הם בבית ההורים, ש'מתגרים' מאוד ממראה הממתקים הללו.

מאז היו ילדיו של אחי קטנטנים – נשאתי את הכעס הזה בליבי והוא הלך ותפתח, מאפיל על כל הקשר ביננו. כיוון שמלכתחילה כעסתי על אחי כיוון שלא השיב לי 'מידה כנגד מידה' על הפעמים הרבות בהם הצעתי לו עזרה, והרגשתי כי הוא אינו חושב על הזולת ואינו מגלה טוב לב ספונטני, כשם שהיה רגיל לעשות בעודו בחור, וכשם שחונכנו שנינו, ראיתי בשקיות הממתקים התפוחות עם הסתובבו ילדיו הוכחה נוספת לאטימות ולחוסר הרגישות שפיתח.

"לא צריך לעשות עסק מכמה ממתקים", ניסתה אישתי להרגיע אותי, "ובכלל, גם אם היו לנו אמצעים כלכליים כמו שיש להם – לא הייתי נותנת לילדים שלי להכניס לגוף הקטן שלהם כל כך הרבה ממתקים מזיקים! הילדים שלנו יודעים כמה אנחנו אוהבים אותם, אתה לא צריך לחשוב שהם עורכים השוואות עם ההורים של בני הדודים..." דבריה האחרונים נאמרו בכדיחות, אולם אני לא צחקתי כלל.

הגיעו הדברים עד כדי כך, שהעדפתי לא להתארח איתו בשכנות בבית הורי, ואפילו בחגים השתדלתי לוודא בכל פעם כי גניע יחד עם משפחות אחרות, ולא עם משפחתי. השתדלתי, כמוכן, לעשות זאת בתייחסות, כך שאמי לא תרגיש שהדבר מכוער ולא יגרם לה צער, וכך חלפה שנה שלמה (!) מבלי שנפגשנו ולו לשבת משותפת אחת.

אבל, למרבה הפלא, בכך שהתרחקתי – לא הצלחתי להשתיק את הכאב שבליבי, להיפך, הוא הלך וגבר, והתחלתי מתרחק מאחי גם באירועים משפחתיים אחרים, כשאני מחפש לעצמי תמיד אחר המקום המרוחק ביותר ממנו שאוכל לשבת בו. וחש את עצמי אציל נפש על כך שאיני מטיח בפניו את עלכוני וצערי, ואת דעתי המדויקת על התנהגותו.

"אתה עובר ככזונה מקום בכל פעם שאני נכנס?" שאל אותי אחי כאשר יצאנו משמחה משפחתית כאמצע אולול, "למה שאעשה כזה דבר?" השכתי לו בשאלה, "יש לי סיבה לעשות דבר כזה?"

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת לך לך

מעלות ההתבודדות

תוכן

א' - התבודדות עם עצמך - 1 | ב' - התבודדות עם מחשבותיך - 3 | ג' - התבודדות עם ה' - 6

שלם? לכאורה, אברהם יכול היה למצוא שם קהילה
כלבבו.

אילו אני הייתי אברהם אבינו, הפסוק היה כתוב כך:
"וַיָּבֹאוּ אֲרָצָה כְּנָעַן וַיֵּשְׁבוּ בְּעִיר שְׁלֵם". אבל מה כתוב
בפועל? "וַיֵּסַע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוּעַ הַנֶּגֶב" (יב, ט) - הוא
החל לנסוע דרומה, הרחק מבני אדם. אברהם נזהר
תמיד לא להתגורר יחד עם בני אדם אחרים, ולא להיות
מסובב במדי הרבה אנשים.

עם ובלי חברת בני אדם

שלא תבינו לא נכון - אברהם לא היה 'בדלן'
שהתרחק מהחברה. אנחנו הרי יודעים שהוא דיבר עם
אנשים, וכמו שאומר הפסוק: "וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'" (שם
פסוק ח) - בכל מקום שאליו הוא רק הלך, אברהם
קרא בשם ה'. הוא עסק תמיד בדיבור, הסברה, לימוד
ושכנוע. והוא עשה זאת בצורה נאה ונעימה; הוא כיבד
את אורחיו במאכל ובמשתה, והכל בשפע ובנדיבות.
אנשים הגיעו אליו במיוחד כדי להנות מהאירוח שלו.
וכשהוא זיהה אנשים ישרים שהיתה בהם נכונות
לשמע, ושהיתה קיימת בהם אהדה לערכים שלו, הוא
יצא מגדרו לחלוק עמם את מחשבותיו אודות בורא
העולם, אודות נפלאות הבריאה, וכיצד ללכת בדרכי
הבורא. ואת הטובים מביניהם הוא היה מאמץ.
לאברהם היו בעלי ברית בארץ כנען - הם התגוררו
בסביבתו, והיו מגיעים אליו כדי ללמוד את דרכיו.
ואברהם היה מוכן לקבל כל מי שהיה תלמיד טוב.

אבל חוץ מעיסוקים אלו, אברהם נותר לבדו. "וַיַּעֲתֶק
מִשָּׁם הָהָרָה" (שם פסוק ח) - הוא התרחק מחברת בני
אדם ופנה לאזור ההררי. מדיניותו של אברהם היתה,

א' - התבודדות עם עצמך

העיסוק הראשון בארץ כנען

מבין היסודות הרבים שאותם יכולים אנו ללמוד
מחיו של אברהם אבינו ע"ה, ישנו יסוד אחד שלעיתים
אנחנו לא מבחינים בו, אף שלמעשה הוא ראוי
לתשומת ליבנו.

ישנה שאלה שצריכה להישאל, בענין הגעתו של
אברהם אבינו לארץ כנען. "וַיָּבֹאוּ אֲרָצָה כְּנָעַן"
(בראשית יב, ה) - כשאברהם הגיע יחד עם משפחתו
לארץ כנען, הארץ שבה ציווה עליו השי"ת להתיישב,
מה היה הדבר הראשון שבו עסק? האם הוא רכש
לעצמו בית? או אולי שדה? לא, הוא כלל לא התיישב
במקום כלשהו, אלא "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ" (שם פסוק
1) - הוא החל לעבור ברחבי ארץ כנען.

ויש כאן שאלה - לפחות אצלי. הלא לאברהם היה
די והותר ממון, והוא היה אדם נכבד. אין ספק שבנקל
הוא היה יכול למצוא מקום מגורים, וכל עיר היתה
שמחה לקבל אותו אל חיקה. למען האמת, השאלה
היא גדולה עוד יותר, כי הוא אפילו לא התיישב בעיר
שלם. כידוע, בארץ כנען התגורר סבו-זקנו של אברהם
אבינו, הלא הוא מלכי צדק, שעמד בראשה של קהילה
מיוחדת במינה בשם "שלם". ואברהם אבינו כיבד
מאוד את מלכי צדק; לא זו בלבד, אלא שהוא התייחס
אליו כאל כהן, וכמו שאומר הפסוק "וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר
מִכָּל" (בראשית יד, כ). אז אם אברהם כיבד את מלכי
צדק והעריך אותו, מדוע הוא לא קבע את מושבו בעיר

הברז הדולף

החובות הלבבות מרחיב את היריעה אודות פרטי הבעיות הנעוצות בשהייה בחברת בני אדם. ראשית כל, הוא מצטט את דבריו של החכם בספר משלי (י, יט): "בְּרֵב דְּבָרִים לֹא יִחָדֵל פֶּשַׁע". על פי רוב, מי שנמצא בחברת בני אדם, בסופו של דבר הוא מדבר. הרי לא יתכן שתשב שם כמו גולם! בסוף אתה תצטרף לשיחה - כך הוא טבעם של בני אדם.

וברגע שפתחת את הפה, בדרך כלל המילים זורמות משם כמו מים מברז, וכשמרבים לדבר - בסוף באים לידי חטא; זה בלתי נמנע. גם כשהאדם נזהר במה שהוא אומר, אין זה קל להימנע מכך, אבל כשהברז פתוח לרווחה, אזי אין ספק ש"לא יִחָדֵל פֶּשַׁע".

אתם יכולים לבד לדמיין לעצמכם את המחזה הזה. אתה יושב על ספסל מחוץ לבנין המגורים יחד עם חבר, ומעביר שעה שלמה בשיחה. ולא מדובר בשיחה פילוסופית שקטה שבה שוקלים כל מילה, אלא שיחה ערה וגועשת. כל אחד יכול לתאר לעצמו כמה פשעים ביצעתם במשך השעה הזו.

אבל מי שמעולם לא חשב על החשבון הזה ולא הקדיש לו זמן, הרי שהוא כלל אינו מודע לנושא, והוא ימשיך, בעליזות ובתמימות, לתור אחר חברת בני אדם, וימשיך לייצר פשעים.

זוהי אחת הבעיות הקיימות בחברת בני אדם, ואחת ממעלות ההתבודדות, שעליהן צריך האדם לחשוב עם עצמו מפעם לפעם: ככל שארבה להתבודד, כך תמעט כמות העבירות שכל הנראה אעבור. כמובן שמי שמתבודד עם מכשיר רדיו או טלפון או מכשיר שטני אחר, או אפילו עיתון - זו אינה התבודדות. זוהי חברה לכל דבר - חברה מהסוג הגרוע ביותר, ובוודאי שגם שם "לא יִחָדֵל פֶּשַׁע". אבל מי שמתבודד, מתבודד באמת, הרי שאחת המעלות שעליו לחשוב עליהן היא, שהוא מונע מעצמו עונשי גיהנם רבים.

המוכיח השנוא

ממשיך החובות הלבבות ומונה מעלה נוספת של ההתבודדות, והחסרון שבחברת בני אדם. מי שנמצא עם אחרים, הרי שהוא מחויב להוכיחם בכל פעם שהם נוהגים שלא כדין. התורה מצוה אותנו מפורשות: "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, יז), וכך היא ההלכה למעשה, גם בבית פנימה. לדוגמא, יהודי

שכאשר אין צורך להיות בחברת בני אדם, הוא הקים את מחנהו במקום מרוחק-מה, כדי להתרחק מהערים והכפרים המיושבים.

ונשאלת השאלה: למה? כמדומני שזו שאלה חשובה, שכן אם אברהם בחר בדרך חיים זו, הרי ש"מעשה אבות סימן לבנים", ומוטל גם עלינו ללכת במידת-מה מדרכיו. ולכן כדאי לנו לחקור, לכל הפחות כפי מיעוט הבנתנו, מה ביקש אברהם להשיג בכך שהוא שהה לבדו ככל הניתן.

מוצ"ש של בדידות

כדי לעמוד על טיבו של נושא זה, עלינו להקדים וללמוד את דבריו של החובות הלבבות (שער חשבון הנפש, פ"ג, החשבון השבע עשרה): "והשבעה עשר (פירוש, דרך החשיבה השבעה-עשר שצריך האדם לקנות), השתכלותו בעת שתטה נפשו לחברת בני אדם ולהשתעשע בהם".

דבריו מתייחסים לאדם שמרגיש בודד. יושב לו יהודי במוצאי שבת; משפחתו נסעה לבקר קרובי משפחה בבורו פארק, והוא נותר לבדו בבית. הוא מביט בחלון ורואה רכבים עמוסים באנשים שדוהרים ליעד כלשהו, והוא רואה בעיני רוחו עד כמה הם עומדים להנות. או שמא הוא תקוע בישיבה במוצאי שבת. כל בני הישיבה נסעו לשהות עם משפחתם בשבת, ורק הוא, בהיותו תושב חוץ, נותר לבדו בחדרו בפנימיה. או לחלופין, יהודי שלא שפר עליו מזלו, והוא טרם זכה להקים את ביתו, ויושב לו אי שם לבדו. הוא משתוקק לחברת בני אדם, והוא חושב לעצמו כמה הוא היה נהנה אילו היה יושב כעת יחד עם אנשים נוספים.

וכאן מגיע החובות הלבבות, ומדריך את האיש הזה מה עליו לחשוב באותה שעה. הוא מסביר שעליו לחשוב "במעלות הבדידות והפרידה מבני אדם", ועד כמה שפר עליו גורלו בכך שהוא יושב בודד. עליו להקדיש זמן להתבונן באופן מפורט על הנזקים שעלולים להיווצר אצלו כתוצאה מחברת בני אדם. אמנם החובות הלבבות מתייחס שם ל"חברת כסיליהם", אבל קשה למצוא חברה של חכמים, כי החכמים אינם רגילים להתערב עם אחרים - וזו הסיבה שהם חכמים.

את האנשים הללו ניתן לראות עומדים בתור בפתח בתי הקולנוע, ממתינים לתורם להיכנס פנימה. הם מוכרחים ללכת לאיזה שהוא מקום שבו מתרחש משהו. חייהם כל כך ריקים מכל הישג מחשבתי, שהם מוכנים לעמוד בתור ולשלם דמי כניסה עבור משהו שיהווה תחליף לחשיבה עצמית.

איזה מין הישג הוא זה? אח! הם משאירים את כספם בקופת בית הקולנוע, ואינם לוקחים עמם דבר מלבד רעיונות מבובלים, וכל מיני תמונות בלתי מציאותיות של אירועים שמעולם לא התרחשו. לעתים מדובר אף בדברים גרועים מכך - כגון דברי שפלות ופריצות. מה שאנשים עושים היום עם הראש שלהם הוא טרגדיה של ממש!

הראש המתבודד

ההישגים הגדולים שאליהם יוכל האדם להגיע הם באמצעות שכלו - כך בונה האדם את עתידו בזה ובבא - וזה אפשרי רק באמצעות התבודדות. אי אפשר להצליח במשימה זו כשנמצאים בחברת בני אדם. כשכולם מסביב מדברים, עושים, וכן הלאה, זה סותם את הראש, וממלא אותו בכל מיני מחשבות חסרות ערך.

ולכן, מי שילמד כיצד להנות מחברת עצמו, ולחיות חיים של אושר וסיפוק, גם ללא מגע תכוף עם אחרים, הוא זה שיצליח יותר מכל לעשות מעצמו משהו. וזו התשובה לשאלה שבה פתחנו: אברהם חיפש את ההתבודדות מכיון שזו סיפקה לו את ההזדמנות לחשוב ולגדול. **כל אותה גדלות** שאנו יודעים שאברהם אבינו קנה עבורו ועבור זרעו, באה לו מכח ההתבודדות, שאיפשרה לו לחשוב על הקב"ה.

ב' - התבודדות עם מחשבותיך

התבודדות עם נפלאות הבריאה

והנה, קטונתי מלהשיג את דרכיו של אברהם אבינו ולבארם אל נכון, אך באופן כללי אנחנו כן יודעים מה הוא עשה במהלך התבודדותו: הוא למד את הבריאה, ובכך קנה, באופן איטי ועקבי, הכרה חושית בהש"ת - אמונה אמיתית. אכן, אני מודע לעובדה שבימינו יש מי שבז לדברים שאמרתי זה עתה, אבל כך כותב הרמב"ם. הוא מסביר שאברהם אבינו העסיק את עצמו בלימוד

ששומע את רעייתו מספרת לשון הרע בטלפון, מוטל עליו להתערב ולהעיר לה. וכן אם היא שומעת אותו, עליה להתערב ולומר לו להפסיק לדבר לשון הרע.

אבל הבעיה גדולה בהרבה כשנמצאים עם אחרים, כי זה הרבה יותר שכית. כאשר אנחנו שומעים מישהו מדבר דיבורים אסורים, כגון שהוא מזלזל בזולת, או אם הוא עובר על כל חטא אחר, מחויבים אנו על פי דין תורה להוכיח את האיש ולומר לו לחדול ממעשיו. אך כל אחד מבין שזו משימה בלתי נעימה בעליל, שעלולה להוביל גם למריבות, שכן כל המושג של 'חברה' הוא, שאנשים יושבים יחד, בנעימות ובחביבות, וברגע שאחד מעיר ללא הרף: "אסור לדבר כך", "אל תעשה כך", האיש הזה לא ישרוד זמן רב בחברה זו.

התבודדות עליונה

החובות הלבבות מאריך בענין שתי מעלות אלו של ההתבודדות - פחות עבירות ופחות עול להוכיח אחרים - אבל אנחנו לא ניכנס כעת לנושא הזה, שכן זהו נושא גדול עם ענפים ותתי-ענפים, ואין לנו כרגע את הזמן הנדרש לכך. הזכרתי את הדברים בקווים כללים בלבד, משום שאני רוצה להגיע לנושא העיקרי שלנו כאן, הלא הוא המעלות העליונות של ההתבודדות שבה בחר אברהם. ולכן אנחנו נדלג על מספר פרטים על מנת להגיע לעיקר הנושא שלנו, שהוא, כאמור, המעלות העליונות של ההתבודדות.

מעלתה של ההתבודדות אינה מסתכמת בכך שעל ידי זה האדם מציל עצמו מן החטא, ושכך הוא פטור מנטל התוכחה המוטל על מצפונו; התבודדות נעשית למען מטרה גבוהה ועליונה בהרבה. כל אדם צריך ללמוד כיצד להתבודד עם עצמו על מנת לעצב לעצמו דעת, ראש של תורה המלא בערכי התורה והשקפותיה. זוהי ההתבודדות שאותה איווה לו אברהם, והיא זו שעלינו ללמוד כעת: ההתבודדות שמאפשרת לאדם לחשוב; לחשוב על ה'.

להנות מחברת עצמך

אכן, קל יותר לומר את הדברים מאשר ליישם אותם. הנושא הזה דורש התרגלות, שכן רוב בני אדם מעולם לא למדו את האומנות הזו - להנות מחברת עצמם. אנשים בלתי חושבים, אינם מסוגלים להיות מאושרים אלא אם כן יש משהו חיצוני שימלא את החלל הממוקם בין שתי אוזניהם...

את עצמו לנצל את ההתבודדות הזו כדי לחשוב, להתבונן ולהרהר.

התבודדות מסוג אחר

אבל בשבתו לבדו עם עצמו קנה דוד קנין נוסף, חשוב עוד יותר, והוא, מעלת ההתבודדות גם כשהאדם נמצא בחברת בני אדם. זוהי מעלה שלימד אותנו רבינו החובות הלבבות, והוא מגדיר אותה "התבודדות בתוך ההמון". אמנם החובות הלבבות הוא זה שטבע את המונח, אבל הרעיון הוא משהו שאבותינו כבר קיימו.

אפשר להתבודד גם כשמוקפים בהמון גדול של בני אדם. וחשוב מאוד ללמוד את היכולת הזו, כי במידה רבה אנחנו חיים יחד עם אנשים אחרים. וזו הסיבה שאם נציץ אל תוך חיי האישיים של דוד המלך - יש אנשים רבים שלא כדאי להציץ אל תוך חייהם האישיים, אבל דוד לא היה כזה - אם נציץ אל תוך חיי נראה כיצד חי אדם גדול בהתבודדות, ויצר ועיצב את ראשו, בעודו חי ומתהלך בין אנשים.

הבה ניקח דוגמא אחת - פסוק שכולנו מכירים, ונלמד אותו. "אֶת־הַלֵּל לְפָנַי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים" (תהילים קטז, ט). אתם יודעים מתי אמר דוד המלך את הפסוק הזה? בעודו מסתתר מפני רודפיו שביקשו להמיתו. דוד המלך ישב במעבה היער, והתפלל להשי"ת שיציל אותו.

ומהו ביאור המונח הזה, "אַרְצוֹת הַחַיִּים"? מסבירה הגמרא (יומא עא, א): "זה מקום שווקים". יושב לו דוד המלך במעבה היער, ומבקש מה': "יריבוני של עולם! אנא, הצילני מרודפי וזכה אותי לשוב ולהתהלך בשווקי ירושלים! יהי רצון שאזכה שוב להסתובב ברחובות הגדושים בחנויות ודוכני מכירה".

מסע קניות של עבודת ה'

ונשאלת השאלה: מה מיוחד כל כך ב"מקום שווקים"? האם 'קינגס הייז' והשדרה ה-13 הם באמת כל כך חשובים?? שהשוק הוא מקום שבו נמכרים כל מיני דברים, וניתן לרכוש בו מגוון רחב של מוצרים כאלו ואחרים. אלא שרצונו של דוד לשוב לאותם שווקים לא נבע מתוך רצון לרכוש את המוצרים הללו, אלא עצם האפשרות ללכת בשוק, להתבודד עם מחשבותיו, להיווכח במגוון המוצרים וללמוד אותם, מהווה הזדמנות שאין לה אח ורע להשקיע בחשיבה ובעיצוב ראש של תורה.

של העולם סביבו, והכרת יד ה' בכל פרט ופרט בטבע הבריאה!

והוא לא עשה זאת רק פעם או פעמיים, וגם לא אלף פעמים. הוא מעולם לא הפסיק להתפעל ממעשי ידיו של הקב"ה. בשונה מבני אדם שכשהם רואים איזה דבר חכמה, אומרים: "תראו איזה יופי, בגרעין זה יש תכונה פלונית, ובגרעין ההוא יש תכונה אלמונית", ומיד שוכחים מהכל, וההשפעה נמוגה כליל, אברהם לא היה אדם הפכפך. עד כמה שהוא היה עסוק עם בני אדם, הוא שם לעצמו מטרה להשקיע שעות וימים ושבועות בהתבודדות עם עצמו, על מנת לשוב ולשנן לעצמו את האמיתות הגדולות הללו. וכך הוא הפך לאברהם אבינו; כך הוא נעשה אדם גדול.

הרועים הגדולים

כך חיים אנשים גדולים. לא רק אברהם אבינו. אין זה מקרה שרבים מגדולי ומאורי האומה היו רועי צאן: האבות הקדושים היו רועים, כמו גם שבטי י-ה; משה רבינו היה רועה צאן במשך ארבעים שנה, ושאל ודוד היו גם הם רועי צאן. וכולם הלכו בדרכו של אברהם אבינו.

אחת הדוגמאות הבולטות לאדם שחי בדרך זו הוא דוד המלך ע"ה. חכמינו לימדונו שכאשר דוד המלך למד בתורה אודות אברהם אבינו, הוא הבין את הנושא הזה שבו אנו עוסקים, והחל לחשוב: "אולי גם אני מסוגל לשאוף למעלה זו?"

למעשה, חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כא) אומרים ש"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב". כולנו יודעים לחזור על המאמר חז"ל הזה, אבל דוד **חי חיים כאלו**. עלינו לזכור שדוד המלך היה רועה צאן, ובאותם ימים, רועי צאן היו מתרחקים מרחק ניכר מביתם, ומבלים ימים ושבועות במקומות מרוחקים ושוממים. כך שכבר בהיותו נער צעיר הרועה את הצאן, דוד חשב לעצמו: "כל כך הרבה זמן פנוי עומד לרשותי, וחבל לי להחמיץ את ההזדמנות הזו ולא לנצל אותה. אולי גם אני יכול לעצב את חיי כדי שאזכה להפוך לאיש חושב כמו אברהם אבינו, לאדם ששכלו משועבד לחלוטין לקב"ה!"

שם, במרחבי הישימון, בהיותו מתבודד עם עצמו, במקום שבו אף אחד אינו יכול להפריע לו ולהטריד את מנוחתו, נטע דוד את זרעי הגדלות שלו. הוא חי לבדו, באווירה של עצמו, עם השכל שלו בעצמו, וחינך

נחזור לדוד הפוסע בשוק הירושלמי וחושב לעצמו: "המסקנה העולה מאליה היא, שבקצה הענף קיים מפעל, מנגנון כלשהו שמסוגל לקחת את נזל השרף ולייצר ממנו פרי!"

יש לדעת שהתאנה אינה דבר פשוט כלל וכלל. זהו מוצר מורכב ביותר, הבנוי מחלקים ומרכיבים רבים - שכולם ארוזים בעור הפרי ששומר על כל חלקיו. וכשמסיימים לאכול את הפרי, מוצאים בתוכו זרעי תאנה - המהווים 'שוברים' עבור תאנים נוספות! וכשזרעי התאנה נופלים על הארץ, הנס מתחיל שוב מהתחלה!

והנה, דוד חשב את אותן המחשבות כבר מאות פעמים בעבר - אבל זו בדיוק הנקודה. המטרה של הקדשת זמן למחשבה והתבוננות היא לחזור ולשנן את אותם הערכים הגדולים של אמונה ויראת שמים. זה נקרא לחיות! זה נקרא "להתהלך לפני ה' בארצות החיים".

לדוכן הבא

דוד הקדיש אפוא זמן בהליכתו בשוק הירושלמי במחשבה אודות הפלא ששמו תאנה, עד שבד מצמר, שנמכר בדוכן אחר בשוק, צד את עינו, וכעת הוא הסב את מחשבותיו לנושא הזה: "איזה חומר פלאי הוא הצמר! מאיפה זה מגיע? זה מיוצר על גבו של הכבש". איך יתכן שצמר צומח מתוך גבו של הכבש? האם הכבש ניזון מצמר? הלא הוא אינו אוכל דבר מלבד דשא ומים.

"נו", אתם בטח חושבים לעצמכם, "הצמר לא מגיע מהדשא והמים שהכבש אוכל, אלא מהחומרים הנמצאים בתוך גבו של הכבש". ובכן, מהיכן קיבל הכבש את גבו? מאמו, הכבשה. ומהיכן היא קיבלה את גבו של בנה הכבש? מדשא ומים! היא אכלה דשא ומים, וכך נוצר לו כבש, שגם הוא אכל דשא ומים, וכך צומח לו הצמר מתוך גבו.

"איזו מערכת נפלאה!" חשב לעצמו דוד. "חומר חדש לחלוטין, הנוצר מדשא ומים. זאת אומרת שכעת אני מביט בדבר שהוא מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא, לא פחות מקריעת ים סוף, ואף גדול יותר ממנו!"

דרכי דוד

והנה אין ספק שאנחנו, במיעוט שכלנו, איננו מסוגלים לעמוד בקצב של דוד המלך. הוא עובר בשוק

אכן - במבט ראשון, הדברים הללו נשמעים מוזרים באוזנינו, אך עם זאת עלינו להתייחס אליהם ברצינות, שכן יש כאן דוגמא עבורנו, כיצד אנחנו יכולים לחיות את חיינו. הלא כל אחד מאיתנו יוצא להליכה מפעם לפעם, והליכה היא גם כן אופן של התבודדות. 'התבודדות' אינה רק לחיות במערה או על אי בודד; כשאתה הולך ברחוב אתה גם כן נמצא רק עם עצמך. אף אחד אינו מדבר איתך, ויש לך הזדמנות נהדרת לדבר אל עצמך. אלא שצריך לדעת מה לומר.

תאנים של התפעלות

הבה נלמד אפוא מה דוד המלך דיבר במהלך הליכתו ב"מקום שווקים". פוסע לו דוד ברחובות ירושלים, ועובר הוא בשוק שבו נמכרים תאנים. כשדוד המלך עבר בשוק וראה סלים מלאים בתאנים, הוא חשב; הוא לא היה רעב, שכן זה עתה הוא סיים את סעודתו בארמון המלוכה, וכעת הוא חיפש מזון לשכל. חשב הוא אפוא לעצמו: "אה, תאנים! איזה מראה מלבב! איזה חסד ה'!"

לא היו אלו תאנים מיובשות כמו אלו שניתן לרכוש כאן בארה"ב, אלא תאנים טריות ועסיסיות, נוטפות מיץ, ודוד הביט בהן וחשב: "אילו תאנים נפלאות - ממש תאוה לעיניים! איזו מתנה נפלאה נתן לנו השי"ת. התאנים הן ממש בונבוניירות הצומחות על העץ. ובנוסף הן גם בריאות - הן מלאות אנרגיה, מזינות, וגם מסייעות לעיכול".

מפעל התאנים

דוד המלך השתדל, עד כמה שניתן, לפסוע ברחוב לבדו, על מנת שיוכל להתבודד עם מחשבותיו. וכך הוא המשיך לחשוב: "איך זה שהתאנה הזו צמחה מתוך העץ?" הוא נזכר כיצד בצעירותו, שעה שרעה את הצאן במרחבי השדות השוממים, הוא גם כן חשב על הנושא הזה. "מעניין מה יקרה אם אחתוך חריץ קטן בתוך ענף התאנה, ממש מתחת למקום ממנו צומח הפרי?" חשב דוד בזמנו. "יתכן ואגלה שם תאנים זעירות, שבסופו של דבר בוקעות מתוך חור מסוים, ואז מתנפחות לכדי תאנה גדולה ועסיסית".

שלף אפוא דוד את אולרו וחתך מעט את ענף התאנה, אך הוא לא גילה שם דבר מלבד מעט שרף. כיצד יתכן שהנזל הזה הופך לתאנה?!

בזמן שהוא הולך בשווקים, זה טוב מאוד - אבל זוהי אחת הדרכים החשובות ביותר, הדרך שבה גדולי אומתנו, החל מאברהם אבינו, הלכו בה כדי להגיע לגדלות.

ג' - התבודדות עם ה'

התבודדות עם הידיד

אך כעת נעסוק במדרגה עוד יותר גבוהה של התבודדות, שהיא למעשה הסיבה החשובה ביותר לכך שאברהם אבינו וכל מאורי האומה הקפידו, ככל יכולתם, להתגורר בנפרד מהמון העם. התוצאה המובחרת ביותר והתועלת הגדולה ביותר של הנהגה זו אינה בכך שהאדם זוכה להתבודד עם עצמו ועם מחשבותיו, אלא שהוא זוכה **להתבודד עם הקב"ה**.

הפלא ופלא! זהו כבר נושא חדש לחלוטין! לא רק שהראש פנוי לחשוב על הקב"ה, אלא שאתה זוכה להרגיש, הלכה למעשה, שאתה נמצא לבד איתו. זהו סוג ההתבודדות הנפלא ביותר שקיים בעולם - חיי האצילות של התבודדות עם ידידך הטוב ביותר.

בנו של החפץ חיים זיע"א, בבואו לתאר את אביו, מציין נקודה מעניינת, והיא, שלחפץ חיים לא היו ידידים. הוא לא התיידד עם איש.

לכאורה הדברים נשמעים לנו מוזרים, כי כידוע החפץ חיים היה מיודד עם כולם. הוא ערך מסעות לצרכי מצוה וסיוע לאחרים, ועסק רבות בכל מיני גמילות חסדים. הוא נסע כדי לסייע לחיילים יהודים ולהקים עבורם מטבחים כשרים. והוא גם היה בעל לב רחום וחנון; הוא היה אדם נעים וידידותי, ותמיד אירח יהודים בביתו. אך עם זאת, הוא לא פיתח קשרי ידידות עם אחרים. לא היו לו חברים קרובים שעמם הוא היה יושב ומבלה.

כהן גדול ומתבודד

היודעים אתם מדוע החפץ חיים לא השתוקק להיות בחברתו של אף אחד? כי הוא אהב עד מאוד את חברתו של ידידו האחד והיחיד - "רַעְיָהּ וְרַעְיָהּ אֶבְיָהּ אֶל תַּעֲזֹב" (משלי כז, י). "אלקינו ואלקי אבותינו" - הוא הידיד האחד והיחיד שלנו. אלא שרק כאשר האדם

במהירות רבה, ומחשבותיו מתקדמות מהר כל כך, עד שאנחנו איננו אוספים כי אם כמה פירוורים מתוך אותן המחשבות. אני סמוך ובטוח שמחשבותיו היו הרבה יותר רחבות ועמוקות מאשר המילים הדלות שאמרתי כעת. אך תהיינה המחשבות אשר תהיינה, דוד המלך התבודד עם מחשבותיו, והוא הלך וגדל עם כל מחשבה

כדאי לכם לנסות זאת בעצמכם, לדוגמא, כשאתם עוברים על יד חנות נעליים. אמנם אינך זקוק כעת לזוג נעליים, חרף טענתה המתמשכת של אשתך שאתה זקוק לשלושה או ארבעה זוגות. יש לך זוג נעליים אחד ליום חול ועוד אחד לשבת, ואינך מעוניין ביותר מכך. ואם אתה אדם דל אמצעים, יש לך זוג אחד בלבד שאותו אתה מצחצח לכבוד שבת, וגם זה טוב. על כל פנים, נכון לרגע זה, קניית נעליים כלל אינה עומדת על הפרק, אך בעודך חולף על פני חלון הראווה, אתה מבחין בנעלי העור הרבים הממלאים אותו. נכון שבימינו ניתן למצוא גם נעליים מפלסטיק, אבל העור ממשיך לשמש כחומר האיכותי ביותר עבור נעליים, גם כיום. ומאיפה הגיע העור? מהגב של הפרה!

העור מגיע מדשא ומים, כי הפרה ניזונה מדשא ומים, וזה מה שמייצר את העור שבגבה - בו בזמן שאותם חומרים בדיוק מייצרים את החלב שלה. והיא גם מייצרת עגלים, שגדלים להיות פרים ופרות, וכך אנחנו זוכים לעוד עור ועוד חלב.

שווקים של גדלות

פעילות זו שאתה עסוק בה כעת, בעודך פוסע בשדרות "קינגס הייווי", היא הפעילות שבה עסק אברהם בעודו פוסע בשדותיה של ארץ כנען ומביט בעיזים הלועסות עשבים, ושבה עסק דוד המלך בעודו פוסע בשווקי ירושלים. גם כיום אין מי שמסוגל לייצר את הפלאים הטבעיים הללו. גם חברת "דופונט", שמפעליה מתפרשים כל פני חמישה רחובות, ואלפיים רכבים חונים מיד יום ביומו בחניוניה, אינה מסוגלת לייצר צמר, עור או תאנה. מדהים ביותר! נמצא שאנחנו יכולים, באמצעות התבודדות עם מחשבותינו, לגדול יותר ויותר, בכך שנתבונן ונתפעל מהאופנים הרבים שבהם ממחיש לנו השי"ת את חכמתו, בתוך טבע הבריאה.

והנה, בשום פנים ואופן איני בא לומר שזו הדרך היחידה - מי שרוצה לחזור על מסכת בבא מציעא

עֲמָקִים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ" (משלי כ, ה). ומיהו המקור של המעיין הזה? ה' יתברך! הוא זה שנפח באפיו של האדם חכמה מולדת וטבעית, וכמו שכתוב "וַיִּפֹּחַ בָּאָפִיו נְשֵׁמַת חַיִּים" (בראשית ב, ז), וביאר הרמב"ן שם דמאן דנפח מדיליה נפח: "ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה וכו' היא רוח ה' הגדול מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר משמתו הוא נותן".

בחכמה זו שהאדם נושא בקרבו נכללת הכרה טבעית בה; הוא מרגיש את הקב"ה בליבו. זוהי מציאות שהיא חלק מעצם טבע האדם. אלא שאצל אנשים עסוקים המרבים להיות בחברת בני אדם, מחשבה זו בורחת מליבם.

שימו לב לדברים הללו, כי מה ששמעתם כעת הוא כלל גדול בתורה. חברה, אנשים, בני דודים - כל אלו מהווים סתירה למעלה של יראת ה'. זוהי עובדה שאין מנוס ממנה. ככל שהאדם מרבה להתעסק עם בני אדם, כך הוא מרבה לשכוח את הבורא יתברך.

חבורת השכחה

הדברים נכונים גם לענייני מצוות. כשמשתתפים בשמחה משפחתית, כגון בר מצוה או חתונה, כל מקום שבו יש חבורה של בני אדם - גם בני אדם טובים - צריך לדעת שבכך מאבדים יראת שמים. אלא אם כן, כמובן, הנושא הנידון הוא יראת שמים. יהודי שיושב בחברת החכמים שמזכירים לו יראת שמים - זה כבר משהו אחר. אבל אחרת, הדיבורים הם "הדוד שמואל אמר כך וכך" ו"הדודה פייגא אמרה כך וכך" ופלוני עשה ככה ואלמוני עשה ככה, והראש מתמלא באי-סדר וערבוביה.

זה לא תלוי רק בדיבור; עצם השהייה בחברת בני אדם היא בעייתית, כי לבני אדם אחרים יש השפעה ממגנטת עלינו. פני האדם, האישיות המשתקפת בהבעות הפנים, הינה תופעה ש'תופסת' את האדם יותר מכל תופעה אחרת ביקום כולו.

ולכן, כשנמצאים יחד עם אנשים אחרים, התחושה הכמעט-בלתי-נמנעת היא, שאין בעולם אף אחד בלתי. בראש שלך קיים רק האדם שעמו אתה בא במגע, בין אם זה הבן-דוד, השכן, מנהל העבודה, הלקוח או העמית לעבודה. אין עוד מלבדו, והקב"ה מוגלה החוצה מתוך ליבך. מאידך, ההתבודדות, גם אם היא אינה מלווה בשום התעוררות חיצונית, מאפשרת לרגש הטבעי, אותה הכרה הטבעית הקב"ה, לבטא

נמצא לבדו, רק אז הוא חש את הידידות הזו באופן הברור ביותר.

המשנה (יומא ב, א) אומרת ש"שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו" - מבדילים אותו ממשפחתו ומכל דבר אחר, והוא שוהה ב"לשכת פלהדרין", שהיה חדר מיוחד בהר הבית, שבו התבודד הכהן הגדול במשך שבעת ימים. אמנם היו פעמים שחכמי בית הדין של הכהנים באו לבקרו כדי ללמד אותו ולהדריך בענין סדר עבודת יום הכיפורים, אבל מלבד זאת הוא היה שם לבדו במשך רוב הזמן.

נשאלת אפוא השאלה, מדוע יש צורך בכך? מדוע על הכהן הגדול לשהות בבידוד לפני יום הכיפורים? מבאר רש"י (ד, ב ד"ה לאיים עליו) שהמטרה היתה לגרום לו להגיע להכרה מוחשית יותר בהשי"ת. כהקדמה לכניסתו למקדש לעבוד את עבודת יום הכיפורים, היה עליו לרכוש הכרה מוחשית יותר בהשי"ת.

הכרה מתוך התבודדות

ונשאלת השאלה: מה הקשר בין התבודדות לבין הכרה מוחשית בה? מדוע שלא יסתובב בירושלים, בינות לנזירים ולצדיקים, או עוד יותר טוב - שישאר בבית המדרש יחד עם שאר חבריו התלמידי חכמים, וילמד מסילת ישרים.

התשובה לכך מבוארת בדברים החשובים שכותב כאן רש"י. אמנם כל מה שאומר רש"י הוא חשוב, אבל האמירה הזו נחוצה לנו עבור הנושא שלנו: "להבדילו מבני אדם, שתחול עליו אימה בהיותו לבדו".

רש"י מלמד אותנו שנוכחותם של אנשים אחרים מהווה סתירה ליראת ה'. שמעתם? החברה, התחברות עם חברים, גורמים לאדם לשכוח את השי"ת. התבודדות, לעומת זאת, מאפשרת לאדם - כמובן בתנאי שהוא אדם היודע את מה שהוא מעוניין להשיג - להגיע להכרה חושית בה', מה שנקרא אצלנו "יראת ה'".

אכן, הדברים טעונים ביאור. מה הקשר בין אחד לשני? מדוע התחברות עם בני אדם מהווה סתירה ליראת ה'?

הכרה טבעית

עלינו לדעת כי בליבו של האדם קיים מעיין אינסופי של עצה וחכמה והרגשים, וכמו שאומר הפסוק: "מִיָּמִים

אתה מעמיד פנים כמאזין לשיחה, אבל הראש שלך נמצא במקום אחר - כעת אתה עומד לבדך ביער, כמו הבעל שם טוב. והיה ושאלו אותך דבר מה, אתה יוצא מהיער ועונה על מה שנשאלת.

ואם מישוהו יעיר לך על כך שאתה לא מרוכז, אתה יכול לומר: "סליחה, פשוט חשבתי על משהו". הם חושבים שאתה מהרהר בעסקים שלך או באיזה נושא אחר. שיחשבו.

האמת היא שאינך צריך לומר הרבה, כי הם מוכנים לעשות את העבודה במקומך. הם בכלל לא מעוניינים לשמוע מה שיש לך לומר. אתה אומר "כן", "כן", ומעמיד פנים כביכול אתה מאזין לדברים ברוב קשב, אבל מחשבותיך משוטטות אי שם בגבעה נידחת או עמק בודד, שם אתה נמצא לבדך עם ה'.

התבודדות בבית המדרש

עבודה זו ניתנת ליישום גם כשיושבים על יד הגמרא בבית המדרש. אחד הצדיקים אמר שהרשות נתונה לקחת את הגמרא, להסתיר עמה את הפנים, וכך להתנתק מהעולם שמסביב. כעת אתה נמצא במקום מבודד כלשהו, רק אתה והשי"ת.

ואחרי שהגעת לשם, אתה יכול לדבר עם עצמך כמה מילים של מורא שמים. אתה יכול לחשוב על הקב"ה. אפשר לומר: "ריבונו של עולם, אתה הוא ידידי הטוב והנאמן ביותר". כן, אפשר ללחוש את המילים הללו.

גם ברכבת התחתית; כשאתה עומד ברכבת ואוחז ברצועה המשתלשלת מהתקרה, ונדחס מכל עבר על ידי המון אנושי, זוהי הזדמנות מצוינת להתבודד בתוך ההמון. עצום את העיניים וחשוב כיצד אתה עומד ניצב לבדך באחד מהרי יהודה, בתקופת הנביאים. תכף ומיד אתה נמצא שם, על אותו הר שומם, במקום בו אין אף אחד מלבדך ומלבד בורא העולם. בכך אתה מתבודד בתוך ההמון.

לב טהור

נסו זאת, ואתם תגלו שזה עובד. בעוד שמסביבך כולם רועשים וגועשים, כולם עסוקים בענייניהם הפעוטים, בדאגות הקטנות, עם הראש המצומצם שלהם, אתה נמצא כעת בהרי יהודה ומתבודד עם בוראך. לא אמרתי שזה קל; זה אכן דורש התלמדות מסוימת. אבל כל אחד יכול לעשות את זה - והתוצאות

את עצמה. באופן טבעי האדם מתחיל להרגיש את נוכחותו של הבורא יתברך.

התבודדות עתיקת-יומין

זו הסיבה שבימי קדם, הנביאים נהגו לצאת ולהתבודד במקומות שוממים מאדם. גם גדולי האחרונים, כגון הבעל שם טוב, היו הולכים ליערות ושוהים שם שבועות ארוכים, על מנת להתרחק מבני אדם. לרבי יוזל מנובהרדוק היתה בקתה נסתרת במעבה היער. היו לו שתי בקתות - בקתה אחת שרק אשתו ידעה היכן היא ממוקמת, כדי שאף אחד לא יוכל למצוא אותה. אך היתה לו בקתה נוספת, שמיקומה לא היה ידוע אפילו לאשתו, אלא רק תלמידו, רבי יואל ברנצ'יק, ידע עליה. היו לו שתי דרגות של התבודדות, כי זה מה שהופך את האדם לאדם גדול.

שמא תאמרו: אשתי לא תסכים לכך, אמי לא תסכים לכך. וחוף מזה, אם אנחנו היינו מתבודדים ביער כמו הבעש"ט, כנראה שהיינו פשוט נרדמים. כך אמר לי פעם ראש-ישיבה גדול באירופה. אמרתי לו שהגאון מוילנא נהג להגיף את התריסים בחדרו ולשבת שם לבדו. "אם אנחנו היינו נוהגים כך", אמר לי ראש הישיבה, "היינו נרדמים".

השאלה הנשאלת אפוא היא, מהי הדרך עבורנו להתבודד? אני יושב כל היום בבית המדרש ועוסק בתורה, אני עובד במפעל או במשרד - איך אפשר להתבודד במצבים כאלה? האם העניין הזה בכלל נוגע אלי?

התבודדות בת-זמננו

וכאן אנו שבים ליסוד החשוב שלימד אותנו החובות הלבבות: התבודדות בתוך ההמון. כך נהג אברהם אבינו שעה שלימד את בעלי בריתו, וכך נהג דוד המלך בהליכתו בשווקי ירושלים - גם בזמן שבו שהו בחברתם של אחרים, הם היו לבד עם ה'.

אז נניח שאתה מגיע לשמחת הבר מצוה של בן דורך בשכונת בורו פארק, וכולם יושבים ומפטפטים. כולם מסביבך מלהגים, ואתה יושב ביניהם כמו דג על קרקע צחיחה. אתה יכול לעצום את עיניך לכמה רגעים, ובעוד שכולם חושבים שאתה מנמנם קמעה, הרי שברגע זה פרשת למערה שלך, ואתה משוחח במחשבותיך עם השי"ת.

יתברך?" ואחרי שעמדת במשימה, תנוח. "אה! עשיתי את זה! במשך עשרים פסיעות, התבודדתי עם הקב"ה!" ולמחרת, נסה לעשות זאת במשך דקה ברציפות. ואז תנוח. נסה זאת פעם ביום למשך שבוע, ובשבוע שאחרי זה נסה להוסיף על הדקה הזו. וכעבור זמן מה, הוסף עוד מעט. אם תצליח להגיע לחמש דקות רצופות של מחשבה על ה', דע לך שאתה איש מורם מעם. אם אתה מצליח להתבודד במחשבותיך עם הקב"ה, ללא כל גורם חיצוני שכופה עליך לעשות זאת, הרי שאתה אדם גדול! אתה עובד ה' מיוחד במינו.

שאלה:

לשם מה ניתן היצר הרע לילדים, הרי בין כה וכה הם אינם זוכים לשכר או עונש על מעשיהם?

תשובה:

התשובה היא, שהילד מפיק תועלת מרובה מאוד מכך שהוא נאלץ להיאבק כדי לעשות את הדבר הנכון. רק התהליך של ניסוי וטעייה, הניסיון שהילד צובר באמצעות ניסוי וטעייה, הוא זה שמכין אותו להיכנס לנעלי המבוגר מיד בהיותו בר מצוה.

כשילד נאלץ להילחם נגד מידת הקנאה - לדוגמא, כשהוא רואה את אמו מטפלת בך הנולד, בעוד שעד לא מכבר הוא היה בן יחיד, יקיר הבית, וכעת הוא אכול קנאה, הוא מרגיש עזוב, והוא לומד כיצד להתמודד עם זה. למרות ששכלו עדיין אינו מפותח, אך מכיון שהוא צריך להמשיך לחיות בבית הזה, הוא יודע שהוא לא יכול לברוח. ולכן, הוא נלחם במידת-מה ביצרו הרע, ולומד להתאים את עצמו למצב. בקרבו קיימת תבונה מולדת המובילה אותו להילחם נגד כל רגש רע, ובכך הוא מפתח ומאמן את שריריו הרוחניים.

כמו בעולם הגשמי, הסיבה שילדים מתרוצצים ומקפצים - וזה כך לא רק אצל בני אדם, אלא גם אצל בעלי חיים צעירים, אצל גורי חתולים וכלבים, וכן אצל גוזלים צעירים - הסיבה שהם קופצים ומתרוצצים היא, כי בכך הם מפתחים את שריריהם ומכינים את גופם לשנות הבגרות.

וכך הוא גם בהיבט הרוחני, היצר הרע מציב את הילד בפני ניסיונות, והוא נאבק בהם. גם לילדים קטנים יש מצפון, בתוכם מקננת חכמה, והם נאבקים ביצר הרע. וכך, בהגיעם לגיל מצוות, הם מוכנים במידת-מה. במקום לחוות שינוי פתאומי, הם מגיעים לאתגרים לאחר שכבר צברו ניסיון במלחמת היצר.

מדהימות! החובות הלבבות (שם) אומר שההתבודדות היא "העמוד בר הלבב" - העמוד של הלב הטהור, הוי אומר, היסוד ועמוד התווך של הגדולה מבין כל המעלות, הלא היא ההכרה החושית בה'. אדם זה, שמבין שהוא נמצא לבדו עם השי"ת, ואליו הוא מרכז את כל התעניינותו ואהבתו, הוא האיש בעל הלב הטהור מכל.

והנה, אני יודע שעבור רבים מבין המאזינים, העובדה שאני אומר את הדברים הללו היא בזבוז זמן מוחלט; הם אכן מיועדים אך ורק לאנשים מיוחדים במינם. אבל בכל קבוצה יש נשמות מיוחדות, ובפרט במקום הזה; יש הרבה אנשים מיוחדים שבאים לכאן, ומכיון שכך, אני יודע שיש פה קרקע פוריה שעליה עשויים מספר זרעים ליפול ולנבוט.

וכשהזרעים הללו נובטים, הם צומחים לכדי שלימות אינסופית. גם התבודדות למשך דקה אחת היא דבר מצוין. 'התבודדות' אין פירושה חיים שלמים של התבודדות מבני אדם. דקה אחת של התבודדות גם היא הישג גדול מאוד. וכל דקה נוספת היא הישג בפני עצמו. וככל שמרבים לעסוק בכך, לעתים תכופות יותר ולמשך פרקי זמן ארוכים יותר, זוהי הדרך אל הגדלות - הגדלות של התבודדות עם השי"ת, שאין מעלה גדולה הימנה! אתם הולכים בדרכם של אברהם, אבינו הראשון, של דוד המלך, ושל כל גדולי ומאורי האומה. ואני מבטיחכם נאמנה שככל שתרכו לעסוק בכך, כך תשיגו עוד ועוד גדולה.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

עבודת העמודים

כהשלמה לדברים, ראינו לנכון להביא ציטוט של דברי הרב מתוך אחת הקלטות:

אתה הולך ברחוב, ואומר לעצמך כך: "אני מציב לעצמי כעת מטרה, שמעמוד החשמל הזה ועד העמוד הבא, אני אחשוב אך ורק על הקב"ה. אתבודד אתו, רק אני והוא". אתגר את עצמך. "מכאן ועד העמוד הבא יש לא יותר מעשרים פסיעות - האם אני מסוגל לחשוב עליו

הגאון רבי אהרן דרייזין שליט"א ממונטריאול

בעמ"ס "חסד לאברהם"

פרשת לך לך

לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך (יב, א)

הקשו המפרשים דלכאורה היה צ"ל להיפך דמתחילה הוא עוזב בית אביו ואח"כ את מולדתו וכו', לא זו אף זו. ואמר הגאון ר' מאיר סאלאוויציק בשם זקנו הגר"ח, דאילו היה כתוב כן ה"א דכולו מצוה אחת לצאת, [אלא שהקב"ה מפרש לו הסדר] אבל כיון דכתוב להיפך ע"כ דכל אחד ואחד הוי מצוה בפני עצמה, [ללכת מארצו, ללכת ממולדתו, וללכת מבית אביו, ויקבל שכר על יציאה מארצו וממולדתו ומבית אביו].

ובמדרש רבה (לט, ט) איתא, ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה. ואומרים בשם הגאון ר' ברוך בער ליבוביץ דאילו גילה לו הקב"ה מיד המקום, אז הציווי היה להגיע לשם¹, וההליכה עצמה לא תהיה אלא הכשר מצוה, אבל כיון דלא גילה לו המקום המיועד, אז בהכרח ההליכה עצמה הוא המעשה מצוה, וזהו השכר על כל פסיעה ופסיעה.

ועיין לקמן (פסוק ה), ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען. דלכאורה תיבת ללכת מיותרת דהוי ליה למימר או ויצאו ארצה כנען או וילכו ארצה כנען. אולם לפי מה שנתבאר בשם ר' ברוך בער, דההליכה עצמה היתה מצוה, י"ל דזוהי כוונת הפסוק ויצאו ללכת ארצה כנען, ללמדנו שההליכה עצמה, היתה גוף המצוה. והוסיף דאפשר לבאר דלכך נקט הקרא ב' הלשונות, ויצאו ללכת משום שבהליכת אברהם היו ב' ענינים א. לצאת ממקום רשע ב. ללכת לארץ ישראל מצד היותה הארץ הנבחרת. כמבואר ברמב"ן (יא, כח).

והוי כעין מה שפירש בספר בית הלוי בפרשת ויצא הא דכתיב (כח, י) ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, דבהליכתו היו שני ענינים, א. משום ציווי אביו ב. משום ציווי אמו. דאביו ציוהו ללכת לחרן ליקח משם אשה, ואמו רצתה שילך לחרן כדי לברוח מעשו. וזהו דנקט ב' לשונות, ויצא יעקב ר"ל מפני ציווי אמו, וילך חרנה מפני ציווי אביו.

וה' אמר אל אברהם וכו' שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה. כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה ולזרעך עד עולם וכו' קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה. (יג, יד-יז)²

יש לדייק מדוע דוקא עכשיו אמר הקב"ה לאברהם שא עיניך וכו' וקום התהלך בארץ וכו', ולא אמר לו כן בתחילת הפרשה כשאמר הקב"ה לאברהם (יב, ז) לזרעך אתן את הארץ הזאת.

וכדי לבאר הענין יש להקדים דלכאורה קשה מדוע ירד אברהם אבינו למצרים ולא בטח בה' שאמר לו ללכת לארץ כנען³. כן יש לעיין בפרשה הסתומה שאמר אברהם לשרה אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך (יב, יג). ופרש"י למען ייטב לי בעבורך, יתנו לי מתנות. ומלבד מה שנתקשו המפרשים מהי תכלית המתנות⁴, צ"ע דהלא כלפי השאלה של חיים ומוות המתנות אינן חשובות כלל. והיה לאברהם לומר למען תחיה נפשי בעבורך.

ונראה לבאר דכל ירידת אברהם למצרים היתה הכנה לירידת בני ישראל למצרים. ועי' ברמב"ן שכתב דכל

1. כלשונו הזהב צו קומען דארטען.

2. נערך מחדש.

3. עי' ברמב"ן (יב, י) שכתב שבאמת היה אסור לאברהם לצאת מן הארץ, וחטא חטא גדול בשגגה וכו'.

4. ובפרט שאברהם לא רצה ליהנות מהמתנות האלו ונתנם לבני הפלגשים כמבואר ברש"י (כה, ו) שכל מה שניתן לו על אודות שרה נתן לבני הפלגשים.

מעשי האבות באים ללמד על העתיד⁵. וכיון שהיה רעב הבין אברהם שזה סימן מהשמים שהוא צריך לרדת למצרים כדי שיהיה סימן ועזר לבניו כשירדו למצרים.

ובני ישראל היו צריכים לירד למצרים משום ששם היתה הזדככותם על ידי ההעברה בכור הברזל לעשות אותם לעם, ושם היתה ההכנה המצטרפת לקבלת התורה, ולזכות לרשת את ארץ ישראל.

א"כ ירידת אברהם למצרים היתה בשביל בניו, וכן בקשת המתנות היתה סימן לבניו שגם הם ישאלו ויבקשו ממצרים כלי כסף וכלי זהב. משום שבממון זה היה מונח כוחו של מצרים, וללא שבירת כח הטומאה של מצרים לא יכלו בני ישראל להעשות לעם ולא יכלו לקבל את התורה ולזכות בארץ ישראל. וא"כ היו המתנות חשובות אצל אברהם יותר מחייו שהיה מוכן למסור נפשו כדי שבני ישראל יהפכו לעם קדוש לה' ויקבלו את התורה.

וראיתי במעתיקי שמועות של מו"ר הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין שאמר כעין זה וגם הוסיף דבעצם צ"ע מדוע אברהם לא החזיר לפרעה את המתנות שקיבל ממנו שהרי ה' מקח טעות בנתינתם, כיון שהמתנות נתנו לו בתור אח שרה עבור שרה, וכשנתבררה הטעות היה לאברהם להחזירם. וי"ל דגם זה היה בגדר המעשה אבות סימן לבנים שבנ"י ישאלו בדרך ערמה אשה משכנתה ומגרת בית כלי כסף ואע"פ שלקחו בתורת שאלה יהיו פטורים מלהחזיר, עכת"ד. ואפשר לבאר שלכך אינם צריכים להחזיר את הממון למצרים, משום שבאמת מגיע להם הרכוש עבור עבודת הפרך שעבדו במצרים. כמבואר במסכת סנהדרין (צא.) שבאו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון ובקשו שבני ישראל יחזירו להם את הכלי כסף וכלי זהב שהשאלום, וענה להם גביהא בן פסיסא שהם עדיין חייבים לנו תשלום על עבודת הפרך שעבדו שם. וכן לאברהם הגיעו המתנות עבור זה שציערו אותו⁷. או דהוי דמי בושט⁸.

ולפי זה שפיר מובן שרק אחר ירידת אברהם למצרים ועלייתו משם ברכוש גדול יכל הוא לעשות סימן לבניו בארץ ישראל ללכת בה לארכה ולרחבה וכאמרם ז"ל במסכת בבא בתרא (ק.) דלכך הלך אברהם בארץ כדי שיהא נח ליכבש לבני בניו. דרך אחר שירדו למצרים ויעלו משם יוכלו לזכות בארץ ישראל.

וירק את חניכיו (יד, יד)⁹

פירש"י: חניכיו. והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות והוא עתיד לעמוד בה וכן חנוך לנער (משלי כב, ו), חנוכת המזבח (במדבר ז, י), חנוכת הבית (תהלים ל, א).

דרש הגאון ר' מאיר שפירא¹⁰ שמדברי רש"י הנ"ל מבואר דתכלית החינוך הוא שהלימוד יהא נשרש בהאדם

5. וז"ל הרמב"ן שם (יב, ו), אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה ואמרו במדרש תנחומא (ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים, ולכן יאריכו הכתובים בספור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מיותרים אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד, כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו, עכ"ל. וכ"ה במדרש רבה (סוף פרשה מ).

6. עי' במסכת ברכות (ט:.) דדרשינן (שמות יב, לו) וינצלו את מצרים א"ר אמי מלמד שעשאוהו כמצודה שאין בה דגן, ור"ל אמר עשאוהו כמצולה שאין בה דגים. ורש"י בחומש פירש וינצלו ורוקיננו. דהיינו לא מספיק שבני ישראל יצאו ברכוש גדול אלא עיקר המטרה היתה לרוקן את מצרים כדי לשבור את כוחה (הרה"ג ר' יאיר כהן).

7. העיר הגאון ר' נטע זעליג וייס דלא מצינו תשלומין עבור צער שאינו צער גופני אלא צער נפשי, והיינו דתשלום צער איכא רק כשיש צער בגוף, וא"כ לאברהם לא הגיע תשלום עבור הצער.

8. כן ביאר הרה"ג ר' יהודה שפיטצער עפ"י המבואר באור החיים הק' בפרשת וישלח (לד, כז) שבני יעקב לקחו את ממון שכם כתשלום דמי בושט. ועוד אפ"ל שאברהם אבינו לקח את הממון כדמי בושט שהיה מגיע לשרה. [עי' בשו"ע אבן העזר (פג, א) שיש לבעל חלק בדמי בושט שאשתו מקבלת].

9. נערך מחדש עם הוספות.

10. בחנוכת הבית של ישיבת חכמי לובלין (סיון תר"צ), שמעתי מתלמידיו המובהקים מו"ר הגר"פ הירשפרונג, וכן

וישפיע עליו אפילו לאחר זמן. ובזה יש לבאר הא דכתיב בתהלים (לד, יב) לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם, דלכאורה הול"ל בואו בנים, אלא עיקר התכלית של חינוך הוא שאחרי הלימוד יעמוד ימשיך להחזיק במה שלמד, וזהו הפירוש לכו בנים, שלאחר שילמדו יראת ה' יוכלו לילך עמה¹¹.

ובזה פירש הרב מלובלין הא דאיתא בירושלמי כתובות (ה, יא) דשמעון בן שטח תיקן כמה תקנות, אחת, שהושיב מלמדי תינוקות בכל עיר, והשניה, דהנה כלי מתכת שנשבר פקעה טומאתו. ותיקן ר' שמעון בן שטח דאם תקנוהו חוזר הכלי לטומאתו הישנה. ואפשר לבאר שהתקנות שייכי להדדי דכמו בטומאה ישנה שמתבטלת בשבירתה חוזרת וננערת, על אחת כמה וכמה בקדושה שלא תיפסק ולא תיבטל לעולם. ולכן עמד ותקן בתי ספר לתינוקות שלא יפסקו ולא יבטלו מפתגמי אורייתא ויוכלו תמיד לחזור ללימודם¹².

והביא עוד הא דאיתא במכילתא בפ' יתרו אהא דכתיב (כ, כ) לא תעשון אתי אלהי כסף, דכל כלי בית עולמים אם אין להם זהב, עושין אותו של כסף, חוץ מהכרובים דאם שניתם משל זהב הרי הן כאלהי כסף. וטעם הדבר דבמסכת חגיגה (יג:) מבואר שהכרובים היו כרביא (כתינוק) והוא מרמז על חינוך שצריך להיות בתכלית המשובחת ביותר בלי פשרות כעין זהב.

ובן שמונת ימים ימול לכם (יז, יב)¹³

במסכת קידושין (כט.) ילפינן דאשה אינה מצווה על מילת בנה מדכתיב (כא, ד) כאשר צוה אותו אלוקים אותו ולא אותה. והקשו בתוספות (ד"ה אותו) דלמה לי קרא תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות. ותירצו דכיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא¹⁴. ומו"ר הגאון ר' מרדכי גיפטר¹⁵ תירץ דאין יום השמיני זמן אלא דהוא דין בגברא שיהא בר שמונה ימים, ולכן לא כתוב כאן ביום השמיני אלא בן שמונת ימים ימול לכם. וכן גבי קרבן כתיב בפרשת אמור (כב, כז) והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן והיינו שיעבור על הבהמה שבעה ימים.

ולכן אין להקשות על מילה בזמנה שזהו מצות עשה שהזמן גרמא דהתורה אמרה שכאשר הוא בן שמונה ימים הוא ראוי למילה¹⁶. וכן תירץ הגר"ח¹⁷ וכתב שיתכן שזו כונת התוספות בתירוץ שכיון שלאחר היום השמיני אין הפסק למצוה, מוכח שמה שהמילה היא ביום השמיני אינו מחמת שזהו זמן המצוה אלא שעל תינוק קטן משמונה ימים אין עדיין חיוב כשם שבשאר המצוות החיוב אינו אלא לבן שלוש עשרה.

מהגאון ר' ברוך שמעון שניאורסאן.

11. והעיר לי ידידי הרה"ג ר' צבי ווייס שאכן עד היום כתוב הפסוק לכו בנים על הבנין של ישיבת חכמי לובלין, ובאר הרב מלובלין שלכך בחר פסוק זה שזוהי תכלית הישיבה.

12. והעיר לי ידידי הרה"ג ר' צבי ווייס שהכוונה הוא שיחזור לשורשו ולמקור שממנו נשאב כמו בכלי שחזור לטומאתו הישנה, ואין הכוונה שיחזור רק ללמודו מכאן ואילך ובזה אתי הדמיון יפה.

13. ענין חדש שלא הובא במהדורה ראשונה.

14. אמנם התוס' שם כתבו דהיינו למ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום ובין בלילה, אבל למ"ד דאין מלין אלא ביום הוי מ"ע שהזמן גרמא.

ועיין בטורי אבן עמ"ס חגיגה (טז:) שכתב דמילה לא הוי מעשה"ג וביאר דלא הויא מצות עשה שהזמן גרמא אלא כגון שופר וסוכה דלאחר זמנם בטלה המצוה, ובשנה הבאה היא מצוה בפני עצמה ואין תשלומין למצוה שעברה. אבל מצות מילה דהמצוה היא פעם אחת, אף דהלילה אינו זמנו, מ"מ כשהאיר היום חוזר וניעור אותה מצוה עצמה, והלילה אינו רק הפסק, זה לא הוי זמן גרמא. הו"ד במנחת חינוך (ב, ט).

15. מכתביו, נמסר ע"י בנו הרה"ג ר' זלמן גיפטר.

16. ואין להעיר מדכתיב בפ' תזריע (ויקרא יב, ג) וביום השמיני ימול בשר ערלתו, דשם התורה מדברת על הדינים שעליה לנהוג דיני טומאת לידה ומזכירה התורה ג"כ שביום השמיני מצוה למול בשר ערלתו (הרה"ג ר' צבי ליכט).

17. הו"ד בספר הזכרון אבן ציון (עמוד שכט).

מרן הגאון הגדול רבי דן אונגרישר זצוק"ל **ראש ישיבת "בית מדרש עליון"** **בארה"ק ובארה"ב**

פשוט הוא, אילו היינו עומדים כעת קמיה הגאון הגדול רבי דן אונגרישר זצוק"ל, ונותנים לו מאמר זה, היה בוודאי מונע את פרסומו בכל מחיר, שכך הייתה דרכו בקודש להימנע מכל פרסום ומכל בדל של כבוד.

אך בבחינת "והחי יתן אל ליבו", לא נמנענו מלפרסמו לתועלת הרבים למען יתחזק הקורא ויתרומם, ויתעלה כבוד מלכות השי"ת כשאיפת רבינו זצ"ל כל ימיו להגדיל תורה ולהאדירה.

ערש ילדותו

ביום כ"ג בטבת תרפ"ג זרחה השמש ונולד מרן רה"י זצ"ל לאביו הרב הגאון ר' ירחמיאל זצ"ל מחשובי חסידי קופיטשניץ בעיר ווינה.

עת זו, שקדמה למלחמת העולם השנייה, היוו ווילנא וקמניץ מרכזים רוחניים גדולים וחשובים, אשר גידלו גדולי תורה ויראה, ואילו בווינה על אף שהתגוררו שם בעה"ב שהקפידו על קלה כבחמורה ואף חסידי הגה"ק רבי ישראל מרוזין זיע"א, לא היתה אוירה של מסירות נפש לגדול גדולי תורה, ומ"מ מסר אביו הר"ר ירחמיאל זצ"ל הי"ד את נפשו למען יגדל בנו ויצמח לאילנא רברבא, ושכר לו מלמדים פרטיים כדי שלא יימשך לזרמים שונים המסכנים ומסוכנים.

כבר בעת זו ראו עליו את רצונו העז לגדול בתורה ויר"ש, וכפי שהעיד עליו שכנו באותם הימים, ה"ה מרן פוסק הדור **בעל שבט הלוי** זצוק"ל שהיה לו שם של אחד הבחורים הטובים ביותר בעירו, והיה שתול בבית ה' באופן נדיר וייחודי.

העליה לאמריקה

בהגיעו לגיל ט"ז חשכו שמי אירופה עת עלה הצורך הנאצי ימ"ש, או אז נמלט רבינו זצ"ל יחד עם אחיו ואחותו אל עבר ארה"ב החומרית, כמו רבים בעת ההיא, שם מצאו מקלט ומנוח. על בריחה זו, בה ניצלו חייהם, ישנה אנקדטה מעניינת, כאשר הגרש"פ מנדלוביץ זצ"ל מייסד ישיבת תורה ודעת ולימים מייסד ישיבת "בית מדרש עליון" בארה"ב ובארה"ק, שלח להם ויוזות וחתם עליהם בתואר שקיבל מהשלטון "ד"ר פור מנדלוביץ", ואביו של הגר"ד זצ"ל הר"ר ירחמיאל אמר ע"ז, איך אפשר ללכת לארה"ב כשלמייסד הישיבה הכי טובה שם – קוראים בשם ד"ר...

תורה ודעת

מיד בהגיעו כנער צעיר לארה"ב, קיים את ציווי אביו והלך לרבו שעלה מהונגריה לארה"ב ללמוד תורה מפיו, לאחר תקופה אמר לו רבו שמקומו הנכון הוא בישיבת תורה ודעת, שם יוכל לעלות ולהתעלות במעלות התורה, וכשהגיע לישיבת תורה ודעת הציע הגרש"פ מנדלוביץ שילך לישיבה אחרת ששכנה שם, אך רבו אמר לו שמקומו הוא כאן בישיבת תורה ודעת – "ער בלייבט דא" (הוא נשאר כאן).

וכך ללא הורים, וללא תמיכה, נכנס ללמוד בשקיעות עצומה בישיבה הקדושה. ידידיו מהישיבה מעידים עליו שישב ולמד ויגע בתורה בכל כוחו, והיה ניכר עליו גודל שקיעתו בתורה, עד כי בכל קושיא בה היה נתקל, היה יכול לחשוב עליה ולבררה במשך כמה ימים עד שיתבהר לו הענין בשלימות.

הגאון הגדול רבי **יצחק שיינר שליט"א**, ראש ישיבת קמניץ וחבר מועצה"ת, שלמד עמו בחברותא באותם ימים, העיד שמיד בהכנסו לישיבה, היה ניכר בו שהוא אחד התלמידים המצויינים שהיו בישיבה בכל שנות קיומה.

אף על היראת שמים שהיתה בו, העידו רבים בעת בחרותו, וסיפרו ידידיו, שכששמע שיש איזו שאלה על השחיטה באמריקה, לא רצה לאכול את הבשר, וכך עד סוף שנותיו בישיבה לא אכל מהבשר כלל וכלל.

מורו ורבו מרן הגאון רבי שלמה היימן זצוק"ל

מיד כשהגיע לישיבה דבק ברבו מרן הגר"ש היימן זצ"ל, אותו אף החזיק לרבו המובהק כל ימיו, עד ליום פטירתו נשאר ללמוד שם בישיבה, וקיבל וינק ממנו ככל האפשר. והגר"ש זצ"ל והרבנית, שלא היו להם ילדים, לקחוהו כבן, וזכה להיות במחיצתו כ- ה' שנים, עד לפטירתו. בהם זכה לראות את דרכיו ומעשיו וקיבל ממנו רבות, עד שכמעט ולא היה יום שלא הזכיר הגר"ד זצ"ל את רבו ר' שלמה. אף יום לפני פטירת הגר"ד זצ"ל, אמר לתלמידו נאמן ביתו הר"ר ירחמיאל צענזאר שליט"א, שחלם בחלום שהוא עולה במדרגות יחד עם מורו ורבו ר' שלמה, והוא שואל את ר' שלמה שאלה, והוא מנסה בכל כוחו להבין את התירוץ שהשיבו ר' שלמה.

לאחר פטירת הגר"ש זצ"ל, יגע הגר"ד בכל כוחו להוציא את כתבי רבו זצ"ל אשר נמסרו לו מהרבנית, והגיה אותם ודקדק בהם בכל אות, אלא שבעת פטירת חמיו מרן הגאון רבי רפאל ראובן גרוזובסקי זצוק"ל [ראה להלן], כאשר התחיל להוציא את כתביו לאור עולם, ולא יכל באותה עת להוציא גם את כתבי רבו, לכך השתה את ההוצאה כמה שנים, עד שפגש ברעו וידידו (ברבות השנים) מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל, אצלו הפקיד הגר"ד זצ"ל את כל כתבי הגר"ש זצ"ל, וחילופי מכתבים רבים היו בין מרן הגרמ"י זצוק"ל לבין הגר"ד זצ"ל על צורת הדפסת החידושים, כשהגר"ד זצ"ל מורה מאוד בכיסוי הוצאות הספר עד תומם.

הקמת הישיבה במונסי

בשנת תש"ה עת חשכו המאורות ונסתלק לבית עולמו מרן הגר"ש היימן זצ"ל, נתמנה מרן הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצוק"ל – חתן מרנא ורבנא בעל הברכת שמואל זיע"א לראשות הישיבה, בנוסף לזאת החליט הגר"ש פ' מנדלוביץ על פתיחת ישיבה נוספת בעיירה "ספרינג וואלי" מקום הרחוק משאונה של עיר, בו יוכלו התלמידים ללמוד בהשקט ובבטחה, ולשקוד בשלווה על תלמודם, וכך קמה לה ישיבת "בית מדרש עליון".

בראש קבוצת הבחורים שנשלמה למקום, עמד הגר"ד זצ"ל, ובראשות הישיבה כיהן מרן הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל, כשהגר"ד מקבל אותו באותה העת לרבו, וכמשגיח בישיבה שימש חתנו של מרן הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצוק"ל ה"ה הגה"צ רבי ישראל חיים קפלן זצוק"ל, לימים חותנו של הגאון הגדול רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א, ראש ישיבת פוניב' וחבר מועצה"ת. לימים אף סיפר הגר"ד שליט"א שחמיו אמר לו שיש לו שני "תלמידים" בישיבה, ואחד מהם הוא הגר"ד זצ"ל.

הקמת ביתו

בשנת תש"ו לקחו ראש הישיבה מרן הגר"ר זצ"ל לחתן לבתו, בהיותו בחיר הישיבה, כך נקשר לשושלת המפוארת – משפחת מרנא בעל הברכת שמואל זיע"א, חמיו של הגר"ר זצ"ל. כבר בשנת תשי"א החל במסירת חבורות לבני הישיבה ומאז נודע כוחו הגדול במסירת השיעורים בבהירות עצומה, ובהעמדת דבר דבור על אופןו בשמחה עצומה כנתינתה מסיני.

ראש ישיבה

בכ"ב אדר תשי"ז שבר על שבר הושבר, עת נסתלק לבית עולמו מורו ורבו, חמיו מרן הגר"ר זצוק"ל, ורבינו זצ"ל נתמנה לראשות הישיבה כממלא מקומו. שיעוריו בישיבה נודעו בבהירותם ובסגנונם הנפלא, בו המשיך את דרך מרנא בעל הברכת שמואל זיע"א, כפי שקיבל מרבותיו, בדרך המסורה לנו מרבותינו.

מדי שבוע מסר רבינו זצ"ל שיעור כללי בהיכל הישיבה, אשר עליו היה מתייגע בכל כוחו להגיע לביאור האמיתי בסוגיא בבבבירות עצומה, אף התלמידים היו מתכוננים רבות לשיעור, והיו דנים בו משבוע לשבוע. בכתבי תלמידים רבים, ניתן לראות "הוספה שהוסיף מורינו רה"י לאחר השיעור", כשכל זה נובע מהחיבור העמוק אותו חשו והרגישו כל תלמידי הישיבה להגר"ד זצ"ל ושיעוריו הנפלאים. על דרך לימודו, היה מרגלא בפומיה שכל דבר אפשר למצוא ולדייק בראשונים, ובדרך זו הנחיל התורה לתלמידיו עד סוף ימיו.

אף על התמדתו בתורה ישנה עדויות רבות, כיצד היה מתמיד ויגע ללא שיעור, אחות הגר"ד זצ"ל העידה שבשב"ק לאחר שבוע של עמל ויגיעה, היה נח למשך זמן קצר ולאחר מכן היה רץ ללמוד, ואף כשהרבנית ע"ה שכבה על ערש דווי ראוהו מתייגע בדברי המלחמות בפ' הגזול עציס.

כך זכו תלמידיו הרבים לראות את התמדתו בתורה"ק וכספר מוסר חי היה להם בכל עת, בגודל התמדתו ושיקיעותו בתורה. תלמידים וצאצאים רבים מספרים שרצו לשוחח עמו, ועמדו בקירבתו בעת לימודו, ולא שם לב כלל וכלל, ולמרות שהרעישו וניסו לתפוס את תשומת לבו, לא הצליחו, עד שהרים לרגל את ראשו מהגמרא לדפדף דף, או אז קרבו ושוחחו עמו.

מחמת שיקיעותו הרבה, היה יכול לחשוב כמה וכמה ימים ביישוב שיטת אחד מן הראשונים, ובנסיעות ומיסות רבות היה ניתן לראותו יושב וכותב מה שנתחדש לו באותו עת בשיקיעותו הגדולה.

בעת מחלתו של בנו הרב הגאון רבי רפאל ראובן זצ"ל, אשר היה שוהה הרבה לצדו בבית החולים בבוסטון, אז נתגלה כוחו במלוא תפארתו, שכאשר בנסיעות היה יושב והוגה בהכנת השיעורים לאור פנסי קטן, כך לא יום ולא יומיים לא חודש ולא חודשיים, יגע ועמל כדי לא לפספס שיעורים בישיבה.

כראש הישיבה, אף קבע את מקום תפילתו בישיבה בתמידות בלא הפסק כלל, כך זכו תלמידיו אף לראות את עבודת התפילה בהשתפכות הנפש, וכעבד שעומד לפני המלך באימה וביראה.

התמסרותו של הגר"ד זצ"ל להצלחת הישיבה אף בגשמיותה, נודעת לתהילה, שבעת התמנות לראשות הישיבה, היה המצב הכספי קשה מנשוא עד כדי שלא היה לו מאין לשלם את הנסיעות בכדי לנסוע לאסוף כספים מנדיבי עם, ומ"מ היה לוה דולרים עד אחרי חזרתו מאסיפת הכספים אז היה מחזיר את הכסף, ומתוך מסי"נ זו זכה להקים אימפריה של תורה, הממשיכה להפיץ ולגדל אלפי בני תורה יקרים, בוגרי המוסדות בארה"ב ובארה"ק.

הנהגת הכלל

דמותו האצילית רווית ההוד ודיבורו הרגוע, פיקחותו הרבה ואהבת ישראל שבקרבו, גרמו ליהודים רבים לנהור לפתחו לקבל עצה ותושיה, והיה מקבלם בסבר פנים יפות, והיה עוזר להם בגמילות חסדים בגופו ומאודו.

בימי השבעה, נכנסו ובאו סוחרים רבים שהעידו כי לא עשו עיסקה וכיו"ב ללא שהתייעצו קודם עם הגר"ד זצ"ל, ופעמים רבות נוכחו לראות כיצד בגודל פקחותו וזכות שכלו, כיוון את דרכם, והצילם מכל מוקש ומכשול בעסקיהם, רוחני וגשמי כאחד.

סיפור אחד מיני רבים, על אחד מבני משפחתו של הגר"ד, שהחליט לצאת לעסקים (מאילו צינים שונים), ובא להתייעץ על כל שלב ושלב עם הגר"ד זצ"ל, והגר"ד זצ"ל, קירבו וכבדו, וייעצו מה בדיוק יעשה, ולאיוזה עסק יפנה. ואכן ראה הצלחה יוצאת מן הכלל בכל מעשי ידיו, והפך ברבות הימים לנגיד גדול, אשר קובע עיתים לתורה, אוהב תורה ומופלג בהחזקתה, וכל ימים שח על שכל מה שיש לו הוא בזכות הגר"ד זצ"ל, שבגודל חכמתו ייעצו מה ואיך לעשות.

שח חתנו של הגר"ד זצ"ל, הגאון רבי רפאל איסר יהודה מליץ שליט"א, ראש ישיבת כנסת יהודה בירושלים, כי פעם אחת לא הגיע הגר"ד זצ"ל למסירת השיעור היומי, והי הדבר לפלא בעיני הכל, כאשר דרכו היתה תמיד שלא להחסיר ולאחר לשום שיעור באופן קבע.

לאחר כמה חודשים, התברר הענין, שדקות ספורות קודם השיעור הגיע אל הגר"ד זצ"ל אב לכלה, שבבא עת הנישואין לא רצה בתו להינשא, ואף חלתה מכך, ובא האב לרבינו זצ"ל שירגיע את בתו וישכנעה להינשא ולהקים בית של תורה. והגר"ד זצ"ל הלך והרגיע אותה במשך דקות ארוכות, ושיכנע

אותה להקים בית נאמן לה' ולתורתו, ואכן זכתה להינשא ולהקים בית של תורה, ולראות דורות ישרים מבורכים.

עוד סיפר חתנו הגרא"י מלין שליט"א, שפעם אחת בעת אסיפת כספים בא הגר"ד זצ"ל לבית אחד מהנדיבים, ועקרת הבית פתחה את הדלת ואמרה שבעלה לא נמצא בבית, וראש הישיבה יכול לבוא בפעם אחרת. והגר"ד זצ"ל אשר ראה שמשחו מעיק עליה, שאל אותה במה דברים אמורים, ואז שחה לו, שלבנה בן העשר, יש מחר מבחן גדול ואינו יודע כלל את החומר, וכיון שבעלה אינו בבית, אין מי שילמד עמו את החומר.

אמר לה הגר"ד זצ"ל בפשטות, אני יכול בשמחה רבה ללמוד עמו את כל החומר. וכל במלוא הפשטות והענווה נכנס הגר"ד זצ"ל לביתה, והתיישב ללמוד עם הילד הרך שעה ארוכה, עד שידע את כל הסוגיא לפרטיה בבחירות רבה. והעיד הנהג של הגר"ד זצ"ל, כיצד עמד והשתתף איך הגר"ד זצ"ל לא מחשב שום השבונות של נגיעות אישיות, לא של כבוד, ולא של בזבוז זמן של שאר הפגישות החשובות עם נדיבי עם, אלא רק מהו רצון השם באותה העת.

אך עם כל נוחיותו של הגר"ד זצ"ל לבריות, מ"מ בעת אשר עמדה העיר מונסי – שם היה גר – בפני מערכות על טהרת הקודש, היה נלחם בכל כוחו על כל פסיק ותג כדי שמונסי תשאר עיר של תורה, ובזכותו העומדת לעד, קיימת העיר מונסי עם אלפי שומרי תומו"צ שבה.

ויעידו על כך דברי מושל המחוז, שכתב במכתב לאחת ממעמדי הדינר שערכה הישיבה "אני נהנית מהאנשים החכמים שבתוך הישיבה, ובראשם הרב אונגרישר, שבעת שהיו מערכות גדולות להציל אצל העיר, מצא רב זה פתרונות, והרווחתי רבות מעצותיו".

עוד סיפר בהלויית הגר"ד זצ"ל, חתנו הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א, כי זוכר שפעם הגיע הגר"ד לחתונה של אחד מראשי הישיבות בב"ב, ורקד שם בשמחה עצומה, ולאחר מכן נסע לירושלים להשתתף בחתונה נוספת, והיה כבר לילה חשוך. וביקשו הגר"ד להצטרף עמו לנסיעה קצרה, ונסעו להר המנוחות.

חשבתו, אמר הגרא"י מלין, שכוונתו לעלות לקבר של רעייתו הרבנית ע"ה, אמנם בהגיענו להר המנוחות, פנה לחלקה אחרת, וביקש ממני לחפש מצבה עם של כל שהוא. כך עמדנו באישון ליל וחיפשו ותרנו בין שורות המצבות. עד שמצאנו. התברר שישנה אשה חולה במונסי הצריכה לעבור טיפול מסוכן, ואשה זו אימצה שני ילדים יתומים, וגידלה אותם וטרחתה עד מאוד בפריחתם. לכך חיפש הגר"ד זצ"ל את קבר אמם של היתומים, כדי שיוכל להעביר שם לרפואת אותה אשה צדקנית, ואכן שפך שם דמעות כמים במשך חצי שעה, וביקש מאמם שתעלה לפני כסא הכבוד ותתחנן בעד אותה אשה שמגדלת את בניה.

כזה היה הגר"ד זצ"ל, היה שקוע בעזרה וסיוע לזולת, וגם באישון ליל, בבית הקברות, לעשות חסד ולהתפלל על אשה צדקנית שתוכל להמשיך במעשה החסד אותו עושה.

חקמת הישיבה בארה"ק

בשנת תשנ"ו התעורר רצון עז אצל הגר"ד זצ"ל להקים ישיבה בארה"ק (שתתנהל כישיבה אמיתית על טהרת הקודש), שזה היה חזונו של מייסד הישיבה הגרש"פ מנדלוביץ להקים ישיבה באר"י כסניף לישיבה במונסי.

ומסובב כל הסיבות סובב שכמה שנים קודם לכן זכה רבינו זצ"ל להכיר את מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל עת אשר הוציאו יחדיו את הספר חידושי ר' שלמה היימן (ראה לעיל), ולכך הגיע הגר"ד זצ"ל למרן הגרמ"י זצ"ל ואמר לו שברצונו לפתוח ישיבה בארה"ק, וברצונו שמרן הגרמ"י יסייעו בזה, ואמר לו מרן הגרמ"י בהאי לישראל "לפתוח ישיבה זה דבר קשה, והרבה ניסו ולא הצליחו, אמנם אך בדעתך לפתוח ישיבה אמיתית אעזור לך בל"נ".

וכך ביום כ"ח אדר תשנ"ח יום היארצייט הארבעים של חמיו מרן הגר"ר זצ"ל התקיים מעמד צנוע בבית חתנו של מרן הגרמ"י זצ"ל הגר"ב קורלנסקי זצ"ל מראשי ישיבת פוניבז' לצעירים בו השתתפו הגר"ד זצ"ל, ומרן הגרמ"י, ויבדלחמ"א רבינו מרן ראש הישיבה הגר"י אדלשטיין זצוק"ל, ובן הגר"ד

– ממשיך דרכו כיום – הגאון רבי ירחמיאל אונגריישר שליט"א, שנתמנה באותה העת לראשות הישיבה בארה"ק.

במשא קודשו של מרן הגרמ"ל זצ"ל, אמר: "הישיבה הזאת תהיה מהישיבות המובהקות בארה"ק, מכיר אני את רבי דן, ויודע אני שכל כוונתו היא לשם שמים, וא"כ ברור שהישיבה תצליח ותשגשג". וכך בתחילת זמן קיץ נפתח ישיבת קיבוץ, בו למדו טובי בחורי הישיבות אשר באו לחזק ולפתוח את הישיבה, ובראשות הישיבה נתמנה (כאמור) בנו יקירו של הגר"ד יבדלחט"א ר' ירחמיאל שליט"א. וכך המשיכה מסורת התורה כדרכו של מרן בעל הברכת שמואל זיע"א, כאשר הוא לימד את הגר"ש היימן והגר"ר גרוזובסקי זצ"ל, והם לימדו את תלמידם הגר"ד זצ"ל, והוא את בנו הגאון רבי ירחמיאל אונגריישר שליט"א – בישיבה בעיר התורה בני ברק.

התמסרותו של הגר"ד זצ"ל להקמת הישיבה הייתה מהמופלאות ביותר, רעייתו הרבנית ע"ה קנתה את השטח לבנין כאשר הגר"ד זצ"ל הואג לכל שאר הדברים הנצרכים, כשהיה מגיע לאר"י היה פוקד תדיר את בתיהם ולשכותיהם של עסקני הציבור אשר ידע שיוכלו לעמוד לימין הישיבה בגשמיים, כדי שהבחורים יוכלו לעלות ולפרוח ברוחניות ולפאר את עולם התורה.

אף כל ענייני הישיבה היו עולים לפתחו וכל שאלה חמורה כקלה היה מכריע ומנתב. בעת התרבו ספסלי הישיבה בלעה"ר המשיך ודאג למגרש חדש, וכך במאמצים כבירים עם הרבה קשיים זכה להקים עוד בית גדול לה' ולתורתו.

בהגיע הגר"ד לארה"ק, היו בני הישיבה לובשים חג, ומאות התלמידים היו מקבלים את פניו בשירה ובזמרה ברחובה של עיר, כאשר מיד לאחר מכן היו נכנסין לברכו ולהתברך מפי קדשו, ובעת זו היה משוחח עם התלמידים ומחמם את לבם בעצה ותושיה, למען יוכלו התלמידים להמשיך לשקוד על התורה.

לאחר מכן היה עולה להיכל בית המדרש, ומוסר שיעור כללי לבני הישיבה, והיה מבאר הדברים בטוב טעם ודעת, ולאחר מכן היו התלמידים נו"נ בדברים, והיה הגר"ד זצ"ל עונה ומפשט, מבאר ומרצה את כל הדברים, עד שהיו יוצאים בהירים ונהירים, שמחים ומתוקים.

בהלוייתו, התבטא אחד מגדולי הת"ח שבבני ברק אשר היה תלמידו של מרן הברכת שמואל זצ"ל, שהלימוד בישיבה בארה"ק הוא ממש כהלימוד בישיבתו של מרן הברכת שמואל זצ"ל, וודאי שיש לו נחת מהישיבה הזו.

יצוין, שהסיבה שרצה הגר"ד זצ"ל להקים הישיבה בפאתי העיר בני ברק, הוא כדי להרחיב גבולות הקדושה [ומרגלא בפומיה, שמרן החזון איש זיע"א אמר ששכונת נווה אחיעזר תהיה מקום תורה, ורצה לקיים את דבריו]. ובאמת באזור ההוא היה מגרש כדורגל שהיו משחקים בו חלק מאחינו הטועים, ובזכות הקמת הישיבה בשכונה והשפעתה על הכלל, נתבטל המשחק שם.

בא השמש בצהרים

בסוף ימיו, התגורר הגר"ד זצ"ל אצל חתנו הגאון רבי ישראל פאלק שליט"א, המשמש כיום בראשות הישיבה במונסי, ומעיד כי בשבת בראשית מיד לאחר שמחת תורה ירד שלג כבד במונסי שלא כתמיד, ומחמת זה ירד חושך על מונסי. ומיד כשיצאה השבת הדליק נרות ומיד חזר ללימודו ביגיעה גדולה כדרכו, ובאותו לילה, בשעה שלוש וחצי לפנות בוקר, התקשר לנאמן ביתו (שידע שער באותה שעה) לבקשו שיעזור עברו באיזה שידוך!

באותה שיחה, אמר לו הגר"ד, כי הקב"ה מרמוז לנו בסערה זו, שסערה עומדת לפקוד את העולם. באותה שעה לא הבין כ"כ את הדברים וכוונתם, אך זמן לא רב לאחר מכן, התברר שחושך ירד לעולם, נעשה חושך במונסי, נעשה חושך בארה"ק, נעשה חושך בכל העולם כולו.

ואכן, ביום שני ג' חשוון תשע"ב, בשעת הבוקר (לפי שעון ארה"ק, ובחו"ל באמצע הלילה) הספיק עוד, בנו הגדול, הגאון רבי ירחמיאל שליט"א לשוחח עמו על ענייני הישיבה שעה ארוכה, והגר"ד ייעצו שעה ארוכה בעצה נכונה. ובתוך הדברים אמר לו, שיש לו הרבה דאגות על שני הישיבות. זאת היתה הרגשתו בשעות האחרונות של חייו.

כמו כן סיפר בנו, הג"ר ירחמיאל שליט"א, שתמיד היה דרכו לעודדו ש"יהיה טוב", ובפעם זו הופתע כשאמר לו "מה יהיה, מה יהיה", ויהיה לפלא.

לאחר מספר שעות, לפתע פתאום התמוטט הגר"ד זצ"ל באישון ליל, כאשר חש בליבו, וכוחות ההצלה נזעקו למקום ופתחו בהחייאה.

בישיבה בארה"ק, מיד כשעודכנו בחדשה הנוראה, פתחו באמירת וזעקת פרקי תהלים מעומק הלב, כשלפני התיבה ניגש בנו הג"ר ירחמיאל שליט"א. לאחר מכן שבו ללמוד בעוז ובתעצומות, לזכותו ולרפואתו.

כשהחמיר המצב, פנה בנו הג"ר ירחמיאל שליט"א למעון קדשו של רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, בבכיה, שיעורר רחמי שמים לרפואתו השלימה. כמו"כ ניגש בישיבה לפני השיעורים, אחד מרבני הישיבה לפני העמוד, לאמירת תהילים, לקרוע שערי שמים.

לאחר נסיונות ארוכים, נצחו אראלים את המצוקים, והבשורה הנוראה על כי השיב הגר"ד זצ"ל את נשמתו לשמי רום, ונשבה ארון הקודש, התפשטה לה כחץ מקשת. בעוד בישיבה בארה"ק עומדים באמצע התפילות לרפואתו (לאחר תפילת המנחה), אך באמצע אמירת יהי רצון, נתבשרו בבשורה הקשה שכבה גר המערבי וחשך אורו של עולם.

מסע ההלוויה החל בשעות הבוקר (לפי שעון ארה"ב) במונסי, בהשתתפות אלפים מתושבי מונסי אשר חבים לו את חייהם הרוחניים, בוגרי הישיבה ותלמידיה, ובראשם גדולי ישראל שבגולה, מהם ספדו לו כ"ק האדמו"ר מנובומינסק שליט"א, הגאון הגדול רבי ראובן פיינשטיין שליט"א, הגאון רבי דוד שוסטל שליט"א, בניו הג"ר שמשון שליט"א (המשמש כיום כמשגיח בישיבה בארה"ב), הג"ר ברוך בער שליט"א, והתנו הג"ר ישראל פאלק שליט"א, ונאמן ביתו הר"ר ירחמיאל צענזאר שליט"א.

בשעת הצהריים הגיעה מסע ההלוויה להיכל הישיבה שבב"ב, שם השתתפו אלפי תושבי העיר, בוגרי ותלמידי הישיבה, ובראשם רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, מרן פוסק הדור הגר"נ קרלין זצוק"ל, רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, רבינו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל, ויבלחט"א הגר"ד פוברסקי שליט"א, גדולי ראשי הישיבות ומרביצי התורה די בכל אתר ואתר.

בהספידו הזכיר מרן הגראי"ל זצ"ל את זכותו הגדולה על שזכה להקים שני ישיבות, אחת בחו"ל ואחת בא"י, ששניהם זוכות להעמיד רבבות בני תורה אמיתיים, ובירך את בני הישיבה שיצליחו ויגדלו. אף מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל הזכיר בהספידו את הזכות הגדולה שהיתה לו להקים ישיבה שהיא דוגמא לשאר הישיבות איך צריכה להיראות ישיבה אמיתית, ואיך צריכים להיראות בני תורה אמיתיים, וזה מה שחסר עכשיו לדור.

כמו"כ הספידוהו הגר"ד פוברסקי שליט"א, בנו ראש הישיבה הגר"י שליט"א, הגר"א פילץ שליט"א ראש ישיבת תפרח, חתנו הגר"י פאלק שליט"א, נכדו הגר"ט שפירא שליט"א מראשי הישיבה. לאחר מכן, רחובות ירושלים שבשכונת "סנהדריה המורחבת" השחירו, כאשר הגיעה המיטה לישיבת "כנסת יהודה" בראשות חתנו הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א, שם הספידו מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א, חתנו הגרא"י מלין שליט"א, ועוד גדולי תורה. לאחר"מ הגיעה מיטתו להר המנוחות שם חיכו אלפי תלמידים שעמדו ונפרדו מרבם הדגול.

עולם התורה חשב, וכפי אמר הגאון הגדול רבי יצחק שיינר זצוק"ל, שמשנסתלק ר' דן – בטלה מסורת התורה של רבי ברוך בער.

בשנת תשע"ו הושיבו ישיבה על קברו, ונפתחה ישיבת "נחלת דן" לבני עדות המזרח, לזכרו המהור של הגר"ד זצ"ל, ובכך נוסף נוסף להרבצת תורה כשאפת הגר"ד זצ"ל.

בכך תמו להם שנים של עמל התורה ויגיעתה, חיפוש האמת והרבצת תורה לאלפים בדרך רבותינו מצוקי ארץ, וכפי שהתבטא הגאון רבי הלל זאקס זצ"ל "משמת ר' דן בטלה התמדת התורה". יהי זכרו ברוך.

ת.נ.צ.ב.ה.

"והחי יתן אל ליבר"

לב המזעזעים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

גיליון קע"ד

הלכות והליכות בעניין 'לימוד בחבורה'

המעלה בלימוד עם חברותא

דברי תורה נמשלו לברזל: מאי דכתיב "ברזל בברזל יחד" (משלי כז - יז) לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את השני, אף שני תלמידי חכמים מחדדים זה את זה בהלכה (תענית ז, א).

דברי תורה נמשלו לאש: שנאמר (ירמיה כג כט) "הלא כל דברי כאש" מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימים יחידי (תענית ז, א).

דברי תורה נמשלו לתבואה: כתיב (קהלת ה ט) "ומי אוהב בהמון תבואה", ביאור כל הלומד תורה בהמון [הרבה חברים] הוא הזוכה לתבואת התורה.

הטעם שצריך ג' פסוקים לדרשה אחת

ג' פסוקים, הם על ג' חלקים בלימוד שצריכים אסיפה

חלק הראשון: הוא הלימוד ללמוד ולדעת את הדינים ולרכוש בקיאות בהם, ועל זה נאמר "ומי אוהב בהמון" שלומד על מנת להיות בקי בתלמודו

החלק השני: להבין את הסברא לדעת את טעם האוסרים וטעם המתירים, ועל זה נאמר "הסכת ושמע ישראל" שהוא הלומד בסברא ועיון ומעלת העיון צריך חבורה.

חלק השלישי: הוא החלק ההוראה לדעת להורות לבני ישראל ועל זה הולך הפסוק (ירמיה כג כט) "הלא כה דברי כאש", תלמידי חכמים שיושבים על מדין לדון ולהורות שגם הם זקוקים ללמוד בחבורה (שו"ת בנין שלמה החדש ח"ב אבהע"ז סימן יד).

מעלת חברותא

דברי תורה מתהווים רק בלימוד בחברותא אז מתבררת השמעתתא, שמחים הדברים, מתיחדת השכינה עם הלומדים, והם עצמם מצליחים ומתחדדים, הלימוד בחברותא אינו קל, מצד אחד אורב הנסיון של בטלה, ומאידך הנסיון של התנצחות וקנאה, לכן מעדיפים הרבה צעירים ללמוד דוקא לבד ולא מחכמה, כי הנה על כגון זה נאמר "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה" דרך התורה דרך עליה היא, כל צעד כרוך בניסיונות, ובכל זאת אי אפשר להרתע מללכת צעד אחרי צעד, יהיה זה בגדר חוק ולא יעבור כי אין ללמוד בשום אופן לבד ברוב סדרי הלימוד, ולו גם יהיו הנסיונות קשים מאד

"עצם הלימוד אף שהוא יחידי גם מקיים מצות עשה של תלמוד תורה, מכל מקום מצווה להדר כמה שיכול ללמוד בחבורה שעל ידי זה יש כבוד שמים יותר, וכן שאמרו חז"ל בכמה מקומות (ברכות נג, א, פסחים סד, ב) ברוב עם הדרת מלך" (משנ"ב קנה ביאור הלכה ד"ה ויקבע).

מקור הלימוד בחבורה

"הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך" (כי תבוא כז ט) הגמרא (ברכות סג, ב) דורשת מהפסוק הזה "הסכת ושמע ישראל עשו כתות כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה".

לימוד בחבורה

מעלה מרובה ללמוד בחבורה, והטעם: לפי שעל ידי זה יש כבוד שמים מרובה וכבר אמרו חז"ל בכמה מקומות "ברוב עם הדרת מלך" (באר היטב קנה א).

שני תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה

יש תלמיד חכמים שאינם מסוגלים לשמוע חידוש מהשני שהם עצמם לא חידשוהו, ועל זה אמרו חז"ל (שבת סג, ב) שני תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה הקב"ה שומע לקולם (אור החיים בספרו חפץ ה' שבת סג, א).

נכתב בספר זכרון

הלומד בחבורה נכתב בספר זכרון כדכתיב (מלאכי ג טז) "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו" וכתוב (שם) "ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה'" (באר היטב שם), והטעם: משום ששתים שלומדים ודאי מגיעים לאמת וממילא נכתבים בספר זכרון (מהרש"א ברכות ו, א ד"ה תרי מכתבן מלייהו).

נושא פנים להם לישראל

בזכות זה נושא הקב"ה פנים לישראל כדאיתא בתנא דבי אליהו (פרק כג) תשובת הקב"ה למידת הדין כששואלת את הקב"ה למה הוא נושא פנים להם לישראל והרי כתיב "האל הגדול... אשר לא ישא פנים" ומשיב לה הקב"ה איך לא אשא פנים לישראל, ולא עוד שהם מלמדים את התורה ויושבים אגודות אגודות ועוסקים בתורה (מובא בבאר היטב שם).

לעילוי נשמת אבי מורי הגאון רבי מאיר אריה כ"ד יוסף לב זצוק"ל

ולעילוי נשמת אמי מורתי הרבנית הצדקנית מרת אביבה ע"ה בת הגאון הגדול ר' משה הרשלר זצוק"ל

בשביל הצעיר, אם רצונו חזק והכרתו ברורה כי כך היא דרך קנין התורה יתרגל בזה ויעמוד בנסיונות אלו ושוב יעלה בזה שליבה אחת על סולמה של גדלות בתורה ע"כ (רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו עלי שור ח"א עמ' כד).

הטעם שהתורה ניתנה בחודש סיון שמזלו תאומים

לרמזו של ימוד התורה צריך להיות לכל הפחות בשנים ולא ביחידות (ספר לקט יוסף לגאון רבי יוסף גינצבורג ערך תורה אות טז שהביא בשם ספר חסידים).

"וקנה לך חבר" (אבות א')

לעולם יעשה אדם לעצמו חבר ללמוד תורה עמו, והטעם: שאין הפלפול מצוי ליחיד אלא שחברו מעוררו, והוא שאמרו אין התורה מתקנת אלא בחברותא (מאירי ברכות סג, ב ד"ה לעולם).

לימוד בחברותא לימודו מתקיים

אינו דומה לימוד אדם לעצמו כלימודו מזולתו, כי לימודו מזולתו מתקיים בידו ומתברר יותר, ואפילו היה כמוהו בחכמה או פחות ממנו (רמב"ם פירוש המשניות אבות פרק א משנה ו עשה לך רב).

לימוד בחברותא סגולה לזכרון

הצלחת התלמיד חכם הוא על ידי כח הזכרון, והזכרון בא ממה שלומדים תורה ברבים ביחד בציבור או זוג זוג שנאמר (מלכי ג טז) "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו" אז "ויכתוב ספר זכרון לפניו" (בשם הגר"ח מוולאזין ליקוטי עץ חיים סוף ס' נפ"ח אות כה).

תלמיד חבר

הטעם שתלמיד חכם נקרא חבר

לפי שצריך שיהיה קונה לו חבר דכתיב (ירמיהו נ לו) "חבר אל הבדים ונואלו", וכשיש לו חבר, ניצול ממה שנאמר "חבר אל הבדים" כי חבר אהני ליה לינצל מחרב כי האותיות שוות (חיד"א בספר כסא רחמים על אבות דרבינו נתן פרק מא דף קטז ע"א).

חסרון של הלומד יחידי

"חבר אל הבדים ונואלו" (ירמיה נלו)

ביאור: שיבוא חבר על שונאיהם של ת"ח שאינם לומדים בחבורה וכל אחד יושב לבדו (ברכות סג, ב, שו"ע הרב הלכות תלמוד תורה פרק ד הלכה י).

ביאור אחר: שמדרך לימוד תורתנו מתוך עומק ענינים לא יבא האדם על בוריה של תורה ועל אמתתה רק על ידי פלפול וחדוד עם חברים מה שאין כן דתי העובדי כוכבים שכל אחד עושה לו דת לעצמו כפי רצונו ודעתו ואין צריך לחברים וכדאמרינן בפרק הרואה שאין התורה נקנית אלא בחבורה ולזה אמר מי שעוסק בתורה בד בבד ביחידות הנה הוא עוסק בה כעובד כוכבים העוסק בה שלמודו ביחידות, ואמרו (סנהדרין נט, א) גוי העוסק בתורה חייב מיתה [בידי שמים] ואמרינן שם דמיתתו בסייף שהוא מיתת חרב, ועל כן זה העוסק בתורה כמדת העובד כוכבים ביחידות ראוי לעונש מיתת חרב וסייף (מהרש"א חידושי אגדות מסכת מכות י, א).

ביאור אחר: לפי שהלומד יחידי הוא לומד במחשבה ואינו מוציא בפיו ואמרינן בגמרא (עירובין נד, א) "פתך פומך ותני כי היכי דתתקיים בידך", ועוד אמרו שם בגמרא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש לאחר שלש שנים שכת תלמודו, ואמרינן בגמ' "כל השוכח דבר אחד ממשנתו חייב מיתה" (עיין באבות פ"ג מ"ח וברש"י בע"ז יט, א ד"ה צייד הרמאי) נמצא הלומד יחידי שאינו מוציא בפיו תלמודו משתכח והוא חייב מיתה וע"ז אמר "חרב אל הבדים" (שו"ת כפי אהרן ח"ב דף קכט ע"ד ד"ה נראה לי הטעם).

"ולא עוד אלא שמטפשיך"

ביאור: כי הטעות מצוי בלמוד יחידי מה שאין כן בלמוד של רבים שאם יטעה אחד מהם יש אחר שיודיעו טעותו (מהרש"א חידושי אגדות מכות דף י, א).

ביאור אחר: שהלומד ביחידות בא לידי גאות ועל ידי הגאות בא לידי טפשות ולכן היא חרב כדכתיב (דברים לג כט) "ואשר חרב גאותיך" (נועם מגדים פרשת בהר).

"ולא עוד הרי הם חוטאים"

ביאור: כי הטעות מצוי ביחיד להתיר האיסור ולטהר הטמא והיינו שחוטאין (מהרש"א חידושי אגדות מכות דף י, א).

הטעם שהכועס משכח תלמודו

ר' ירמיה מדיפתי אמר כל הכועס משכח תלמודו ומוסיף טיפשות, וביאר המהרש"א כי הכעס גורם שכל חבריו יתרחקו ממנו ולכן משכח תלמודו ומוסיף טפשות (נדרים כב, א מהרש"א שם).

יש אומרים: שמיעוט ההשכלה באה מפאת שלומד יחיד (צל"ח סוף מסכת ברכות).

איכה ישבה בדד (איכה א א), שלמדו תורה כל אחד לבדו (בדרשות מהר"ח או"ז פרשת דברים סימן טו).

להוציא ספרים שלמדו בלא חברותא

יש אומרים: שהמחברים ספרים ללא חברותא, סופם שמתחרטים ויש להם עגמת נפש כי מוצאים בזה טעויות, ומה שראשי ישיבות מחברים ספרים אף על פי שלומדים ביחידות מכיון שאומרים את מה שנתחדש להם בשיעור לתלמידים שוב אינו נחשב כיחיד (הליכות והנהגות מן הקהילות יעקב עמוד נו).

בזמן הזה שיש ספרים

הטעם שהשמיטו הפוסקים הרי"ף הרא"ש הרמב"ם והשו"ע דין של הלומד יחיד

יש אומרים: שעיקר מה שאמרו ללמוד עם חברותא היה בדורות הראשונים שהיו לומדים בעל פה, וגם לא היה להם למי לשאול הספיקות אבל עכשיו אם אין מבינים פשוט בגמרא אפשר לשאול מרבנו רש"י, ואם לא יספיק את תוס' (מנחת שמואל מאמר דרך הישר ס"ק ח, חזו"א מעשה איש חלק ד עמוד פח).

בעל פלא יועץ (אורות אלים ברכות סג, א) כתב שאפשר שלא נאמר אלא בזמנם שלא היה להם ספרים. ומסיים אבל בכל זאת הלב מהסס וירא שמים יצא ידי כולם.

יש אומרים: שבארץ ישראל לא שייך דין של לימוד ביחיד, והטעם: משום שאוירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנו, א. יעב"ץ בהקדמתו לסידור בית יעקב בד"ה ולכבוד, וכ"כ הגר"ח פלאג' בספרו ארצות החיים שער ד אות יא, שו"ת שלמת חיים סימן שדמ).

יש שהקשו על שיטה זו ממה שמצאנו (רש"י אבות ו ג) שכתב "לפי שמצאו אחיתופל לדוד שהיה יושב יחידי ועוסק בתורה, אמר לו, למה אתה לומד יחיד, והלא כבר נאמר "חרב הבדים ונאלו" עכ"ל והרי אחיתופל דוד המלך היו בא"י ורואים שגם בא"י יש חיוב של לימוד בחבורה (שו"ת מנחת שלמה תניינא סימן ק אות ה).

הטעם שמצאנו מעלה בלומד יחיד

הגמרא (ברכות ו, א) אומרת מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר (שמות כ כא) "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך".

כאן מדובר שאי אפשר ללמוד אלא יחידי שיש בזה גם מעלה ומה שנאמר חרב אל הבדים ביכול ללמוד עם חברותא ואינו לומד (עיון יעקב ברכות ו, א, מחזור ויטרי בפירושו לאבות עמוד תקו).

טעם אחר: מה שנאמר שיש מעלה בלומד לבד מיירי בתורה שבכתב, שזה יכול גם יחיד ללמוד, בפרט כיום שאין צריך הרבה פלפול וחידוד, אבל הגמרא בתענית מדברת בתורה שבעל פה שצריך חידוד (עיון יעקב שם).

הטעם שהגר"א למד לבד בבחרותו

בשו"ת שלמת חיים (הלכות תלמוד תורה סימן צט) כתב שמה שהגר"א למד לבד ביחידות, הוא מפני שלא מצא חברים כמותו, והוסיף שמי שלומד לבדו ומרגיש שבאופן זה יעלה בידו יותר להבין דבר על בוריו, וכוונתו שאחר שיעלה בידו ויראה להשתדל גם עם אחרים, פשיטא שאינו בכלל זה.

הטעם שהחזו"א למד לבד

החזו"א נשאל מדוע הוא לומד יחידי וענה על פי המשנה באבות וקנה לך חבר, שיש אומרים שהספרים הם במקום החבר, ואין זה נקרא שלומד לבד (שו"ת תשובות והנהגות חלק א סימן תקמב).

צורת הלימוד בחברותא ובחירת ועזיבת חברותא

לימוד פעם ראשונה לבד וחזרה עם חברותא

יש אומרים: שכאשר הוא לומד פעם ראשונה את הסוגיא, מוטב שיעשה זאת ביחידות על מנת שמוחו יתפוס את הדבר בצורה ברורה מכל הכיוונים, ועל זה לא נאמר "חרב אל הבדים" ורק אחרי שכבר הבין את הסוגיא לפרטיה, כעט מוטב שילמד עם חברותא כדי שיעמוד על אמיתת הדברים, וכעת אם לא נוהג כן

נאמר עליו "חרב אל הבדים" מאחר שלא מברר שמועתו ויתכן שיטעה בדבר הלכה כי יסמוך רק על דעתו בהבנת הדברים (של"ה שער האותיות אות ח).

בחירת חברותא לפי מהירות התפיסה

הקשה ביותר הוא מציאת חברותא מתאים, לרוב הקובע בזה הוא נגיעות אישיות, אך אין לבחור חברותא לפי המשיכה האישית הנפשית אלא לפי ההתאמה במהירות התפיסה, אם שני חברים שונים זה מזה יותר מדי בקצב לימודם אינם מתאימים ללימוד משותף, עיכובים אחרים כמעט ואינם (עלי שור פרק ראשון עמוד כד).

סדר אחד עם חברותא

בשו"ת אגרות משה (ח"א או"ח סימן לג אות ב) כתב לתלמיד חכם אחד הנה מה שיש לך חברותא רק לסדר א' ובסדר שני צריך אתה ללמוד לעצמך אפשר שאין זה חסרון כיון שאתה צריך להתרגל גם ללמוד לעצמך, אלא שתלמד בהתמדה ובחשק כשיצטרך לך לשאול איזה דבר בודאי יש משהו לשאת ולתת עמו.

יש אומרים: שאין צריך ללמוד כל היום בחברותא אלא קצת (הגר"ח"ק ישראל ואורייתא עמוד רכט).

יש אומרים: הלומד טוב לבד יכול ללמוד כך כל היום (הגר"ש"א בנתיבות הלכה כרך מט תלמוד תורה עמוד 492).

להקדיש זמן לשני

יש אומרים: טוב שיחזור ההלכה עם אותם שאינם יודעים כל כך כמותו כדי שלא ילכו בטלים, משיחזור עם חבריו הדומים לו, כמו שאמרו חכמים המלמד עם הארץ תורה מבטל גזירות, ורבי פרידא שהיה אומר ארבע מאות פעמים את ההלכה לתלמיד אחד, כי זה דומה למת מצוה שאין לו עוסקים לחזור עמו. אבל אם יש לו חבר אחר שיחזור עמו אינו זקוק לו. ואם הוא עשיר יאמר לו קנה לך חבר, ואם אינו כחפצו יחזור עמו ואף על פי שנראה שמפסיד מעט מתורתו, תורתו מתקיימת בידו (ספר חסידים מרגליות סימן תתקמו).

שלומד עם חברותא חלש ממנו

בחור ישיבה שאל את מרן בעל הקהילות יעקב שהוא לומד עם חברותא שאינו תופס את הגמ' וצריך לחזור עמו כמה פעמים עד שמבין והדבר קשה לו, ובפרט שיכול ללמוד עם חברותא יותר טובה ממנו ויהיה לו יותר הצלחה, האם לעזוב את החברותא, השיב לו כשאתה עושה חסד עם חברותא אחד הקב"ה משלם לך בלמוד עם חברותא שניה שתוכל להבין יותר מהר את הלמוד ולא כדאי לעזוב (הליכות והנהגות מרן הקהילות יעקב עמוד יז).

לימוד עם חלש ממנו

בחור שלומד עם חברותא שלא כל כך מבין ולכן לא מספיק להכין את השיעור מה יעשה, ימשיך ללמוד אתו, והסיבה לכך כשמקדישים זמן לשני לא מפסידים מכך, כמו שכתוב במשלי שהעצל לא מספיק כלום אבל הצדיק על ידי שנותן לאחרים הוא מספיק הכל, אפשר גם לקחת קצת זמן להכין לעצמו קודם. ומספר הגר"ק אני כשלמדתי בישיבה קטנה בתפארת ציון כל הזמן באו בחורים לשאול אותי שאלות ולא הספקתי להכין את השיעור אז חלק מהזמן הייתי מסתגר באיזה חדר ומכין את השיעור (הגר"ק בנתיבות ההלכה כרך מט עניני ת"ת עמוד 488).

להחליף חברותא

דעת החזו"א שיש להחליף חברותא מזמן לזמן, והטעם: משום שהעצלן הכי גדול הוא השכל, וכשלומדים תמיד עם אותה חברותא מתרגלים לחשוב לפי הבנה ולפי הדפוס השכל של החברותא והאמת היא שיש הרבה צדדים, משום כך עדיף שלא ללמוד תמיד עם אותה חברותא (מעשה איש ח"ג עמוד סא).

לעזוב חברותא

בחור הרוצה לעזוב חברותא באמצע הזמן אינו רשאי משום שנחשב כמחוסר אמונה שאין רוח חכמים נוחה הימנו (חשוך חמד נדרים ה, א בב"מ כד, ב על פי הגמרא ב"מ מט, א).

ואם היה מתחילה בדעתם רק לנסות אם הם מתאימים זה לזה רשאי להפרד אפילו באמצע הזמן ואף אם חברו מתנגד. וכן אם החברותא מבטלו מלימודו או שמאחר לסדרי הישיבה רשאי לעזוב באמצע אף אם לא התנו, או שלא ידע על חסרונות של ממש והטעם: משום שעל דעת כן לא קבע עמו בהתחלה (אורחות רבינו לבעל הקהילות יעקב אשכנזי דרבי עמוד קסט, ספר תורת הישיבה פרק כד סעיף ח, חשוך חמד ב"מ כד, ב).

קבע חברותא ושעה ברמתו

אדם שקבע חברותא לאלול וזמן חורף, ובסוף אלול אינו מרוצה אינו נחשב כהתחייבות אחד לשני שאסור להפרד, והטעם: לפי שהם התחייבו רק עם זה יתאים (הגר"ש"א השיר והשבח עמוד 41).

בעניין עזיבת חברותא

הגאון ר' בערל אייזנשטיין זצ"ל היה נוכח בעת ששאלו פעם את מו"ח הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על עניין עזיבת חברותא באופן שהלימוד ביחד עמו אינו עולה יפה אם עדיף לבטל את החברותא,

והשיב הגר"ח שוודאי שהדבר מותר שהרי חייך קודמים, ואינו חייב לבטל את עלייתו בשביל חברו, אולם הוסיף הגר"ח לשואל שעליו לדעת שבין אדם לחבירו זה אש ואש שורפת גם אם מכניסים את היד לאש כדין ואף במקרה שהדין הוא שעליו להפסיק ללמוד עם החברותא מכל מקום עבירה שבין אדם לחבירו היא ועלול להישרף מחמתה, וההנהגות כל אחד עם חבירו בנעימות היא יסוד גדול להצלחה בתורה (חיזוק ח"ז עמוד רמה, הובא בהולכי נתיבות עמוד קה).

לעזוב חברותא כדי ללמוד עם בחור טוב יותר ויש חשש שיפגע

ללמוד חברותא עם בחור מצויין מאוד, יותר טוב מהחברותא שלומד עמו כהיום אלא שאם יעזוב את החברותא של היום עלול הלה להפגע מכך, והיה נראה לו מסביר פשוטה שצריך לעזובו ללמוד עם החברותא השני, כי זה מה שהקב"ה רוצה ממנו חייך קודמין. ואמרתי לו כי משני טעמים ראוי שלא לעשות כן, הא' כי דוע משמו של מו"ח הקה"י זצ"ל שהיה אומר שאם יש חברותא שלומדים טוב מהיכי תיתי שיצליח גם עם החברותא השניה ואין ספק מוציא מידי ודאי אך בלא טעם זה ג"כ ח"ו לעזוב החברותא הראשון בשביל בחור אחר טוב יותר כאשר יפגע הראשון מכך ואמרתי לו שאם תעשה כן הרי יש לך לב רע ונס עם החברותא המצויין לא תצליח כי לא שייך להשיג הצלחה בתורה כשיש מידות רעות (אסיפת שמועות קניני התורה עמוד מג).

להשמר מפגיעה בחברותא

בחור מבוגר שקבע ללמוד עם בחור צעיר חברותא, ובאמצע הזמן רואה שזה לא הולך מספיק טוב והבחור המבוגר רוצה להפסיק את החברותא אבל חושש שמא הבחור הצעיר יפגע שלא רוצים ללמוד עמו, האם צריך לחשוש מזהירות בבין אדם לחבירו, או שיכול להפסיק את החברותא ולהחליף עם מישהו אחר, התשובה היא שלא יפסיק (הגר"ח"ק הובא בנתיבות הלכה כרך מט עניני תלמוד תורה עמוד 649).

לעזוב חברותא ולשקך לו את הסיבה

שרוצה לעזוב חברותא מותר מעיקר הדין לשקך ולומר סיבה שאינה נכונה כדי שהחברותא לא יפגע ומפני דרכי שלום (שו"ת משנת יוסף סימן שסא).

חייך קודמים או ואהבת לרעך כמוך

רבי עקיבא דורש (ב"מ סב, א) "חייך קודמים לחיי חברך" ומאידך דרש (תו"כ פרשת קדשים) "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה", יש לחלק שבענייני העולם הזה חייך קודמים אך בענייני רוחניות ללמדו תורה ומצוות אמרינן שיאהבנו כמוהו (מהר"י פלאג' בספר ואברהם זקן מערכת ו אות א בשם ספר תורת משה לחת"ס דף נב, ב).

יש אומרים: שחייך קודמים שייך גם על רוחניות (שערי תשובה סימן תפב).

יומא טבא לרבנן

בסיעתא דשמיא הופיע יצא לאור לראשונה ברוב פאר והדר סידור 'דרך החיים' (נוסח ספרד) של בעל 'נתיבות המשפט' עם פסקותיו של בעל המחבר בהלכות תפילה ושבת וככל ענייני א"ח. הלכות 'דרך החיים' של הגאון עברו הנהגה קפדנית ע"י תלמידי חכמים כולל מראי מקומות מתוקנים ומדויקים ומפתח הלכות מפורט, ועתה משובצים כפתור ופרח בתוך סידור בהוצאה מהודרת ומאירת עיניים.

ברצות ה' בקרוב יצא לאור סידור 'דרך החיים' נוסח אשכנז.

להזמנת: 052-7661649

שונעמידה

שבת ברמה אחרת

גיליון

13

האוצר מתחת התנור (הבלטות) שלך [א]

משה: אז אמרת בעצמך כבר אלפי פעמים כדלהלן: "אתה קדשת את יום השביעי וכו' וקדשתו מכל הזמנים" – כלומר, שבת מקודשת יותר מכל הזמנים המקודשים. יותר מיום טוב, וגם יותר מיום כיפור! (פי' ארצות התפילות ממוסכת סופרים)

יעקב: אז מה אתה בא להגיד, שכל שבת זה כמו יום כיפור?

משה: לא! שבת זה הרבה יותר מיום כיפור "וקדשתו מכל הזמנים!!!"
משה: אני רואה יעקב שנבהלת... אז בוא נתחיל ללמוד את העניין מהשורש: לפניך עישוט מהמשנה ברורה בהקדמה להלכות שבת: זרע את חומר העיון שיש באיסור חילול שבת, דהלא ידוע שיש כמה חלקי עונשים על העוונות. יש עניינים שכשהאדם עובר עליהם הוא רק איסור עשה בלבד, חמור מזה העוונות שיש עליהם איסור לאו, חמור מזה עוונות שיש עליהם מיתה בידי שמים, חמור מזה העוונות שיש עליהם כרת, חמור מזה העוונות שיש עליהן מיתה בידי אדם והוא מיתה חנק, חמור למעלה מזה אותן שענשן הרג בסייף, למעלה מזה אותן שמיתתן בשריפה, למעלה מכולם אותן שמיתתן בסקילה היא החמורה שבמיתות. ועל עיון חילול שבת במזיד הלא מיתתו בסקילה ע"כ.

אז הנה לפניך: חילול יום טוב אינו אפילו במיתה, חילול יום כיפור הוא אמנם במיתה אבל רק בידי שמים, ושבת היא החמורה שבחמורות בסקילה. כלומר, קדושת השבת היא הרבה הרבה מעבר לקדושת יום כיפור!

יעקב: איך אתה רואה את זה?

משה: חשבון פשוט, מחומרת העונש נלמד את חומרת חילול היום, אם מחלל יום כיפור הוא רק בכרת, והמחלל את השבת בסקילה. זאת אומרת שקדושת השבת חמורה לאין ערוך מקדושת יום כיפור... (פשוט. והרחיב בזה בספר מנוחה וקדושה פ"ג וד' ה' להלן)

יעקב לא מוותר: אבל ביום כיפור אנחנו דומים למלאכים (טור תר"ז) ובשבת אנחנו בני אדם...

משה: נכון, בפעולות אנחנו ביום הכיפורים יותר דומים למלאכים, אבל בשבת אנחנו מלאכים בעצם.

יעקב: מה כוונתך?

משה: יום כיפור הוא יום קדוש ונורא בו אנחנו עושים הרבה פעולות שבאמת מדמים אותנו למלאכים (שם) ואנחנו מתקדשים מאוד מאוד אבל בשבת ענש המציאות שלנו נהפכת להיות מלאכית עם כל עשיות הגוף שבה.

יעקב: איפה זה כתוב?

משה פגש את חברו הטוב. יעקב, איך עברו עליך החגים?

יעקב: התעליתי והתרוממתי!

משה: ב"ה. אבל למה אני שומע איזה שהוא עניב בקולך?...

יעקב: איך לא? נגמרנו החגים, הולך להיות עכשיו חודשים משמעים עד פסח. מה עושים?

משה: יעקב, אבל ממש לא!

יעקב: מה אתה מתכוון?

משה: שמעתי פעם סיפור... היה אברך שניגש לרשכבה"ג מרן הגרא"מ ט"ך זצוק"ל בשלחי שמחת תורה – כך סיפר הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל – ושאלו את שאלת השאלות: מה יהיה עכשיו אחרי החגים, ממה נתחזק? הרב ט"ך הביט עליו בפליאה: "חורף יבש? יש לנו את השבת!!!"... כן, יש לנו את השבת...

יעקב: אבל אתה יודע את ההבדל... וראי אני אוהב את השבת, אבל החגים מלאים מצוות... סליחות, שופר, יום כיפור מחילת עוונות, סוכות, לולב, אתרוג, שמחת תורה... ואילו בשבת אין כלום... אוכלים סעודות, צילנט, ישנים ולא עושים שום דבר מיוחד... אין בשבת מצווה מעשית, ולכן לא מרגישים מספיק את השבת.

משה: אתה יודע מי טען הראשון את הטענה הזאת?

יעקב: לא, מי?

משה: השבת בעצמה...

יעקב: מה?

משה: כן, השבת בעצמה טענה את הטענה שאין לה משהו מעשי רק שבייתה, וזה נראה שהיא חלשה מכל מעשה בראשית (עקידה – בראשית ש"ד)...

יעקב: ומה התשובה?

משה: לפני שניגש לתשובה, בוא נעמיד את השאלה בעוצמתה: הנה אחרי ראש השנה יום כיפור אנחנו מרגישים בני אדם אחרים, ואחרי שבת לא מרגישים כלום. עברנו אלפי שבתות, ולא מרגישים שמשנה השתנה אצלנו מלפני שבת לאחר שבת?

יעקב: אולי בהגים יש באמת דברים עוצמתיים שאין בשבת, ולכן ככה זה באמת...

משה: התפללת פעם ערבית בליל שבת?

יעקב: מה אתה רוצה ממני משה?

משה: ואמרת שם את כל המילים?

יעקב: אלא מה?

משה: מפורש בשו"ע, בשבת יש נשמה יתירה וביז'ט בפשטות להלכה אין, ואפי' ביום כיפור ג"כ הלכה פסוקה שאין מברכים על הבשמים במוצאי יוה"כ² והטעם כי אין לנו נשמה יתירה. אז איפה אנחנו עצמנו יותר מלאכים נשמתיים רוחניים קדושים בשבת או ביום הכיפורים?

יעקב: מתקשה להטלים: אבל תכל'ס מה היום הכי קדוש בשנה?

משה: היום הכי קדוש בשנה זה השבת! אין בזה שום ספק...

יעקב: תשמע משה, אני מתחיל להשתכנע... ו...זה ממש מזכיר לי את הסיפור המפורסם באייזיק והאוצר שתחת הגשר. אתה מכיר את זה? **משה:** אני זוכר משהו, אולי תזכיר לי בדיוק...

יעקב: הסיפור היה - או לא היה - ככה: רבי אייזיק רבי יעקל'ס - כלומר, רבי אייזיק בנו של רבי יעקב - התגורר בעיר קראקא, ובאחד הלילות חלם והנה הוא רואה, שתחת הגשר בעיר פראג שמן אוצר גדול. מיד בקומו משנתו יצא ונדר בדרכים כדי להגיע אל העיר פראג ולמצוא את האוצר, אך כאשר הגיע לשם והתחיל לחפש אחרי האוצר עצר אותו שומר הגשר לברר מעשיו. נענה הלה וסיפר האמת שכך וכך חלם בלילה, ולכן הגיע הנה לחפש את האוצר. התחיל השומר לצהוק עליו, כי מי פתי יאמין בהלומות אלו של הבל. ובתוך דבריו אמר לו, שאף הוא ראה בחלומו שמאחורי התנור של אחד מתושבי העיר קראקא, אשר שמו רבי אייזיק רבי יעקל'ס, נמצא אוצר גדול, ומעולם לא עלה על דעתו לנסוע לאותו מקום כדי לחפש את האוצר. ויהי כששמע היהודי את דבריו, הבין שהאוצר נמצא בביתו. מיד הור לביטו וחפר מאחורי התנור, ואכן מצא שם את האוצר והתעשר מזה עושר רב... (באה"ח - הנוכה)

משה: מה כוונתך?

יעקב: פשוט מאוד, אנחנו מהכים שנה שלימה, מטלטלים בדרכים בחושך וצלמנות, ומהכים מתי כבר יגיעו הימים-טובים, ונתחיל קצת להיות חיי קדושה וטהרה, כי אנחנו בטוהים שרק שמה נמצאים האוצרות הרוחניים, ולא יודעים שהאוצר הגדול באמת נמצא אצלנו מתחת לתנור.

כל שבוע באה אלינו השבת-קדש, הקדושה הגדולה יותר מכל הימים טובים המקודשים, ומיום הכיפורים הקדוש והנורא, ואנחנו בכלל לא רואים שהיא מגיעה... ודאי, אנחנו מתכווננים לקראתה, אבל רק בגשמיזם, לא ברוחניות, ולא מנסים בכלל לדלות ממנה את הקדושה הענקית שהיא מביאה איתה... פשוט פספוס של החיים...

משה: פספוס זה לא מילה... בוא תראה עד כמה... פעם ראיתי מציאה גדולה בתלמידי רבינו יונה בברכות (לו מדפי הרי"ף) המבארים את נוסח הברכה שאמרנו עכשיו בהודש האחרון הרבה פעמים: "מקדש השבת וישראל ויום הכיפורים" או "הזמנים", שהגמרא בברכות שואלת ע"ז, שכידוע שאין התימה בשני עניינים, ולמה כאן חותמים בשני עניינים לכאורה? והגמרא עונה שם שזה דבר אחד. ומבאר שם רבינו יונה וז"ל: 'לפי שקדושת ישראל תלויה בקדושת השבת, וקדושת הזמנים תלויה בקדושת ישראל, נמצא הכל דבר אחד'.

יעקב: מה? כל קדושת ישראל תלויה בקדושת השבת?

משה: כן, חד וחלק!! וככה מבואר בעוד ראשונים שם ובאבודרהם (ברכת המצות).

אם נשאל את השאלה ההיסטורית במה אנחנו יהודים??? התשובה היא חד משמעית: בשבת... יהודי או לא יהודי תלוי בדבר אחד: שמירת שבת. אם אני שומר את השבת אני יהודי, ואם לא ח"ו כגוי גמור לכל דבריו (רמב"ם פ"ל משבת). בכל שבת ושבת אני קובע את המשך מציאותי כיהודי או לא תלילה. נמצא שקדושת ישראל תלויה בקדושת השבת.

וקדושת הזמנים כבר ידוע ומבואר בגמרא שם, שישיראל הם מקדשי הזמנים, ולכן חותמין מקדש ישראל והזמנים. קדושת הזמנים תלויה רק

בישראל ובמשנה בר"ה הידועה 'אתם אפילו מוטעים, אפילו מזידים... אז כל הקדושה של יום הכיפורים וימים טובים, הכול בא מקדושת ישראל וקדושת ישראל מגיעה מהשבת...

יעקב: פשוט מפליא

משה: ממש. אז תחשוב, אם מהמועדים האדירים שאנחנו מקדשים אותם אנחנו מתעלים כ"כ, אז כמה אנו יכולים להתעלות מהשורש של הכל, שהקב"ה בכבודו ובעצמו קידש (ע' דקדק וקדשת וכו' . ותחלה למקרא קדש) ?!

יעקב: מדהים... **משה:** וזה לא נגמר בזה, השבת היא המקור של כל המושג קדושה בכלל בעולם... וזה לשון השערי אורה (ש"ב): 'השבת מקור כל הקדושות וכל הברכות, כמו שכתוב "ויברך ויקדש". כלומר, הקב"ה שם בשבת את כל הקדושה והברכה, כמו שאנחנו אומרים ב'ברכה' בלכה דודי: "כי היא מקור הברכה", בדיוק ככה: היא מקור כל הקדושות.

המועדות נקראים "מקראי קדש", ואילו השבת נקראת בעצמותה "קדש". כלומר, השבת היא עצם הקדוש והמועדות הם הארה מהקדוש, (שעה"כ אסרו חג ג -ש"מקרא"א בראשית חכמה שעה"כ ב). כלומר, קדושת המועדות הם רק ע"י שמקבלים קדושתם מהשבת (בעל העקירה שניה).

יעקב ואווא: אז למה קדושת המועדים, וכ"ש קדושת יום הכיפורים, כולם מרגישים, וקדושת השבת, אף שברור שכולם מרגישים בשבת אחרת, אבל לא מתקרב להרגשת יום כיפור?

משה: התשובה ברורה ומפורשת בעקידה (שם) וז"ל: 'השבת היא מקור הברכות והקדושות וממנה יקבלו הקדושה כל מועדי ישראל. וסימן גדול מצאנו לזה בתורה, במה שכולם נקראים מקרא קדש לפי שהם נקראים אצלו ומתקדשים בקדושתו. אבל השבת הוא מקום ומקור קדוש וברוך אשר ממנו תמשך הקדושה והברכה לכל מי שמכין עצמו לקבלה, עכ"ל.

שאמנם יש מעלה להיום טוב שכיון שהאור מועט משבת הוא יותר מתגלה ומושג (רמ"ז בפ"י לזוה"ק אמור ח"ג ע"ד: בשם האר"ז) אבל קדושת שבת לפי שהיא גדולה ועצומה לאין קץ צריך יותר יגיעה להכין עצמו לקראתה שיזכה לבוא לאוצרותיה הגדולים וכמו שכתב בספר מנוחה וקדושה (לתלמיד מרן הגר"ח מוואליץ וצוקיל, הגאון רבי ישראל איסר מפנינו) וצוק"ל, על הענין הזה ממש: 'משל לאחד שהניח לבנו חדר סגור בהרבה מנעולות, ולפתחם אי אפשר אם לא על ידי יגיעה גדולה מאד. ואמר לבנו: ראה, אני מניח לך בית מלא זהב וכסף וסגולת מלכים. אך אם אתה תתייגע בכל כוחך, ותתגבר על עצלותך להתחזק ולפתחה, אז תתענג בדשך נפשו לשבוע מרב טוב הצפון בה. והבן בשטותו ובעצלותו לא טרח לפתחה, וישב בעניות ובחשך כל ימיו. היתכן לו להאשים את אביו?³...

יעקב: אז ר' משה מה למעשה?

משה: הידיעה הזאת שקבלנו מבורא העולם את 'קדושת השבת' שהיא עצם הקדוש והיינו הקירבה היותר גדולה אליו ית' היא בעצמה התחלת הלמעשה ממש... זוהי 'מצוות הקידוש' בשבת - שהיא לבדה מדאורייתא (הה"מ שם ובמג"א ובמ"ב) - וז"ל הרמב"ם (סה"מ קנ"ה) היא שיענו לקדש את השבת ולאמר דברים בכניסתו וביציאתו נזכיר בם קדוש היום ומעלתו והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו וזה כולל את כל הזמנים כולם.

יעקב: עכשיו אני שם לב פעם ראשונה בחיי למה שאני אומר בכל שבוע בקידוש 'תחילה למקראי קדש' אין פירוש אחר בזה רק לשבת ולדומם את השבת שהיא הראש לכל הזמנים הכי קדושים, ושכל קדושתם באה ממנה (פשוט ומבואר . שפ"א שבת הגדול תרמ"ד. אמור תרמ"ה) זה בדיוק מצוות הקידוש שנצטוינו במעמד הר סיני וזכור את יום השבת לקדשו...

הכפורים שהיא אימת הדין, יראת הענש, מעלתה פחותה משל שבת, ונקל לאדם להכין עצמו להיות מוכן להרגשתה, והא ראה, שחילול יום הכפורים בכרת, חילול שבת בסקילה. ולא רבים יחזמו לחמד ולהתאדות ביאת אמנו שבשמים, ורעותיה אחריה מובאות בשמחה להתחבר ולדור עמנו בשבת, אף שבפינו כלנו אומרים "בואי כלה בואי כלה" כמה פעמים, הלא שנימצא אמירת הלב לאחד ממאה, עכ"ד.

¹ תוס' ב"ב ק"ב. בניהו ת"י כ"א. ועי' בשל"ח [פנחס] והוא מהרמ"ע מפאנו. [שבתות ה' ה']
² ע' ס' תרכ"ס"ג.

³ ומסיים שם (סימן ג' ד) שזו הסבה שקדושת יום הכפורים מרגישים רוב ישראל וקדושת שבת אינו מורגש כי אם ליחיד סגולה. הטעם, שקדושת שבת גבוה מאד, תחלה למקראי קדש, אהבה בתענוגים, לכן צריך הדוכות גדולה להשיגה. מה שאין כן יום

משנתו ברורה

גליון מס' 17, פרשת לך לך התשפ"ה

המשך פרק ו – דין בשם אומרו (ב)

בגליון הקודם נתבאר, דש אומרים שכשמיא המשנה ברורה דין בשם אומרו ולא בסתמא, ברוב המקומות לא ברירא ליה הך דינא. ועתה יתבאר בס"ד, שרוב פוסקי זמנינו חולקים על זה הכלל

אמנם ברוב ספרי פוסקי זמנינו לא מצינו שיכתבו כהאי כללא, ומהם שכתבו להדיא דלא ככלל זה, דאף במקומות שהביא המשנה ברורה דין בשם אומרו העתיקוהו בסתמא^א.

ולרעתם צריך לומר, דמה שבהרבה מקומות הביא את שם הפוסק בגוף המשנה ברורה, אף דמקומו הוא בשער הציון, ככל מקום הוא לפי עינו. דש שהביא את שם הפוסק כדי לחלק בין מה שכתב אותו הפוסק לבין מה שהוסיף על דבריו^ב, ויש שהוא כדי ליתן תוקף להדין^ג, או אדרבה לומר שאינו מודיע^ד, או כדי שנדע את שם הפוסק לסמוך עליו בשעת הדחק^ה.

ובהרבה מקומות נראה, שהוא משום שרצה שידע הלומד את שיטות הפוסקים בדין זה, כדי שתהיה משנתו ברורה לפניו, דלא רצה לסתום את כל חיבורו בלשון יש אומרים ויש אומרים אלא כתב מי ומי הם החולקים. ובהרבה מקומות אף עשה הקדמה לסימן^ו או לסעיף^ז שבו פירט וביאר את כל השיטות אחת לאחת, והוא מטעם הנ"ל, שרצה שידע המעיין את הדעות החלוקות בזה, ורק דפעמים שלא ראה להאריך ולא הביא המקור אלא בשער הציון.

בגליון הבא יתבאר בס"ד, דאף שיש להביא קצת ראיות להכלל דבדין בשם אומרו לא ברירא ליה, מכל מקום בכמה מאות מקומות יש להוכיח דלא ככלל זה

~ מקורות והוספות ~

ברורה בשנת תשי"א סימן צא סק"ג) כתב, ומיהו מידת חסידות אף בכח"ג, מגן גבורים משנה ברורה, וחיינו שהעתיק שכן דעת המשנה ברורה לפסוק לדינא. ובכ"פ החיים שם (סק"ד) הביא לשלשלת וכתב, ומיהו מידת חסידות אף בכח"ג, מגן גבורים, משנה ברורה, פתחי עולם אות ג'.

ואמא שכתב המשנה ברורה בסימן ק"ח (סק"ה) ועיין בדרך החיים (ד"ר סמיט) ואילה בו ספ"ו) שהוסיף עוד וכתב בו' או הברלה בחונן הדעת בו', כתב בשו"ת בעל החכמה (ח"א סי' כז), ויותר מזה עיין סידור דה"ח בו' שכתב דהברלה בחונן הדעת בו', ועיין משנה ברורה (פוס"ק) ק"ח שמועתיק דבריו להלכה. ועל מה שכתב המשנה ברורה בסימן ש"א (סק"ד) וישלאת הבתי עינים גופא בו' אסור בלא"ה בו' (חיי אדם (ח"ב כלל טו ע"ג), כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סי' סד), הנה אמנם כן חייבי אדם בו' פוסק בפשיטות דלשאת הברילין בו', וכך פוסק בפשיטות כותרו גם המשנה ברורה באו"ח סימן ש"א סק"ד. וכן בשו"ת אגרות משה (נודי ח"ב סי' קנח) העתיק בסתמא למש"כ המשנה ברורה בסימן קכ"ח (סי' קנח) בשם המהר"ח והפרי"ח, וכן הוא בהרבה מפוסקי זמנינו, ואכ"מ להביאם.

חילוק בין הפוסק לדברי עצמו

ד' ודגמא לדבר בסימן ג"א במשנה ברורה (סק"ה) שכתב, ואם שח דברים בטלים בין ברוך שאמר להודו אפשר דצריך לחזור ולברך משום הפסק. ואפילו מילה אחת היו הפסק (פרי מגדים (א"א סי' קנ"ג)), ונראה לי שלפי זה אפילו בשתיקה טוב ליהדר לבתחילה שלא לשהות הריבה בניתים, ע"כ, וחיינו שהביא את המקור בפנים כדי לחלק בין מה שכתב הפרי מגדים לבין מה שכתב הוא עצמו.

דעת הגר"ח קניבסקי והגר"ב זילבר וצ"ל

א' דהנה הגר"ח קניבסקי צ"ל בספרו שו"ת חלכות העתיק את כל הדינים העולים מתוך דברי המשנה ברורה, וברוב וכמעט בכל המקומות שהביא המשנה ברורה דין בשם אומרו העתיקוהו בסתמא, ולא דקדק ממה שכתב המקור בפנים דלא ברירא ליה [ובתשובות שאלה (הובא בקונטרס דברי יצחק לתלמידי ל"ק שליו"א, עמ' 7) כתב על כלל זה, לא מסתבר, ע"כ]. ובספר בית ברוך על החיי אדם להגאון רבי בנימין זילבר צ"ל (בפמ"ח שו"ת או נזכר) הוא איפכא, דשם העתיק את רוב דברי המשנה ברורה בשני החלקים הראשונים, ולא דקדק אם כתב המקור בפנים המשנה ברורה או בשער הציון, דגם כשהראה המקור בשער הציון העתיקוהו בפנים.

עוד פוסקים שלא דקדקו בהו

וכן בהרבה מן הפוסקים מצינו בדבריהם שלא דקדקו בזה כלל, ואף במקומות שכתב דין בשם אומרו העתיקוהו בפשיטות, דהנה אמנם שכתב המשנה ברורה בסימן קצ"ו (סק"ה) בדין בירך על הפרפת לא פטר את הפת וז"ל, וכתב בשיטת מקובצת (מכתב פ"ב) שאף אם כיון בפירוש לפטור לא מהנה, עכ"ל, כתב החזון איש (א"ח סי' י"ד סק"ה), וצריך עיין על המשנה ברורה שכתב בסימן קצ"ו דברי השיטה מקובצת, ע"כ, הרי שלא דקדק ממה שכתב המקור בפנים דלא ברירא ליה, אלא כביאר ליה שכן דעת המשנה ברורה לפסוק לענין דינא גם כן.

ובסימן צ"א במשנה ברורה (סק"ד) כתב, ויש אומרים עוד, דדוקא מי שרגיל כל היום בחגורה, אבל מי שהולך כל היום בלא חגורה גם בשעת תפילה אין צריך לחגור, ומיהו מידת חסידות אף בכחאי גוונא [מגן גבורים (א"ח חמ"ט סק"א)], עכ"ל, ובספר פתחי עולם (לרבי דובנר קראסקי צ"ל, אשר יצא לאור שד בחי חותו ח"ו) המשנה

[illegible]

וְעַיִן כִּמְלִין שׁכ״ב מִבְּשֵׁנֶה בִּירוּרָה
(פְּקִיָּה) שְׁכֵתָּה, וְאֹבֵב אֲדִירָיִין
שׁוֹמֵר עֲלֵנֶן חִיּוֹתָיו וְקִטְמָהוּ כ׳
נִתְחַק בְּמִי דָא מֵלָאֵל מַחְתָּה בְּשֵׁאֵר
דְּבִרִּים, מַחְתָּה עוֹר אֶל כֹּל דְּבוֹ
שֵׁאֵר דְּמִקְפֵּי דְּמִתּוֹ כ׳ רַבְמִנִּי
פ״א (שְׁמֵתֵיהֶם), וְכִבְיָאוֹר הִלְכָּה שֶׁם
חֵי (חַיִּי) כִּתְבָּה, אָךְ כֹּל דְּהוּקָא אֶם
הוּא מַחְתָּה עַל הַמְדוּת, וְכִמְנָה
שֶׁהִתְחַקְּתָּ בְּכִנִּים מִלְּשׁוֹן הֶרֶבֶם,
ע״כ, וְמוֹבָאֵר דְּמָה שֶׁחִבְּבֵי מִבְּשֵׁנֶה
בִּירוּרָה כְּפִינִים מִן הֶרֶבֶם כ׳ דְּרוּקָה כֶּסֶף

ופעמים שכתב אזהרות או תוכחות, וחיבא המקור בפנים לתוקף הענין, וכגון: בסמ"ק בפרשת ברוך (סליק) שכתב, איתא שפירא דאורייתא (ס"ח) כי שיעור שרשביא יצא מלשון אמר לומר שישמאל כל גזל אוזי מפניו חנני דאורייתא, א"ל שמו אית דורש רביים ושמו כלך ונתנת מדבר תורה, א"ל אחי נחתמת, ע"כ, ופירש הוא שאל האבא הלספר חסידים בפנים אלא לתוקף הענין, וכך בעוד הדיבור שולא.

א. יו"ש כח, הדברים כלאים, כלל לא אומר בדיקא על הרעיון ויחושון המדינה ש בנורא כלל המשנה ברורה לשמחת רבן ישראל. הנה קטנה: השלשן שקר וכו' על דברי ר' לייב ז"ה, שם כתבנו על דברי בן החפץ חיים רא"ל ז"ל: שלחל מהמשה ברורה הוא כתב וממילא יצא תסירות ממה שרואה כתב וממה שאכתוב, דאך שם מופסקי זמנינו שישבו תסירות בדבריו על פי זה, מ"מ הרבה ממילא דורנו כתבו שיש סכר וכו' ואמר אפטר לומר כן, לענין אינם אר"ים . א. ממנה היותו דלא בתורה , ב. מחמת קרבתו היות גדולה לאביו רבן של ישראל, וקשה לבטל עדות נאמנה בהינף יד. מה שכן הוא 'פרשות' דבזה יתכן דלא דק. בברכה מרובה, והעריכה גדולה.

ת. ישר כח על הדברים, לשון זו היא לשון הגר"ח קניבסקי זצ"ל במס הכוזב ואש, תדבשן סאלה אם אפשר לתרץ סתירת מבישה בחרה ז"ל שנאמר תרץ אחד תרץ החיים זאת היא תרץ השני כתב בנו, השיב ז"ל (הובא בספרנו החיים עמ' קמ"ה ע"ה 50), שהחיים אמרו שה שני וכוב ואלו ניתן להאמר, כי החיים ז"ל יעבר על כל מה שכתוב במשנ"ב. ותשובה אחרת מה הגר"ח ז"ל (הקדמה למשני המבואר ברכת אש, ועד"נ בקצרה בספר דברותי הגר"ח ז"ל וכל זצ"ל, הו' בהערות לס' דעת נוטה, תפילין ע"ה 307), שאינו אמת וכל ובטוח ואופן איך יתכן, אך שמה אשה ששן סימני עבר במשני? טעמיהם כתבו ע"י כן, או חתנו זצ"ל, מ"מ החיים ז"ל עבר

גבורים בשחרית כו', ע"כ, ובזה הביא לדע' על שיטתו בשעת הדחק.

י' דוונגא דלבר סימן פ"ט
במשנה ברורה (ספריה) שכתב,
ובשם הזוהר (ח"י רמ"ב) שהחזון
האחרונים, שאפילו קם בחצות
הלילה אסור לטעום קודם
שמתפלל. אומהשך דבריו שם
כתב דמינה שרי, ומי שחש
ליבו ורע"ו מתבטל מלימודו מותר
לאכול, יעו"ש נולפ"י, גם לא
קשיא מה שיש שנתקשר בדא
מסימן תקפ"א במשנה ברורה
(אקס) שטעם השמים הוא ידנא,
ומקורו. וכן יש בהרבה והרבה
במשנה ברורה.

ה"עין סימן רע"ג במשנה ברורה
(סכרי) שכתב בדין אכילת פירות
א"י מחנאי לקידוש במקום סעודה,
והנהגה בשלטי גבורים (פסחים אות),
כתב דאף בפירות די דכל סעודת
שבת נחשבים קבע, אף דעת הטור
שבת עיקר גבורים (פסחים אות), אך
אם חלש לבו כו' דעת איזה
אחרונים דיש לסמוך על השלטי
השלטי גבורים כדי שנדע לסמוך
ע"ה ר"ג, וכו"ב.

יְבוֹנָן בסימן קמ"א במשנה ברורה (סק"ג) וקנ"ט (סקניא) וקס"ח (סקמ"ט) ותמ"ז (ס"ק קא), וביעוד הרבה מקומות [ובסימן קל"א במשנה ברורה (סק"ט) כתב הקדמה רק למחצית הסעיף, יעו"ש].

רק למחצית הסעיף, יעו"ש].

עליהם בעצמו והסכים עליהם, ומצאם בשכורו שם דבר כל המשיגים
 וזאת מתחת ידו של מרן הח"ח ז"ל בעצמו, ע"כ.
 ויגם כפי מה שפירשנו לעיל (עמ' דף ע"א 1) כתב, ואמר רבינו ז"ל
 החזו"ח, שלא יתכן לומר כן, וברור שכל מה שיש בספר משנה ברורה
 עבר עליו הח"ח לזלזול ולסמך על אחרים, ע"כ. וכן בעויות יתשובות
 והנהגות (ח"א אורח ש"ק סב), כתב, שמעתי שהחזו"ח דאם חלד בן
 הח"ח, דאם בנו סידר ודאי עבר ביקורת אביו ודאם נדפס במשנה
 ברורה אורח ש"ק ה"א ח"א. וכן בספר תורת הקידולת (פליטי הע' טו)
 הבאנו דף החזו"ח לזלזול

ואפשר שהטעם שאמרו זה בלשון חריפה כל כך, הוא משום דא"כ לא שבתת חיי לכל בריה, דא"א לידע איזה סימן כתבו החפץ חיים בעצמו ואיזה סימן כתבו בנו, ובכל סתירה בדבריו א"א לידע איזה העיקר, ולכן אמרו בלשון זו כדי להוציא מיד האומרים כן.

ובכן בספר דעת יורוד (עניני הלכה ודוראה, אות מה), משיב:
בתולדות הח"ח מנבן רבי אריה לוי חתן חכם וזה היה שותף
לכתובת המשיב, ובכן שכתובתם לא יצאו תמיד מעט אחת נמצא
למעצם סתירות שהרב המהבאר לא עמד עליהם ומביא שם דוגמה
לזה, אם מתייחסים לסימנים לא נכתבו על פני פסחאות חרדת
קודש, תשובה, המשנה ברורה כותב בתחילת ספרו, כל זה חברתי
מנהיג, ופשיטא דזה אמת, ואם נסתלינן פעמים בקרבן, ודאי עבר
עליו מצינו וזהו להכריע עליו מחסותו, וזהו וכו'.

ולקמן בכללי הסתירות בדבריו יתבאר בס"ד, דיש מגדולי הפוסקים שכן כתבו ליישב סתירות במשנה ברורה בדרך זו, ואכ"מ.

R84550@GMAIL.COM 052-7109777 משה רוטר

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

י"ל לויכוי רבבות אלפי ישראל ע"י קרן תר"ג לטובת נשמת הרבני הנגיד הנכבד הר"ח ר' אריה (לייבל) ברה"ח ר' יונה רובין ז"ל

מרחשוון תשפ"ה | גיליון מ"ג (שנה ב')

פרשת לך לך

שבת של תורה

פניננו מאירינו
לשואל השבת

תרח ונחור בן עדן?

על הכתוב בפרשת השבוע (בראשית טו, טז) וְאַתָּה תִּבְּרָא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשִׁיבָה טוֹבָה, כותב רש"י: 'אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו ייבוא אליו? אלא למדך שעשה תרח תשובה'.

על רבינו המהרש"א זי"ע מסופר, שכבר בימי ילדותו התפרסם כעילוי וחרף גדול, ניגש אליו תלמיד-חכם והקשה לו על דברי רש"י: כיצד למד רש"י מפסוק זה שתרח עשה תשובה? והלא יתכן שתרח נשאר ברשעותו, ובכל זאת הוא יהיה בן עדן יחד עם בנו אברהם משום שאמרו חז"ל (סנהדרין קד, ב) 'ברא מזכר אבא' [אם הבן הוא צדיק, הוא מזכר את אביו שנשם הוא יהיה בן עדן].

ענה להם הילד בגאונות: כאשר נדייק נראה שהפסוק אומר 'ואתה תבוא אל אבותיך בשלום', אבותיך - לשון רבים, משמע שלא רק תרח אבי אברהם יהיה בן עדן, אלא גם נחור אבי תרח, אף הוא יהיה בן עדן יחד עם אברהם, ומהו זכותו של נחור? הרי אברהם מזכר רק לאב, ולא לסבא, אלא מכאן שתרח עצמו עשה תשובה, ובגלל שהבן מזכר אביו הוא יזכה גם את נחור להיות בן עדן!...

שנים שעשו

ב'רש"י-ישן' על הפסוק (בראשית יז, כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תְּשָׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהַמְלֹךְ בְּשָׂר עָרְלָתוֹ, כתוב: 'נטל אברהם סכין ואחזו בשר ערלתו ורצה לחתוך, והיה מתיירא שהיה זקן, מה עשה הקב"ה? שלח ידו ואחזו עמו שנאמר (נחמיה ט, ח) וכרות עמו הברית, לו' לא נאמר, אלא 'עמו'.

מה פשר הדברים שאברהם היה מתיירא בגלל שהיה זקן?

מבאר הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בדרך חידוד נפלא: מובא בחז"ל (פרקי דרבי אליעזר, כ"ט) שאברהם מל את עצמו ביום כיפור, ויש לומר שלפיכך היה מתיירא למול עצמו אז, 'כי היה זקן' - כלומר שהיתה זו מילה שלא בזמנה, שאינה דוחה שבת ויום כיפור (עיין שבת קלג, א). מה עשה הקב"ה? שלח ידו ואחזו עמו, כך הפכה היתה זו בגדר שנים שעשו מלאכה שפטורים!

אוצר התורה

החומים
מתוך הפרשה

וְאַבְרָם כְּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵהוּ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב (יג, ב)

יש אנשים שבדברים שבקדושה המה מתנהלים בעצלתיים, ואילו בעניינים גשמיים מלאים המה חיות וזריזות. אבל אצל אברהם היה להיפך, בדברים שבקדושה - 'וישכם אברהם בבוקר'. ואילו בעניינים גשמיים - ואברהם כבד מאד בכסף ובזהב, התנהג בכבודות ובעצלתיים.

(הגה"ק רבי יוסף חיים מבגדד זי"ע, בן איש חי)

וְאַנְשֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחָטָאִים לֵה' מְאֹד (יג, יב)

במילה 'וחטאים' יש טעם של אתגרות, כך שיש לפסוק ולפרש את הפסוק כך: אנשי סדום היו רעים וחטאים בין אדם לחברו, אבל 'לה' מאד - במצות שבין אדם למקום היו מתחסדים ומחמירים בחומרות יתירות... (הגה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע, דברי חיים)

וְהָיָה יְהוָה פְּרָא אָדָם (טז, יב)

הזכיר הכתוב תחילה את הכינוי 'פרא' ואחר כך 'אדם', ולא אמר להיפך 'אדם-פרא'. ללמדך שאצל ישמעאל ה'פרא' אינו רק תואר וכינוי, אלא זהו עצם מהותו, ואילו ה'אדם' הוא אצלו תואר טפל...

(הגה"ק מהר"ל דיסקין זי"ע)

שערי תורה

מבט מסכם ומבוא
לפרשת השבוע

פרשת לך-לך עוסקת בתחילת התהוות העם היהודי ובה נלמד פרקים ממסכת חיייו של אברהם אבינו, והבטחת הבורא לתת לו ולבניו את הארץ. כמו גם ברית-בין-הבתרים בו התבשר על גלות מצרים. בפרשה מופיעה גם מצות ברית מילה עליה מברכים 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'.

הליכת אברהם לארץ כנען • הבטחת הארץ והבנים • שרה בבית פרעה • ריב בין רועי אברהם ורועי לוט • מלחמת המלכים • ברית בין הבתרים • בריחת הגר ולידת ישמעאל • שינוי השמות אברהם ושרה • בריתו של אברהם אבינו

מה
בפרשה:

נושאי
הפרשה:

א. ניסיון ההליכה לארץ

כשהוא בן 75 שנה, יוצא אברהם על פי ציווי ה' לארץ כנען, שם הוא קובע את מגוריו בין בית-אל ובין העי.

עקב הרעב השורר בארץ, הוא נאלץ ללכת למצרים. שם נלקחת שרי לבית פרעה, והיא מוחזרת רק לאחר שה' מביא על פרעה מחלות קשות.

ב. היפרדות מלוט

כאשר רועי לוט רועים בשדות לא-להם, מטיפים להם רועי אברהם מוסר ומריבה פורצת ביניהם. אברהם מציע ללוט להיפרד, ולוט בוחר לגור באזור סדום, בקרבת אנשים רשעים.

לאחר מכן מתגלה ה' לאברהם ומבטיח להרבות זרעו ולתת לו את הארץ. בהמשך אברהם מעתיק מגוריו לאלוני ממרא.

ג. הצלת השבויים

ארבעה מלכים, בראשותו של כדרלעומר, נלחמים מול חמשת המלכים. הארבעה מנצחים במלחמה ובין השאר לוקחים בשבי את לוט.

אברהם נלחם בארבעת המלכים ומחלץ את לוט ויתר השבויים. שם בן נח מברך את אברהם על הניצחון, ואברהם מסרב לקחת מאומה מהשלל שהציע מלך סדום.

ד. ברית בין הבתרים

לאחר המלחמה, שוב מבטיח ה' לאברהם שזרעו יהיה ככוכבי השמים. לשם חיזוק ההבטחה, כורת ה' עמו ברית, במהלכה אברהם מבתר 9 בהמות, ואת העופות אינו מבתר. בין הבתרים עובר תנור מלא עשן עם לפיד אש, וה' מגלה לאברהם על הגלות

והשעבוד במצרים, משם ייצאו ברכוש גדול ויבואו לארץ.

ה. הגר וישמעאל

שרי שלא ילדה, מציעה לאברהם לקחת את שפחתה הגר לאשה. כאשר הגר מזוללת בשרי, שרי מענה אותה, והיא בורחת למדבר. המלאך אומר לה לשוב להתענות תחת ידי שרי, ומבשר על לידת ישמעאל. ואכן, כשאברהם בן 86 נולד בנו ישמעאל.

ו. זכור ברית אברהם

ה' כורת ברית נוסף עם אברהם, כשהוא משנה את השמות, מאברהם - לאברהם ומ'שרי' - ל'שרה'. בברית זו הוא מבטיח לתת לזרעו את הארץ ולהיות להם לאלוקים, ומצווה לאברהם למול את עצמו ובני ביתו, ואכן כך הוא עושה ביום בו מלאו לו 99 שנים.

מבט על פרשת וירא הבעל'ט:

פרשת וירא ממשיכה לעסוק בחייו ופעליו של אברהם אבינו, ומסתיימת בלידת יצחק אבינו וניסיון העקידה. במרכז הפרשה נמצאת גם פרשת הפיכת והחרבת סדום, לא לפני שאברהם מתפלל להעביר את רוע הגזירה, והמלאכים מצילים את לוט.

נושאי הפרשה: שלשת המלאכים באהל אברהם • התפילות להצלת סדום • המלאכים בבית לוט בסדום • הפיכת והחרבת סדום • הצלת לוט ובריתו להר עם בנותיו • שרה בבית אבימלך • לידת יצחק • גירוש הגר וישמעאל • כריתת הברית עם אבימלך • עקידת יצחק

חיים של תורה

קבלת וחשיבות
לימוד חומש ורש"י

"בדבריו אהנה, באהבתם אשנה"

"ואשים למאור פני, נרות המנורה הטהורה, פירושי רבינו שלמה, עטרת צבי וצפירת תפארה, מוכתר בנמוסי במקרא במשנה ובגמרא, לו משפט בכמורה, בדבריו אהנה, באהבתם אשנה, ועמהם יהיה לנו משא ומתן דרישה וחקירה. בפשטיו ומדרשיו וכל אגדה בצורה, אשר בפירושי זכורה" (רבינו הרמב"ן בהקדמה לפירושו על התורה)

נרשא השבוע:

אמונה לראש שאלות

ויהי רצב בארץ (בראשית יב, י). אותה הארץ לבדה, לנסותו אם יתקרה אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ נענץ, ועקשיו משיאו לצאת ממצרים (רש"י).

דברי רש"י אלו מאירים בלבנו את אור האמונה הפשוטה בה', שהיא ירושה לנו מראש המאמינים - אברהם אבינו. באמונתו סלל דרך לבניו עד סוף הדורות, לעמוד בניסיון, להצדיק דין שמים, ולהתחזק באמונה ללא שאלות וקושיות, גם בזמנים קשים של הסתר פנים.

צדור הסיפורים מגדולי ישראל המובאים כאן, ישמשו לנו מקור השראה לקיים למעשה את המסר העולה מדברי רש"י אלו - ולהתחזק באמונה תמימה וזכה בה', ללא שאלות חלילה כלפי שמים.

שאלות מדוע בנכם ירד באחת התחנות הראשונות של חייו, כי בוודאי יש לכך סיבה שמיתית!.

טיפות רותחות - טינות נשנות

אל מעונו של כ"ק האדמו"ר רבי משולם פייש מטאהש זצ"ל, בקרית טאהש שבקנדה, נכנס יהודי וגולל רשימה של צרות רבות שנפלו בחלקו. כשסיים היהודי את דבריו, להם הקשיב הרבי בכאב רב, ביקש ממנו הרבי לספר שוב את כל הטרדינות.

על שולחנו של הרבי עמדה באותה שעה כוס מלאה תה רותח. ולאחר שהיהודי סיים לספר את הצרה הראשונה, נטל הרבי את הכוס בידו ו...שפך כמה טיפות תה רותחות על אצבעות היהודי, המשתומם עד עמקי נפשו.

היהודי הבלוי בדממה על שפיכת התה ונשך את שפתיו. הוא שיער שכנראה יש לצדיק כוונות נשגבות בשפיכת התה ומי יודע איזה גזירות קשות הוא קורע במעשה זה.

המשיך היהודי לספר שם את הצרה השנייה, וגם הפעם שפך כמה טיפות רותחות על ידיו של היהודי, וגם הפעם לא הגיב הלה מאומה, הוא הניח שיש להבי כוונות טמירות ונעלמות והוא מתכוון רק לטובתו. כך חזרו הדברים על עצמם, גם בצרה השלישית והרביעית. אחרי כל סיפור - שופך הרבי טיפות תה חמות על ידו.

עם סיום מסכת הצרות פנה אליו הרבי בשאלה: אמור לי ר' יהודי! האם שמת לב שאני שופך עליך תה חם?

"ודאי שהרגשתי", ענה היהודי. אם כן, מדוע לא הגבת מאומה!?! - התפלא הרבי. "שיערתי בלבי" - ענה היהודי - "שיש לרבי סיבות נעלמות במעשה זה, ומה לי להתערב!?!".

נשא הרבי מטאהש את עיניו ואמר בתוכחת נועם מעודדת: "ישמעו אוזניך מה ששפתותיך מדברות! כאשר אני שופך עליך טיפות רותחות, אתה מאמין בלב שלם שאני מתכוון לטובתך ויש לי בזה כוונות נשגבות, ואילו כאשר בורא עולם שופך עליך תלאות רותחות, ומצוקות שונות, מדוע לא תאמין שהוא מתכוון רק לטובתך? וכי לבורא עולם אין כוונות נשגבות וטמירות?

תשובות - רק מחר

בימי נעוריו של הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע, רבה של קראקא, נטפל אליו משכיל אחד והחל לגבב באוזניו 'שאלות' בענייני אמונה בבורא העולם. הילד החכם ביטל במחי כף את כל ההבלים שהשמיע האיש, עד שהלה שלף לפתע 'שאלת ברזל', בעודו מזהיר בקול בוטח באוזני הילד כי את השאלה הזו לא יצליח לנתן בשום פנים.

מיהר הילד ונכנס אצל אביו, הגה"ק בעל חתם-סופר זי"ע, ושטח בפניו את דברי המשכיל. למשמע השאלה, לא הגיב האב מאומה ולא התייחס כלל אל הקושיה.

רק למחרת קרא החתם-סופר לבנו, והזכיר לו את הקושיה ששטח בפניו אמש, והשמיע בקצרה תשובה פשוטה וחלקה שהציגה את ה'שאלה' כולה באור עולב ומגוחך.

הילד שמעון הנבון שאל את אביו מדוע לא ענה לו תשובה זו אתמול, ומדוע חיכה עד היום? השיבו החתם-סופר: רציתי ללמדך כי על שאלות באמונתנו אין כל צורך לתור אחר תשובה! יהודים מאמינים אנתנו ואינינו מסמיכים את האמונה על שאלות ותשובות, האמונה הפשוטה שירשנו מאבותינו ורבותינו היא-היא המחזקת אותנו ללא כל עוררין!

על תחנות - אין שאלות

כשהגיע פעם ראש ישיבת פורת יוסף, הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, לנחם הורים שהתאבלו על בן צעיר שנפטר באיבו ל"ע. אמר להם: העולם הזה דומה לאוטובוס שנתיב הנסיעה שלו מורכב מתחנות רבות. יש מי שיורד כבר בתחנה הראשונה, יש שנוסע עד השנייה, ואחרים יורדים לקראת הסוף.

האם שואלים אי פעם הנוסעים את עצמם מדוע ירד מי שירד בתחנה הראשונה? לא! והסיבה: כי גם הם מבינים שאם הוא יורד שם, בוודאי יש לו סיבה לכך, ייתכן שהוא עובד במקום ההוא, ייתכן שהוריו מתגוררים שם והוא הולך לבקרים, או כל סיבה אחרת. ואין מקום לשאול שאלות.

"גם אתם ההורים" המשיך ראש הישיבה "אין לכם לשאול

לב לדעת הכרת והבנת מושג בתורה

ברית בין הבתרים

בתחילת הפרשה אנו לומדים על הליכת אברהם אבינו לארץ כנען בהיותו בן 75, ורק בסוף הפרשה אנו לומדים על מעמד 'ברית-בין-הבתרים'. אולם בהתאם לכלל 'אין מוקדם ומאוחר בתורה', גם ברית-בין-הבתרים התרחשה כבר חמש שנים קודם לכן, כשהיה אברהם בן 70, בדרכו מחוץ אל ארץ כנען (רש"י שמות יב, ט; תוספות ע"ז ט, א ומהרש"א) מעמד זה החל ביום י"ד ניסן ונמשך אל תוך הלילה של ט"ו בניסן.

ועיניים לראות הבנת מילה אחת בתורה

חינוך

בדורנו, דור בו קיימות מודעות רבה לסוגיית חינוך הבנים, המילה 'חינוך' מתפרשת כמשימה של עיצוב-אישיות והקניית-ידע, או סוג של טיפול רגשי והענקת חוסן נפשי. אולם רש"י בפרשת השבוע (בראשית יד, יד) מגלה לנו שהפירוש הנכון והמשמעות האמיתית של המילה 'חינוך' היא: "התחלת כניסת האדם לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה". כלומר, כאשר אנו גורמים לילד להתחיל להתרגל לקיים מצוות שהוא עתיד לקיים כשהוא יהיה גדול, זאת היא בעצם המשמעות של החינוך - תחילת כניסת הילד לתפקיד חייו, וראשית הרגלו לקיים מצוות.

רש"י מוסיף, שלשון חינוך אינו מוגבל דווקא לבני אדם, אלא גם בנוגע לכלים - 'חנוכת המזבח', עם תחילת הקרבת הקרבנות עליו. או לבית - 'חנוכת הבית' - תחילת המגורים בבית.

ואזניים לשמוע בללי רש"י הק' בדקדוק הלשון

הרה או הרהר

במודעה שהתפרסמה לקראת החתונה של רב הקהילה נכתב: 'מתארגנת הסעה לחתונה. להרשמה יש לפנות, לא יאוחר מיום שני, בטלפון מספר...'

שלומי, ילד חמד בן שבע שהחל ללמוד לקרוא בעצמו, קרא את המודעה ושאל את אביו: 'אבא! יש הרבה חתונות השבוע, ולא כתוב כאן כלל לאיזו חתונה מתארגנת ההסעה...'

האיר לו האב פנים ואמר: אתה זוכר מה שרש"י כותב בפרשת לך לך (בראשית יד, י)? כאשר האות ל' בתחילת המילה מנוקדת בניקוד פת"ח או קמ"ץ, כמו למשל, לחתונה, אין צורך לפרש לאיזה חתונה, כל אחד מבין שהכוונה לחתונה הידועה. רק כשהאות ל' מנוקדת בניקוד שו"א - לחתונה, יש צורך לפרש לאיזה חתונה. כאן כל אחד מבין שכוונת המודעה היא מתארגנת הסעה לחתונה הידועה שכולנו מצפים לה...

ואם כבר למדנו את דברי רש"י אלו, נזכור כלל נוסף שכותב רש"י: לפעמים האות ה' בסוף המילה משמשת תחליף לאות ל' בתחילת המילה, כך שבמקום לכתוב 'לנסוע לירושלים', נכתוב: 'לנסוע ירושלימה'.

אולם, האות ה' בסוף המילה משמשת רק תחליף לאות ל' בניקוד שו"א, ואינה משמשת תחליף לאות ל' בניקוד פת"ח או קמ"ץ.

לכן, בפסוק (בראשית יד, י) הָרָה נָסוּ, האות ה' שבסוף המילה היא תחליף לאות ל' בניקוד שו"א, כאילו נכתב: לָהֶר, והכוונה להר לא-ידוע, דהיינו שכל אחד נס להר שמצא. אולם בפסוק (שם יט, יז) הָרָה המלט, שכוונת הכתוב שעליו להמלט להר הידוע, האות ה' בסוף המילה אינה משמשת תחליף לאות ל' בניקוד קמ"ץ, רק תחליף לאות ל' לעצמה, ולכן נוסף עוד אות ה' בתחילת המילה, וכתוב הָהֶרָה, לפרש שהכוונה להר הידוע.

אמרות חכמה ופניני שפר מגדולי הדורות על פרשת השבוע

חכמת התורה

מעשי החסד, גם כשיש ילדים

וְהָאָמֵן בְּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה (בראשית טו, ו).

פירש הגה"ק רבי מנחם מענדל מווישאוו זי"ע את הפסוק בדרך צחות. כל זמן שלא היה לו לאברהם בנים, אין פלא כל כך שהוא היה עמוד החסד, כי מי שאין לו בנים אין זה ניסיון גדול אצלו לפזר מעות לצדקה, אבל כעת כשנתבשר על בשורת הזרע ובכל זאת המשיך במידתו מדת הצדקה והחסד, כעת הצדקה נחשב למעלה. והאמין בה - שיהיו לו בנים, ועם כל זה המשיך במידת החסד, ועל כן ויחשבה לו צדקה - הקב"ה החשיב את הצדקה שלו...

החצי השני של הפסוק...

יְדוּ בְּכָל יָד בָּךְ לוֹ (בראשית טז, יב)

כשהיה מרן הגאון רבי חיים מבריסק זי"ע ילד קטן, נכנסו אנשים אל אביו הגאון בעל בית הלוי זי"ע וסיפר שבנו הילד

חיים מצוי במריבה עם הילדים מחוץ לבית. קרא הבית הלוי לבנו הביתה ובמעמד כמה אנשים שאלו: 'החצי הראשון של הפסוק, או החצי השני?' ענה הילד: 'החצי השני!'

כשמע אביו את התשובה, נחה דעתו ופטרו לשלום. לשאלת הנוכחים מה פשר הדין-ודברים, הסביר הבית הלוי: שאלתי אותו מה טיבה של מריבה זו, האם זה מצב של 'ידו בכל', או להיפך 'יד כל בו', וכשהוא ענה 'החצי השני', נחה דעתי...

תפילה נגד פיתועים

וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל הָאֱלֹהִים לוֹ יִשְׁמְעָאֵל יְיָהּ לְפָנָי (בראשית יז, יח)

בדרך צחות יש שפירשו: אברהם אבינו ראה ברוח הקודש את הצרות שיחוללו הישמעאלים שיתאבדו בפיתועים למטרה להרוג יהודים ח"ו, על כך ביקש 'לו ישמעאל יחיה לפניך', שישמעאל יחפץ בחיים ולא יהיה מחבל מתאבד...

מי חילק את התורה לפרקים?

המצאת 'שמואל א' ו' שמואל ב'

לא רק את הפרקים, המציאו הכותמים הנוצרים. אלא הם שלחו ידם גם בחלוקת הספרים ובקריאת שמות חדשים אשר בוד מלבם לספרים. שהרי על פי האמת יש רק כ"ד ספרים בתנ"ך, לא פחות ולא יותר, ועד לחלוקת הנוצרים היה רק ספר אחד של שמואל, ספר אחד של מלכים, וספר אחד של דברי הימים. אך הכותמים המציאו המצאה חדשה לחלק את ספר שמואל לשני חלקים האחד נקרא שמואל-א' והשני נקרא שמואל-ב', וכן בספר מלכים חילקו לשני חלקים, מלכים א' ומלכים ב', וכן עשו בדברי הימים, דברי הימים א' ודברי הימים ב'.

עוד דבר בוד להם המדפיסים הנוצרים בסידור התנ"ך, ספר חדש ושמו "ספר נחמיה". דהיינו שבתחילה היה הכל בתוך ספר "עזרא", והמדפיסים הנוצריים חילקו את ספר עזרא לשני חלקים, ואת החלק השני קראו בשם נחמיה.

המערערים נגד החלוקה

הראשון שיצא נגד החלוקה לפרקים בכלל, היה רבי וואלף היינדהיים בחומש שיצא על ידו "עין הסופר" [רדליהיים תקע"ה, בסוף בראשית אחר סימני המסורה] שם כתב בחריפות נגד חלוקה זו.

גם הגאון הגדול רבי אליהו דוד רבינוביץ זצ"ל, האדמו"ר, ראב"ד בירושלים כתב שהדבר מבחיל מאד שלא התעוררו אדורי התורה בדורות שלפנינו לשנות דבר זה, ולבי דווי על זה ומצוה להודיע זאת בישראל ולשנות.

כן הרעיש עולמות נגד חלוקה זו בשנת תרס"ג, הג"ר פסח פינפער מדיני וילנא ואף פרסם מאמרים מיוחדים בעניין זה בקובצים תורניים של הימים ההם.

אך למעשה, ממש מה, פרקי התנ"ך וסדרי החלוקה לספרים השתמשו כל כך בישראל במשך מאות שנים, עד שכולם הסכימו שאי אפשר לשנות את המצב. וכן אמר מרן החזון איש זצ"ל: "אין בדינו לצאת נגד השלטי הגבורים", וכוונתו שכידוע הגאון רבי יהושע בועז בעל שלטי הגבורים הוא זה שעשה את העין משפט נר מצוה מסורת הש"ס ותורה אור שהופיעו לראשונה בגליון של הש"ס דפוס ישיטנאן שנדפס בוויניצא בשנות ש"ה-ש"א, והוא סידר את התורה-אור בש"ס לפי סדר הפרקים בתנ"ך שעשו הנוכרים.

לפני כעשרים שנה ערך רבי משה אליעזר פוזנא מלונדון חלוקה מחדש של הפרקים בתורה, כל פרשה מפרשית השבוע מתחילה בפרק חדש שממשיך עד סוף הפרשה, דהיינו שמניין הפרקים הוא כמניין הפרשיות, החלוקה החדשה נדפסה בחומש מיוחד עם הסכמות מגדולי הדור, אמנם גם הם כותבים הסכמה גם את הקושי הגדול לעקור את החלוקה שהשתרשה ושעל פיה צוינו בכל הספרים מספרי הפרקים והפסוקים.

כל המבקש לציין מקור של פסוק מסוים בתנ"ך, יעשה זאת בימינו באמצעות הציין המקובל לפי מספר הפרק ומספר הפסוק בתוך הפרק, כך למשל את הפסוק לך לך מארצך' הוא יציין במקור: בראשית פרק י"ב פסוק א'.

כך אכן מקובל בכל הספרים הקדושים, ובכל ספרי הקדמונים והאחרונים, זה מאות שנים, לציין לפסוקים על פי מספר הפרקים. כל מי שאינו בקי בקורות העתים עלול לטעות ולחשוב שלחלוקת הפרקים יש מקור קדוש מסיני או מימי התנאים והאמוראים, ואכן יש רבים שמחמת כן באו לכלל טעות כשהקשו קושיות שונות מדוע הפרקים מחולקים דווקא כך.

מקור לא קדוש

לכן, בראשונה חשוב לדעת את האמת הפשוטה: חלוקת הפרקים בתנ"ך אינה באה ממקור יהודי, אלא מן הנוצרים. זו הסיבה שרואים הרבה פעמים שחלוקה זו סותרת את מסורת ישראל והפירושים שבקבלת חז"ל במקרים רבים החלוקה היא אף תמונה וחסרת הגיון.

חלוקת הבימרים הנוצרים

על השתלשלות הדברים, מאריך בספר "מסורת התורה והנביאים" שהתחבר ע"י הג"ר פסח פינפער זצ"ל מו"ץ בוילנא, העולה מדבריו, שבשנים קדמוניות לפני כשבע מאות שנה החלו הכותמים הנוצרים ללמוד את התנ"ך כדי שיוכלו על ידי זה לצוד נפשות מישראל לרשתם וגם כדי לערוך ויכוחים פומביים עם חכמי היהודים. ובמטרה שיוכלו למצוא את הפסוק הנחוץ להם חילקו את התנ"ך לפרקים.

לצורך הוויכוח

כיצד באה חלוקה זו להשתמשות אצל היהודים? התשובה על כך אנו מוצאים בספר 'אוצר ביבליאטיקו [ספריות] של אוניווערזיטעטס [אוניברסיטאות]' - שנכתב לפני יותר מחמש מאות שנה - שם העתיק ר' שלמה בן ישמעאל את סדרי הפרקים, וכתב: "אלו הן פרקי הגויים הנקראים 'קאפיטולש'... שיוכל אדם להשיב להם תשובה מהרה על שאלותיהם, שהם שואלים לנו בכל יום על ענין אמונתנו ותורתנו הקדושה, ומביאים ראיות מפסוקי התורה... ואומרים לנו ראה וקרא בספר פלוני בפסוק פלוני בקאפיטל פלוני, ואין אנו יודעים מה הוא הקאפיטולש ולהשיב להם מהרה תשובה, לכן העתקתים".

בדפים מקראות גדולות

כך בכל הדפוסים של מקראות גדולות שנדפסו בשנים רפ"ג ורפ"ו, הנהיגו את חלוקת הפרקים שמקורם בנוצריים. כך נדפס לראשונה, לפני חמש מאות שנה, בוויניצא, החומש מקראות גדולות עם החלוקה לפרקים שמקורו אצל הכותמים הנוצריים, ומאז התפשטה בכל ישראל חלוקה זו, על כל הבעיות הכרוכות בה.

מתי מברכים 'להכניסו בביתו של אברהם אבינו'?

בפרשת השבוע למדים אנו על מצות ברית מילה שקיים אברהם אבינו. ייחודית ושונה היא מצות מילה מכל המצוות שבתורה, בכך שמברכים עליה שתי ברכות, המזהל מברך ברכה אחת - 'אשר קדשנו וכו' על המילה', ואבי הבן מברך ברכה שניה - 'אשר קדשנו וכו' להכניסו בביתו של אברהם אבינו'.

וברכת האב תהיה לבטלה (וכן מחמת עוד טעמים, כי ברכת האב היא ברכת השבח ואין אומרים אותה קודם לעשייה).

מנהגי אשכנז וספרד

להלכה נפסק בשלחן ערוך (יו"ד רסו, א), כהכרעה בין שתי השיטות, שהאב יברך בין המילה לפריעה. אולם במקרה שהאב עצמו מל יברך את שתי הברכות לפני המילה (ט"ז סק"א) מאחר והוא טרוד לברך באמצע המילה, וגם מחשש ייגרם צער לתינוק אם יברך בין המילה לפריעה.

אולם מנהג בני ספרד, שתמיד האב מברך את הברכה לפני המילה, וזה חידוש שנוהגים בכך שלא כפסק מרן המחבר בשלחן ערוך.

מנהג בני אשכנז שהאב מברך ברכת 'להכניסו' לאחר המילה וקודם הפריעה, ורק אם הוא עצמו המזהל, הוא מברך את שתי הברכות לפני המילה. ומנהג בני ספרד, שתמיד מברכים ברכת 'להכניסו' לפני המילה.

הלכה
למעשה

התורה וההפטרה ביאור שייכות ההפטרה לפרשת השבוע

החוט המקשר: נסים במפלת השונאים במלחמת המלכים

ישראל במפלת שונאיהם.

מנהגים: קיים שינוי בין הקהילות במנהגי ההפטרה בפרשת לך לך. למנהג האשכנזים והספרדים: ישעיהו פרק מ', מפסוק כ"ז עד פסוק ל"א, ופרק מ"א מפסוק א' עד פסוק ט"ז. למנהג התימנים: ישעיהו פרק מ' מפסוק כ"ה עד פסוק ל"א, ופרק מ"א מפסוק א' עד פסוק י"ז.

בפרשת לך-לך אנו לומדים על מלחמת אברהם אבינו עם ארבעת המלכים, והניסים שנעשו לו במלחמה זו. בהקשר לכך אנו מפתחים השבוע בספר ישעיהו, בו מנחם ה' את ישראל, שאמנם במשך אריכות גלות הסתיר ה' פניו מהם, אבל בסוף יעלו ישראל מעלה וכל הגויים יפלו תחתיהם, ואותם נסים ונפלאות שנעשו לאברהם שה' הפיל את שונאיו לפניו במלחמת המלכים, כן יחזו את שונאיו לפניו במלחמת המלכים.

עומקה של תורה עומק וציון בדברי רש"י בפרשת השבוע

אמרפל - נמרוד

לנמרוד, שהוא היה המלך הראשון שמלך בארץ שנער כפי שנאמר בפרשת נח (י', ו) ותהי ראשית ממלכתו וגו' בארץ שנער.

נקמה בנמרוד

ואילו הלבוש בחיבורו על רש"י מסביר, שרש"י היה קשה דיוק בפסוק, מדוע אמרפל נזכר ראשון, והרי כדלעומד היה עיקר בעל המעשה, ואמרפל נזכר שלישי ברשימת המלכים (להלן פסוק ט). אלא כאן בא הכתוב ללמד ולגלות, שכל הסיבה שסיבב ה' את כל המלחמה היתה בגלל שהיה זה בימי אמרפל - הוא נמרוד, כך שאברהם יוכל במסגרת מלחמה זו להרוג את נמרוד ולנקום בו את נקמתו. לכן הוא מכונה כאן דווקא בכינוי 'אמרפל' כפירוש רש"י שאמר לאברהם פול לתוך הכבשן, ונקמתו על מעשה זו - באה במלחמה זו.

בפסוק הראשון של פרשת מלחמת המלכים, נאמר (בראשית יד, א) וַיְהִי בֵּימֵי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר, ורש"י מבאר: "אמרפל - הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש".

מפרשי רש"י התעמקו בדברי רש"י אלו, מה בא רש"י לתרץ ולבאר בדיעה זו שאמרפל הוא נמרוד, ומהיכן המקור באמת שאמרפל הוא נמרוד.

באיזו תקופה

המהר"ל מפראג בגור-אריה מבאר, שאמארפל והכתוב פותח באמירת 'זיהי בימי אמרפל', משמע שהכתוב בא להודיע לנו באיזו תקופה התרחשה מלחמת המלכים, דהיינו בימים של אמרפל, אבל אין אנו יודעים מי הוא אותו אמרפל ומתי הוא היה, ולפיכך מוכרחים אנו לומר שהכוונה

תורתך שעשועי

פרפראות והידורים על פרשת
השבוע ופירוש רש"י הק'

ידיעת התורה

בחינה עצמית בפר' השבוע עם פירש"י

יוסיף דעת

האם תרח חזר בתשובה?

על הכתוב בפרשת השבוע (בראשית טו, טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבִתְךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה, כותב רש"י: "אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו שיבוא אליו? אלא למדך בעשה תרח תשובה" [וראה במדור 'שבת של תורה' מאמר נפלא בענין זה].

והתמיהה היא: הרי בסוף פרשת נח, על הפסוק (יא, לב) וימת תרח בחרן, כותב רש"י: "לפיכך קראו הכתוב מות, שהרשעים אף בחייהם קרויים מותים", ע"כ, ולכאורה יש כאן סתירה, כי אם אכן תרח עשה תשובה, שוב אינו רשע, ומדוע הכתוב קורא לו בתואר 'מות' על שם שרשעים בחייהם קרויים מותים?!

אב ובנו

חידוד בפרשה

היכן אנו מוצאים בפרשה אב ובנו, אשר יום-ההולדת שלהם חל באותו יום?

שבר ללש

במונה בחופסא

כאשר ירדו אברהם ושרה ולוט למצרים, אמר אברהם לשרה (בראשית יב, יג) אמרו נא אחותי את וגו'. בשתי מקומות, במרחבי חמשה חומשי תורה, כותב רש"י שלוט קיבל שכר על כך שהוא שמר את הסוד ולא גילה ששרה היא אשתו של אברהם, היכן נמצאים דברי רש"י אלו ומהו השכר שקיבל?

מדור תורתך שעשועי מופיע במערכת מדי יום שני - ניתן להשיב על החידות עד יום ראשון בשעה 24:00 ב'ידיעות עלים' או בקו 'קול התורה' שלוחה 7 רות ומתקבלות המוני תשובות במערכת, מחמת קוצר היריעה אנו עורכים ומפרסמים את תמציתם בלבד בין המשיבים נכונה מתקיימת הגרלה שבועית: יוסיף דעת - 200 @ 3 X זכרים חידוד בפרשה - 100 @ 3 X זכרים | כמנוח בקופסה - 150 @ 3 X זכרים

פתרונות

פרשת בראשית

יוסיף דעת - תשובות נבחרות מתוך אלפי התשובות שהתקבלו במערכת:
האם האדמה משנה נומה מצויים לה?

על הכתוב בפרשת השבוע (בראשית א, יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תְּהֵאֲרָץ הָאָרֶץ וְשָׂא עֶשֶׂב מְזִרֵעַ וְעֵץ פִּרִי לְמִינֵהוּ, כותב רש"י: 'עץ פרי - שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשתתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונו ונתקללה'.

יש לתמוה: הרי בסוף פרשת ניצבים, על הכתוב (דברים ל, יט) העידותי בכס היום את השמים ואת הארץ, כותב רש"י: 'הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמש שניתה מדתה, שמש זרעתם אותה ולא צמחה, או שמש זרעתם חטים והעלתם שעורים, ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות, לא שנו את מדתם, אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות על אחת כמה וכמה', ע"כ.

והתמיהה היא כפולה: א. הרי רואים כאן בפרשה שהאדמה כאן משנה את מידתה. ב. רואים כאן בפרשה שהאדמה כן קיבלה פורענות, ומדוע כתב שם רש"י שאם חוטאין אין מקבלין פורענות.

להלן תמצית חלק מאלפי התשובות שהתקבלו במערכת:

א. [בפרס יוסף כתב ליישב ב' הקושיה, שכן אמר להם משה, הרי אתם רואים שבתחילת הבריאה חטאה הארץ פעם אחת, ומעת שנענשה והירה היא ולא חוטאת עוד, אף אתם אם חטאתם עשו תשובה ותהיו והייתן מכאן ואילך].

ג. האדמה אינה חוטאת במידה, ומה ששינתה מידתה בפרשת בראשית היה רק בגלל שיהא רחוקה מן השמים ובהכרח שאף פעם לא תוכל לעשות דבר בשלימות. והסיבה שקיבלה עונש, כיוון שהאדם נברא עפר מן האדמה, קלל הקב"ה עבורו גם את האדמה. (מהר"ל מפראג)

ג. השינוי של האדמה היה רק בימי היצירה כשלא שמעה בקול הציווי

וקבעה את הטבע שלה באופן שונה מהציווי, אבל מאז שנקבע כך הטבע לא שינתה האדמה מעולם את מידתה כלומר את טבעה הקבוע בה.

ד. האדמה לא שינתה את מידתה כי אין לה יצר הרע, אלא המלאך, המזל והשר שלה, שינה והחליט להוציא אילנות שטעם העץ אינו כטעם הפרי, אבל האדמה אינה משנה את הטבע שלה להוציא חיים כשזורעים שעורים (לבוש; מלאכת הקרש).

ה. באותב ישראל כתב שהאדמה חטאה לשם שמים כדי שיהיה לימוד זכות על אדם הראשון שהוא חטא בגלל שיעזיזו מהאדמה החוטאת. לכן נענשה האדמה בחטא אדם הראשון כי בכך יש מליצת יושר על אדם הראשון.

ו. באור החיים הק' כתב שהאדמה לא שינתה מצויי השם, אלא אדרבה, היא הוציאה כמה סוגי אילנות כי היא פירשה כך את ציווי ה' שרוצה הוא גם בעץ פרי וגם בעץ עושה פרי וגם באילנות סרק, ועיי"ש (ג, יז) שמבאר מדוע נענשה.

ז. הכוונה שבני ישראל מעולם לא ראו בעיניהם שהאדמה משנה מידתה, ומה ששינתה פעם אחת בשעת הבריאה, את זאת לא ראו ישראל, ועל כך אמר להם משה שלא ראו מעולם שהאדמה משנה מידתה.

חידוד בפרשה:

שאלה: היכן אנו מוצאים בפרשה, בחומש ו'אור ברש"י, שני מחזותים שנקראו בשמות שווים?

תשובה: בפרשת השבוע (בראשית ד, יט-כג) כתוב ש'למך' נשא לאשה את צילה, והיא ילדה את תובל קין, ואחותו של תובל קין היתה 'נעמה', כך ש'למך' היה אביה של 'נעמה'. ורש"י כותב כאן ש'נעמה' היתה אשתו של נח, נמצא שחמיו של נח היה 'למך'. והלחן בפרשה (ה, כט) כתוב שאביו של נח שמו היה 'למך', כך שלשני המחזותים היו שמות שווים.

כמונה בקופסה

שאלה: איזה נושא שמוכר בפרשת בראשית, מופיע גם בפרשת בשלח? תשובה: בראשית ב, ג ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו וגו', וברש"י ברכו במין וקידשו במין שלא ירד בשבת אלא ביום שישי, וענין זה מבואר בהרחבה בפרשת בשלח.

היסוד!

חומש ורש"י, המבוא והבסיס להצלחה והבנה בתורה שבעל פה
אל תפספס את היסוד - הבטח בעצמך חיים של הבנת ידיעת התורה!

זכרים
בידיעת התורה שבכתב,
ומתן שכרה בצידה

עורכים
את מבחני הטיקים
היומיים והשבועיים

מצטרפים
לרבנות אלפי לומדי
חומש ורש"י מדי יום

טרשמים
במערכת 'קול התורה'
או בגידים +

קו 'קול התורה' 02-500-2018 | לחיוג מארה"ב: 351-9881-1518 | לחיוג מאנגליה: 0131-0613-4433

מערכת השיעורים

עברית | לשה"ק | אידיש

סיכום יומי קצר | שיעור יומי מורחב | שיעור שבועי מתומצת
שיעורי מבוא ושיעורים שונים | שמעו ותחי נפשכם

הצטרפו ללגיון של מלך

לומדי ובחני תורה שבכתב

לרישום והצטרפות | מערכת מבחנים יומיים ושבועיים
מדור 'תורתך שעשועי' | הגרלות ענק ומתן שכרה בצדה

לקבלת הגיליון השבועי בדוא"ל: gts025002018@gmail | לקבלת הניוזלטר היומי gts025002018@gmail

אהבת תורה

פרי עטם של לומדי תורה
שבכתב מרחבי תבל

תמיהה שנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש

אשגר לכם בזאת פנינה נפלאה שתוסיף חיזוק רב ללימוד חומש ורש"י מדי שבוע. כי הנה בשולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם (סימן רמ סעיף כד) כותב הרמ"א: "יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש ל'). ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו, וראיה ממדרש גבי ויובח זבחים וגו' (בראשית מו, א)". על כך כותב שם הט"ז (סק"כ): "בכבוד אביו יותר - כן פירש רש"י בחומש על ויובח זבחים לאלקי אביו יצחק, ותימה על דעה הראשונה שהוא מהרי"ק דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש".

על דברי הט"ז אלו מעיר שם הש"ך בנקודות הכסף, שלכאורה לא חידש הט"ז כלום, שהרי כך כבר מבואר ברמ"א, ומיישב הש"ך: "ואפשר משמע לי דפירוש רש"י בחומש יותר גליל ממדרש, משום שכתבו קצת פוסקים דרש"י במקום תרגום שחייב אדם לקרות שנים מקרא ואחד תרגום".

יעקב גדליה תפילנסקי

בחורף ובקיץ

האמת אומר שהמתנה הגדולה שקבלתי היא עצם הלימוד בתורה-שבכתב שהתחלתי מחג הפסח העל"ט, וב"ה אני זוכה כעת לסיים חמשה חומשי תורה. תמיד כשהייתי מתחיל חומש רש"י הייתי לומד בשבתות החורף בלילה והייתי גומר ב"ה, אבל כשהגיעו הלילות הקצרים של הקיץ לא היה סיפק בידי והפסקתי, ועל ידי מפעלכם החשוב זכיתי ללמוד גם בשבתות הקיץ בצורה מסודרת לימוד יום-יומי, ולא להשאיר הכל לסוף השבוע, וב"ה זכיתי לסיים את כל חמשה חומשי תורה!.

יעקב חדד

בירת התורה

ברכת מזל טבא מעומקא דליבא, קדם ידידנו היקר פה מפיק מרגליות טובות, דולה ומשקה ממעיין התורה שבכתב רבבות אלפי ישראל, ה"ה הרב"ר אלכסנדר פרידמן שליט"א ר"מ במפעל העולמי תורה שבכתב

לרגל שמחת הולדת הבת

במזל טוב וסימן טוב ובשעה טובה ומוצלחת יזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך רוב תענוג ונחת עד בלי די

לראותם לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 190 | מרחשון תשפ"ה | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

רבינו הגר"ד לנדו מעיין בספר

מעמד החשקה בישיבת סלבדקה

ברכת מרן ראשי הישיבה

לפתוח שער להיכל אוצר קדמון הנעול

הופיע ויצא לאור הספר

אורח מישור השלם

שער דרכי העליה

לגאון ירושלים - רבינו יעקב חאגיז

הספר היחיד
מהקדמונים
המדריך את הלומדים
בדרכי העליה

רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו:
"האי ספרא רבא 'אורח מישור השלם'..."

מרן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך:
"ובס"ד יבוא תועלת מרובה"

רבינו ראש הישיבה מרן הגר"מ הירש:
"אני בעצמי נכחתי לראות
את גודל התועלת שיכול הלומד
לקבל מהחיבור המופלא הזה
ומהעבודה הגדולה והעצומה
שנעשתה בו"

מרן הגר"מ הלל ר"י 'אהבת שלום':
"דברים נפלאים ומפלאים
היוצאים מלב קדוש וטהור,
לפתוח שערים בכל דרכי
עבודת ה'..."

כ"ס מרן האדמו"ר מצאנז:
"לא אוכל לכלוא רגשי לכבי
למראה האור הנשגב והגדול
הבוקע ועולה מהספר הקדוש..."

מה רבינו הגר"מ הירש וחבדאי:
"פלא פלאות! מפלא הדור!"

שער דרכי העליה - השער לבתרה של תורה

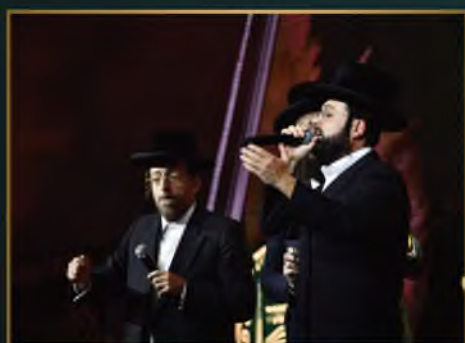
03-8011213 • או בחנויות הספרים

הכנסת ספר תורה שנכתב לע"נ רשכבה"ג מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל ונכנס
 לבית מדרשו של הותנו מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצוק"ל
 מעמד כתיבת האותיות התקיים בבית מקורבו ותלמידו הרה"ג רבי בנימין קירשנער
 שליט"א. במעמד השתתפו בני וחתני מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל רבנים וראשי ישיבות

מעמד אדיר סיום ששה סדרי משנה שנלמד ע"י המוני בני ישראל
במסגרת מפעל 'דף היומי במשניות'

רבנו מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי שליט"א

בשמחת בר המצוה לבן תלמידו חביבו הגר"ד אהרן קסלר שליט"א

מרן ראש ישיבת גאון יעקב הגר"ז ברלין בהתייעצות וברכה

עם הרב דוד פרץ רבה הראשי של פנמה ואביו הרב מיכאל פרץ רב קהילת טוב במקסיקו

מאות ב'כנס חיזוק ותפילה' לזכרו של מייסד כולל 'זכר-יצחק' בבני-ברק
הגאון ר' אלתר יצחק דרשוביץ זצ"ל, במלאות ל"ט שנים להסתלקותו.

נשאו דברים: הגאון הצדיק רבי חזקיה מישקובסקי שליט"א מנהל רוחני דשיבת 'ארחות-תורה', הגה"צ רבי אשר דרוק שליט"א מגיד מישדים פה מפיק מרגליות, חתנו של ידיד הכולל ומחזקו במשך עשרות שנים, הגאון הצדיק רבי שלמה ברעווזה זצוק"ל. הכנס ננעל במעמד נרגש של תפילה ואמירת תהלים.

רבן של ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א

אלפי בני ישיבות השתתפו במעמד "דיתחא דאודיתא" שנערך בביהכנ"ס חניכי הישיבות "רמב"ם" בבני ברק, הבחורים התנצחו בלהט בסוגיות למדניות מאתגרות, בסוגיות ושאלות סבוכות שהציג בפניהם רבן של ישראל שליט"א, כאשר בסיומו בידך את המארגנים ואת מאות המשתתפים לקראת זמן חורף.

הגאון הגדול רבי זאב ברוך שליט"א ר"י גאון יעקב ענה יחד עם חתנו הגר"י לאהרן שליט"א מרבני הישיבה למענו להתברך לרגל נישואי נכדו

בניחום אבלים אצל הגאון הגדול רבי דניאל וולפסון שליט"א ר"י נתיבות חכמה ואחיו הי"ו היושבים שבעה על פטירת אביהם

בסנדקאות בשמחת הברית לנכד הגאון הגדול רבי ברוך דב דיסקין שליט"א ר"י אדהות תורה

שיחת חיזוק מיוחדת שמסר שריד לדוד דעה מרן הגאון רבי מאיר גרינמן שליט"א במעמד סיום ישיבות בין הזמנים המרכזי בבית שמש לכלל ישיבות בין הזמנים בעיר במעמד רבני העיר הגר"מ גולדשטיין והגר"א קורנפלד

מרן ראש הישיבה הגר"י אדהי שליט"א והגאון הגדול רבי מאיר גרינמן שליט"א בניחום אבלים על הר"ג אביעזר וולפסון זצ"ל שנסתלק בהטף בחול המועד, שם ניהם את בנו ובנה הגר"ד דניאל שליט"א ראש ישיבת נתיבות חכמה.

הגאון הגדול רבי איתמר גרבו שליט"א בבוקר במעונו של ראש הישיבה מרן הגאון רבי אריה לוי שליט"א

מדינת ישראל הגדולה אייבנשטיין ומשיגה ישיבת מיד מדין הגדולה דבי בנימין פינקל בכינוס הירושלמי
בעניני השעה במעונו של רבינו הגדול מדין ראש הישיבה הגדולה הירושלמי

הגאון הגדול דבי מלביא קוטלר ראש ישיבת בית מדרש גבוה
ליקווד בביקור במעונו של רבינו מדין ראש הישיבה הגדולה צבי ברגמן

רבינו הגדול ראש הישיבה הגדולה הירושלמי מספיד בעת במסע הלוחיות
של הגאון דבי יעקב יהושע הלוי זאלפא זצ"ל ראש ישיבת אשקלון

מעמד 'ושיננתם' בת"ת 'תורת העמק' בנווה יעקב שבניחולו של המחנך הרב ג'ר' אורי סופר שליט"א לסיום שנת תשפ"ד
שנלמדו בה כ- 62000 פרקי משניות בע"פ ע"י ילדי הת"ת ופתיחת התוכנית לשנה זו בהשתתפות גדולי ישראל

מדרן הגדה"פ בדמן ראש ישיבת פוניבז' בביקור חיזוק בצדפת

היסוד!

חומש ורש"י, המבוא והבסיס להצלחה והבנה בתורה שבעל פה
אל תפספס את היסוד - הבטח לעצמך חיים של הבנת וידיעת התורה!

זוכים

בידיעת התורה
שבכתב, ומתן
שכרה בצידה

עורכים

את מבחני
הסיכום היומיים
והשבועיים

מצטרפים

לרבבות אלפי
לומדי חומש
ורש"י מדי יום

נרשמים

במערכת
קול התורה,
או בנדדים +

02.500.20.18

TS025002018@GMAIL.COM

גיליון שבועי עשיר בתוכן | ניוולטר יומי מרתק | מערכת מבחנים יומיים ושבועיים | מערכת שיעורים במגוון שפות וסגנונות | מדור 'תורתך שעשועי' | הגרלות ענק ומתן שכרה בצדה

